

Beheerplan Natura 2000 61 - Korenburgerveen

≡ provincie
Gelderland

Januari 2016

Beheerplan Natura 2000 61 - Korenburgerveen

Provincie Gelderland

Januari 2016

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten op

Colofon

© 2014 Provincie Gelderland

Tekst en samenstelling:

Provincie Gelderland in samenwerking met Tauw, Natuurbalans - Limes Divergens, B-Ware,
Stichting Bargerveen en KWR Watercycle Research Institute.

Foto omslag:

Yerom - Rutger Hollander.

Inhoudopgave

	Samenvatting	5
1	Inleiding	7
2	Natura 2000-doelen	13
3	Ambities en afwegingen	17
4	Landschaps ecologische systeem analyse	19
4.1	H3130 Zwakgebufferde vennen	23
4.2	H6230 Heischrale graslanden	23
4.3	H6410 Blauwgraslanden	23
4.4	H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	24
4.5	H7120 Herstellende hoogvenen	24
4.6	H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	25
4.7	H7210 * Galigaanmoerassen	25
4.8	H91Do * Hoogveenbossen	26
4.9	H91EoC * Vochtige alluviale bossen	27
4.10	H1166 Kamsalamander	27
5	Visie op doelbereik	29
5.1	Inleiding	29
5.2	Visie	29
6	Maatregelen	33
6.1	Pas maatregelen	33
6.2	Aanvullende, niet –pas maatregelen	35
7	Geïntervieweerde activiteiten	37
7.1	Effecten algemeen stikstofdepositie	39
7.2	Effecten sector bos- en natuurbeheer in en buiten het Natura 2000-gebied	40
7.3	Effecten sector jacht, beheer en schadebestrijding in en buiten het Natura 2000-gebied	40
7.4	Effecten sector landbouw in en buiten het Natura 2000-gebied	41
7.5	Effecten sector waterbeheer in en buiten het natura 2000-gebied	41
7.6	Effecten sector recreatie in en buiten het natura 2000-gebied	42
7.7	Effecten sector wonen en verblijven in en buiten het natura 2000-gebied	42
7.8	Effecten sector energie buiten het natura 2000-gebied	42
7.9	Effecten sector industrie buiten het natura 2000-gebied	43
7.10	Effecten sector waterwinning buiten het natura 2000-gebied	43
7.11	Effecten sector delfstoffenwinning buiten het natura 2000-gebied	43
7.12	Effecten sector verkeer en vervoer in en buiten het natura 2000-gebied	43
8	Vergunningverlening en handhaving	45
8.1	Vergunningverlening	45
8.1.1	Inleiding	45
8.1.2	Welke factoren zijn bepalend voor de vergunningplicht?	45
8.1.3	Wat moet een initiatiefnemer doen?	51
8.1.4	Vergunningverlening voor projecten waarbij stikstof vrijkomt	51
8.2	Toezicht en handhaving	52

9	Sociaal-economische aspecten	53
9.1	Algemeen	53
9.2	Gebiedsspecifiek	54
10	Uitvoering en monitoring	57
10.1	Uitvoering	57
10.2	Monitoring en evaluatie	57
	Bronnen	61
	Bijlagen	
Bijlage 1	Samenstelling begeleidingsgroep en Adviescommissie Natura 2000 Achterhoek	
Bijlage 2	Woordenlijst	
Bijlage 3	Aanwijzingsbesluit Korenburgerveen	
Bijlage 4	PAS- gebiedsanalyse Korenburgerveen	
Bijlage 5	Maatregelentabel Korenburgerveen	
Bijlage 6	Maatregelenkaart Korenburgerveen	
Bijlage 7	Geïntariseerde activiteiten Korenburgerveen	
Bijlage 8	Beleidskaart Korenburgerveen	
Bijlage 9	Nulmeting en lopende monitoring Korenburgerveen	
Bijlage 10	Habitatypekaart Korenburgerveen	

Samenvatting

Inleiding

Het Korenburgerveen is een veencomplex inclusief natuurlijke randzone van ongeveer 490 hectare, gelegen ten westen van Winterswijk. Van het Natura 2000-gebied is meer dan 2/3^e in eigendom van Natuurmonumenten, ongeveer 1/5^e in eigendom van de Stichting Marke Vragender Veen. Enkele tientallen ha zijn in eigendom particulieren. Om dit gebied duurzaam in stand te houden, is het Korenburgerveen door het ministerie van EZ aangewezen als Natura 2000-gebied en hiermee onderdeel van een Europees netwerk van natuurgebieden. Het doel van Natura 2000 is om de soortenrijkdom in de natuur in stand te houden en zo mogelijk te verbeteren.

Functie beheerplan

Voor ieder Natura 2000-gebied wordt een beheerplan opgesteld. Het beheerplan geeft aan hoe de aanwezige natuur het best beschermd kan worden, het beschrijft de mogelijkheden om de natuur verder te ontwikkelen en het geeft een kader voor vergunningverlening en handhaving in relatie met de activiteiten die in en rond het gebied plaatsvinden.

Dit plan is opgesteld door de provincie Gelderland, in overleg met een begeleidingsgroep van eigenaren, gebruikers, andere belanghebbenden en andere betrokken overheden. Daarnaast heeft de Adviescommissie N2000 Achterhoek de provincie geadviseerd over het plan. Het beheerplan is vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Zij zijn het bevoegd gezag voor dit Natura 2000-gebied.

Doelen voor het Korenburgerveen

Voor ieder Natura 2000-gebied zijn in het aanwijzingsbesluit van het ministerie van EZ zogenaamde instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Hierbij zijn de volgende doelen voor de verschillende habitattypen geformuleerd:

Habitatype	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	
H3130 Zwakgebufferde vennen	Behoud	Behoud	
H6230 Heischrale graslanden	Behoud	Behoud	
H6410 Blauwgraslanden	Uitbreiding	Verbetering	
H710A *Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	Uitbreiding	Verbetering	
H7120 Herstellende hoogvenen	Behoud *	Verbetering	
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Behoud	Behoud	
H7210 *Galigaanmoerassen	Behoud	Behoud	
H91Do *Hoogveenbossen	Behoud	Verbetering	
H91EoC *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	Behoud	Verbetering	

Habitatsoort	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Doelstelling populatie
H1166 Kamsalamander	Uitbreiding	Verbetering	Uitbreiding

*mag kleiner worden ten gunste van 'Actief hoogveen'

1 Inleiding

De sleutelfactoren voor het behalen van deze doelen zijn:

- De waterhuishouding (o.a. verminderde baseninvloed, vermesting, verrijking, verdroging).
- Beheer (nu nog teveel bosopslag)
- De depositie van stikstof (nu nog te hoog).

De maatregelen

Om de doelen te kunnen halen, zijn een aantal maatregelen uitgewerkt in ruimte en tijd, waarbij de nadruk in de eerste beheerplanperiode (0-6 jaar) ligt op behoud van de aanwezige waarden en de nadruk in de tweede en derde beheerplanperiode (7-18 jaar) ligt op verbetering en uitbreiding van deze waarden. De maatregelen zijn onder te verdelen in herstel van het watersysteem, verwijderen bosopslag, vermindering van stikstofdepositie, herstellen/verbeteren natuurlijke randzones en nader onderzoek en monitoring.

Vrijwel alle maatregelen vallen onder de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Dat is een aanpak van Rijk en provincies, die tot doel heeft de stikstofproblematiek te verminderen en zo de achteruitgang van de natuur te stoppen en tevens ontwikkelruimte te creëren voor economische sectoren, zoals landbouw, industrie en verkeer.

Gevolgen voor bedrijven en andere activiteiten

Bij het bepalen van de maatregelen is rekening gehouden met de in en rond het gebied plaatsvindende activiteiten. Voor deze activiteiten is aangegeven hoe deze zich verhouden tot de te nemen maatregelen en in welke gevallen de uitvoering van deze activiteiten mogelijk vergunningplichtig is. Voor vrijwel alle geïnventariseerde activiteiten geldt dat deze vergunningvrij zijn, mede door het nemen van de maatregelen. Aan een enkele activiteit wordt een voorwaarde gegeven voor uitvoering.

Voor nieuwe activiteiten wordt een kader voor vergunningverlening gegeven, waarin staat aangegeven wanneer activiteiten mogelijk een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

Daarnaast wordt aangegeven hoe de provincie omgaat met toezicht en handhaving in relatie met de activiteiten in en rond het gebied.

De sociaaleconomische aspecten van het Natura 2000 gebied zijn landelijk, regionaal en lokaal onderzocht, waarbij de baten en kosten worden aangegeven. Compensatie van directe (negatieve) effecten is meegenomen in het beheerplan (beperken en/of compenseren van (nat)schade, financieren maatregelen binnen particuliere eigendommen). Exploitatie van de directe positieve effecten (o.a. recreatie) is aan de (ondernemers in de) streek om hier verdere invulling aan te geven.

Uitvoering van de maatregelen

De provincie staat borg voor de uitvoering van de maatregelen. Over de uitvoering worden afspraken gemaakt met relevante partijen (terreinbeheerders, medeoverheden en ondernemers) in goed overleg met eigenaren en beheerders van het Korenburgerveen. De uitvoering van maatregelen en de ontwikkeling van de doelen worden door de provincie gemonitord en geëvalueerd, waarbij duidelijk wordt of de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd worden.

Het Korenburgerveen en Natura 2000

Het Korenburgerveen is vanwege de zeldzame galigaanmoerassen en de bijzondere hoogveennatuur een zeer interessant natuurgebied. De natuur in het Korenburgerveen is van internationaal belang. Om dit gebied duurzaam in stand te houden, is het Korenburgerveen aangewezen als Natura 2000-gebied. Natura 2000 is een Europees netwerk van natuurgebieden.

Het doel van Natura 2000 is om de soortenrijkdom in de natuur in stand te houden en zo mogelijk te verbeteren. Hiertoe wijzen alle Europese lidstaten Natura 2000-gebieden aan en nemen zij maatregelen om de soortenrijkdom in die gebieden in stand te houden of te verbeteren. Nederland heeft ruim 160 Natura 2000-gebieden.

Kenschets

In het Korenburgerveen is een natuurlijke overgang van hoogveen via laagveen naar de Schaarsbeek en naar het omringend zandlandschap aanwezig. Deze overgangen zijn - vanwege hun hoge en bijzondere soortenrijkdom - een van de belangrijkste kwaliteiten van het gebied. De eigenlijke hoogveenafzetting is beperkt in diepte, doordat tot vrij hoog in het veenprofiel invloed van grondwater aanwezig is. In de gradiënt naar de Schaarsbeek komt over een grote oppervlakte zegge-broekmoeras voor, waarvan het galigaanmoeras en de veenbossen deel uitmaken. De natuurlijke overgangen tussen de typen zijn mede verantwoordelijk voor een rijke fauna. Ondanks de turfwinning is het hoogveengedeelte van het Korenburgerveen één van de meest kansrijke hoogveenrestanten in Nederland. In het gebied zijn daarom verschillende maatregelen genomen met het oog op herstel van hoogveenvorming. Het gebied maakt onderdeel uit van het parelsnoer van veengebieden op de Duits-Nederlandse grens.

Afbeelding 1.1. In het Vragenderveen wordt het landschap bepaald door veendijkjes met daartussen langgerekte stroken regenererend hoogveen. Dit patroon is ontstaan tijdens de ontginning, waarbij de dijkjes zijn aangelegd om te voet de centrale delen van het hoogveen te kunnen bereiken © Joop Schaminée.

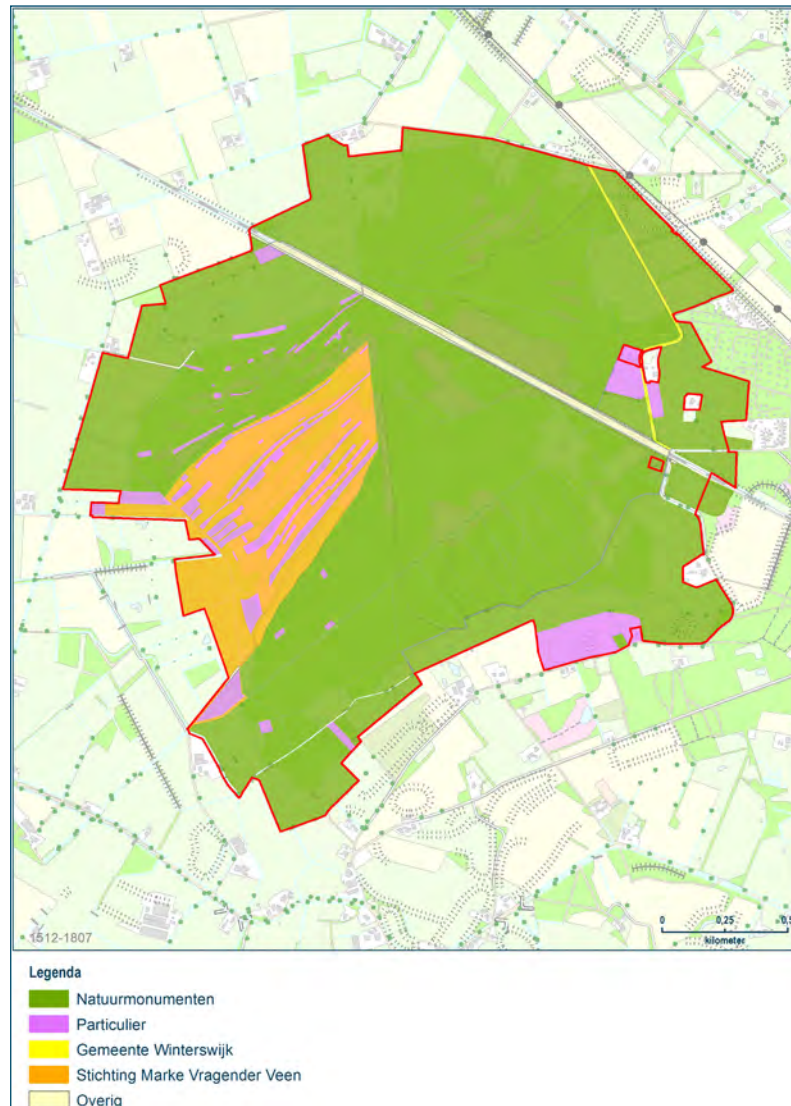

Afbeelding 1.2. Aan de rand van het hoogveen staat Zompzegge-Berkenbroek (*Carici curtae-Betuletum pubescentis*) met Zompzegge (*Carex curta*), Haakveenmos (*Sphagnum squarrosum*), Hennegras (*Calamagrostis canescens*) en Riet (*Phragmites australis*) in de ondergroei © Ruud Knol.

Aanwijzingsbesluit en begrenzing

Het Aanwijzingsbesluit (bijlage 3) is vastgesteld door de Staatssecretaris van EZ op 16 februari 2015. In het Aanwijzingsbesluit is de begrenzing van het gebied opgenomen en is aangegeven voor welke typen natuur het Korenburgerveen belangrijk is; de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen. Instandhoudingsdoelstellingen kunnen zowel behoud als uitbreiding van de oppervlakte en de kwaliteit van de natuur inhouden.

De begrenzing van het Natura 2000-gebied het Korenburgerveen (zie figuur 1.1) ligt ten westen van Winterswijk in de provincie Gelderland, nabij het buurtschap Corle. De begrenzing ervan wordt globaal gevormd door de Tolkampweg aan de noordzijde, de Dwarsdijk aan de westzijde, de Korenburgerveenweg aan de zuidzijde en aan de oostzijde het tracé van de voormalige spoorlijn Winterswijk - Groenlo.

Figuur 1.2 Eigendomssituatie Korenburgerveen (situatie januari 2016).

Het beheerplan

Voor ieder Natura 2000-gebied wordt op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (hierna Nbw 1998) een beheerplan opgesteld. Dat beheerplan heeft meerdere functies. Het geeft aan hoe de aanwezige natuur het best beschermd kan worden, het beschrijft de mogelijkheden om de natuur verder te ontwikkelen en het geeft een kader voor vergunningverlening en handhaving in relatie met de activiteiten die in en rond het gebied plaatsvinden.

De juridische status van het plan

Voor Natura 2000-gebieden geldt de Nbw 1998. Dit beheerplan is een plan in de zin van artikel 19a van de Nbw 1998. In de Nbw 1998 is aangegeven dat voor activiteiten in en rond een Natura-2000 gebied een vergunning op grond van de Nbw 1998 moet worden aangevraagd, als die activiteiten een negatief effect kunnen hebben op de natuurdoelen. In dit plan wordt aangegeven welke storingsfactoren bepalend zijn voor vergunningverlening en worden de activiteiten die volgens de in 2008/2009 uitgevoerde inventarisatie plaatsvinden in en nabij

het gebied beoordeeld ten opzichte van het halen van de doelen. Beheerplannen worden opgesteld na overleg met eigenaren, gebruikers en andere belanghebbenden.

De totstandkoming van het plan

Dit plan is opgesteld door de provincie Gelderland in samenwerking met Tauw, Natuurbalans - Limes Divergens, B-Ware en Stichting Bargerveen en in overleg met een begeleidingsgroep van eigenaren, gebruikers, andere belanghebbenden en andere betrokken overheden. Het waterschap Rijn en IJssel heeft een studie uitgevoerd naar het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR). De resultaten van deze GGOR-studie zijn gebruikt t.b.v. het beheerplan. Besluitvorming door het waterschap over het GGOR vindt plaats na vaststelling van het Natura 2000 beheerplan. Daarnaast heeft de Adviescommissie N2000 Achterhoek de provincie geadviseerd over het plan. De samenstelling van de begeleidingsgroep en de Adviescommissie is vermeld in bijlage 1.

De vaststelling van het beheerplan

Het beheerplan is vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Zij zijn het bevoegd gezag voor dit Natura 2000-gebied. De procedure is als volgt: er wordt door het bevoegd gezag eerst een ontwerp-beheerplan vastgesteld. Vervolgens wordt het ontwerp-beheerplan ter visie gelegd en kan een ieder, die het niet eens met (onderdelen van) het plan, een zienswijze indienen. Deze zienswijzen worden beoordeeld en het plan wordt hierop al dan niet aangepast. Vervolgens wordt het plan definitief vastgesteld. Daarna bestaat voor belanghebbenden de mogelijkheid tegen het plan in beroep te gaan. Een dergelijk beroep kan ingevolge artikel 39, lid 2, Nbw 1998 enkel betrekking hebben op de beschrijvingen van handelingen die het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen, en de daarbij in voorkomend geval aangegeven voorwaarden en beperkingen. Een beroep kan uiteindelijk ook leiden tot de aanpassing van het plan.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de doelen uit het Aanwijzingsbesluit van het Korenburgerveen. Hoofdstuk 3 geeft een opsomming van de afwegingen en keuzes die bij het opstellen van het beheerplan zijn gemaakt. Hoofdstuk 4 geeft een landschaps-ecologische systeembenadering (LESA). Vanuit de LESA wordt in hoofdstuk 5 de visie op de doelrealisatie beschreven. Dit mondt uit in hoofdstuk 6 dat de maatregelen beschrijft. Vervolgens worden de activiteiten die volgens de in 2008/2009 uitgevoerde inventarisatie plaatsvinden beoordeeld in hoofdstuk 7 en wordt in hoofdstuk 8 een kader voor vergunningverlening gegeven voor nieuwe activiteiten. Dit hoofdstuk sluit af met aan te geven hoe toezicht en handhaving wordt vorm gegeven. Ten slotte worden de sociaaleconomische aspecten van Natura 2000 globaal beschreven in hoofdstuk 9 en komen uitvoering en monitoring aan de orde in hoofdstuk 10.

Naast dit beheerplan heeft de provincie een PAS-gebiedsanalyse voor het Korenburgerveen opgesteld (zie bijlage 4). De Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is een aanpak van Rijk en provincies, die tot doel heeft de stikstofproblematiek te verminderen en zo de achteruitgang van de natuur te stoppen en tevens ontwikkelingsruimte te creëren voor economische sectoren, zoals landbouw, industrie en verkeer.

Voor meer informatie, zie <http://pas.natura2000.nl/>.

In de PAS-gebiedsanalyse wordt beschreven hoe de depositie van stikstof zich de komende tijd ontwikkelt en welke PAS-herstelmaatregelen moeten worden genomen. Met dit document wordt het gebied 'in de PAS opgenomen' zodat de ontwikkelingsruimte die beschikbaar komt ook daadwerkelijk kan worden benut.

2 Natura 2000-doelen

Voor ieder Natura 2000-gebied zijn zogenaamde instandhoudingsdoelstellingen opgesteld en vastgelegd in het aanwijzingsbesluit. De doelen kunnen aangeven dat het oppervlakte van een habitattype bijvoorbeeld gelijk moet blijven of dat de kwaliteit ervan moet verbeteren.

Algemene doelen voor het Korenburgerveen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Aangewezen Habitattypen voor het Korenburgerveen

Prioritaire habitattypen zijn met een sterretje () aangegeven. Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt (binnen de lidstaat).*

H3130 Zwakgebufferde vennen (Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het Littorelletalia uniflorae en/of Isoëto-Nanojuncetea)

Doel: Behoud oppervlakte en kwaliteit

H6230 Heischrale graslanden * (Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)

Doel: Behoud oppervlakte en kwaliteit

H6410 Blauwgraslanden (Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*))

Doel: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

H710A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)*

Doel: Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit actieve hoogvenen, hoogveenlandschap (subtype A)

H7120 Herstellende hoogvenen (Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is)

Doel: Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit. Achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitattype H7110 actieve hoogvenen, hoogveenlandschap (subtype A) is toegestaan.

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Doel: Behoud oppervlakte en kwaliteit Overgangs- en trilvenen, trilvenen (subtype A)

H7210 Galigaanmoerassen* (Kalkhoudende moerassen met *Cladium mariscus* en soorten van het *Caricion davallianae*)

Doel: Behoud oppervlakte en kwaliteit.

H91Do Hoogveenbossen*

Doel: Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.

H91Eo Vochtige alluviale bossen* (Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*))

Doel: Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen (subtype C).

Aangewezen soorten voor het Korenburgerveen

H1166 Kamsalamander

Doel: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Overzicht instandhoudingsdoelstellingen

In Tabel 2.1 zijn de instandhoudingsdoelstellingen van het Korenburgerveen gerangschikt onder habitattypen en soorten. Voor elk type is de landelijke staat van instandhouding en de relatieve bijdrage van het gebied aan de landelijke doelstelling weergegeven.

Tabel 2.1. Overzicht instandhoudingsdoelstellingen Natura 2000-gebied Korenburgerveen

Code	Habitattypen / habitatsoorten	Landelijke staat van instandhouding	Relatieve bijdrage gebied in Nederland	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Doelstelling populatie
H3130	Zwakgebufferde vennen	-	-	=	=	
H6230	*Heischrale graslanden	--	-	=	=	
H6410	Blauwgraslanden	--	-	>	>	
H7110A	*Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	--	-	>	>	
H7120	Herstellende hoogvenen	+	+	=/>	>	
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	--	-	=	=	
H7210	*Galigaanmoerassen	-	+	=	=	
H91Do	*Hoogveenbossen	-	+	=	>	

Code	Habitattypen / habitatsoorten	Landelijke staat van instandhouding	Relatieve bijdrage gebied in Nederland	Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Doelstelling populatie
H91EoC	*Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	-	+	=	>	
H1166	Kamsalamander	-	+	>	>	>

Legenda:

Landelijke staat van instandhouding: -- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig

Relatieve bijdrage habitattypen: ++ groot (> 15%); + gemiddeld (2-15%); - gering (< 2%)

Relatieve bijdrage soorten: - 0-2%; + 2-15%; ++ 15-50%; +++ 50-100%

Doelstelling: = Behoud; > Uitbreiding of verbetering; =/> aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering

Kernopgaven en sense of urgency

Naast instandhoudingsdoelstellingen zijn voor elk Natura 2000-gebied zogenaamde kernopgaven aangegeven in het het landelijke Natura 2000 Doelendocument (Ministerie van LNV, 2006). De kernopgaven zijn niet opgenomen in het aanwijzingsbesluit en dienen daarom vooral als onderbouwing van de instandhoudingsdoelen in het aanwijzingsbesluit en als hulpmiddel bij de uitwerking van de doelen in het beheerplan. Zij geven aan wat de belangrijkste bijdragen van een concreet gebied zijn aan het Natura 2000-netwerk en geven inzicht in de belangrijkste verbeteropgaven.

Met *sense of urgency* wordt richting gegeven aan het tempo van realisering van de doelen (en aan de inzet van noodzakelijke maatregelen). De 'sense of urgency' wordt toegekend aan de opgaven in bepaalde gebieden als de huidige staat van instandhouding op landelijk niveau en de situatie in de concrete gebieden dit nodig maken. Van 'sense of urgency' is sprake wanneer binnen enkele jaren mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Een 'sense of urgency' kan een probleem met de watercondities of met het terreinbeheer betreffen.

Voor het Korenburgerveen gelden de volgende kernopgaven; voor de kernopgave 'Inbedding in het landschap' geldt de sense of urgency-aanduiding:

7.05	Herstel actief hoogveen: Verbetering kwaliteit herstellende hoogvenen H7120 met het oog op ontwikkeling van actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) *H7110_A.	w
7.06	Randzone van het veen: Herstel van randzones van herstellende hoogvenen H7120 met onder andere hoogveenbossen *H91Do, zure vennen H3160, galigaanmoerassen *H7210.	w

7.07	Inbedding in landschap: Herstel overgangen naar beekdalen en hogere zandgronden. Aansluiting bij vochtige heiden H4010, heischrale graslanden *H6230, hoogveenbossen *H91Do, galigaanmoerassen *H7210, blauwgraslanden H6410.	 , W
------	---	---

* Prioritair.

w Wateropgave: optimale watercondities zijn van belang, maar de beheermaatregelen worden op langere termijn ingevuld.

 Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities: op korte termijn is een wateropgave benodigd aangezien binnen enkele jaren mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat.

Aan de habitattypen die deel uitmaken van kernopgave 7.07 van het Korenburgerveen wordt een sense of urgency toegekend. Het gaat om de habitattypen:

- H6410 blauwgraslanden;
- H7210 galigaanmoerassen;
- H91Do hoogveenbossen.

De sense of urgency is voor deze habitattypen toegekend met betrekking tot maatregelen in de waterhuishouding. Hydrologische maatregelen die nodig zijn om deze instandhoudingsdoelstellingen te behalen hebben daarom een grote prioriteit. Ook dient snel de eutrofiëring via oppervlaktewater en grondwater te worden gestopt.

3 Ambities en afwegingen

Kwalitatief hoogwaardige natuur

De provincie Gelderland is trots op het Korenburgerveen vanwege de bijzondere natuurwaarden die het gebied bevat en wil er alles aan doen om de grote kwaliteiten van het gebied te behouden en te verbeteren.

Daarom worden de middelen die de provincie heeft voor functieverandering, inrichting en beheer van natuur, met prioriteit ingezet in de Natura 2000-gebieden.

Daarbij legt de provincie Gelderland de nadruk op landschapsecologisch systeemherstel. Daarmee bedoelen we dat we natuurlijke systemen in hun landschappelijke samenhang willen herstellen, zodat het duurzaam kan functioneren en zich kan ontwikkelen. Dit in tegenstelling tot het min of meer kunstmatig aanleggen van stukjes habitat.

Voor de eerste beheerplanperiode (2014-2020) is de ambitie om de achteruitgang van biodiversiteit in de natuur te stoppen en waar mogelijk een lichte vooruitgang te boeken door toepassing van dit landschapsecologisch systeemherstel.

Ruimte voor bedrijven

De provincie vindt het belangrijk dat bedrijven in de omgeving van natuur of Natura 2000-gebieden zich kunnen blijven ontwikkelen. Soms is dat lastig, als bedrijven bijvoorbeeld stikstof uitstoten of op een andere manier een verslechterend effect hebben op de natuur.

Daarom heeft de provincie tal van maatregelen genomen om ontwikkelingen mogelijk te maken.

De grootste 'maatregel' is de deelname aan de PAS. Dit is een gezamenlijke aanpak van Rijk en provincies, met het doel om de (effecten van) stikstofdepositie op natuur te verminderen en er voor te zorgen dat habitats tenminste behouden blijven en daarmee ontwikkelingsruimte voor bedrijven te laten ontstaan. De voorwaarde voor de verdeling van deze ontwikkelingsruimte is het nemen van PAS-herstelmaatregelen. Deze PAS-herstelmaatregelen zijn in dit beheerplan opgenomen.

Landbouw, industrie en infrastructuur

Landbouwbedrijven, industriële bedrijven en infrastructurele projecten kunnen voor het aspect stikstof gebruik maken van de ontwikkelingsruimte die beschikbaar komt via de PAS zodra de PAS in werking is getreden.

Recreatie

De recreatiesector kan profiteren van Natura 2000 door de Natura 2000-status als 'selling-point' te benutten. Uitbreiding van verblijfsrecreatie binnen Natura 2000-gebied is vaak niet mogelijk vanwege het oppervlakteverlies aan natuur. In Korenburgerveen is daarvan geen sprake; er ligt geen verblijfsrecreatie in het Natura 2000-gebied.

In de Natura 2000-plannen is vaak ook de toegankelijkheid van de gebieden een onderwerp. De provincie wil de bijzondere natuur in Natura 2000-gebieden beleefbaar maken door informatievoorziening en passende toegankelijkheid van de gebieden.

Positie van het beheerplan binnen het natuurbeleid

Het Natura 2000-beheerplan Korenburgerveen is niet een op zich zelf staand plan.

Al jaren wordt gewerkt aan uitbreiding en verbetering van natuur in Gelderland. Sinds de decentralisatie van het natuurbeleid in 2011 is de provincie Gelderland verantwoordelijk voor het natuurbeleid. Zij heeft haar doelen vastgelegd in de Beleidsuitwerking Natuur en

Landschap (vastgesteld door Provinciale Staten in juni 2012). Gelderland richt zich op:

- Zorgvuldig omgaan met natuur en landschap;
- Vergroten van de betrokkenheid van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties; en
- Haalbare en betaalbare natuur.

De ruimtelijke bescherming, natuurbeheerdoelen en natuurontwikkelingsdoelen voor het Korenburgerveen zijn afgestemd op de Natura 2000-doelen voor dit gebied. Het Natura 2000-beheerplan geeft hier nadere invulling aan.

Ruimtelijke bescherming

In de Omgevingsvisie (door Gedeputeerde Staten vastgesteld in juli 2014) legt Gelderland de ruimtelijke bescherming van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) vast. Het Natura 2000-gebied Korenburgerveen is onderdeel van het GNN. Het GNN heeft een ruimtelijke bescherming waarbij aantasting niet, of alleen in zeer bijzondere omstandigheden mogelijk is. Daarnaast is een Gelderse Groene Ontwikkelingszone (GGO) vastgesteld. Deze bestaat uit gebieden rond het GNN en (ecologische) verbindingen tussen delen van het GNN. De GGO biedt ruimte voor ontwikkeling van functies die passen in het landelijk gebied. Daarbij moet wel steeds een bijdrage worden geleverd aan natuur- en landschapsdoelen. GNN en GGO heetten eerder samen Ecologische Hoofdstructuur.

Bijlage 8 geeft een ruimtelijke weergave van het Gelders Natuur Netwerk en de Gelderse Groene Ontwikkelingszone.

Natuurdoelen

De natuurbeheerdoelen en natuurontwikkelingsdoelen legt de provincie vast in het Natuurbeheerplan (door Gedeputeerde Staten in ontwerp vastgesteld in mei 2013). Daarin geeft de provincie aan op welke specifieke natuurdoelen het natuurbeheer moet worden gericht en welke subsidies daarvoor beschikbaar zijn. Dat geldt ook voor functieverandering waarbij (cultuur)grond voor natuur bestemd wordt. Het Natuurbeheerplan geeft aan voor welke doelen deze nieuwe natuur ingericht moet worden. De Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen zijn daarbij leidend. Onderhavig Natura 2000-beheerplan heeft dus een directe relatie met de doelen in het Natuurbeheerplan en geeft een specifiekere invulling aan de doelen voor beheer, functieverandering en inrichting voor Korenburgerveen.

Watercondities

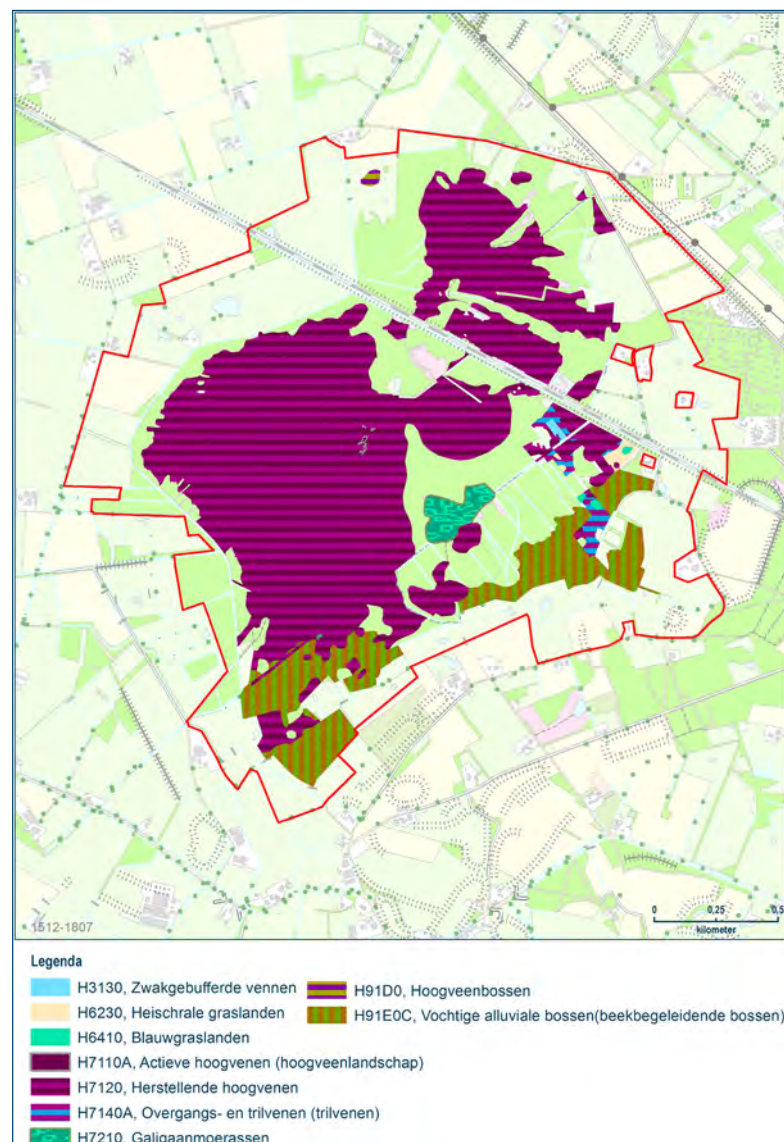
Goede watercondities zijn erg belangrijk voor de Natura 2000-doelen in het Korenburgerveen. Verschillende soorten en habitattypen zijn afhankelijk van voldoende oppervlakte- en/of grondwater van een goede kwaliteit. Het waterbeleid van de provincie (onderdeel van de Omgevingsvisie) en het waterbeheer van de waterschappen is er dan ook op gericht deze condities te behouden of te verbeteren. Prioriteit hierbij ligt bij het tegengaan van verdroging. De gebieden waar dit voornamelijk speelt zijn in de Omgevingsvisie aangeduid als 'natte landnatuur', waarbij ook hydrologische bufferzones zijn opgenomen. Sommige maatregelen ten behoeve van Natura 2000-doelen zijn ook opgenomen in het maatregelenpakket van de Kader Richtlijn Water (KRW) en hebben daarmee Europeesrechtelijk een verplicht karakter. Het Natura 2000-gebied Korenburgerveen heeft een directe relatie met de 'natte landnatuur', zie de beleidskaart in bijlage 8.

4 Landschaps ecologische systeem analyse

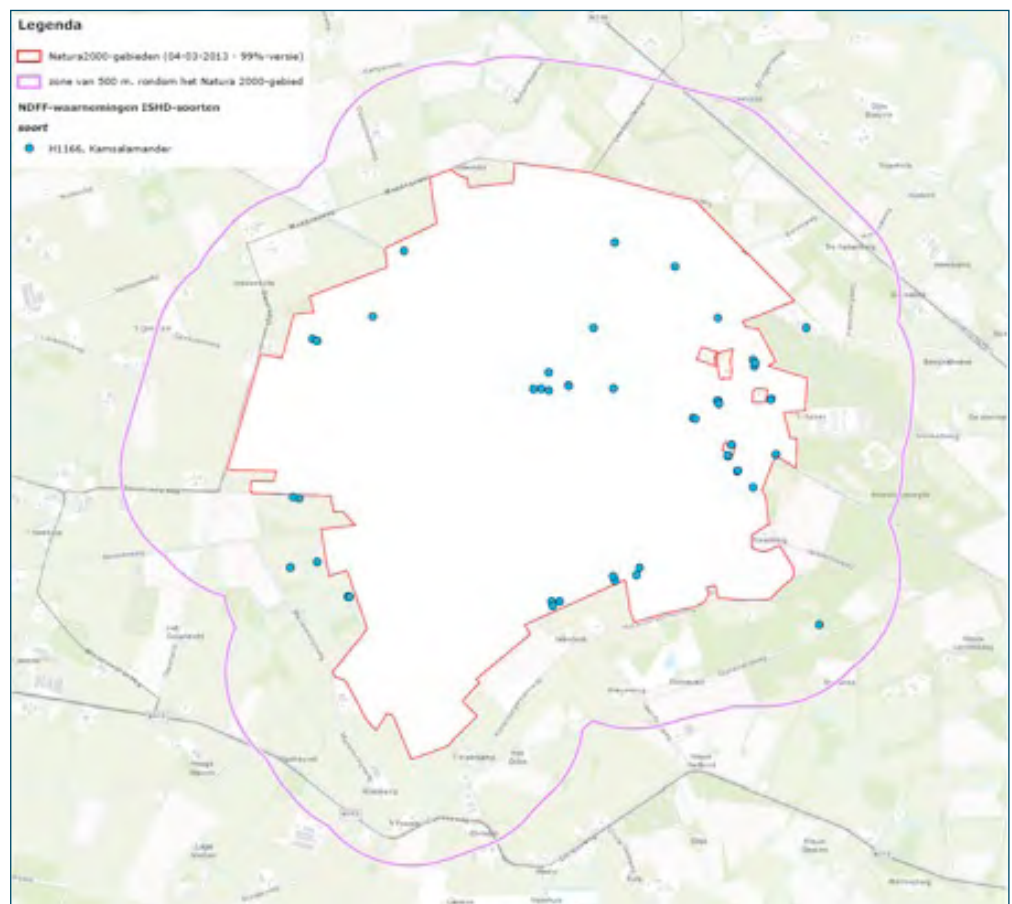
De landschapsecologische systeemanalyse (LESA) is een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis en het functioneren van het gebied, en geeft inzicht in de processen die bepalend zijn voor het voorkomen van habitattypen en soorten in relatie met hun omgeving (Van der Molen et al., 2010).

In dit hoofdstuk worden de conclusies van de LESA in de vorm van een knelpuntentabel gegeven (tabel 4.1), waarna vervolgens per habitatype een nadere toelichting wordt gegeven. De LESA zelf zit in bijlage 4 (PAS gebiedsanalyse). Deze LESA voldoet voor alle doelen die in het beheerplan zijn beschreven, aangezien deze allen stikstofgevoelig zijn en daarmee allen zijn behandeld in de PAS.

Het hoofdstuk geeft eerst de habitatypekaart en de kaart met het voorkomen van de Kamsalamander weer in de volgende figuren.

Figuur 4.1 Habitatkaart van het Korenburgerveen. Zie bijlage 10 voor een grotere versie van deze kaart. Code H0000 betreft vegetatietypen die niet kwalificeren voor een habitatype.

Figuur 4.2 Het voorkomen van de Kamsalamander in het Korenburgerveen en directe omgeving.
(Bron: NDFF waarnemingen peildatum 1 juni 2013.

Tabel 4.2. Overzicht van knelpunten per habitatype. Voor de kritische depositiewaarden (KDW) en overschrijding van deze waarden is gebruik gemaakt van de recentste Aerius gegevens. # De mate van overschrijding voor de nieuw toegevoegde habitattypen is nog niet door Aerius berekend en is geschat op basis van habitattypen met vergelijkbare KDW-en.

Knelpunt		H3130 Zwakgebufferde vennen #	H6230 Heischrale graslanden#	H6410 Blauwgraslanden	H7110A *Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)#	H7120 Herstellende hoogvenen	H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)#	H7210 *Galigaan-moerassen	H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	Opmerking
Hydrologie										
K1	Verminderde invloed basenrijk grondwater	v	v	v		v		v	v	oorzaak: door ontwatering door normalisatie beken, uitbreiding stedelijk gebied, en landbouw is infiltratie en kweldruk richting Korenburgerveen afgenomen.
K1a	Verminderde invloed basenrijk grondwater door drainerende werking bovenloop Schaarsbeek	v	v	v			v			
K1b	Verminderde invloed basenrijk grondwater door drainage t.b.v. enclave Kooiveldweg-zuid	v	v	v			v			
K2	Kwetsbaar door gering areaal	v								
K3	Vermesting door toestroom voedselrijk oppervlaktewater	v	v	v			v	v	v	instroom van voedselrijk oppervlaktewater en periodieke overstroming Schaarsbeek

Knelpunt		H3130 Zwakgebufferde vennen #	H6230 Heischrale graslanden#	H6410 Blauwgraslanden	H7110A ³ Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)#	H7120 Herstellende hoogvenen	H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)#	H7210 ³ Galigaan-moerassen	H91EoC ³ Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	Opmerking
K4	Vermesting door toestroom voedselrijk grondwater (westzijde)	v	v	v			v	v	v	In de westelijke ondiepe grondwaterstroming is sterke invloed landbouw merkbaar.
K5	Vernatting door aanleg damwanden							v		
K6	Interne eutrofiering (fosfaat) door vernatting van voormalige landbouwgronden of gronden die in het verleden door oppervlaktewater met fosfaat zijn verrijkt.								v	
Atmosferische stikstofdepositie										
	Kritische depositiewaarde (mol N/ha/jr)	571	714	1071	500	500	1214	1571	1857	
K7	Overschrijding KDW in 2014	100% kl4	100% kl4	25% kl4, 75% kl3	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl3	84% kl3	zie legenda onder tabel voor toelichting klassen
K8a	Overschrijding KDW in 2020	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl3	71% kl3	
K8b	Overschrijding KDW in 2030	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl3	58% kl3	
Beheer en inrichting										
K9	Vegetatieverandering door successie	v						v		

Legenda atmosferische stikstofdepositie

- kl1 Geen stikstofprobleem
- kl2 Evenwicht
- kl3 Matige overbelasting (KDW + 70 mol tot 2x KDW)
- kl4 Sterke overbelasting (>2x KDW)

4.1 H3130 Zwakgebufferde vennen

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: Zwakgebufferde vennen kennen geen regulier beheer (Arts et al., 2012), maar voor duurzame instandhouding van de zwakgebufferde condities is in veel gevallen een beperkte aanvoer nodig van gebufferd, schoon grond- water via kwel.
- KDW: 571 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).
- Periodiek wisselende waterstanden zijn een belangrijke vereiste.

Knelpunten en oorzakenanalyse

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1). Ook de sterke overbelasting door stikstofdepositie in de actuele en toekomstige situatie is een belangrijk knelpunt (K7, K8). Daarnaast is dit habitatype kwetsbaar voor externe invloeden vanwege het geringe areaal (K2) en heeft ook vegetatieverandering door successie een negatief effect (K9).

4.2 H6230 Heischrale graslanden

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: Heischrale graslanden zijn half-natuurlijke begroeiingen. Dat wil zeggen dat beheer (maai- en/of begrazingsbeheer) noodzakelijk is om de vegetatie als grasland te handhaven en successie naar struik- en bosfase te voorkomen (Smits et al., 2012).
- KDW: 714 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012).
- Behouden van zwak bufferend vermogen van de bodem.

Knelpunten en oorzakenanalyse

Stikstofdepositie is zowel in de actuele als toekomstige situatie (K7, K8) een belangrijk knelpunt voor dit habitatype. Ook zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn, belangrijke knelpunten. PAS-herstelmaatregelen zijn daarom noodzakelijk.

4.3 H6410 Blauwgraslanden

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: Het regulier beheer van blauwgraslanden bestaat uit het jaarlijks maaien en afvoeren van de biomassa in de nazomer (augustus). Zolang verrijking met voedingsstoffen aan de orde is, is maaien in september of later minder gewenst omdat dan minder nutriënten, met name stikstof, worden afgevoerd. Voor de fauna is het van belang dat sommige delen periodiek niet worden gemaaid.
- KDW: 1071 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).
- De gewenste omstandigheden met betrekking tot de basenverzadiging en het grondwaterregime worden bijna altijd in hoge mate bepaald door de omgeving.

De basenaanvulling, die nodig is als compensatie voor uitspoeling en afvoer van kationen via het maaisel, vindt plaats via de aanvoer van gebufferd grondwater. Het waterregime wordt eveneens gestuurd door lokale of regionale kwel.

De blauwgraslanden liggen in de overgangszone tussen hoogveen en beekdal van de Schaarsbeek.

Knelpunten en oorzakenanalyse

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) door verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg is. Ook stikstofdepositie (K7, K8) is een belangrijk knelpunt, want Blauwgraslanden zijn hiervoor zeer gevoelig. De stikstofdepositie is ter plaatse hoger dan de kritische depositiewaarde, waardoor negatieve effecten kunnen optreden. Op basis van de Aerius-berekeningen en de aanwezige gebiedskennis is tijdens de gebiedssessie geconstateerd dat stikstof zowel nu als in de toekomst (2030) een probleem is en blijft voor het halen van de instandhoudingsdoelen van dit habitatype (zie tabel 4.2). Eutrofiëring door instroom van landbouw water (K3, K4) is voor dit habitatype van minder belang.

4.4 H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Het type is gebonden aan een neerslaghoeveelheid van 700 tot 1050 mm/jaar en een gemiddelde jaartemperatuur van 8 tot 12 oC.
- Wegzijing naar de ondergrond is zeer gering door de aanwezigheid van slecht doorlatende lagen.
- Aanwezigheid van een goed functionerende acrotelm waardoor de seizoensmatige fluctuaties in waterpeil beperkt is (1-3 dm t.o.v. veenoppervlak).
- KDW: 500 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).

Knelpunten en oorzakenanalyse

De waterhuishouding van het veen is sterk verbeterd. Het belangrijkste knelpunt voor Actieve hoogvenen in het Korenburgerveen is stikstofdepositie die zowel in de actuele als toekomstige situatie hoger is dan de KDW (K7, K8; zie tabel 4.2). De recente, lichte verhoging van de KDW van 400 naar 500 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012) leidt niet tot andere conclusies, omdat ook bij de hogere KDW de mate van overschrijding van deze KDW erg groot is. Stikstofdepositie belemmert derhalve het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van dit habitatype en PAS-maatregelen zijn noodzakelijk.

4.5 H7120 Herstellende hoogvenen

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Een absolute voorwaarde voor het op gang komen van hoogveenvorming is het herstel van de juiste acrotelmcondities. De acrotelm bestaat uit de bovenste deels levende laag veen die doorgaans maximaal 0,5 m dik is. De acrotelm heeft de zelfregulerende hydrologische eigenschappen die een hoogveen tot een hoogveen maken. Het doorlaatvermogen van de acrotelm varieert met de grondwaterspiegel en neemt sterk af met een dalende grondwaterspiegel. Hierdoor neemt ook de laterale

afvoer sterk af. Ook heeft een acrotelm in vergelijking met het veen dat eronder ligt (de sterker gehumificeerde catotelm) een hogere bergingscoëfficiënt, waardoor verdamping en afvoer van water minder effect hebben op de grondwaterspiegel. Daarnaast heeft een levend veenmosdek een regulerende invloed op de verdamping omdat de capillaire nalevering van water aanzienlijk vermindert wanneer het waterniveau in de acrotelm daalt. Stabiele waterstanden op of net onder maaiveld en met een zo gering mogelijke fluctuatie zijn optimaal voor de groei van veenmossen. Uiteindelijk moet de ontwikkeling van een acrotelm over grotere oppervlakte leiden tot het ontstaan van de hydrologische zelfregulering die voor het functioneren van het hoogveensysteem zo van belang is (Tomassen et al., 2003).

- Open water met voldoende licht en een hoge koolstofdioxideconcentratie.
- Lage afbraaksnelheid van veen.
- Onder het beheer van herstellende hoogvenen vallen maatregelen die gericht zijn op de lange termijnontwikkeling van actief hoogveen, zoals maatregelen tegen verdroging en verwijderen berken. Uiteindelijk is het doel dat de H7120 Herstellende hoogvenen overgaan in H7110A Actieve Hoogvenen, hoogveenlandschap.
- KDW: 500 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).

Knelpunten en oorzakenanalyse

De waterhuishouding van het veen is sterk verbeterd. Het belangrijkste knelpunt voor Herstellende hoogvenen in het Korenburgerveen is stikstofdepositie die zowel in de actuele als toekomstige situatie hoger is dan de KDW (K7, K8; zie tabel 4.2). De recente, lichte verhoging van de KDW van 400 naar 500 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012) leidt niet tot andere conclusies, omdat ook bij de hogere KDW de mate van overschrijding van deze KDW erg groot is. Stikstofdepositie belemmert derhalve het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van dit habitatype en PAS-maatregelen zijn noodzakelijk.

4.6 H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: voorkomen van struweel- en bosopslag (dient <10% te zijn) door jaarlijks maaien;
- Gelaagde vegetatiestructuur met een goed ontwikkelde moslaag (> 30%)
- KDW: 1214 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012).

Knelpunten en oorzakenanalyse

Voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn, de belangrijkste knelpunten. Bovendien is stikstofdepositie zowel in de actuele als toekomstige situatie (K7, K8) een belangrijk knelpunt, zij het in iets mindere mate dan bij Heischrale graslanden (H6230) en Blauwgraslanden (H6410) vanwege de wat hogere KDW van dit habitatype.

4.7 H7210 * Galigaanmoerassen

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Galigaan vestigt zich bijzonder moeilijk uit zaad, een fenomeen dat alleen bekend is uit het kustgebied. Basenrijke condities zijn nodig maar niet voldoende.

De vestigingscondities zijn niet goed bekend. Na vestiging kan Galigaan op den duur domineren en vormt dan ontoegankelijke, ondoordringbare en zeer soortenarme vegetaties. Een wisselende waterstand met basenrijk water langdurig in of boven het maaiveld is gunstig voor het ontstaan van dichte galigaanvelden. Na verdroging kunnen zich ook andere soorten vestigen waaronder houtige gewassen. Maaïen met lage frequentie (circa eens per vier jaar) is dan nodig. Ook in een geheel verboste vegetatie kan Galigaan zich nog lang handhaven.

- Beheer: De meeste voorkomens van dit type in Nederland worden niet beheerd. Wanneer *Cladium* zich eenmaal gevestigd heeft kan hij lang stand houden, ook als de abiotische condities verslechteren. Af en toe (eens per vijf jaar) maaïen in de winter kan de vegetatie opener maken en daarmee vestiging van soorten uit het *Caricion davallianae* mogelijk maken, waardoor de soortenrijkdom toeneemt. Verstoring van de bodem en het voorkomen van een dikke strooisellaag (door strooiselverwijdering) is hierbij ook zeer effectief.
- KDW: 1571 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: gevoelig (Van Dobben et al., 2012).
- Voor dit habitattype in het Korenburgerveen zijn de belangrijkste sturende factoren de pH (basenrijkdom) en de vochttoestand. Door het gebrek aan basenrijke kwel treedt verzuring op. De compartimentering heeft geleid tot te hoge waterstanden voor dit habitattype.

Knelpunten en oorzakenanalyse

De belangrijkste knelpunten voor dit habitattype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) door verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg is. Ook stikstofdepositie (K7, K8) is een belangrijk knelpunt. De stikstofdepositie is ter plaatse hoger dan de kritische depositiewaarde, waardoor negatieve effecten kunnen optreden. Met name bos- en struweelopslag (K9) als gevolg van de toegenomen voedselbeschikbaarheid zijn hierbij een probleem. Op basis van de Aerijs-berekeningen en de aanwezige gebiedskennis is tijdens de gebiedssessie geconstateerd dat stikstof zowel nu als in de toekomst (2030) een probleem is en blijft voor het halen van de instandhoudingsdoelen van dit habitattype (zie tabel 4.2). Daarnaast is vernatting (K5) door het verhogen van het waterpeil als gevolg van de compartimentering een probleem. Natuurmonumenten geeft echter aan dat delen van dit habitattype nog steeds af en toe droogvallen, waardoor kieming van Galigaan mogelijk blijft.

4.8 Hg1Do * Hoogveenbossen

Voor het habitattype Hoogveenbossen¹ belemmert stikstofdepositie het behalen van de instandhoudingsdoelen niet doordat de kritische depositiewaarde niet wordt overschreden. Voor dit habitattype zijn daarom in de PAS gebiedsanalyse geen maatregelen voorgeschreven en wordt dit habitattype niet verder uitgewerkt. In de visie (H5) wordt verder nog ingegaan op de potenties om hoogveenbos te ontwikkelen in de overgangszones van het hoogveengebied. Bijlage 9 geeft verder ook nog een uitgebreide samenvatting van het voorkomen en de (trend van) kwaliteit van dit habitattype, waaruit blijkt dat het om een goede kwaliteit gaat en er sprake is van een stabiele trend in oppervlakte en kwaliteit. De voorgestelde maatregelen (met name M1, M2, M3 en M8 ten behoeve van herstellen van het hydrologische systeem) zullen in de overgangszone van het hoogveengebied ertoe leiden dat er voldoende oppervlakte hoogveenbos aanwezig blijft binnen de begrenzing van het Natura 2000 gebied, waardoor onderbouwd is dat het behoud van het huidige geringe oppervlakte Hoogveenbos (zie figuur 4.1) als gegarandeerd wordt beschouwd.

¹ Het habitattype hoogveenbos (Hg1Do) komt slechts op zeer geringe schaal voor in het gebied (zie figuur 4.1). Bij de aanwijzing in februari 2015 was er nog van uit gegaan dat een veel groter deel aan de randen van het hoogveengebied bestond uit het habitattype hoogveenbos. De hier voorkomende bossen blijken echter op basis van een nadere analyse beschouwd te moeten worden als een onderdeel van habitattype H712o (herstellend hoogveen) en zijn op de habitattypenkaart (bijlage 10) niet langer als zelfstandig habitattype aangegeven.

4.9 H91EoC * Vochtige alluviale bossen

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Een hoge grondwaterstand met tijdelijke inundatie in de winter ondiep (tot maximaal circa 60 cm diepte) wegzakkende grondwaterstanden in de zomerperiode bepalen het karakter van de elzenbroekbossen in beekdalen op de hogere zandgronden. De waterkwaliteit staat onder invloed van toestroom van grondwater en van overstroming vanuit de beek.
- Beheer bestaat veelal uit nietsdoen, alhoewel het voor de biodiversiteit gunstig zou zijn om op plaatsen waar vroeger gekapt werd het kapregime weer ter hand te nemen, bijvoorbeeld aan bosranden.
- De gewenste condities met betrekking tot de basenverzadiging en het grondwaterregime worden bijna altijd in hoge mate bepaald door de omgeving. De basenaanvulling, die nodig is om het hoofd te bieden aan uitspoeling en afvoer van kationen door regenwater, vindt plaats via de aanvoer van gebufferd grondwater vanuit hoger gelegen gebieden en vanuit de beek of rivier. Daarnaast kunnen de inundaties met beek- of rivierwater hierbij een rol spelen.
- KDW: 1860 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: gevoelig (Van Dobben en Van Hinsberg, 2008).
- In het Korenburgerveen zijn de vochthuishouding en het overstromingsregime de belangrijkste sturende factoren voor de vochtige alluviale bossen.

Knelpunten en oorzakenanalyse

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn eutrofiëring (K3, K4) en verzuring door de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) door verdroging. Eutrofiëring vindt plaats door instroom van voedselrijk oppervlaktewater en door toestroom van oppervlakkig grondwater vanuit de aangrenzende (voormalige)landbouwpercelen. Dit vindt vooral plaats in de broekbossen (H91EoC). Ook interne eutrofiering (K6) lijkt aanwezig in de elzenbroekbossen gezien de sterke kroosontwikkeling. Stikstofdepositie is voor dit habitatype een minder groot probleem, maar belemmert in enige mate het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen (K7). In de actuele situatie (2014) kent ca. 88% van het oppervlak een matige overbelasting (zie tabel 4.2). Deze situatie zal volgens de prognoses in 2030 zijn verbeterd, maar ook dan wordt nog ca. 66% van het areaal matig overbelast.

4.10 H1166 Kamsalamander

Sleutelprocessen en overige factoren:

In een kernleefgebied van de Kamsalamander is een poeldichtheid van 5 tot 10 poelen per vierkante kilometer voldoende is om een stabiele populatie te garanderen. Het exacte aantal poelen dat vereist is, is afhankelijk van de totale oppervlakte van het leefgebied en de afstand tussen de poelen. De minimale oppervlakte van de poelen is 500 vierkante meter. De poelen dienen op beperkte afstand (< 300 m) te liggen van geschikt landhabitat in de vorm van loofbos, houtwallen en bosschages. Per vierkante kilometer kan een oppervlakte van 3-4 hectare geschikt landhabitat als ondergrens genomen worden (Schut et al 2008).

Naast kerngebieden, zijn ook verbindingszones tussen de kerngebieden essentieel voor een op lange termijn duurzame populatie. De verbindingszones van de kamsalamander dienen

te voldoen aan de vereisten zoals opgegeven in het ecologische model “Kamsalamander” (<http://www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=2368>), dat is opgesteld ten behoeve van de realisatie van de ecologische hoofdstructuur. Dit model streeft naar een leefgebied voor de kamsalamander met natte elementen (poelen) voor de voortplanting en droge elementen (houtwallen, bosschages et cetera) als landhabitat zodat verbindingen ontstaan tussen de kernpopulaties. Een corridor is een langgerekt, min of meer aaneengesloten gebied van tien tot vijftig meter breed met een geschikte begroeiing, waarbij ook barrières zoals wegen en waterlopen worden opgeheven. Stapstenen zijn kleine leefgebieden van één tot enkele hectaren waar de soort zich kan voortplanten, zodat een afstand naar een kernpopulatie via een aantal stappen kan worden overbrugd. Stapstenen liggen binnen de corridor.

Corridor:

- Begroeiing corridor: ruigte, struweel, (vochtig) schraalland, kleine loofbosjes, greppels, houtwal, oevers van sloten of beken, en dergelijke.
- Minimale breedte corridor: 10-15 meter, maximale lengte corridor: 500 meter
- Maximale onderbreking corridor: 50-100 meter
- Landschap in onderbreking: verkeerswegen, spoorwegen en bebouwing vormen een barrière voor dispersie. Dat geldt in mindere mate voor akkers.
- Barrières: Gebruik van tunnels is bekend. Grote tunnels (doorsnede > 1 meter) verhogen de effectiviteit. Ecoducten voldoen het best.

Stapsteen:

- Begroeiing poel: goed ontwikkelde water- en oevervegetatie waarin open ruimten aanwezig zijn
- Begroeiing landhabitat: struweel, heggen of houtwallen, met voldoende schuilmogelijkheden in de vorm van dood hout en dergelijke.
- Minimum oppervlakte stapsteen: 1-3 ha landhabitat met daarbinnen enkele forse poelen, bijvoorbeeld van 2000 m² elk.
- Onderlinge afstand stapstenen: 1 km.

Voor het succesvol koloniseren van nieuwe gebieden is het van belang dat poelen maximaal 400 meter uit elkaar liggen, waarbij een poeldichtheid van 4 per vierkante kilometer optimaal is (Spikmans et al. 2007).

Knelpunten en oorzakenanalyse

Voor de kamsalamander zijn in het Korenburgerveen geen knelpunten bekend. Het leefgebied van de kamsalamander is in het Korenburgerveen (op een zeer klein deel dat tot Herstellend hoogveen behoort) niet of beperkt stikstofgevoelig en stikstofdepositie is derhalve geen knelpunt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen (zie tabel 4.2, K7-K8).

5 Visie op doelbereik

5.1 Inleiding

In het Natura 2000 doelendocument (Ministerie van LNV, 2006) worden voor het Natura 2000-gebied Korenburgerveen drie kernopgaven genoemd voor realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen (zie ook hoofdstuk 2):

- 7.05 Herstel actief hoogveen.
- 7.06 Herstel van de randzone van het veen.
- 7.07 Inbedding in landschap.

Deze kernopgaven zijn samen met de overige doelen als uitgangspunt genomen bij de uitwerking van onderstaande visie. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van een zonering een visie voor de langere termijn geschetst voor het Korenburgerveen.

De visie is gebaseerd op de eerder opgestelde visie in het concept ontwerp beheerplan (Provincie Gelderland, 2010) en op de gebiedsanalyse die in bijlage 4 (PAS gebiedsanalyse) is beschreven.

5.2 Visie

Het Korenburgerveen is kwetsbaar voor verdroging en vermessing; het bereiken van een robuust watersysteem en het terugdringen van de (effecten van) stikstofdepositie zijn van groot belang voor het herstel van het gebied. Het herstel van milieuecondities op landschapschaal is de beste manier om een robuust en natuurlijk systeem te ontwikkelen.

In het streefbeeld onderscheiden we verschillende zones in het gebied (zie figuur 5.1), elk met eigen omstandigheden en mogelijkheden: een zo natuurlijk mogelijk centraal hoogveengebied met een zo beperkt mogelijke menselijke invloed, dat geleidelijk overgaat in een extensief half-natuurlijk landschap in de randzones als overgang naar het omliggende cultuurlandschap.

Het centrale veengebied; herstel van hoogveen op landschapsschaal

Habitattypen: Actieve hoogvenen en Herstellende hoogvenen

Het centrale deel van het Korenburgerveen functioneert op termijn weer als een compleet hoogveensysteem. Het bestaat uit een gezonde hoogveenkern met actieve hoogveengroei en een goede waterhuishouding. Damwanden zijn niet meer nodig en daardoor zijn harde, onnatuurlijke grenzen vervaagd. Hierdoor ontstaan weer ruimtelijke gradiënten waarin plaats is voor alle kenmerkende planten en dieren van dit zeldzaam geworden milieu. De natuurlijke afwatering gaat via geleidelijke overgangen (gradiënten) vanuit de veenkern naar de randzones. Een belangrijk deel van het centrale veengebied is in het verleden door verdroging bebost geraakt. De berkenbroekbossen zullen verdwijnen uit de veenkern, en ontstaan in de randzones op de overgangen naar aangrenzende zandgronden. De hoogveenkern zal weer bestaan uit het kenmerkende patroon van bulten en slenken en grotendeels boomloos zijn. Deze ontwikkeling is met het herstel van de hydrologie van het Korenburgerveen in feite nu al ingezet. De hoogveenkern leent zich door het zeer natte en onbegaanbare karakter nauwelijks voor recreatief medegebruik, maar kan vanaf de randen goed beleefd worden vanaf enkele paden en tijdens door de beheerders georganiseerde excursies.

De overgangen van het hoogveen naar het Schaarsbeekdal; herstel van een belangrijke gradiëntzone

Habitattypen: Vochtige alluviale bossen, Hoogveenbossen en Galigaanmoerassen

Aan de oost- en zuidzijde van het veen zijn weer brede overgangszones aanwezig tussen het regenwater gevoede veen en kwel gevoede bossen en graslanden. Direct grenzend aan de zuidzijde van de hoogveenkern wordt de brede overgangszone in eerste instantie gekenmerkt door een bosrijke zone met een afwisseling van hoogveenbos en elzenbroekbos. In deze zone ligt, ten zuidoosten van de hoogveenkern, eveneens het galigaanmoeras dat weer gevrijwaard is van bosopslag. De hydrologie van de bossen is hersteld en er vindt geen overstroming meer plaats met nutriëntenrijk water.

Het Schaarsbeekdal en het graslandreservaat

Habitattypen Blauwgraslanden en Vochtige alluviale bossen

Grenzend aan de overgangszone, in het (zuid)oostelijke deel van het Korenburgerveen, ligt het Schaarsbeekdal met daarin een graslandreservaat waarin hooilandjes, natte bosjes en elzensingels een kleinschalig landschap vormen, waarin op veel plekken basenrijke kwel tot in het maaiveld aanwezig is. Blauwgraslanden zijn een belangrijk onderdeel van dit robuuste graslandreservaat van enige tientallen hectares, dat zich heeft kunnen ontwikkelen vanuit de resterende hooilandjes en dat zich uitstrekt vanaf de hoogveenkern tot aan het Schaarsbeekdal. Hierdoor wordt de gehele overgang (gradiënt) van regenwater gevoed veen tot kwel gevoed beekdal omvat. Behalve blauwgrasland ontwikkelen zich in de hooilandjes ook alle natuurlijke overgangen naar natte heide en veenmoeras, drogere heischrale graslanden en wellicht zelfs lokaal kalkmoerasachtige begroeiingen. De Vochtige alluviale bossen bestaan hoofdzakelijk uit elzenbroekbos die in de gradiënt naar het hoogveen toe overgaan in berkenbroekbossen (Hoogveenbossen). Overstroming met voedselrijk water vanuit de Schaarsbeek behoort tot het verleden en door herstelde toestroom van basenrijk grondwater heeft de kwaliteit van dit habitatype zich hersteld.

De kleinschalige randzones rondom het veen op de overgang naar de omliggende zandgronden; kleinschalige landschap voor onder meer de kamsalamander

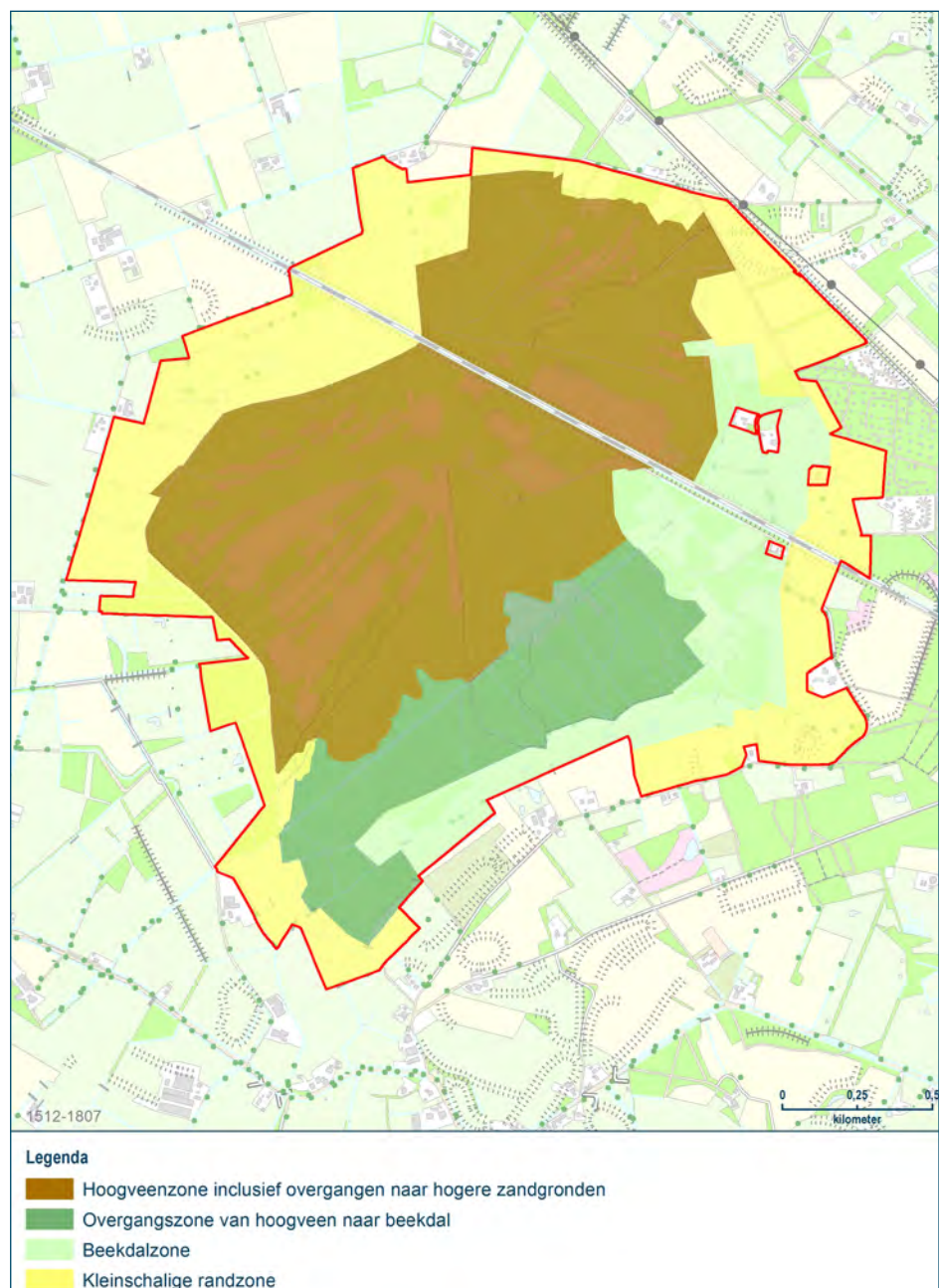
Habitatsoort: Kamsalamander

In de randzones direct rond het veengebied, die worden beheerd door de Stichting Marke Vragenderveen en Vereniging Natuurmonumenten, is het extensief natuurgericht beheer voortgezet, waardoor het veengebied geen last meer heeft van drainage en de inspoeling van mest. Een afwisseling van graslanden, gevarieerde laagtes met poelen en houtwallen sluit aan op de bossen langs de randen van het veen en vormt daarmee een samenhangend kernleefgebied van de kamsalamander (als gidssoort) en in het verlengde daarvan voor veel andere kenmerkende soorten van het kleinschalige cultuurlandschap. Deze zone staat in verbinding met het omliggende cultuurlandschap waardoor genetische uitwisseling van populaties kan plaatsvinden.

Het landschap rond het Natura 2000-gebied

Door de robuuste inrichting van het watersysteem in en rond het Korenburgerveen kan dit goed functioneren temidden van het omringende landbouwgebied. Landbouwbedrijven hebben hier goede perspectieven en normaal agrarisch gebruik kent weinig beperkingen omdat is geïnvesteerd in het duurzaam terugdringen van de ammoniakemissie. In het landbouwgebied wordt ingezet op vrijwillige mogelijkheden voor behoud en herstel van het cultuurlandschap, door aanleg en beheer van landschapselementen zoals houtwallen en poelen.

Figuur

5.1. Zoekgebieden voor de realisatie van instandhoudingsdoelstellingen.

6 Maatregelen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van alle maatregelen die nodig zijn voor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Hierbij zijn de maatregelen uitgewerkt in ruimte en tijd, waarbij de nadruk in de eerste beheerplanperiode (0-6 jaar) ligt op behoud van de aanwezige waarden en de nadruk in de tweede en derde beheerplanperiode (7-18 jaar) ligt op verbetering en uitbreiding van deze waarden. De maatregelen zijn onderverdeeld in PAS en niet-PAS maatregelen.

In bijlage 4 zijn de maatregelen t.b.v. de PAS uitvoerig beschreven. Deze worden in dit hoofdstuk alleen opgesomd in tabel 6.1 en verder gespecificeerd in de maatregelentabel in bijlage 5. De niet-PAS maatregelen (niet stikstof gerelateerd) worden in paragraaf 6.2 toegelicht en daarna ook verder gespecificeerd in de maatregelentabel in bijlage 5. Alle maatregelen zijn weergegeven op de maatregelenkaart in bijlage 6.

De maatregelentabel en -kaart vormen de basis voor de uitvoering van het beheerplan, waarop in hoofdstuk 10 (Uitvoering en monitoring) verder wordt ingegaan. Een groot aantal van de benodigde maatregelen om de doelen te halen, is al uitgevoerd binnen het ILG contract (2007-2013) tussen Natuurmonumenten en de Provincie Gelderland of is afgesproken middels nieuwe uitvoeringsovereenkomsten (zie bijlage 5 voor dit overzicht).

Bij de uitvoering van de maatregelen is er ruimte om de maatregelen in aangepaste vorm uit te voeren of zelfs om andere maatregelen uit te voeren, mits dit niet leidt tot negatieve gevolgen voor de ontwikkelingsruimte en als het voor het beheerplan bevoegde gezag hiermee instemt. Randvoorwaarde hierbij is dat de Natura 2000 doelen wel gerealiseerd worden.

Ook moet bij de uitvoering van de maatregelen vanzelfsprekend rekening worden gehouden met de eigendomssituatie. Maatregelen dienen in goed overleg met betrokken eigenaren uitgevoerd te worden. Dit geldt met name voor maatregelen die (gecombineerd) uitgevoerd worden op terreinen van zowel Natuurmonumenten als Stichting Marke en Vragenderveen.

6.1 Pas maatregelen

Tabel 6.1. Overzicht van PAS maatregelen. (NB: Maatregelen M4A en M5 t.b.v. Vochtige Heide zijn vervallen aangezien dit habitatype niet in het gebied voorkomt. De voorkomens op veengrond zijn, conform de recente analyse van Jansen et al. (2013), toebedeeld aan het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120).

Nr	Herstelmaatregel
M1A	Gedeeltelijk dempen van de Schaarsbeek & inrichting percelen tussen Schaarsbeek en Parallelsloot
M1B1	Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L8a
M1B2	Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L10
M1C	Herstel en uitbreiding van het schraalgraslandcomplex langs de Middeldijk
M1D	Ontwikkeling nat schraalgrasland in zuidoostelijke randzone

Nr	Herstelmaatregel
M1E	Beëindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid
M1F	Afdichten van de vijverbodem in het Meddose Veen
M2A	Herstel noordwestelijke randzone
M2B	Dempen van de Zuidelijke Spoorsloot
M2C	Afkoppeling van sloot en ophoging van perceel Dwarsdijk 12
M3A	Herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot
M3B	Natschade compensatie a.g.v. hydrologische maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot
M4B	Bosopslag verwijderen mbt HT Herstellend Hoogveen
M4C	Bosopslag verwijderen mbt HT Galigaanmoeras
M4D	Optioneel: Bosopslag verwijderen mbt HT Overgangs- en trilvenen
M5A	Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Zwakgebufferde vennen
M5B	Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Heischrale graslanden
M6A	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Blauwgrasland
M6B	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT HT Zwakgebufferde vennen
M6C	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Heischrale graslanden
M6D	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Overgangs- en trilvenen
M7	Kappen bos
M8	Herstel lekkages damwanden
M9	Hydrologisch onderzoek oostzijde gebied (intrekgebied Winterswijk)
M10	Gebiedspecifieke monitoring

6.2 Aanvullende, niet –pas maatregelen

M11: Ontwikkeling van nat schraalgrasland in de noordoostelijke randzone

De noordoostelijke randzone (zie maatregelenkaart in bijlage 6) is kansrijk voor herstel/ontwikkeling van een waardevolle gradiënt van heischraal grasland via nat schraalgrasland naar trilveenachtige vegetaties, en ook hier is benutting van de potenties mogelijk door de fosforrijke toplaag van de bodem over een diepte van circa 30 cm af te plaggen. Ook wordt hiermee de instroming van fosforrijk water vanuit dit deel van de randzone naar het veengebied aangepakt.

In het verlengde van de damwanden van het Meddose Veen worden in het laaggelegen deel van de randzone twee stroken grond niet geplagd: hiermee wordt voorkomen dat via het te plaggen gebied water om de damwanden heen gaat stromen. In feite blijft op deze wijze het huidige drainageniveau van het gebied gehandhaafd, wat dus betekent dat het functioneren van het hydrologische systeem (ook hier) niet op negatieve wijze wordt beïnvloed. In de laagste delen zal zodoende een waterlaagje op maaiveld ontstaan, met goede mogelijkheden voor ontwikkeling van trilveenvegetaties. Omdat over de volle breedte van de gradiënt wordt geplagd zal ook geen stagnatie optreden van water op de plagplekken.

Om de doorstroming en de complete gradiënt te herstellen te bevorderen is het raadzaam om ook de kleine kade die op de grens van de graslanden en het veengebied aanwezig is te verwijderen. In het kader van het eerder uitgevoerde herstelplan is de kade aangelegd om instroming van voedselrijk water vanuit de randzone naar het Meddose Veen tegen te gaan. Vanwege de vershraling van de bodem door het afplaggen van de toplaag is dit echter niet meer nodig, en (dus) zelfs ongewenst.

Op twee laaggelegen plekken worden onder de Kooiveldweg kleine duikertjes aangelegd, om (in zeer natte winterperioden) stagnatie van neerslagwater tegen de Kooiveldweg aan te voorkomen.

De hooggelegen gronden ten noordoosten van de Kooiveldweg zijn in eigendom overgaan van de gemeente naar Natuurmonumenten. Dit betekent dat ook de hier voorgestelde maatregelen in principe op korte termijn uitgevoerd kunnen worden.

7 Geïnvventariseerde activiteiten

Doel van dit hoofdstuk

In hoofdstuk 6 is beschreven welke instandhoudingsmaatregelen getroffen worden. Bij het bepalen van de benodigde instandhoudingsmaatregelen is rekening gehouden met de in en rond het gebied plaatsvindende activiteiten. In het beheerplan dient namelijk getoetst te worden of deze activiteiten een belemmering kunnen vormen voor het behalen van de doelen. Deze activiteiten worden in dit hoofdstuk benoemd, waarbij wordt aangegeven of en zo ja, in welke mate deze activiteiten een negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen. Tevens wordt per activiteit aangegeven welke specifieke maatregelen van belang zijn om negatieve effecten ten gevolge van deze activiteit te voorkomen.

Deze activiteiten kunnen overigens ook vergunningplichtig zijn. Vandaar dat in dit hoofdstuk bij de beoordeling van de activiteiten die in en rond het gebied plaatsvinden tevens wordt aangegeven of en zo ja, onder welke voorwaarden deze activiteiten al dan niet vergunningplichtig zijn op grond van de Nbw 1998. In hoofdstuk 8 wordt beschreven hoe kan worden beoordeeld of nieuwe activiteiten vergunningplichtig zijn.

Welke activiteiten betreft het?

De activiteiten zijn tussen eind 2008 en begin 2009 geïnvventariseerd. De geïnvventariseerde activiteiten betreffen zowel 'andere handelingen' (hierna: handelingen) als 'projecten'.

De beoordeling in dit hoofdstuk heeft betrekking op:

- Handelingen, die tijdens de inventarisatie plaatsvonden, zoals landbouwkundig gebruik (zaaien, oogsten, beweiden etc.), en na de inventarisatie niet zijn gewijzigd. Indien de handeling wijzigt moet deze beschouwd worden als een nieuwe activiteit en kan sprake zijn van vergunningplicht (zie hoofdstuk 8).
- Activiteiten die gepaard gaan met een fysieke ingreep, zoals diepploegen en het oprichten van een bouwwerk, kwalificeren als 'projecten'. De beoordeling in dit hoofdstuk is beperkt tot die projecten die zijn uitgevoerd in de periode 7 december 2004 tot 1 januari 2009. Het betreft dus feitelijk een toetsing achteraf van al uitgevoerde projecten en heeft géén betrekking op toekomstige projecten. Een project dat na de inventarisatie of in de toekomst wordt uitgevoerd, moet gezien worden als een nieuwe activiteit, die getoetst moet worden zoals weergegeven in hoofdstuk 8.

Voor die activiteiten die tussen 1 januari 2009 en 31 maart 2010 (peildatum bestaand gebruik) zijn gewijzigd, is navolgende beoordeling niet toereikend en dient afzonderlijk te worden beoordeeld of er sprake is van een vergunningplicht. Daarnaast vallen ook alle activiteiten die ná 31 maart 2010 zijn gestart of gewijzigd buiten de reikwijdte van dit hoofdstuk. Deze dienen afzonderlijk te worden beoordeeld in het kader van de vergunningverlening, waarbij hoofdstuk 8 een indicatie geeft voor een mogelijke vergunningplicht.

Omdat voornoemde activiteiten in 2008/2009 zijn geïnvventariseerd en gelet op het feit dat de reikwijdte van de term 'bestaand gebruik' voor discussie vatbaar is, wordt in dit hoofdstuk de term 'geïnvventariseerde activiteiten' gebruikt in de plaats van de term 'bestaand gebruik'.

Methode van inventariseren

Voorname inventarisatie omvat zowel binnen als buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied plaatsvindende activiteiten. Dit laatste is van belang in verband met mogelijke externe werking.

Bij het bepalen van de omvang van het gebied waarbinnen de activiteiten geïnventariseerd zijn, is rekening gehouden met de mogelijke reikwijdte van eventuele negatieve effecten op de Natura 2000-doelen.

De activiteiten zijn met een afvaardiging van de begeleidingsgroep geïnventariseerd. Hierbij is gebruik gemaakt van een checklist die gebaseerd is op de 'sectornotitie bestaand gebruik' (Steunpunt Natura 2000 i.s.m. ARCADIS, 2008). De checklist bevat een uitgebreide lijst van activiteiten die relevant kunnen zijn voor het beheerplan. Tijdens de bijeenkomst is vastgesteld of deze in het Natura 2000-gebied of de omgeving plaatsvinden. De locaties van de activiteiten zijn ter plekke ingetekend op een digitale kaart. De inventarisatie is teruggekoppeld in een gebiedsbijeenkomst en in de begeleidingsgroep, waar de mogelijkheid bestond om aanvullingen in te brengen.

Aanvullend is gebruik gemaakt van een basisbestand van de Kamer van Koophandel met alle geregistreerde bedrijven tot op een afstand van 3 km van Korenburgerveen. Bij mogelijke knelpunten is gericht informatie opgevraagd en/of nader onderzoek verricht. Er heeft daarbij een check plaatsgevonden aan de hand van afgegeven gemeentelijke en provinciale vergunningen. In het kader van het aan het planproces gekoppelde GGOR-proces is door Waterschap Rijn en IJssel onderzoek verricht naar aan de waterhuishouding gerelateerde aspecten van de activiteiten die uit de uitgevoerde inventarisatie naar voren zijn gekomen.

Effectbeoordeling en juridische borging

De activiteiten zijn geconfronteerd met de instandhoudingsdoelstellingen en de verstoring gevoeligheid ervan. Aan de hand van deze confrontatie kan worden beoordeeld welke activiteiten onder de huidige omstandigheden strijdig zijn met de instandhoudingsdoelstellingen voor Korenburgerveen. Hierbij zijn naast actuele habitattypen tevens ontwikkellocaties voor habitattypen of soorten ten behoeve van uitbreidings- en/of verbeterdoelen betrokken.

Voor de beoordeling zijn de verstorende factoren uit de EZ-effectenindicator gebruikt (zie paragraaf 8.1.2), maar is voornamelijk de knelpuntenanalyse gebruikt die in het beheerplan is weergegeven.

De beoordeling is uitgevoerd door ecologische en hydrologische experts van Tauw, Natuurbalans - Limes Divergens, de Provincie Gelderland en het Waterschap.

Bijlage 7 geeft een uitgebreide toelichting op de geïnventariseerde activiteiten en bevat een analyse van de mogelijke effecten van deze activiteiten op de instandhoudingsdoelstellingen. Indien wordt geconcludeerd dat een activiteit (mogelijk) een significant effect heeft betekent dit dat de activiteit (mogelijk) het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen belemmert. Omdat het in relatie tot een eventuele vergunningplicht relevant is of sprake is van een handeling of een project, is dit bij de indeling van de categorieën meegenomen. Het onderscheid tussen handeling of project is in bijlage 7 toegelicht.

De maatregelen die worden genoemd, staan nader beschreven in hoofdstuk 6.

De categorieën die worden onderscheiden zijn (nader toegelicht in bijlage 7):

o Activiteiten met geen of positieve effecten

Hieronder vallen alle activiteiten waarvan negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied bij voorbaat kunnen worden uitgesloten of waarvan louter positieve effecten te verwachten zijn voor het gebied. Deze activiteiten zijn niet-vergunningplichtig.

1 Handelingen met mogelijk negatieve effecten

Onder deze categorie vallen alle handelingen waarvan negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied te verwachten zijn. Hierbij gaat het om negatieve effecten die geen gevaar

vormen voor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied en waarvoor in dit beheerplan niet in het treffen van maatregelen is voorzien. Deze activiteiten zijn niet-vergunningplichtig.

2 Handelingen met mogelijk significant negatieve effecten

Hierbij gaat het om handelingen met dusdanig negatieve effecten, dat niet kan worden uitgesloten dat hierdoor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied in het gedrang komt. Tegenover de significant negatieve effecten van deze handelingen staan echter de positieve effecten van de maatregelen die zullen worden getroffen dan wel de positieve effecten die het gevolg zijn van de voorwaarden waaronder de activiteit moet worden uitgevoerd. Deze activiteiten zijn niet-vergunningplichtig.

3 Projecten zonder significant negatieve effecten

Onder deze categorie vallen projecten met negatieve effecten, die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen echter niet bedreigen en waarvoor in dit beheerplan niet in het treffen van maatregelen is voorzien. Deze projecten zijn niet-vergunningplichtig.

4 Projecten zonder significant negatieve effecten mits maatregelen worden uitgevoerd

Hierbij gaat het om projecten waarvan significant negatieve effecten niet bij voorbaat kunnen worden uitgesloten. Indien echter de in dit beheerplan voorziene maatregelen worden uitgevoerd, waardoor de staat van instandhouding verbetert, kunnen significant negatieve effecten wél worden uitgesloten. Dit betreft situaties waarbij de voorziene maatregelen de effecten van de betreffende projecten volledig opheffen. Deze projecten zijn dan vrijgesteld van de vergunningplichtig.

5 Projecten met mogelijk significant negatieve effecten zonder maatregelen

Onder deze categorie vallen projecten waarvan significant negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten. Niet bij voorbaat noch na het treffen van de in dit beheerplan voorziene maatregelen. De specifieke gevolgen van deze projecten voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied en de eventuele mogelijkheid om significant negatieve effecten te mitigeren dan wel compenseren, zullen in het kader van de vergunningverlening moeten worden onderzocht. Deze projecten zijn vergunningplichtig.

Let wel: bovenstaande categorie-indeling heeft enkel betrekking op die activiteiten die tijdens de inventarisatie plaatsvonden. Wijzigingen van na 1 januari 2009 moeten afzonderlijk worden beoordeeld, waarbij met het bepaalde in hoofdstuk 8 rekening moet worden gehouden.

7.1 Effecten algemeen stikstofdepositie

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
<i>Agrarische sector</i>		
- Beweiding met alle typen grazers	2	PAS
- Bemesten	2	PAS
- Houden van vee	2/5	PAS

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
<i>Overige</i>		
Verkeer bestaande wegen	2	PAS
Gebruik parkeerplaatsen	2	PAS
Bestaand railverkeer	2	PAS
Uitstoot stikstof door bedrijven en verkeer	2/4/5	PAS, zie toelichting bijlage 7
Uitstoot door motorcross buiten het Natura 2000-gebied	2	PAS

Overige effecten per sector (exclusief stikstofdepositie)

7.2 Effecten sector bos- en natuurbeheer in en buiten het Natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Natuurbeheer voor het realiseren van Natura 2000-doelen	0	nvt
Natuurbeheer voor het realiseren van andere natuurwaarden/-doelen	0	nvt
Verplaatsen mensen en voertuigen, surveilleren in kader van terreinbeheer	1	nvt
Monitoren/karteren/onderzoek	1	nvt

7.3 Effecten sector jacht, beheer en schadebestrijding in en buiten het Natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Jacht, beheer en schadebestrijding	2	Geen betreding hoogveen.

7.4 Effecten sector landbouw in en buiten het Natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
<i>Regulier agrarisch gebruik</i>		
- Ondiepe grondbewerking	1	nvt
- Diepe grondbewerking voor 1 januari 2009 uitgevoerd	4	Hydrologische maatregelen en functiewijziging naar natuur (M1, M2 en M3)
- Bewerken grasland	1	Nvt
- Oogsten akkerbouwgewassen (inclusief maïs)	1	Nvt
- Bespuitingen	1	Nvt
- Bemesten	2	Hydrologische maatregelen en functiewijziging naar natuur (M1, M2 en M3)
- Beweiding	0	Nvt

7.5 Effecten sector waterbeheer in en buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Peilbeheer		
- Schaarsbeek en parallelsloot	2/4	nemen van (hydrologische) maatregelen (M1, M2 en M3)
- Overige sloten en greppels	2/4	nemen van (hydrologische) maatregelen (M1, M2 en M3)
Onderbemaling enclave Kooiveld zuid	2	nemen van (hydrologische) maatregelen (M1, M2 en M3)
Regulier beheer- en onderhoud van watergangen en drainage binnen hydrologische invloedzone	2	nemen van (hydrologische) maatregelen (M1, M2 en M3)
Beregening en wateronttrekking voor de landbouw buiten hydrologische invloedzone	2	nemen van (hydrologische) maatregelen (M1, M2 en M3)

7.6 Effecten sector recreatie in en buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
<i>Landrecreatie</i>		
- Wandelen op wegen en paden	1	nvt
- Fietsen op fietspaden	1	nvt
- Wandelen met aangelijnde hond	1	nvt
- Picknicken	1	nvt
- Excursies	1	Geen wijziging in aantal of gevolgde route
- Motorcross buiten het Natura 2000-gebied	o	nvt
<i>Toeristisch-recreatieve voorzieningen buiten het Natura 2000-gebied</i>		
- Bungalowpark 't Kooiveld	o	nvt
- Campings/parkeerplaatsen	o	nvt

7.7 Effecten sector wonen en verblijven in en buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Wonen inclusief activiteiten rond woningen en onderhoud woning	o	nvt

7.8 Effecten sector energie buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
<i>Aardgas- en elektriciteitstransport</i>		
- inspectie, onderhoud en reparatie bovengronds	o	Nvt

7.9 Effecten sector industrie buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Steenfabriek de Vlijt	3	nvt
Overige industrie (exclusief stikstofemissie)	o	nvt

7.10 Effecten sector waterwinning buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Waterwinningen	o	nvt

7.11 Effecten sector delfstoffenwinning buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Delfstoffenwinning		
- Zandwinning	o	nvt

7.12 Effecten sector verkeer en vervoer in en buiten het natura 2000-gebied

Activiteit	categorie	voorwaarde/maatregel
Regulier onderhoud wegen en spoor	o	nvt

8 Vergunningverlening en handhaving

8.1 Vergunningverlening

8.1.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft het kader dat wordt gebruikt bij vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (hierna Nbw 1998). Er wordt ingegaan op de vergunningplicht en algemene uitleg gegeven over de vergunningprocedure. In hoofdstuk 6 zijn maatregelen genoemd die genomen worden ten behoeve van het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Deze maatregelen zijn niet vergunningplichtig.

Wanneer geldt de vergunningplicht

De vergunningplicht geldt vanaf inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998, zijnde 1 oktober 2005 en heeft betrekking op activiteiten die gestart zijn na 7 december 2004 omdat het gebied vanaf die datum wettelijke bescherming geniet. Voor activiteiten die in hoofdstuk 7 zijn getoetst geldt alleen een vergunningplicht, indien dit in hoofdstuk 7 als zodanig is aangegeven.

De Nbw 1998 geeft aan dat projecten en andere handelingen die de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstoring effect kunnen hebben op soorten waarvoor het gebied is aangewezen, vergunningplichtig zijn (art. 19d lid 1 Nbw 1998). Dit geldt zowel voor activiteiten binnen het Natura 2000-gebied als voor activiteiten die buiten het gebied plaatsvinden en invloed hebben op het gebied. Onder verslechtering worden activiteiten met een permanente invloed verstaan en onder verstoring worden activiteiten met een tijdelijk effect verstaan, zoals evenementen en bouwwerkzaamheden.

Verslechtering dan wel verstoring kan aan de orde zijn indien bij een activiteit storingsfactoren horen die de natuurlijke kenmerken van het gebied negatief kunnen beïnvloeden. Bijvoorbeeld ploegen heeft als storingsfactor “mechanisch effect”. Op de website van het ministerie van EZ zijn deze storingsfactoren verwerkt in de effectenindicator. De effectenindicator geeft per Natura 2000-gebied een eerste indicatie van mogelijke effecten van de diverse storingsfactoren op de doelen waarvoor het betreffende gebied is aangewezen. Indien blijkt dat de activiteit negatieve invloed op het Natura 2000-gebied kan hebben, is sprake van een vergunningplichtige activiteit.

De Nbw 1998 geeft aan (art. 19e en art. 19i) dat het bevoegd gezag bij het verlenen van een vergunning (als bedoeld in art. 19d, eerste lid Nbw 1998) rekening houdt met een vastgesteld Natura 2000-beheerplan. In dit hoofdstuk wordt uitleg gegeven over de vergunningprocedure en krijgt u inzicht in welke punten nadrukkelijk bij de vergunningverlening worden betrokken. Volledigheidshalve merken wij nog op dat activiteiten van voor 1 januari 2009 in hoofdstuk 7 zijn beschreven en getoetst zodat dit hoofdstuk enkel gaat om activiteiten die na 1 januari 2009 zijn begonnen c.q. gewijzigd. Op activiteiten die tijdens de inventarisatie plaatsvonden en sindsdien niet zijn gewijzigd wordt in hoofdstuk 7 uitgebreid in gegaan.

8.1.2 Welke factoren zijn bepalend voor de vergunningplicht?

Er gelden geen duidelijke normen wanneer een activiteit vergunningplichtig is. Per situatie moet beoordeeld worden of een activiteit negatieve effecten op het Natura 2000-gebied kan veroorzaken. Is dat het geval dan is er een vergunningplicht. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de factoren die van invloed zijn voor het behalen van de natuurdoelen voor Korenburgerveen en daarmee inzicht geven in de vraag wanneer sprake is van een

vergunningplicht. Voor het beoordelen van welke factoren in welke mate bepalend zijn voor het al of niet vergunningplichtig zijn van een activiteit, is gebruik gemaakt van de effectenindicator (zie tabel 8.1) en de knelpuntenanalyse in het beheerplan (zie hoofdstuk 4).

Onderstaande landelijke effectenindicator geeft géén informatie over de daadwerkelijke schadelijke effecten van een activiteit noch over de significantie hiervan. Hiervoor is maatwerk vereist. De effectenindicator geeft alleen generieke informatie over mogelijke effecten van de activiteit. Uit de effectenindicator kan dus niet op voorhand worden afgeleid of een activiteit schadelijk is.

In het navolgende wordt eerst in algemene zin en vervolgens per (groep van) storingsfactoren ingegaan op de mogelijke relevantie en doorwerking in de specifieke situatie van het Natura 2000-gebied Korenburgerveen.

	Bewuste verandering soortensamenstelling Verandering in populatiedynamiek Verstoring door mechanische effecten Optische verstoring Verstoring door trilling Verstoring door licht Verstoring door geluid Verandering dynamiek substraat Verandering overstromingsfrequentie Verandering stroomsnelheid Vermatting Verdrogting Verontreiniging Verzuuring Vermesting door N-depositie uit de lucht Verzuring door N-depositie uit de lucht Versnippering Oppervlakteverlies																		
Storingsfactor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Zwakgebufferde vennen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Heischrale graslanden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Blauwgraslanden	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Actieve hoogvenen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Herstellende hoogvenen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Overgangs- en trilvenen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Galigaanmoerassen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Hoogveenbossen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
*Vochtige alluviale bossen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kamsalamander	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

■ zeer gevoelig

■ gevoelig

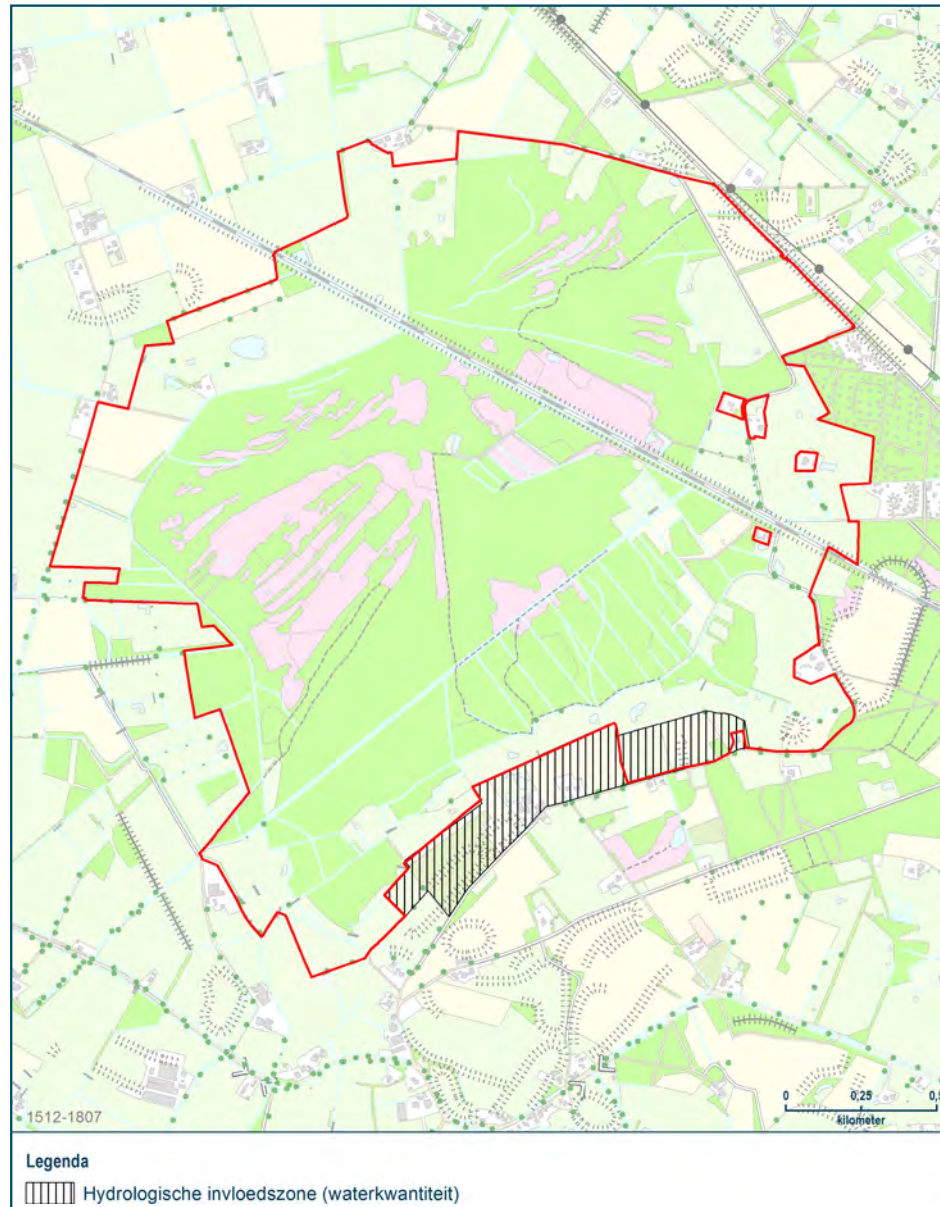
■ niet gevoelig

■ n.v.t.

... onbekend

Figuur 8.1 Effectenindicator met de storingsfactoren en hun invloed op de natuurwaarden waarvoor het Korenburgerveen is aangewezen, (Bron: ministerie van EZ).

Het Korenburgerveen is een gebied met een duidelijke scheiding tussen het kwetsbare veengebied binnen de begrenzing en andere functies aan de rand dan wel buiten de begrenzing. Deze sterke scheiding wordt nog versterkt doordat er aan de rand van het gebied veel bos aanwezig is dat een afschermende werking heeft op beïnvloeding van buitenaf. Het waterhuishoudkundig beïnvloedingsgebied is een belangrijke grens waarbinnen activiteiten negatieve effecten kunnen veroorzaken (zie figuur 8.2). Gezien deze sterke scheiding en omdat het Korenburgerveen alleen habitatgebied is, zijn de factoren die van invloed zijn op de natuurdoelen beperkt. Uit de informatie op de site van het ministerie van EZ blijkt onder andere dat de storingsfactoren geluid, licht en trilling nauwelijks van invloed zijn op het behalen van de doelen. Anderzijds blijkt dat de storingsfactoren verdroging en vermesting van grote invloed zijn. Een en ander wordt bevestigd met de uitkomsten van dit beheerplan. De afstand tot het gebied waarbij nog beïnvloeding is, is voor de meeste storingsfactoren beperkt maar kan ook groot zijn, denk hierbij bijvoorbeeld aan stikstofdepositie dat een rol kan spelen tot een afstand van meer dan 10 km van de emissiebron. Hieronder wordt per groep van storingsfactoren aangegeven in welke mate ze van invloed kunnen zijn op de natuurdoelen en daarmee bepalend zijn voor de vraag of een activiteit vergunningplichtig is. Hierbij is uitgegaan van gebiedseigen activiteiten waarbij in specifieke situaties uitzonderingen kunnen gelden. Gebiedseigen activiteiten betreffen onder ander kleinschalige recreatie en landbouwkundig gebruik. Daar waar dit een toegevoegde waarde heeft zijn per groep van storingsfactoren enkele voorbeelden van activiteiten benoemd die vergunningplichtig zijn, waarbij wij opmerken dat dit overzicht zeker niet compleet is.

Figuur 8.2. Hydrologische invloedszone Kornburgerveen. De gearceerde zone is de hydrologische invloedszone die geldt voor activiteiten die van invloed zijn op waterkwantiteit, niet op waterkwaliteit. Het gehele gebied binnen de begrenzing geldt als hydrologische invloedszone voor zowel waterkwantiteit als -kwaliteit.

Verdroging, vernatting, verandering stroomsnelheid en verandering overstromingsfrequentie.

Uit de knelpuntenanalyse uit hoofdstuk 4 en de effectenindicator blijkt dat aspecten die verband houden met de waterhuishouding van het gebied een grote invloed hebben op de instandhoudingsdoelen. Activiteiten die van invloed zijn op deze factoren zijn daarom vergunningplichtig voor zover ze binnen de invloedsfeer van de waterhuishouding van het Natura 2000-gebied plaatsvinden. De aspecten vernatting, verandering van stroomsnelheid en verandering overstromingsfrequentie worden vooral beïnvloed door het beheer binnen het gebied. Verdroging wordt echter sterk beïnvloed door het waterbeheer in de directe omgeving. Ten aanzien van oppervlakkige ingrepen geldt dat deze binnen het inrijgebied van invloed kunnen zijn. Vergunningplichtige activiteiten binnen deze zone betreffen

onder andere de aanleg van sloten, oppervlaktewateronttrekking, diepploegen, drainage en bronbemaling. Ten aanzien van grotere ingrepen geldt dat deze ook op grotere afstand van invloed kunnen zijn. Vergunningplichtige activiteiten op grotere afstand zijn onder andere diepe zandwinning, grondwateronttrekking en peilverlaging.

Oppervlakkige fysieke ingrepen binnen het inrijgebied en grotere ingrepen binnen en buiten het inrijgebied die van invloed zijn op de waterhuishouding kunnen leiden tot negatieve effecten en daarmee vergunningplichtig zijn.

Activiteiten binnen het Natura 2000-gebied die van invloed zijn op de stroomsnelheid of verandering van de overstromingsfrequentie kunnen leiden tot negatieve effecten en daarmee vergunningplichtig zijn.

Vermesting en verzuring.

Uit de knelpuntenanalyse (hoofdstuk 4) en de effectenindicator blijkt dat vooral vermisting van grote invloed is op de instandhoudingsdoelen. Activiteiten die emissie van stikstof veroorzaken zijn daarom vergunningplichtig, waarbij de invloed tot op grote afstand merkbaar is. Dit aspect wordt in relatie tot vergunningplicht en vergunningverlening in de PAS geregeld. Vergunningplichtige activiteiten betreffen onder andere: veeteeltbedrijven, industrie die gepaard gaat met uitstoot van stikstof, activiteiten met een verkeersaantrekkende werking, aanleg of wijziging van wegen etc. Daarnaast heeft vermisting ten gevolge van lokaal verrijkt oppervlaktewater en grondwater een negatieve invloed, hetgeen een sterke relatie heeft met de waterhuishouding van het gebied.

Activiteiten die leiden tot stikstofdepositie in het gebied leiden tot negatieve effecten en zijn vergunningplichtig.

Activiteiten die leiden tot vermisting en verzuring van oppervlaktewater en/of grondwater kunnen leiden tot negatieve effecten en dus vergunningplichtig zijn.

Verziltting en verzoeting.

Verzoeting heeft een positief effect op de instandhoudingsdoelen en verziltting een negatief effect. Beïnvloeding door deze factoren is in de regel niet te verwachten.

Verontreiniging.

Negatieve effecten door verontreiniging via externe werking zijn zeer beperkt. Verontreiniging via het oppervlaktewater is gezien de huidige wetgeving (waaronder de KRW) nauwelijks aan de orde en kan daarnaast gezien de waterhuishouding van het Korenburgerveen alleen zeer lokaal van invloed zijn binnen het inrijgebied. Hetzelfde geldt in grote lijnen voor bodemverontreiniging, waarbij de bestaande hoge concentraties aan fosfaat binnen het inrijgebied een aandachtspunt is. Dit wordt opgelost door het nemen van maatregelen (afgraven fosfaatrijke bovengrond). Uit literatuur (Onderbouwing effectafstanden bestaande handelingen Natura 2000 gebieden overijssel, Arcadis, 21 september 2011) blijkt dat negatieve effecten ten gevolge van verontreiniging via de lucht door andere stoffen dan stikstof mogelijk alleen te verwachten zijn bij grote emissiebronnen van fluoriden, te weten aluminiumsmelterijen, glasfabrieken, steenfabrieken en met kolen gestookte energiecentrales. Dergelijke bedrijven zijn meestal vergunningplichtig vanwege het veroorzaken van stikstofdepositie.

Activiteiten die leiden tot een (zeer) hoge emissie van fluoriden kunnen negatieve effecten veroorzaken en daarmee vergunningplichtig zijn.

Activiteiten binnen het gebied die leiden tot verontreiniging binnen het hydrologische beïnvloedingsgebied kunnen negatieve effecten hebben en daarmee vergunningplichtig zijn.

Geluid, licht en trilling.

Uit de effectenindicator van het ministerie van EZ blijkt dat deze factoren nauwelijks van invloed zijn op de instandhoudingsdoelen. Het betreft dan met name mogelijke effecten op vogels en reptielen die tot de typische soorten van de habitattypen behoren, te weten: Levendbarende hagedis, Sprinkhaanzanger, Blauwborst, Houtsnip, Matkop. Indien verstoring zou leiden tot het verdwijnen van een typische soort leidt dit tot kwaliteitsverlies van het habitatype. Activiteiten gelegen buiten de begrenzing zullen op grond van deze storingsfactoren in de regel niet vergunningplichtig zijn omdat er geen negatieve effecten zijn te verwachten. Indien het activiteiten betreft die binnen de begrenzing zijn gelegen is er mogelijk wel een vergunningplicht.

Activiteiten binnen het Natura 2000-gebied die leiden tot een toename van geluid, trilling en licht kunnen leiden tot negatieve effecten en daarmee vergunningplichtig zijn.

Verandering dynamiek substraat.

Uit de effectenindicator van het ministerie van EZ blijkt dat deze factor geen invloed heeft op de instandhoudingsdoelen, zodat activiteiten op grond van deze storingsfactoren in de regel niet vergunningplichtig zullen zijn omdat er geen negatieve effecten zijn te verwachten.

Oppervlakteverlies, versnippering en optische verstoring, mechanische effecten, verandering populatiedynamiek en bewuste verandering soortensamenstelling.

Uit de effectenindicator van het ministerie van EZ blijkt dat deze factoren van invloed zijn op alle doelen. Gezien de aard van de effecten betreft het storingsfactoren die vooral gekoppeld zijn aan activiteiten die in het gebied zelf plaatsvinden en zal voor activiteiten buiten het gebied een negatief effect ten gevolge van deze storingsfactoren meestal niet aan de orde zijn. Een uitzondering vormen activiteiten met mogelijk negatieve effecten voor de Kamsalamander, welke ook in de randzone buiten het gebied effecten kunnen hebben op de populatie. Behoud van voortplantingswateren en beplanting in deze zone is van belang voor de Kamsalamander.

Activiteiten binnen het Natura 2000-gebied die leiden tot oppervlakteverlies, versnippering en optische verstoring, mechanische effecten, verandering populatiedynamiek en bewuste verandering soortensamenstelling kunnen leiden tot negatieve effecten en daarmee vergunningplichtig zijn. Hetzelfde geldt voor activiteiten in de randzone buiten het gebied in relatie tot de Kamsalamander.

8.1.3 Wat moet een initiatiefnemer doen?

Als er sprake is van een vergunningplicht dient de initiatiefnemer de effecten op de natuur in beeld te brengen. Op de website van de provincie (www.gelderland.nl) is informatie te vinden over hoe dit moet. Indien onduidelijk is of er een vergunningplicht is kan contact worden opgenomen met het bevoegd gezag. Voor het bevoegd gezag is het voor de beoordeling van belang dat er een duidelijke beschrijving is van de activiteit, dat wordt aangegeven in welke mate storingsfactoren aan de orde zijn en wat de ligging is ten opzichte van het Natura 2000-gebied.

De Nbw-vergunning haakt, in die gevallen dat voor de activiteit ook een omgevingsvergunning nodig is en er nog geen Nbw-vergunning is aangevraagd c.q. verleend, bij de omgevingsvergunning aan. Als een omgevingsvergunning wordt aangevraagd via het Omgevingsloket online en er (mogelijk) sprake is van negatieve effecten op een Natura 2000-gebied, kan dit worden aangegeven op het aanvraagformulier. Als er geen omgevingsvergunning nodig is dient de Nbw-vergunning afzonderlijk te worden aangevraagd.

Gedeputeerde Staten zijn in de meeste gevallen bevoegd om Nbw-vergunningen, dan wel een verklaring van geen bedenkingen (vvgb) als bedoeld in art. 47b Nbw 1998, te verlenen voor het Natura 2000-gebied Korenburgerveen. Een uitgebreide beschrijving van de procedure voor vergunningverlening is te vinden op de website van de provincie Gelderland onder Digitaal Loket. De minister van EZ is in bepaalde gevallen bevoegd om een besluit te nemen over vergunningaanvragen. Deze gevallen staan benoemd in het Besluit Vergunningen Natuurbeschermingswet 1998.

In het geval dat een ontwikkeling onaanvaardbaar negatieve effecten heeft, kan de ontwikkeling mogelijk toch worden toegestaan indien de negatieve effecten worden voorkomen middels het nemen van mitigerende maatregelen. Wanneer mitigerende maatregelen geen uitkomst bieden en aantasting van instandhoudingsdoelstellingen in het geding is, kunnen alleen ontwikkelingen vanwege een dwingende reden van groot openbaar belang worden toegestaan, onder de voorwaarde dat er geen reële alternatieven zijn voor de betreffende ontwikkeling en de negatieve effecten worden gecompenseerd. Voor diersoorten en habitattypen waarvoor nog geen duurzame situatie bereikt is, kunnen ook kleine aantastingen al leiden tot onaanvaardbaar negatieve effecten. Grootschalige ontwikkelingen kunnen de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen sterk bemoeilijken. Onder grootschalige nieuwe ontwikkelingen worden aanleg van infrastructuur, woningbouw, bedrijventerreinen en dergelijke verstaan. De Nbw 1998 geeft ruimte voor ontwikkeling wanneer instandhoudingsdoelstellingen niet in het geding zijn.

8.1.4 Vergunningverlening voor projecten waarbij stikstof vrijkomt

Thans wordt bij toetsing op stikstof, in het geval dat er geen Nbw-vergunning is verleend voor de betreffende activiteit, getoetst aan de vergunde rechten op grond van andere wetgeving (bv. een vergunning dan wel melding op grond van de Wet milieubeheer). Dit kunnen de vergunde rechten op 7 december 2004 zijn, dan wel de vergunde rechten van een na die datum verleende vergunning of melding, indien er sprake is van een wijziging ten opzichte van de vergunde rechten op voornoemde datum. Hierbij is de melding dan wel vergunning met de minste rechten bepalend. Het vergunnen van een toename van stikstofdepositie is feitelijk niet mogelijk en daarmee een knelpunt voor de ontwikkeling van bedrijven in de omgeving van het Natura 2000-gebied.

Met de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) wordt dit knelpunt opgelost. De PAS voorziet in een nieuw toetsingskader voor stikstof waarbij ook toenames kunnen worden vergund. De PAS zorgt hiermee voor een goede afstemming tussen natuur en bedrijven in relatie tot stikstof, zodat beide sectoren zich kunnen blijven ontwikkelen. De spelregels voor vergunningverlening in het kader van de PAS zijn opgenomen in de PAS. De PAS doorloopt een afzonderlijke procedure waarop inspraak mogelijk is. Als de PAS definitief is vastgesteld kunnen op grond van de in de PAS vastgelegde spelregels vergunningen worden verleend.

8.2 Toezicht en handhaving

Het wettelijke kader voor toezicht en handhaving in de Natura 2000-gebieden wordt in het bijzonder gevormd door de Nbw 1998.

Categorieën van activiteiten

In het hoofdstuk “Geïntegreerde activiteiten” zijn drie categorieën van activiteiten onderscheiden waarbij toezicht en handhaving van toepassing is:

- Categorie 2: handelingen met mogelijk significante effecten die vanwege de uit te voeren maatregelen danwel in acht te nemen voorwaarden geen significant effect hebben;
- Categorie 4: projecten die niet leiden tot significante effecten mits maatregelen worden uitgevoerd;
- Categorie 5: vergunningplichtige projecten.

Categorie 2 betreft toezicht dat gebiedsgericht plaats vindt of dat in het algemeen als ‘vrij veldtoezicht’ wordt betiteld. Toezicht en handhaving van de categorieën 4 en 5 betreft zogenaamd ‘objectgebonden toezicht’, toezicht gerelateerd aan een specifieke locatie of een specifieke vergunninghouder. De toetsingsgrondslag hierbij zijn de vergunning of de voorwaarden in het Beheerplan.

Toezicht en handhaving op de diverse categorieën activiteiten

De naleving van de natuurwetgeving in Natura 2000-gebieden kan op hoofdlijnen op drie manieren worden bereikt, te weten door:

1. Nalevingsondersteuning zoals voorlichting, dienstverlening, handavingscommunicatie, inrichting/zonering gebied;

Bij objectgebonden toezicht (categorie 4 en 5 activiteiten) worden met name onderstaande middelen ingezet:

2. Toezicht door aselechte en selecte inspecties, en;
3. Opsporing.

De inzet van bovengenoemde drie manieren wordt gekoppeld aan de uitgevoerde risicoanalyse en uitgewerkt in het nog op te stellen Handhavingsbeleid. Welke middelen (geld) worden ingezet en welke consequenties dat heeft voor de handhaving, wordt zichtbaar gemaakt in het uitvoeringsprogramma.

De toekomstige handavingsopgave zal in een Handhavings Uitvoerings Programma (HUP) verder vorm krijgen.

Toezicht en handhaving wordt uitgevoerd door toezichthouders in dienst van de provincie, het waterschap, de gemeente, Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. Daarnaast zijn er ook BOA's in het gebied actief bijvoorbeeld van de politie, van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit en jachtopzichters.

9 Sociaal-economische aspecten

9.1 Algemeen

Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar de sociaaleconomische effecten van Natura 2000 en de PAS. (o.a. PBL (2010), TEEB (2013), Smit et al (2012), LEI-nota 12-070 (2012); LEI-nota 13-041 (2013)). Aangezien de Natura 2000 maatregelen in het Korenburgerveen vrijwel geheel uit de PAS-herstelmaatregelen bestaan, geldt dat de onderstaande paragrafen die op de PAS zijn gericht, ook betrekking hebben op de sociaaleconomische aspecten van Natura 2000 Korenburgerveen als geheel.

Internationaal groeit het besef dat natuur op een haast onmerkbare manier allerlei diensten biedt aan de mens. Die diensten worden ecosysteemdiensten genoemd. Sommige van deze ecosysteemdiensten zijn zichtbaar, zoals de productie van voedsel en hout. Andere ecosysteemdiensten zijn minder zichtbaar, zoals de zuivering van oppervlaktewater door een rietmoeras en de bestrijding van plagen in de landbouw met natuurlijke vijanden.

Deze diensten worden bijvoorbeeld door PBL 2010 en Smit et al 2012 ingedeeld in de volgende categorieën:

- Productiediensten (vis, voedsel, hout, zoet water, medicijnen, energie)
- Regulerende diensten (waterregulatie, reinigend vermogen, bestuiving, plaagbestrijding, koolstofvastlegging, erosiebeperking, ziekteregulatie)
- Culturele diensten (woongenot, gezondheid, recreatie, cultuurhistorie)
- Ondersteunende diensten (bodenvorming, primaire productie, nutriëntenkringloop)

In economische afwegingen telt het belang dat mensen hebben bij deze door de natuur geleverde diensten lang niet altijd volwaardig mee. Dat komt vooral omdat een prijskaartje vaak ontbreekt. Kan zo'n dienst wel van een prijs worden voorzien, dan krijgt deze dienst in het maatschappelijk verkeer ineens een heel andere betekenis. Een voorbeeld hiervan is de prijs die de uitstoot van CO₂ door internationale regels heeft gekregen.

Voorbeelden van het te gelde maken van de baten van losse Natura 2000-gebieden, wordt o.a. door Smit et al gegeven. Hierin wordt voor bijvoorbeeld het gebied De Grevelingen geconcludeerd dat de baten van dit gebied oplopen tot een half miljard euro, voornamelijk door energiewinning, visserij, overstromingsveiligheid, waterberging en werkgelegenheid

Met betrekking tot de uitstoot van stikstof door landbouw, industrie en verkeer en vervoer is door LEI (2012) voor de gehele PAS een kosten-baten analyse gemaakt, waarbij de uitkomst is dat de komende 7 jaren de economische baten tussen de 100 en 200 miljoen euro hoger zijn dan de kosten.

In mei 2013 publiceerde het LEI een vervolgonderzoek: "Sociaaleconomisch perspectief van de PAS". Hierin concludeert het LEI dat de sociaaleconomische effecten van de PAS tot 2030 op landelijke schaal overwegend neutraal tot positief zijn:

- De PAS leidt tot duidelijkheid en dit biedt ondernemers verbeterde economische ontwikkelingsmogelijkheden. Dat heeft een positief effect op de werkgelegenheid ten opzichte van een situatie zonder PAS. Hierdoor vermindert de afname van de werkgelegenheid in de veehouderij; de grootste effecten van de PAS doen zich voor in de melkveehouderij. De industrie wacht niet langer met investeringen.
- Bij infrastructuurprojecten heeft de PAS als effect dat aanvullende mitigerende maatregelen niet meer genomen hoeven te worden.

- De verdeling van de lusten en lasten over de sectoren geeft een divers beeld. De PAS komt de natuur ten goede, omdat voorgenomen maatregelen binnen bepaalde termijnen worden genomen. Voor verkeer en voor industrie leidt de PAS tot 2020 niet tot extra kosten en levert vereenvoudiging van de administratieve lasten op. De landbouw heeft voordelen van de PAS: extra ontwikkelingsmogelijkheden en lagere administratieve lasten. De landbouw neemt daarnaast ook een deel van de kosten van de PAS voor haar rekening door het nemen van emissie reducerende maatregelen. Ten opzichte van de situatie zonder PAS maakt de overheid kosten voor herstelstrategieën, hydrologisch herstel en herinrichting in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Deze maatregelen worden door de PAS-afspraken sneller genomen. Bovendien neemt de overheid de monitoringskosten voor haar rekening, en neemt daarmee een deel van de administratieve lasten van het bedrijfsleven 'over'. De evaluatie van de verdeling van lusten en lasten vraagt een politieke beoordeling.
- De extra investeringen in de veehouderij leveren naar verwachting een hoger energieverbruik op voor met name varkensbedrijven. Het verdient aanbeveling bij het aanscherpen van de huisvestigingsmaatregelen het gebruiken van hernieuwbare energiebronnen te bevoordelen boven fossiele energiebronnen, om extra uitstoot van CO₂ te voorkomen.
- De PAS pakt neutraal uit voor de omvang van lokale en regionale voorzieningen. Het zal in de ontwikkeling van de leefomgeving (op het platteland) geen doorslaggevende rol spelen. Voor het behoud van voorzieningen zijn andere ontwikkelingen dominant, zoals de toegenomen mobiliteit van bewoners en schaalvergroting van voorzieningen. De ontwikkelruimte die de PAS oplevert stimuleert de lokale economie. Daarom verdient het de aanbeveling de PAS op te nemen in het beleid in krimpgebieden om lokaal op ontwikkelingen te kunnen inspelen. Dit vergt samenwerking tussen het ministerie van Economische Zaken, gemeenten, provincies en het ministerie van Binnenlandse Zaken.
- De PAS leidt tot lagere ammoniakuitstoot. Omdat ammoniak nu al niet in voor volksgezondheid schadelijke hoeveelheden voorkomt, heeft deze verlaging geen gevolgen voor de volksgezondheid. De dalende trend in de uitstoot van verbrandingsgassen, die wel schadelijke effecten op de volksgezondheid hebben, verschilt niet tussen de situatie met en zonder PAS. Wel zorgt de snellere toepassing van emissiebeperkende technieken in de veehouderij voor een extra daling van hinder door geur.
- Agrarische activiteiten kunnen lokaal groeien, waardoor het landschapsbeeld verandert. In de intensieve veehouderij kan dit tot grotere stallen leiden. In de melkveehouderij kan dit tot kavelvergroting leiden, maar ook tot meer koeien in de wei, vanwege lagere emissies bij weidegang, in vergelijking met opstallen. Deze effecten op het landschap en op ruimtelijke ontwikkelingen zijn tegengesteld en verschillend van aard en daarom niet beoordeeld.

9.2 Gebiedsspecifiek

De analyses die in paragraaf 9.1 zijn beschreven, zijn uitgevoerd op nationaal niveau. Regionaal en plaatselijk kunnen de uitkomsten afwijken van het nationale beeld, ook al bevestigt regionaal en plaatselijk onderzoek van het LEI in de provincie Overijssel (LEI-nota 13-071 (2013)) het nationale beeld. PAS-maatregelen kunnen plaatselijk verschillend uitwerken, wat rond enkele Natura 2000-gebieden krimp van de landbouwsector kan betekenen.

Bij het opstellen van het beheerplan zijn de directe negatieve sociaaleconomische effecten van de uitvoering van de noodzakelijke (hydrologische) herstelmaatregelen en beheermaatregelen op individueel bedrijfs- en eigendomsniveau onderzocht, wat geresulteerd heeft in het opnemen van maatregelen in het beheerplan m.b.t. het beperken en/of compenseren van (nat)schade en het financieren van de benodigde beheermaatregelen binnen particuliere eigendommen.

Overige directe sociaaleconomische effecten van de maatregelen die volgen uit het beheerplan zullen aan de orde zijn tijdens de uitvoering van de maatregelen, zie ook hoofdstuk 10.

Het beheerplan omschrijft verder niet hoe omgegaan kan worden met de directe positieve sociaaleconomische effecten van het Natura 2000-gebied Korenburgerveen (met name het exploiteren van de baten als gevolg van de ecosysteemdiensten die het Korenburgerveen kan leveren, zie paragraaf 9.1). Het is aan de (ondernemers in de) streek om hier verdere invulling aan te geven.

10 Uitvoering en monitoring

10.1 Uitvoering

De provincie Gelderland is verantwoordelijk voor de regie op de uitvoering van dit beheerplan. De provincie doet dit door middel van overeenkomsten, contracten of subsidies met of aan relevante partijen (terreinbeheerders, medeoverheden en ondernemers) in goed overleg met de beheerders, eigenaren en andere direct betrokkenen in het gebied. Daarbij wordt vastgelegd welke prestaties worden geleverd en welke financiering of beleidsruimte daar tegenover staat.

10.2 Monitoring en evaluatie

Doel monitoring

De provincie is verantwoordelijk voor de regie van de monitoring en evaluatie van het beheerplan. Doel van de monitoring is om die gegevens te verzamelen die nodig zijn om het beheerplan aan het eind van de planperiode te kunnen evalueren. Aan de hand van deze gegevens moet bepaald kunnen worden of de instandhoudingsdoelstellingen uit het aanwijzingsbesluit gerealiseerd zijn (effectmonitoring) en of de in het beheerplan beschreven prestaties (maatregelen) op een effectieve manier zijn geleverd (prestatie-monitoring).

Ook moet er informatie worden geleverd aan de Minister van EZ ten behoeve van de landelijke en gebiedsgerichte rapportages aan de Europese Commissie. De monitoringresultaten zijn daarnaast van belang voor vergunningverlening, handhaving en beheer.

Uitwerking monitoringplan

In dit hoofdstuk wordt de monitoring beknopt uitgewerkt. Daarbij wordt aangesloten bij het Programma van Eisen Gebiedsgerichte Monitoring Natura 2000, dat is vastgesteld door het Regiebureau Natura 2000 (juli 2009). Het gaat er hierbij om wat er gemonitord gaat worden en in hoeverre dit kan worden gerealiseerd met bestaande of al voorziene monitoring-activiteiten.

De uitvoering van de monitoring en evaluatie voor het beheerplan wordt door de provincie nog nader uitgewerkt in de vorm van een monitoringplan. Hierbij ligt het accent op hoe de monitoring en evaluatie gerealiseerd gaan worden. In het monitoringplan zal nader worden uitgewerkt wie gegevens aanlevert, wie de monitoring en evaluatie uitvoert en welke methoden hiervoor worden gebruikt. Het monitoringplan sluit aan op de doelen voor het Korenburgerveen. Voor de prestatie-monitoring wordt aangesloten op het uitvoeringsplan. Hierbij wordt in overleg met betrokken partijen vastgelegd hoe de voortgang van de afspraken uit het uitvoeringsplan wordt gemonitord.

Effectmonitoring

In onderstaande tabel zijn op hoofdlijnen de effectindicatoren aangegeven die bij de plandoelen horen. Deze effectindicatoren bepalen wat er gemonitord wordt om het doelbereik van het beheerplan te bepalen.

Uitgangspunt is dat de gegevens die nodig zijn om de waarden van de effectindicatoren te bepalen, voortkomen uit bestaande monitoringsystemen. Daarbij gaat het voor een groot deel om de landelijke meetnetten van het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring)

en het recent ontwikkelde SNL-monitoringsysteem voor de EHS. Voor de abiotische randvoorwaarden speelt ook het provinciale Beleidsmeetnet Verdroging een belangrijke rol. In dit kader worden peilbuizen geplaatst die, aangevuld met tijdelijke peilbuizen, een basis vormen voor de monitoring van het watersysteem in het Korenburgerveen. Hier ligt ook een relatie met maatregel 'M9 Hydrologisch onderzoek oostzijde gebied' die in hoofdstuk 6 staat beschreven.

De provincie borgt dat in het kader van de SNL monitoring de gecertificeerde beheerders de monitoring op zich nemen van vegetatie, flora, fauna en structuur. De provincie is zelf verantwoordelijk voor de monitoring van terreinen van niet-gecertificeerde beheerders en voor de monitoring van de abiotiek en ruimtelijke condities. De monitoringssystemen zullen zo worden ingericht, dat zij samen in de monitoringbehoefte voor de effectindicatoren voorzien.

Strategisch doel	Plandoel	Effectindicator
Duurzame realisatie van instandhoudingsdoelen Korenburgerveen	Oppervlakte habitattypen behouden/uitbreiden (10 habitattypen).	- Oppervlakte per habitatype
	Kwaliteit habitattypen behouden/verbeteren (10 habitattypen)	- Vegetatietypen, - Typische soorten, - Abiotische randvoorwaarden, - Stikstofdepositie, - Structuur en functie, per habitatype
	Leefgebied habitatsoort (1 soort, Kamsalamander) uitbreiden en kwaliteit verbeteren voor uitbreiding populatie	Omvang populatie Kamsalamander Trend omvang populatie Kamsalamander Verspreiding populatie Kamsalamander Trend verspreiding populatie Kamsalamander

Ten behoeve van de evaluatie van het beheerplan, moeten de waarden van de effectindicatoren met een frequentie van eens in de 6 jaar beschikbaar zijn. Voor andere doeleinden kan het nodig zijn dat sommige gegevens in een hogere frequentie beschikbaar zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor gegevens over ontwikkeling van abiotische randvoorwaarden en voor habitattypen, die nodig kunnen zijn om maatregelen tijdig bij te sturen. In het kader van de PAS worden hiervoor procesindicatoren ontwikkeld, die met een frequentie van eens in de 3 jaar worden vastgesteld.

Prestatiemonitoring

Aan elke prestatie (maatregel) die in het kader van het beheerplan moet worden geleverd, is een prestatie-indicator gekoppeld. De prestatie-indicatoren geven aan wat er gemonitord gaat worden om te kunnen bepalen in hoeverre de in het beheerplan vastgelegde prestaties daadwerkelijk zijn geleverd. Het gaat om prestaties van verschillende aard. In hoofdstuk 6, maatregelen, van dit beheerplan staan deze te leveren prestaties beschreven.

De effecten van de prestaties op de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen worden indirect gemonitord via de effectindicatoren. Soms is het nodig om een directe relatie tussen uitvoering en effect van een specifieke prestatie/maatregel vast te kunnen stellen. De monitoring van dit effect moet dan deel uitmaken van de prestatie/maatregel zelf.

Ten behoeve van de evaluatie van het beheerplan, moeten de waarden van de prestatie-indicatoren met een frequentie van eens in de 6 jaar beschikbaar zijn. Het bijhouden en vastleggen van prestaties wordt nader uitgewerkt in het uitvoeringsplan.

PAS-monitoring

In het kader van de landelijke Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is een monitoringplan ontwikkeld. De monitoring ten behoeve van het beheerplan Korenburgerveen wordt afgestemd op en aangevuld met de hierin uitgewerkte PAS-monitoring. Het gaat hier bijvoorbeeld om monitoring van procesindicatoren en van stikstofgevoelige leefgebieden van habitat- en vogelrichtlijnsoorten. Deze afstemming wordt vastgelegd in het monitoringplan.

In de PAS-gebiedsanalyse (2014) zijn voor het Korenburgerveen twee monitoring-/onderzoeksmaatregelen opgenomen: M9 en M10. Bij M9 gaat het om hydrologisch onderzoek, gericht op de grondwaterkwaliteit (N- en S-concentraties) in het intrekgebied van het gebied aan de oostzijde, bij Winterswijk. Het betreft specifieke PAS-monitoring met het oog op ontwikkeling van habitattypen. Bij M10 gaat het om gebiedsspecifieke monitoring voor het bepalen van de effecten op grondwater. Het huidige peilbuizensysteem is hiervoor onvoldoende geschikt en dient te worden uitgebreid.

Nulmeting en lopende monitoring

De uitgangssituatie (nulmeting) per instandhoudingsdoelstelling is beschreven in bijlage 9 van dit beheerplan. Hierin is op grond van beschikbare bronnen de actuele stand van zaken en de trend aangegeven. Ook is aangegeven welke aspecten worden meegenomen in lopende monitoringprogramma's.

Resterende monitoringopgave

Habitattypen: In juni 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG een analyse gemaakt van de mate waarin de in het Korenburgerveen voorziene SNL-monitoring voorziet in de gegevensbehoefte voor de monitoring ten behoeve van dit Natura 2000-beheerplan. Daarbij is op grond van gegevens uit maart 2013 gekeken naar oppervlakten en parameters waarvoor monitoring in het kader van SNL-subsidies gedekt wordt. Uit deze analyse blijkt dat in het Korenburgerveen vrijwel het gehele oppervlakte (93%) aan habitattypen wordt afgedekt door SNL-monitoring in de vorm van vegetatiekartering en inventarisatie van plantensoorten en broedvogels. In een beperkt deel worden ook insecten (dagvlinders, sprinkhanen, libellen) geïnventariseerd. Om de SNL-monitoring goed te laten aansluiten op de informatiebehoefte voor de Natura 2000 monitoring van (met name) de habitattypen, is voor de beheerplanperiode (6 jr) circa. 5000 euro extra nodig. Daarbij wordt geen specifieke monitoring opgezet voor typische soorten. Wel worden de SNL-monitoring en NEM-meetnetten zo ingericht, dat ze de gegevensbehoefte voor typische soorten zo goed mogelijk gaan dekken. Als er typische soorten zijn die hier buiten vallen, dan wordt gebruik gemaakt van expert judgement.

Kamsalamander: De SNL-monitoring levert ook goede basisgegevens voor monitoring van de kwaliteit van het leefgebied van de habitatrichtlijnsoort kamsalamander. De twee lopende landelijke NEM-meetnetten voor amfibieën, leveren tot nu toe onvoldoende gegevens op

voor de Natura 2000-monitoring van deze soort in het Korenburgerveen. Om de verspreiding en populatieomvang van deze soort te kunnen volgen, zal er minimaal eens in de 6 jaar een inventarisatie van door de soort bezette poelen moeten plaatsvinden. Momenteel wordt vanuit IPO/BIJ12 in NEM-verband een dergelijke monitoring georganiseerd, op grond waarvan ten minste een trend in populatieomvang van de Kamsalamander in het Korenburgerveen kan worden bepaald.

Bronnen

Websites

Gebiedsbeschrijving Korenburgerveen op:

<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=nzk&groep=6&id=nzk61>

Effectenindicator op: <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/effectenindicatorappl.aspx?subj=effectenmatrix&tab=1>

Overzicht KDW per habitatype op:

<http://pas.natura2000.nl>

Literatuur

Arcadis, 2007. Handreiking voor sectornotities: Kaders voor bestaand gebruik in Natura 2000 beheerplannen. Rapportnummer 110302.001569.

Arcadis, 2008. Quick-scan bestaand gebruik & Natura 2000. Sectornotities. Steunpunt Natura 2000 en Arcadis.

Arts, G.H.P, E. Brouwer, & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H3130: Zwakgebufferde vennen.

Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, R. Haveman, R.W. de Waal & E.J. Weeda, 2008. Natura 2000 habitattypen in Gelderland. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1769.

Bosch, M. van den & H. Kleijer, 2003. De ontwikkeling van het landschap ten oosten van Winterswijk. Cainozoic research, special issue 1:3-26.

Brenninkmeijer, A., Y. van der Heide & J.G. Oord, 2008. Effectenstudie jacht, beheer en schadebestrijding in Natura-2000 gebieden. A&W-rapport 1036. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Jansen, A.J.M., R. Ketelaar, J. Limpens, M.G. Schouten, L. van Tweel-Groot, 2013. Kartering van de habitattypen Actief en Herstellend hoogveen in Nederland. Programmadiirectie Natura 2000, Ministerie van Economische Zaken, Den Haag.

KIWA Water Research & EGG, 2007. Knelpunten- en kansenanalyse Natura 2000-gebied 61 Korenburgerveen. Juni 2007, Kiwa Water Research, Nieuwegein/ EGG, Groningen.

LEI-nota 12-070, 2012. Economisch perspectief van de PAS; Baten en kosten van de Programmatische Aanpak Stikstof in Natura 2000-gebieden.

LEI-nota 13-041, 2013. Sociaaleconomisch perspectief van de PAS; Sociaaleconomische effecten van de Programmatische Aanpak Stikstof.

Linde, B. te & L-J van den Berg, 2007. Inventarisatie Natura 2000 gebied 61: Korenburgerveen. Stichting Berglinde.

Ministerie van LNV, 2008. Sectornotities quick scan bestaand gebruik Natura 2000 op generiek niveau. Concept notitie 31 maart 2008.

Molen, P.C. van der, G.J.Baaijens, A. Grootjans & A. Jansen, 2010. Werkkader Landschapecologische Systeemanalyse.

Paulissen, M., F.G.W.A. Otburg & H.P. Wolfert, 2006. Gelijktijdige implementatie van de Kaderrichtlijn Water en Natura 2000. Deel 1: Analyse van de potenties van KRW-maatregelen voor Natura 2000-doelen. Alterra-rapport 1351.1. Alterra, Wageningen.

Planbureau voor de Leefomgeving, 2010. Wat natuur de mens biedt. Ecosysteemdiensten in Nederland.

Provincie Gelderland, 2002a. Waterwijzer, Ecologische profielen van waternatuur in Gelderland. Deel A: Stromende wateren.

Provincie Gelderland, 2002b. Waterwijzer, Ecologische profielen van waternatuur in Gelderland. Deel B: Stilstaande wateren.

Provincie Gelderland, 2010. Werkdocument Beheerplan Korenburgerveen, juli 2010.

Schut, D., R. Felix & R. Krekels, 2008. Factsheets Natura 2000 Gelderland. Habitatrictlijnsoorten in Natura 2000-gebieden. Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.

Smit, M.E., M.J. Blom, G.E.A Warringa, 2012. Economische waardering en verzilvering van ecosysteembaten in Natura 2000-gebieden in Europa. Drie case studies in België en Nederland. Delft, CE Delft.

Smits, N.A.C., R. Bobbink, A.J.M. Jansen & H.F. van Dobben, 2012. Herstelstrategie H6230: Heischrale graslanden.

Spitzen – van der Sluis, A.M., G.W. Willink, R. Creemers, F. G.W.A. Ottburg, R.J. de Boer, P.M.L. Pfaff, W.W. de Wild, D.J. Stronks, R.J.H. Schröder, M.T. de Vos, D.M. Soes, P. Frigge & R.J.P.H. Struijk, 2007. Atlas reptielen en amfibieën in Gelderland. 1985-2005. Stichting RAVON, Nijmegen.

Stortelder, A.H.F, R.A.M. Schrijver, H. Alberts, A. van den Berg, R.G.M. Kwak, K.R. de Poel, J.H.J. Schaminée, I.M. van den Top en P.A.M. Visschedijk, 2001. Boeren voor natuur; de slechtste grond is de beste. Alterra-rapport 312. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Landbouw-Economisch Instituut en LNVO.

TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity, 2013. Guidance Manual for TEEB Country Studies. Version 1.0.

Van Dobben, H.F., R. Bobbink, D. Bal & A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra, Alterra-Document 2397.

Van Dobben, H.F., A. Barendregt, A.M. Kooijman & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H7140A: Overgangs- en trilvenen (trilvenen).

Verberk, W.C.E.P. & H. Esselink, 2005. Invloed van aantasting en maatregelen op de faunadiversiteit in een complex landschap. Case studie: Korenburgerveen. Voortgangsrapportage 2e fase. Stichting Bargerveen / Afdeling Dierecologie en -ecofysiologie / Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.

Verberk, W.C.E.P. & H. Esselink, 2006. Invloed van aantasting en maatregelen op de faunadiversiteit in een complex landschap. Case studie: Korenburgerveen. Eindrapportage 2e fase. Stichting Bargerveen / Afdeling Dierecologie en -ecofysiologie / Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.

Wieman, E.A.P., R.J.F. Bugter, E.A. van der Grift, A.G.M. Schotman, C.C. Vos & S.S.H. Ligthart, 2000. Beoordeling ecologische effecten reactivering 'IJzeren Rijn' op het gebied de Meinweg – een toetsing in het kader van de EU-Vogelrichtlijn en EU-Habitatrichtlijn. Alterra-rapport 081. Alterra, Wageningen.

Zollinger, R., en A. van Diepenbeek, 2005. Instandhoudingsdoelstellingen en analyse begrenzingen Habitatrichtlijngebieden voor Kamsalamander (*Triturus cristatus* Laurenti 1768). Stichting RAVON, Nijmegen.

Zollinger, R., R. Creemers & F. Spikmans, 2003. Gegevensvoorziening vis- en amfibiesoorten Annex II Habitatrichtlijn. Overzicht beste leefgebieden kamsalamander, grote modderkruiper, kleine modderkruiper, bittervoorn en rivierdonderpad. Stichting RAVON, Nijmegen.

Wetgeving en beleid

Gedragscode zorgvuldig bosbeheer, mei 2005.

Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen, oktober 2006.

Gedragscode natuurbeschermer, 18 december 2007.

Gemeente Winterswijk 2009. Landschapsontwikkelingsplan (LOP) Winterswijk; groots in een kleinschalig landschap.

Kaderrichtlijn Water, Karakterisering deelstroomgebied Rijn-Oost. December 2004.

Ministerie van EZ 2013. Aanwijzingsbesluit Natura 2000 gebied Korenburgerveen.

Ministerie van LNV 2006. Natura 2000 Doelendocument

Provincie Gelderland 2001. De boswet in Gelderland. Handreiking aan beseigenaren en beheerders.

Provincie Gelderland 2003. Stroomgebiedsvisie Achterhoek en Liemers.
Wet ammoniak en veehouderij

Provincie Gelderland 2004. Derde Waterhuishoudingsplan Gelderland 2005-2009.

Provincie Gelderland 2005a. Reconstructie Achterhoek en Liemers.

Provincie Gelderland 2005b. Streekplan Gelderland 2005.

Provincie Gelderland 2006a. Gebiedsplan Natuur en Landschap Gelderland.

Provincie Gelderland 2006b. Kernkwaliteiten en omgevingscondities van de Gelderse Ecologische hoofdstructuur. Streekplanuitwerking.

Provincie Gelderland 2012. Beleidsuitwerking Natuur en Landschap.

Provincie Gelderland 2013. Natuurbeheerplan.

Provincie Gelderland 2014. Omgevingsvisie.

Regiegroep Natura 2000, 2009. Programma van Eisen Gebiedsgerichte Monitoring Natura 2000.

Wijziging van de Wet ammoniak en veehouderij, 2007 (Staatsblad 2007, 103)

Bijlage 1

BIJLAGE 1 SAMENSTELLING BEGELEIDINGSGROEP EN ADVIESCOMMISSIE NATURA 2000 ACHTERHOEK

Begeleidingsgroep Korenburgerveen:

Naam:	Als/Namens
Barry Teunissen	Natuurmonumenten
Robert Ketelaar	Natuurmonumenten
Harrie Krabben	Stichting Marke Vragenderveen
Louis Zweers	Waterschap Rijn en IJssel
Laurens Gerner	Waterschap Rijn en IJssel
Gert de Lange	Gemeente Winterswijk
Guus Béguin	Gemeente Oost-Gelre
Arie Schoemaker	Stichting Waardevol Cultuurlandschap Winterswijk
Henk Wikkerink	LTO
Han Funke	Ondernemerskring Winterswijk
Ellie Griep	Vereniging 't Rommelgebergte

Adviescommissie Natura2000 Achterhoek:

Naam	Als/namens
A. J. van Oosten	Onafhankelijk voorzitter
A.E.H. van Helvoirt-Looman / E. Rutting	Waterschap Rijn en IJssel
V. van Uem	Gemeente Oost Gelre
G. te Gronde	Gemeente Winterswijk
L. Scharenborg	Gemeente Berkelland
H.W. Wikkerink	LTO-Noord
P. Schrijver	LTO-Noord
J. Wytema	Gelders Particulier Grondbezit
B.A. Teunissen	Natuurmonumenten
L. Hahn / L. Jacobs	Staatsbosbeheer
V. Vintges	Gelderse Natuur- en Milieu Federatie
R. Gelsing	Recron
R. Oostermeijer	VNO-NCW Midden

Bijlage 2

BIJLAGE 2 VERKLARENDE WOORDENLIJST

A

Aanwijzingsbesluit	Algemene Maatregel van Bestuur waarin een Natura 2000 gebied wordt aangewezen en begrensd en waarin de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied worden aangegeven.
Abiotisch	Niet behorend tot de levende natuur.
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur; het uitvoeringsbesluit behorende bij een wet, wordt genomen door De Kroon of regering en heeft een algemene strekking.

B

Bestaand gebruik	Gebruik dat op 31 maart 2010 bij het bevoegd gezag bekend is of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn. (Nbw 1998; art. 1 onder m)
Bevoegd gezag	Overheidsinstelling die is belast met een bepaalde taak, bijvoorbeeld vergunningverlening of vaststellen van beheerplannen.
Biotisch	Behorend tot de levende natuur.

C

Compenserende maatregelen	Maatregelen die worden genomen ter compensatie van en in samenhang met de aantasting van een natuurgebied en die zorgen dat de grootte en kwaliteit van het natuurgebied en de samenhang met andere natuurgebieden behouden blijven.
---------------------------	--

D

Depositie	Neerslag of afzetting van luchtverontreinigende stoffen op bodem, water, planten, dieren of gebouwen. Het gaat in milieuverband om depositie van verzurende (bijvoorbeeld ammoniak) en vermestende stoffen. Gebeurt deze neerslag in droge vorm dan spreken we van droge depositie. Worden verzurende stoffen door de neerslag afgezet dan spreken we van natte depositie.
Depositienorm	Een getal dat aangeeft hoeveel mol potentieel zuur per hectare een natuurgebied kan hebben voordat er verstoring op dat gebied optreedt.

E

Effectenanalyse	Een middel om te beoordelen wat het effect is van het bestaand gebruik, van bestaande activiteiten en te treffen maatregelen op de staat van instandhouding van de habitatype of soorten die in de instandhoudingsdoelstellingen worden genoemd.
EHS	Ecologische Hoofdstructuur: een samenhangend netwerk van in (inter)nationaal opzicht belangrijke duurzaam te behouden ecosystemen. De EHS is opgebouwd uit natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en ecologische verbindingzones.
Emissie	Uitstoot van stoffen.
Eutrofiëring	Proces van het vergoten van de voedselrijkdom van water of grond.
Expert judgement	Inschatting van een deskundige op grond van zijn kennis en ervaring.

F

Fauna	De totaliteit van de diersoorten van een bepaald gebied.
Flora	De totaliteit van de plantensoorten van een bepaald gebied.

Flora- en faunawet	Wet die inheemse dier- en plantensoorten beschermt. In de wet is bepaald dat planten en dieren mede beschermd worden, omdat hun bestaan op zichzelf waardevol is, zonder te kijken welk nut de dieren voor de mens kunnen hebben.
G	
Gedeputeerde Staten	Dagelijks bestuur van een provincie.
Gedragscode	Document waarin regels en richtlijnen worden gegeven voor gedrag, bijvoorbeeld om natuurwaarden te ontzien.
Generieke maatregelen	Maatregelen die niet voor een specifiek gebied gelden maar algemeen van toepassing zijn.
Geohydrologie	De wetenschap die het grondwater onderzoekt.
Geomorfologie	De vorm van het aardoppervlak of de studie daarvan.
GGOR	Gewenste grond- & oppervlaktewaterregime: de waterstanden of -peilen, fluctuaties, waterkwaliteit, kweldruk, stroming, etc.
GHG	Gemiddelde hoogste grondwaterstand.
GLG	Gemiddelde laagste grondwaterstand.
Gunstige staat van instandhouding	Van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitatype is sprake als de biotische en abiotische omstandigheden waarin de soort of het habitatype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitatype.
Grondgebonden veehouderij	Vorm van veehouderij die voor de productie geheel of voor een groot deel afhankelijk is van cultuurgrond.
Grondwaterregime	Verloop van de grondwaterstand ten opzichte van het maaiveld in een kalenderjaar.
Grondwatertrappen	Klasse-indeling van het grondwaterstandsniveau, op basis van een bepaalde combinatie van de hoogste en laagste grondwaterstand.
H	
Habitat	Kenmerkend leefgebied van een soort.
Habitatrichtlijn	EU-richtlijn (EU-Richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992) die als doel heeft het in stand houden van de biodiversiteit in de Europese Unie door het beschermen van natuurlijke en halfnatuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.
Habitatype	Land- of waterzone met bijzondere geografische, abiotische en biotische kenmerken die zowel geheel natuurlijk als halfnatuurlijk kunnen zijn. (= letterlijke definitie die in de Richtlijn staat). OF Beschrijving van tot een bepaald habitatype behorende vegetatietypen, waarbij ook minder goed ontwikkelde vormen zijn aangegeven.
Hydrologie	De leer van het voorkomen, het gedrag en de chemische en fysische eigenschappen van water in al zijn verschijningsvormen boven, op en in het aardoppervlak.
Hydrologische basis	Onder dit niveau vindt geen of een verwaarloosbare grondwaterstroming plaats zodat deze laag als ondergrens van een grondwaterstromingsmodel aangehouden kan

worden..

I

Infiltratie	Het indringen van water in de grond.
Instandhouding	Geheel van maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding.
Intensieve veehouderij	Niet-grondgebonden veehouderij waarbij het vee geheel of vrijwel geheel in gebouwen wordt gehouden.

K

Kavel	Aaneengesloten stuk grond van een gebruiker, bestaande uit meerdere percelen, waarin geen grenzen voorkomen als openbare wegen en waterlopen.
Kritische Depositie Waarde (KDW)	De grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast als gevolg van de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie.

L

M

Melkveehouderij	Agrarisch bedrijf waar melk- en kalfkoeien gehouden worden.
Mitigerende maatregelen / mitigatie	Maatregelen die negatieve effecten verminderen of wegnemen.

Monitoring	Het door de tijd blijven volgen van het verloop van de waarde van een of meer grootheden volgens een vastgestelde werkwijze.
------------	--

N

Natuurbeschermingswet 1998	Wet die natuurgebieden beschermt. Bescherming vindt plaats door ingrepen met mogelijke negatieve gevolgen op de instandhoudingsdoelstellingen van het beschermde gebied niet toe te staan, tenzij een vergunning kan worden verkregen.
Natura 2000	Een samenhangend netwerk van leefgebieden en soorten die van belang zijn vanuit het perspectief van de Europese Unie als geheel, ingesteld door de Europese Unie. Op de gebieden is de Vogel- en/of Habitatrichtlijn van toepassing.
Natura 2000-gebied	Gebied behorende tot het Natura 2000 netwerk; in Nederland een gebied beschermd volgens de Natuurbeschermingswet 1998, tevens aangewezen en/of aangemeld als Vogel- en/of Habitatrichtlijngebied (art 10a Nb-wet).
Nb-wet	Natuurbeschermingswet 1998.

O

Oppervlaktewater	Zichtbaar water aan het oppervlak, zoals beken en watergangen.
------------------	--

P

Programmatie Aanpak Stikstof (PAS)	Het doel van de Programmatie Aanpak Stikstof is een duurzame economische ontwikkeling samen te laten gaan met het realiseren van de Natura 2000-doelen. Het is evident dat de stikstofbelasting hiervoor verder moet afnemen, in alle overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Tegelijkertijd moet er op andere manieren
------------------------------------	---

	<p>gewerkt worden aan de verbetering van de natuurkwaliteit. Zo moeten onder meer verdroging en versnippering worden tegengegaan, zodat het ecologisch systeem beter functioneert en daarmee beter bestand is tegen een te hoge stikstofbelasting. Maar ook moeten er herstelmaatregelen genomen worden die het effect van een te hoge stikstofbelasting zoveel mogelijk teniet doen. Van cruciaal maatschappelijk belang is dat bij deze programmatische aanpak economische ontwikkeling mogelijk is binnen een per saldo voldoende afnemende stikstofdepositie.</p>
Passende beoordeling	<p>Met een passende beoordeling wordt vastgesteld of door een project, handeling of plan er een kans bestaat op een significant negatief effect. Dit op basis van de beste wetenschappelijke kennis ter zake, waarbij alle aspecten van het project of een andere handeling op zichzelf én in combinatie met andere activiteiten of plannen worden geïnventariseerd en getoetst.</p>
Prioritair	<p>Voor prioritaire soorten en habitattypen heeft de Europese Unie een bijzondere verantwoordelijkheid voor de instandhouding omdat een belangrijk deel van hun natuurlijke verspreidingsgebied binnen de Europese Unie ligt. Het onderscheid tussen prioritair en niet-prioritair is met name van belang bij de uitvoering en beoordeling van een passende beoordeling.</p>
Project (in de zin van Nb-wet)	<p>Onder een project wordt verstaan: a) <i>Uitvoering van bouwwerken of de totstandkoming van installaties of werken</i>, b) <i>Andere ingrepen in natuurlijk milieu of landschap, inclusief ontginning</i>. Zodra er sprake is van een fysieke ingreep, is er sprake van een project.</p>
R	
S	
Significant effect	<p>Een effect is significant als de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000 gebied dreigen te worden aangetast.</p>
Staat van instandhouding	<p>Het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het grondgebied van de Europese Unie.</p>
Standstill-beginsel	<p>Beginsel dat voorschrijft dat een bepaalde waarde niet mag verslechteren.</p>
T	
TOV	<p>Teeltondersteunende Voorziening.</p>
U	
V	
Vegetatie	<p>Het ruimtelijk voorkomen van planten in samenhang met de plaats waar zij groeien en in de rangschikking die zij spontaan hebben aangenomen.</p>
Verdroging	<p>Alle nadelige effecten op natuurwaarden als gevolg van een, door menselijk ingrijpen, structureel lagere grond- en/of oppervlaktewaterstand dan de gewenste of als gevolg van de aanvoer van gebiedsvreemd water ter bestrijding van de lagere waterstanden.</p>
Vermesting	<p>Vermesting of overbemesting verrijkt het milieu met voedingsstoffen, met name met fosfor en stikstof. Dit wordt ook wel eutrofiëring genoemd. Te veel voedingsstoffen in de bodem tast de soortenrijkdom van planten en bomen aan. Vooral arme of schrale bodems zoals heidegronden en de bodems van vennen, zijn gevoelig voor eutrofiëring. Een teveel aan stikstof leidt ertoe dat plantensoorten die goed gedijen op arme gronden worden verdrongen door soorten die meer stikstof nodig hebben.</p>

Versnippering	Schade aan faunapopulaties als gevolg van doorsnijding van het leefgebied door infrastructuur en/of door andere vormen van habitatdoorsnijding.
Verspreiding	Meststoffen en resten van gewasbeschermingsmiddelen worden via grondwater, lucht en/of andere wijze verspreid.
Verstoring	Storen van dieren door lawaai, betreding, licht e.d.
Verstorings- en verslechteringstoets	Toets waarmee wordt nagegaan of door een project, handeling of plan een kans bestaat op een verstoring of verslechtering van een natuurlijke habitat of habitat van een soort dan wel een verstorend effect op een soort. Hiertoe dienen alle relevante aspecten van het project of handeling in kaart gebracht te worden.
Verzuring	Door in regenwater opgeloste verzurende stoffen worden de bodems en het grondwater zuurder.
Vogelrichtlijn	EU-richtlijn (EU-Richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979) die tot doel heeft om alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Europese Unie te beschermen, inclusief en in het bijzonder de leefgebieden van bedreigde en kwetsbare soorten.

W

WAV Wet Ammoniak en Veehouderij.

Z

Bijlage 3

Natura 2000-gebied Korenburgerveen

De Staatssecretaris van Economische Zaken

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op het Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/740/EU van 7 november 2013 op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, tot vaststelling van een zevende bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 350/201);

Gelet op artikel 10a van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Korenburgerveen**.
2. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire habitattypen zijn met een sterretje (*) aangeduid:
 - H3130 Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het Littorelletalia uniflorae en/of Isoëto-Nanojuncetea
 - H6230 *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
 - H6410 Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)
 - H7110 *Actief hoogveen
 - H7120 Aangetaast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is
 - H7140 Overgangs- en trilvenen
 - H7210 *Kalkhoudende moerassen met *Cladium mariscus* en soorten van het *Caricion davallianae*
 - H91D0 *Veenbossen
 - H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)
3. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende soort opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire soorten zijn met een sterretje (*) aangeduid:
 - H1166 Kamsalamander (*Triturus cristatus*)

Artikel 2

1. Dit besluit gaat vergezeld van een nota van toelichting inclusief bijlagen en een kaart die integraal deel uitmaken van dit besluit.
2. De in artikel 1 genoemde speciale beschermingszone vormt het Natura 2000-gebied **Korenburgerveen**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is opgenomen in de nota van toelichting.

Artikel 3

1. De bekendmaking van dit besluit geschiedt in de Staatscourant.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
w.g. Sharon A.M. Dijksma
d.d. 12 december 2014

Dit aanwijzingsbesluit en de daarbij behorende nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd. De exacte periode en locatie worden vermeld in de bekendmaking die wordt gepubliceerd in de Staatscourant en in de advertentie die wordt gepubliceerd in gedrukte media en op internet.

Het aanwijzingsbesluit kan digitaal worden ingezien via de website www.rijksoverheid.nl/natura2000.

Belanghebbenden die hun zienswijze als bedoeld in artikel 3:15 van de Algemene wet bestuursrecht naar voren hebben gebracht of die het redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijze naar voren te hebben gebracht, kunnen gedurende zes weken ná de bekendmaking beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA te Den Haag.

Mededeling ten behoeve van de kadastrale inschrijving van dit besluit:
primaire besluit ingeschreven onder stuknummer OZ4 62860/112.

Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Korenburgerveen inhoudende de aanwijzing als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn

1 INLEIDING

Met dit besluit wordt het gebied Korenburgerveen opnieuw aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (verder aangeduid als "Habitatrichtlijngebied"). Het gebied wordt ook opnieuw aangewezen als het Natura 2000-gebied Korenburgerveen, waarbij instandhoudingsdoelstellingen worden toegevoegd.

Dit gebied was al als zodanig aangewezen bij besluit van 25 april 2013 (PDN/2013-061, Stcr. 2013, 12211). Tegen dit besluit is beroep aangetekend, hetgeen heeft geleid tot de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 17 september 2014 (zaaknummer 201305336/1/R2), waarbij het besluit is vernietigd. De Afdeling heeft geoordeeld dat genoemd besluit ten aanzien van het ontbreken van de habitattypen actief hoogveen, hoogveenlandschap (H7110A), zwakgebufferde vennen (H3130), heischrale graslanden (H6230) alsmede overgangs- en trilvenen, trilvenen (H7140A) niet berust op een deugdelijke motivering.

De Afdeling heeft aanleiding gezien om een voorlopige voorziening te treffen waarbij het gebied Korenburgerveen geldt als aangewezen als speciale beschermingszone zoals is gebeurd bij besluit van 25 april 2013, kenmerk PDN/2013-061, met dien verstande dat dit gebied mede geldt als aangewezen voor bovengenoemde habitattypen. De voorlopige voorziening vervalt op het moment waarop het onderhavige besluit in werking treedt. Dit betekent dat de rechtsgevolgen van het oorspronkelijke besluit in stand zijn gebleven onder toevoeging van deze habitattypen.

Met onderhavig besluit wordt gevolg gegeven aan de uitspraak van de Afdeling. Bovendien is inmiddels gebleken dat het habitatype vochtige heide (H4010) niet aanwezig is. Het habitatype is daarom in dit nieuwe besluit verwijderd. Alle wijzigingen worden toegelicht.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

In artikel 2 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten. In dit deel van het besluit is het Natura 2000-gebied Korenburgerveen gevormd uit het Habitatrichtlijngebied, waarbij instandhoudingsdoelstellingen zijn toegevoegd. De instandhoudingsdoelstellingen staan in de nota van toelichting.

Artikel 3 regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van dit besluit.

In hoofdstuk 2 van deze nota van toelichting wordt de aanwijzing op grond van de Habitatrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht.

In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen waaraan het gebied zijn betekenis ontleent. Eventueel doorgevoerde wijzigingen worden in bijlage B van een toelichting voorzien.

Een belangrijk onderdeel van de nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen "behoud", "uitbreiding" en "verbetering" gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de oppervlakte en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied medebepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit van het leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de omvang van het leefgebied en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van "behoud" of "uitbreiding" van de populatie.

Daarnaast zijn aan de nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A (voor zover van toepassing) laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B is toegevoegd naar aanleiding van zienswijzen en omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrictlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen. In bijlage C wordt naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen een nadere onderbouwing van het besluit gegeven. De gebiedsspecifieke behandeling van zienswijzen in deze bijlage beperkt zich tot de punten die direct van invloed zijn op dit aanwijzingsbesluit.

2 AANWIJZING HABITATRICHTLIJN

Zoals vermeld in hoofdstuk 1 wordt het gebied Korenburgerveen met dit besluit opnieuw aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Het gebied is in mei 2003 aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze Richtlijn, waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam "Korenburgerveen" en onder nummer NL9801072 is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio¹. Het gebied is onder meer aangewezen voor enkele prioritaire habitattypen in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn. Dit Habitatrichtlijngebied wordt voortaan aangeduid als Natura 2000-gebied Korenburgerveen (landelijk gebiedsnummer 61).

Aan dit nieuwe besluit zijn drie habitattypen als waarde toegevoegd, en een instandhoudingsdoelstelling opgenomen. Van één habitatype komt de instandhoudingsdoelstelling te vervallen. Deze wijzigingen zijn op de volgende wijze in de nota van toelichting van dit nieuwe besluit verwerkt:

- In paragraaf 4.2.1 zijn de habitattypen zwakgebufferde vennen (H3130), *heischrale graslanden (H6230), *actief hoogveen, *hoogveenlandschap* (H7110A) en overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (H7140A) toegevoegd en is het habitatype vochtige heide, hogere zandgronden (H4010A) verwijderd;
- In paragraaf 5.3 zijn de instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitattypen opgenomen dan wel verwijderd;
- In bijlage B.1 is de toevoeging of de verwijdering van deze habitattypen toegelicht;
- Aan bijlage B.3.1 zijn deze habitattypen toegevoegd of verwijderd en zijn de andere tabellen geactualiseerd wat betreft gebieden en doelen;
- In paragraaf 4.2 van bijlage C is de beantwoording van de eerste zienswijze (pagina 51) aangepast.

Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrichtlijn en onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend geval, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006)². Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008)³.

Het Natura 2000-gebied Korenburgerveen ligt in de provincie Gelderland en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Oost Gelre en Winterswijk.

¹ Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). PB EU 2004, L 387/1. Laatstelijk vervangen door Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/740/EU van 7 november 2013 tot vaststelling van een zevende bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 350/ 201).

² Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³ Ministerie van LNV (2008): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het Korenburgerveen is een zogenaamd komhoogveen, ontstaan in een laagte met gebrekkige afvoer. Deze laagte werd oorspronkelijk gevoed door basenrijke kwel. Daarin is in eerste instantie veenvorming onder min of meer basenrijke omstandigheden opgetreden, maar naarmate de veenvorming voortschreed, ontstonden puur door regenwater gevoede hoogveenkernen en werd de invloed van basenrijk grondwater naar de randen van de laagte gedrukt. Het gebied ligt in een depressie binnen een landschap dat van west naar oost hoger wordt. Deze depressie vormt de oorsprong van het beekdal van de Schaarsbeek. Hierdoor is in het Korenburgerveen een overgang van hoogveen via laagveen naar het beekdal en het omringend zandlandschap aanwezig.

Vóór de vervening vormde dit gebied een gaaf hoogveencomplex waarbij de kern van het veen boomloos was en uit een patroon van slenken en bulten bestond. Aan de randen van het hoogveencomplex ontstond berkenbroekbos. De eigenlijke hoogveenkern, het Vragenderveen, bestaat nu uit vele langgestrekte veenputten met walletjes ertussen. In deze veenputten en in een klein deel van het Meddosche Veengebied komen veenmosrijke hoogveenbegroeiingen voor. Aan de randen van de laagte trad basenrijke kwel op en vanuit het hoogveen stroomde basenarm grondwater toe. Hier kwamen o.a. galigaanvelden, elzenbroekbossen en blauwgraslanden tot ontwikkeling.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Korenburgerveen behoort tot het Natura 2000-landschap "Hoogvenen".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrictlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die van mindere kwaliteit zijn. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen⁴.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁵.

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing van het Natura 2000-gebied Korenburgerveen is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart (datum kaartproductie: 2-4-2013). Het betreft een hoogveengebied tussen Lichtenvoorde en Winterswijk in de Achterhoek.

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 460 ha, dat is aangewezen onder de Habitatrictlijn. Voor de exacte oppervlakte wordt verwezen naar de legenda van de bij dit besluit behorende kaart. Dit cijfer betreft de bruto-oppervlakte omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart, tekstueel uitgesloten delen (zie paragraaf 3.4).

De begrenzing van het Habitatrictlijngebied (zoals aangemeld) is op de kaart op technische punten verbeterd⁶:

- Bestaande bebouwing (inclusief erven en tuinen; reeds tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, is waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (0)
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, wateren, perceelscheidingen en bosranden.
- Verharde wegen, die ook reeds tekstueel zijn geëxclaveerd, zijn aan de rand van het gebied zoveel mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (0)

⁴ De begrenzingsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁵ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 16 en 25.

⁶ Wijzigingen aangeduid met (0) betreffen aanpassingen ten opzichte van het ontwerpbesluit.

- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen, is gelet op de kadastrale inschrijving⁷, waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is aangehouden. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn. (°)

Overige wijzigingen groter dan 1 ha worden toegelicht in de volgende alinea.

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is op de volgende plaatsen verkleind omdat het aan de rand van het gebied gelegen terreindelen betreft waar geen relevante Natura 2000-waarden voorkomen en die anderszins geen betekenis hebben voor de instandhouding van het gebied:

- Ten noorden van de Tolkampweg is een perceel ("paardenweide") verwijderd (- 6 ha) waardoor de grens aldaar op de Tolkampweg is gelegd;
- Langs de Leemkuilweg is een landbouwperceel (huiskavel) verwijderd (Winterswijk T491; - 2 ha, exclusief aangrenzende bebouwing die ook verwijderd is);
- Tussen de Meddose Weg en de spoorlijn is een landbouwperceel dat gedeeltelijk was opgenomen, verwijderd (- 3,8 ha). De grens wordt daardoor op een onverhard pad gelegd, in plaats van dwars door het landbouwperceel;
- Even ten westen hiervan is langs de Dwarsdijk een landbouwperceel (huiskavel) verwijderd (-1,8 ha);
- Het meest zuidwestelijk gelegen landbouwperceel (Lichtenvoorde T362), dat gedeeltelijk was opgenomen, is geheel verwijderd (- 2 ha);
- Aan de zuidrand van het gebied zijn langs de Korenburgerveenweg enkele landbouwpercelen verwijderd (- 18 ha).

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is aan de westzijde verkleind (25 ha). Dit betreft cultuurgronden (nieuwe natuur) die vooral waren opgenomen als leefgebied van de kamsalamander. De soort wordt geacht voldoende te zijn vertegenwoordigd in de rest van het gebied; de instandhoudingsdoelstelling is ook haalbaar met het leefgebied dat aan de oostzijde na de aanmelding is toegevoegd (zie volgende alinea). Bovendien zal voor de soort een gebiedsgericht beschermingsplan buiten het Natura 2000-netwerk worden opgesteld en uitgevoerd ten behoeve van een duurzame populatie in het Korenburgerveen en omgeving. (°)

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied is op twee plekken uitgebreid:

- Ten oosten van de Dwarsdijk is de grens gelegd op de rand van een bosje en een onverhard pad met watervoerende sloot (afwatering van de Vossenbult) die de (hydrologische) grens vormt tussen het natuurgebied en de aangrenzende landbouwgronden (+ circa 5 ha, eigendom Natuurmonumenten). Binnen deze uitbreiding bevindt zich ook een voortplantingspoel van de kamsalamander;
- Aan de oostzijde van het gebied zijn enkele percelen (eigendom Natuurmonumenten) toegevoegd wegens de aanwezigheid van poelen die van betekenis zijn voor de voortplanting van de kamsalamander (10 ha).

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen de begrenzingen van Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

⁷ Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) is dit besluit, wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking ingeschreven.

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- Bebouwing betreft één of meer gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde. Gebouw: elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, of hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- Erven zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- Tuinen zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen, beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin, die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- Verhardingen kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermen of zijkanten.
- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722). Langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.

4 NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrichtlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrichtlijngebied wordt in paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) en soorten waarvoor het gebied is aangewezen⁸. Op alle vermelde Natura 2000-waarden is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrichtlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrichtlijngebied is geselecteerd. Van elke Natura 2000-waarde waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.2 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrichtlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Ten slotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen en soorten binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing van het Habitatrichtlijngebied.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I⁹)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrichtlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau. Ten behoeve van de nationale uitwerking van de Habitatrichtlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2009) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze nota van toelichting⁶.

H3130	Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het Littorelletalia uniflorae en/of Isoëto-Nanojuncetea <i>Verkorte naam</i> Zwakgebufferde vennen
H6230	*Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa <i>Verkorte naam</i> *Heischrale graslanden
H6410	Grasland met <i>Molinia</i> op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (<i>Molinion caeruleae</i>) <i>Verkorte naam</i> Blauwgraslanden
H7110	*Actief hoogveen <i>Verkorte naam</i> *Actieve hoogvenen
betreft het subtype:	
H7110A	*Actieve hoogvenen (<i>hoogveenlandschap</i>)
H7120	Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is <i>Verkorte naam</i> Herstellende hoogvenen
H7140	Overgangs- en trilvenen
betreft het subtype:	
H7140	Overgangs- en trilvenen(<i>trilvenen</i>)

⁸ Prioritaire habitattypen en habitaatsoorten zijn in bijlagen I en II van de Habitatrichtlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje *.

⁹ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, PbEG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PbEG L 80, 21.3.2007, p. 15).

H7210 *Kalkhoudende moerassen met *Cladium mariscus* en soorten van het *Caricion davallianae*
Verkorte naam Galigaanmoerassen

H91D0 *Veenbossen
Verkorte naam Hoogveenbossen

H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)
Verkorte naam Vochtige alluviale bossen

betreft het subtype:

H91E0C *Vochtige alluviale bossen (*beekbegeleidende bossen*)

4.2.2 Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II⁹)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soort opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarvoor het gebied een wezenlijke functie in de levenscyclus vervult. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de instandhouding op landelijk niveau. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2009) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze nota van toelichting⁶.

H1166 Kamsalamander (*Triturus cristatus*)

4.3 Habitatrichtlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet

4.3.1 Habitattypen (bijlage I)

Voor niet-prioritaire habitattypen opgenomen in bijlage I van de Habitatrichtlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van "drie belangrijkste gebieden" per subtype. Voor prioritaire habitattypen⁸ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden" en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van "vijf belangrijkste gebieden" per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor één habitatype, dat in voldoende mate in gebieden is vertegenwoordigd die voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd (slijkgrasvelden (H1320)). De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁰. In de onderstaande tabel zijn de habitattypen vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitattypen waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.2).

Habitatype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Korenburgerveen ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H7120	5	5	ca. 8.000	-	B1 (2-6%)	ja
*H7210	10	8	ca. 100	B1 (2-6%)	C (<2%)	ja
*H91D0	10	10	ca. 1.000	B1 (2-6%)	B1 (2-6%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor dit habitatype kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor het betreffende habitatype.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriteria (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin het habitatype is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Geschatte landelijke oppervlakte van het (subtype van het) habitatype in hectaren.
- (d) Oppervlakte in het onderhavige gebied, uitgedrukt als percentage van de landelijke oppervlakte. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Oppervlakte van het habitatype in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied. (Niet ingevuld indien niet van belang voor de bepaling van de relatieve betekenis van het gebied, wanneer representativiteit in plaats van oppervlakte doorslaggevend was).

¹⁰ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

4.3.2 Soorten (bijlage II)

Voor niet-prioritaire soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor prioritaire soorten⁸ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden". Voor enkele verspreid over het land voorkomende soorten, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹¹. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de omvang van de aanwezige populatie. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁰. In de onderstaande tabel zijn de habitatsoorten vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitatsoorten waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.2).

Code	Soort	X ^a	Y ^b	Landelijke populatie ^c	% in Korenburgerveen ^d	% in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H1166	Kamsalamander	5	5	ca. 900	C (<2%)	C (<2%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor deze soort kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor de betreffende soort.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriteria (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin de soort is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Landelijke voortplantingspopulatie in exemplaren of aantal bezette kilometerhokken.
- (d) Populatiegrootte in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke populatie. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Populatiegrootte in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied.

4.4 Verspreiding habitattypen en soorten in het Habitatrichtlijngebied

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied Korenburgerveen is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen en leefgebied van de soort waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen en soort binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving.

Het habitatype blauwgraslanden (H6410) is aanwezig in Den Oppas omringd door vochtige heiden en grenzend aan vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (H91E0C). Het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) is in het gebied over een aanzienlijk areaal aanwezig in de deelgebieden Vragenderveen, Korenburgerveen en Meddose Veen. De hoogveenbossen en vochtige en droge heiden die voorkomen op vlierveengronden, en derhalve potentie hebben om tot actief hoogveen, *hoogveenlandschap* (H7110A) hersteld te worden, worden gerekend tot het habitatype herstellende hoogvenen (H7120). In Middeldijk komt het habitatype galigaanmoerassen (H7210) voor. Het habitatype hoogveenbossen (H91D0) komt rondom voor langs de randen van het gebied. De zeggenrijke broekbossen van het habitatype vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (H91E0C) bevinden zich in het beekdal in het zuidoosten van het gebied (onder andere langs de Schaarsbeek) van Den Oppas tot aan 't Vleerkamp. De kamsalamander (H1166) komt zowel voor in en rond poelen in de heidebegroeiingen in het midden van het hoogveengebied als in aangrenzende graslanden waar verspreid voortplantingspoelen zijn gelegen. Voor de ligging van de overige habitattypen wordt verwezen naar bijlage B1.

¹¹ Soorten waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: zeeprink (H1095), elft (H1102), zalm (H1106), bittervoorn (H1134) en kleine modderkruiper (H1149). Voor de platte schijfhoren (H4056) zijn geen gebieden geselecteerd omdat de soort bij de uitbreiding van de EU in 2004 is toegevoegd aan bijlage II.

5 INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip "instandhouding" wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrichtlijn worden bij aanwijzing als Habitatrichtlijngebied "tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging".

Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Voor zover van toepassing is daarbij aangegeven welke habitattypen en/of (vogel)soorten ten koste mogen gaan van andere habitattypen en (vogel)soorten. Bij broedvogelsoorten met een regionale doelstelling is in de toelichting aangegeven wat in een bepaalde periode de minimale en maximale bijdrage van het betreffende gebied aan het regionale doelniveau is geweest.

In bijlage B van deze nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per Natura 2000-waarde.

Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en (vogel)soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen kernopgaven geformuleerd op grond van de daar voorkomende habitattypen en soorten, de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten ("richting geven") en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitattypen en (vogel)soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006).

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

5.3 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

H3130 Zwakgebufferde vennen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype komt op één locatie voor, in de oostelijke randzone van het hoogveenlandschap. Hoewel deze locatie vrij recent is ontstaan door afplaggen, is het voorkomen van vegetaties van zwakgebufferde wateren een natuurlijk verschijnsel en duidt op een waardevolle overgangssituatie tussen het hoogveen en het omringende kwelgevoede zandlandschap. Door hydrologisch herstel van hoogveen is het niet uitgesloten dat het huidige voorkomen niet meer aan de abiotische vereisten gaat voldoen, maar dan is er nog ruimte elders in het gebied om het type te laten ontwikkelen.

H6230 *Heischrale graslanden

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype komt op enkele locaties voor, in de oostelijke randzone van het hoogveenlandschap. De aanwezigheid van dit vochtige heischrale grasland duidt op een waardevolle overgangssituatie tussen het hoogveen en het omringende kwelgevoede zand- en beekdallandschap. Door hydrologisch herstel van hoogveen is het niet uitgesloten dat (een deel van) de huidige voorkomens niet meer aan de abiotische vereisten gaan voldoen, maar dan is er nog ruimte elders in het gebied om het type te laten ontwikkelen.

H6410 Blauwgraslanden

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting De verwachting is dat bij adequaat beheer en na herstel van de kwelzone uitbreiding van de oppervlakte en herstel van de kwaliteit van het habitatype blauwgraslanden mogelijk is. Dat is onder andere noodzakelijk voor het behoud van de kleine, geïsoleerde populaties van typische soorten voor dit habitatype.

H7110 *Actieve hoogvenen

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A).

Toelichting Op de plekken waar het habitatype aanwezig is, is Wrattig veenmos het meest algemene veenmos, maar ook Hoogveen-veenmos komt plaatselijk veel voor. De veenmosgroei is hier op gang gekomen tussen de horsten van Pijpenstrootje, die nog maar weinig bedekt. Op de bulten groeien verder veel Lavendelhei en Kleine veenbes, en plaatselijk Eenarig wollegras. In de lagere bulten komen nog verschillende soorten van slenken voor. Stroomopwaarts gaan deze bultvormende vegetaties over in slenkbegroeiingen met hier en daar bulten. In de slenken zijn Waterveenmos, Fraai veenmos en Witte snavelbies aspectbepalend. Fraai veenmos kruipt zichtbaar omhoog uit de veenputten tegen de bulten of tegen de randen van de voormalige veenputten. De verwachting is dat de bultvormende begroeiingen zich verder zullen uitbreiden vanuit de nu aanwezige kernen. Ook elders in het gebied is sprake van herstel van bultvormende begroeiingen die zich ontwikkelen in de richting van het habitatype.

H7120 Herstellende hoogvenen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit. Achteruitgang in oppervlakte ten gunste van de regeneratie van actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A) is toegestaan.

Toelichting Het habitatype herstellende hoogvenen is deels in goede kwaliteit aanwezig. Mede als gevolg van de vele gradiënten in het gebied komen nog veel karakteristieke planten- en diersoorten in het gebied voor. De heidevegetaties en bossen op het verdroogde hoogveen worden niet tot de habitattypen vochtige heiden, *hogere zandgronden* (H4010A), droge heiden (H4030) en hoogveenbossen (H91D0) gerekend, maar maken onderdeel uit van het habitatype herstellende hoogvenen. Het habitatype kan zich door verbetering van de kwaliteit op termijn verder ontwikkelen naar het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A).

H7140 Overgangs- en trilvenen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit Overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (subtype A).
Toelichting Het habitatype komt met een vrij aanzienlijke oppervlakte op meerdere locaties voor, in de oostelijke randzone van het hoogveenlandschap. De aanwezigheid van trilveen duidt op een waardevolle overgangssituatie tussen het hoogveen en het omringende kwelgevoede zand- en beekdallandschap. Door hydrologisch herstel van hoogveen is het niet uitgesloten dat (een deel van) de huidige voorkomens niet meer aan de abiotische vereisten gaan voldoen, maar dan is er nog ruimte elders in het gebied om het type te laten ontwikkelen.

H7210 *Galigaanmoerassen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.
Toelichting Er is een behoorlijke oppervlakte galigaanmoeras aanwezig in dit gebied. De kwaliteit was in het verleden beter met de aanwezigheid van kalkminnende soorten, maar het is onzeker of deze soorten terug kunnen komen.

H91D0 *Hoogveenbossen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.
Toelichting Het habitatype hoogveenbossen komt voor op de overgangen van het veen naar de zandgronden. De bossen van het herstellend hoogveen, inclusief die op de veenruggen, worden niet tot het habitatype hoogveenbossen gerekend, maar maken onderdeel uit van het habitatype herstellende hoogvenen (H7120).

H91E0 *Vochtige alluviale bossen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C).
Toelichting Het habitatype komt voor in de vorm van zeggenrijke broekbossen, in overgangen naar andere bostypen zoals hoogveenbossen (H91D0).

5.4 Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)

H1166 Kamsalamander

Doel Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.
Toelichting Het Korenburgerveen vormt binnen de Achterhoek een kerngebied voor de kamsalamander. Er zijn goede mogelijkheden voor uitbreiding van het leefgebied (aanleg poelen) rondom het veen. Behoud van de verbinding met omringende populaties is van belang.

Bijlage A is niet van toepassing op dit besluit.

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

- B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)
- B.2 Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)
- B.3 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)

- Conform de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003), maar in tegenstelling tot het ontwerpbesluit (2009), is het gebied aangewezen voor het habitatype zwakgebufferde vennen (H3130). Bij de aanwijzing werd ervan uitgegaan dat de betreffende wateren moesten worden beschouwd als wateren van de laggzone van hoogveen, die de overgang vormen met het minerale landschap, waardoor ze onderdeel zouden zijn van het habitatype herstellende hoogvenen (H7120). Uit de kartering is gebleken dat dit niet het geval is, en dat zwak gebufferde vennen wel als afzonderlijke habitatype aanwezig zijn (in de vorm van de plantenassociatie van Ongelijkbladig fonteinkruid). Het is recent ontstaan op een diep geplagd perceel grenzend aan trilvenen (H7140A). Het habitatype is toegevoegd naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (zie verder H7110A, deze pagina).
- In afwijking van de aanmelding (2003) en het ontwerpbesluit (2009) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype vochtige heiden (H4010). De betreffende heidevegetatie blijkt alleen voor te komen op verdroogd hoogveen, waar deze wordt gerekend tot het habitatype herstellende hoogvenen (H7120).
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2009) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype *heischrale graslanden (H6230) dat nabij Den Oppas aanwezig is in de vorm van de plantenassociatie van Klokjesgentiaan en Borstelgras. Het is toegevoegd naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State (zie verder H7110A, volgende punt).
- In afwijking van de aanmelding (2003) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A). In het ontwerpbesluit (2007) was voor dit habitatype wel een zg. complementair (ontwikkel)doel opgenomen¹². In het besluit tot aanwijzing van dit gebied genomen in april 2013, was dit habitatype niet opgenomen. Uit een in maart 2013 uitgevoerde veldinventarisatie¹³ is dit habitatype op vier plekken in het gebied vastgesteld (zie verder de toelichting bij de instandhoudingsdoelstelling). Uit de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State waarnaar in hoofdstuk 1 van deze nota van toelichting is verwezen, blijkt dat de Afdeling van oordeel is dat niet deugdelijk is onderbouwd waarom de staatssecretaris onder de gegeven omstandigheden niet is gehouden om dit habitatype in het bestreden besluit te betrekken. Bovendien heeft de Afdeling in een voorlopige voorziening bepaald dat "dit gebied mede geldt als aangewezen" voor dit habitatype. Hieruit is de conclusie getrokken dat dit gebied tevens voor dit habitatype aangewezen dient te worden.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2009) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype Overgangs – en trilvenen, trilvenen (H7140A). Het habitatype is aanwezig in de vorm van de plantenassociatie van Moerasstruisgras en Zompzegge (subassociatie met Ronde zegge). Het is toegevoegd naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State (zie verder H7110A, vorige punt).

¹² De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom was dit doel niet opgenomen in het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit.

¹³ Jansen, A.J.M., Ketelaar, R., Limpens, J., Schouten, M.G. & Tweel-Groot, 2013. Kartering van de habitattypen Actieve en Herstellende hoogvenen in Nederland. Bosschap, Driebergen.

- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003), maar conform het ontwerp (2009), is het gebied ook aangewezen voor het habitatype vochtige alluviale bossen (H91E0). Het subtype *beekbegeleidende bossen* (subtype C) komt voor langs de Schaarsbeek in het zuiden van het gebied.

B.2 Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)

In dit onderdeel wordt voor elke Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. In het geval van habitattypen betreft dit het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. Indien kwaliteit een rol heeft gespeeld in de bepaling van de gebiedselectie voor habitattypen is dit tekstueel toegelicht. In het geval van soorten betreft de relatieve bijdrage het aandeel van de landelijke populatie dat (geregeld) in het gebied aanwezig is. Afhankelijk van de soort wordt dit afgemeten aan getelde aantallen, aantal bezette plekken of kilometerhokken. Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = >75% ; B1 = 2-6% en B2 = 6-15% ; C = <2%

In de kolom "Bronvermelding" zijn de terreinbeherende organisaties en andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend, met vermelding van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd.

- Het gebied is één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitattypen:

H7120 – Herstellende hoogvenen			
Landelijke oppervlakte ca. 8.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
033	Bargerveen	A1 (15-30%)	Staatsbosbeheer 2007
023	Fochteloërveen	A1 (15-30%)	Natuurmonumenten 2002
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
040	Engbertsdijksvenen	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
043	Wierdense Veld	B1 (2-6%)	Landschap Overijssel 2003
055	Aamsveen	C (G, <2%) ^a	Landschap Overijssel 1998
064	Wooldse Veen	C (G, <2%) ^a	Provincie Gelderland 2007

- (a) De letter "G" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd op grond van grensoverschrijding: het gebied vormt één geheel met een gebied aan de andere zijde van de rijksgrens dat door Duitsland ook voor dit habitatype is aangemeld.

Voor de aanmelding van de Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) de volgende vijf gebieden als belangrijkste geselecteerd: Fochteloërveen¹⁴ (023), Engbertsdijksvenen (040), Deurnsche Peel & Mariapeel¹⁵ (139), Buurserzand & Haaksbergerveen (053) en Korenburgerveen (061). Toen niet behorend tot de vijf belangrijkste gebieden, maar reeds eerder (1996) aangemeld voor dit habitatype: Groote Peel (140) (Lijstdocument 2004).

De grootste relatieve bijdrage aan de landelijke doelstelling wordt thans geleverd door Bargerveen (033) en Fochteloërveen, met beide meer dan 15% van de landelijke oppervlakte. Tot de vijf belangrijkste gebieden behoren verder Deurnsche Peel & Mariapeel, Engbertsdijksvenen en Wierdense Veld (043). De betekenis van het Wierdense Veld is eerder onderschat omdat een belangrijk deel van de herstellende hoogvenen toen werd gerekend tot het habitatype vochtige heiden (H4010). Aamsveen (055) en Wooldse Veen (064) kunnen worden toegevoegd als grensoverschrijdende gebieden. Groote Peel herbergt ook een aanzienlijke oppervlakte (6 tot 15% van de landelijke oppervlakte) maar in tegenstelling tot de andere grote hoogveengebieden is de kwaliteit momenteel slechts voor een klein deel goed en zijn de ontwikkelingskansen

¹⁴ Destijds bekend als Fochteloërveen en Esmeer.

¹⁵ Destijds bekend als Mariapeel en Deurnesepeel.

voor actieve hoogvenen gering¹⁶. Er zijn hier wel mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering van het habitatype herstellende hoogvenen (H7120).

H7210 – *Galigaanmoerassen			
Landelijke oppervlakte ca. 100 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	A2 (30-50%)	Provincie Limburg 2009
034	Weerribben	B2 (6-15%)	Staatsbosbeheer 2008
002	Duinen en Lage Land Texel	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2009
061	Korenburgerveen	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2009
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	B1 (2-6%)	Provincie Noord-Brabant 2009
095	Oostelijke Vechtplassen	B1 (2-6%)	Natuurmonumenten 2008
083	Botshol	C (<2%)	Natuurmonumenten 2008
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	C (<2%)	Natuurmonumenten 2008

Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor het prioritaire habitatype galigaanmoerassen (H7210) de volgende tien gebieden geselecteerd: Ringselven en Kruispeel¹⁷, Alde Feanen (013), Weerribben (034), Korenburgerveen (061), Rottige Meenthe & Brandemeer (018), De Wieden (035), Botshol (083), Nieuwkoopse Plassen & de Haeck (103), Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136)¹⁸ en Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁹. Met de huidige kennis worden de volgende gebieden als de belangrijkste beschouwd. Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138) en Weerribben zijn veruit de belangrijkste gebieden voor dit prioritaire habitatype (respectievelijk 30-50% en 6-15% van de landelijke oppervlakte). Ook de gebieden op de derde tot en met zesde plaats, die elk 2-6% van de landelijke oppervlakte van dit habitat bevatten, leveren een aanzienlijke bijdrage: Duinen en Lage Land Texel, Korenburgerveen, Oostelijke Vechtplassen (095) en Kampina & Oisterwijkse Vennen (133). Door het sterk versnipperde voorkomen van galigaanmoerassen bevatten de overige belangrijkste gebieden elk niet meer dan 2% van de landelijke oppervlakte: Botshol en Zwanenwater & Pettemerduinen (085).

H91D0 – *Hoogveenbossen			
Landelijke oppervlakte ca. 1.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
094	Naardermeer	A1 (15-30%)	KIWA & EEG 2007
034	Weerribben	B2 (6-15%)	Staatsbosbeheer 1997
035	De Wieden	B2 (6-15%)	Provincie Overijssel 2009
013	Alde Feanen	B1 (2-6%)	It Fryske Gea 1998
043	Wierdense Veld	B1 (2-6%)	Landschap Overijssel 2003
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	B1 (2-6%)	Staatsbosbeheer 2005
061	Korenburgerveen	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2008
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	B1 (2-6%)	Provincie Zuid-Holland 2011
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	B1 (2-6%)	Limburgs Landschap 2005
145	Maasduinen	B1 (2-6%)	Limburgs Landschap 2007
055	Aamsveen	G (C, <2%) ^a	Landschap Overijssel 1998
064	Wooldse Veen	G (C, <2%) ^a	Provincie Gelderland 2007

¹⁶ In de Groote Peel is, in tegenstelling tot de andere hoogveengebieden, herstel tot actief hoogveen slechts in zeer beperkte mate mogelijk door het optreden van sterke wegzijging van het grondwater doordat het veen op veel plekken tot het zand is afgegraven. Tengevolge van de geologische opbouw van de ondergrond (aanwezigheid van een dik, goed doorlatend watervoerend pakket, hydrologische basis op ruim 300 m –mv) is herstel van het natuurlijk watersysteem beperkt mogelijk.

¹⁷ Samen met het Habitatrichtlijngebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138).

¹⁸ Destijds bekend als Groote Heide - De Plateaux.

¹⁹ Destijds bekend als Duinen Texel, Waal en Burg, Dijkmanshuizen en de Bol.

- (a) De letter "G" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd op grond van grensoverschrijding: het gebied vormt een geheel met een gebied aan de andere zijde van de rijksgrens dat door Duitsland ook voor dit habitattype is aangemeld.

Voor het prioritaire habitattype hoogveenbossen zijn voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) de volgende tien gebieden als belangrijkste gebieden geselecteerd: Alde Feanen (013), Witterveld (024), Weerribben (034), Buurserzand & Haaksbergervveen (053), Aamsveen (055), Korenburgerveen (061), Naardermeer (094), Oostelijke Vechtplassen (095), Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136)¹⁸ en Maasduinen (145). Verder is toen als grensoverschrijdend gebied Wooldse Veen (064) toegevoegd. Op basis van nieuwe informatie blijkt Naardermeer verreweg het belangrijkste gebied te zijn vanwege de grootste oppervlakte van goede kwaliteit met bijzondere veenmossoorten. Andere gebieden met grote oppervlakten en goede kwaliteit zijn Weerribben, De Wieden (035) en Alde Feanen. Tot de tien belangrijkste gebieden voor dit habitattype behoren verder Nieuwkoopse Plassen & de Haeck (103), Wierdense Veld (043), Buurserzand & Haaksbergervveen, Korenburgerveen, Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138) en Maasduinen. De gebieden Aamsveen en Wooldse Veen kunnen worden toegevoegd als grensoverschrijdende gebieden. Witterveld kan nu niet meer tot de tien "belangrijkste" gebieden worden gerekend omdat het merendeel van het berkenbroek daar volgens de huidige opvattingen gerekend wordt tot de habitattypen actieve hoogvenen (H7110A) en herstellende hoogvenen (H7120).

- Het gebied is één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitatsoort:

H1166 – Kamsalamander

Ten tijde van de aanmelding van de Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de volgende gebieden voor deze habitatsoort geselecteerd: Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Landgoederen Oldenzaal (050), Landgoederen Brummen (058)²⁰, Korenburgerveen (061) en Lingegebied & Diefdijk-Zuid (070)²¹. Deze gebiedselectie was gebaseerd op een verspreidingsanalyse welke heeft geresulteerd in een lijst van 14 kernleefgebieden met verspreidingsconcentraties. Deze kernleefgebieden bestaan uit complexen van cultuurgronden en bos- en natuurgebieden. Hieruit zijn bovengenoemde vijf gebieden geselecteerd als duidelijke herkenbare en topografisch begrensde landschappelijke eenheden bestaande uit bos- en natuurkernen met aangrenzende cultuurgronden voor zover in gebruik als leefgebied van de kamsalamander. Ten behoeve van het bereiken van voldoende geografische spreiding is hier nog het volgende gebied aan toegevoegd: Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131)²².

B.3 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

Voor zover de hier vermelde gebiedsdoelen en relatieve bijdragen betrekking hebben op de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten deze worden beschouwd als "indicatieve" opgaven en kunnen ze nog aan verandering onderhevig zijn.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling²³ is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. De landelijke doelstellingen vormen een kader voor de formulering van instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau. De gebiedsdoelen bij elkaar "opgeteld", eventueel tezamen met een opgave buiten het Natura 2000-netwerk, hebben als som het landelijke doel. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding van de betreffende Natura 2000-waarde vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de landelijke staat van instandhouding, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling, worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. In gevallen waarin motivering ontbreekt, is aanpassing nog in overweging (met name naar aanleiding van zienswijzen) in het kader van het besluit voor het betreffende gebied. Doelstellingen die volgens de tabellen zijn aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit (zie kolom "Besluit") staan eveneens onder de

²⁰ Destijds bekend als Leusveld, Voorstonden en Empesche-/Tondensche Heide.

²¹ Destijds bekend als Zuider Lingedijk en Diefdijk zuid.

²² Destijds bekend als Loonse en Drunense Duinen, de Brand en de Leemkuilen.

²³ De landelijke doelomschrijving in deze paragraaf beperkt zich in principe tot behoud/uitbreiding oppervlakte (of omvang leefgebied) en behoud/verbetering kwaliteit (leefgebied), in geval van soorten en vogels aangevuld met het doel voor behoud/uitbreiding populatie. Voor de volledige formulering van de landelijke doelen inclusief toelichting wordt verwezen naar het Natura 2000 doelendocument (2006).

betreffende tabellen gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-waarden die zijn toegevoegd ten opzichte van het ontwerpbesluit, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen. De instandhoudingsdoelstellingen die om deze reden op behoud zijn gesteld en daarmee afwijken van de landelijke doelstelling voor de betreffende Natura 2000-waarde, zijn in de tabellen gemarkeerd met een x. In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 2 van deze bijlage.

B.3.1 Habitatrichtlijn: habitattypen

H3130 – Zwakgebufferde vennen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud ^a	behoud	C	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
058	Landgoederen Brummen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	C	doel toegevoegd*
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
144	Boschhuizerbergen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
146	Sarsven en De Banen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitattype zure vennen (H3160) is toegestaan²⁴.

Het habitattype zwakgebufferde vennen heeft een sterk versnipperd voorkomen dat doorgaans over kleine oppervlakten voorkomt. Ongeveer een derde van dit habitattype is opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitattype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan ^{Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.}. De uitbreidingsopgave is neergelegd in de gebieden waar de beste mogelijkheden zijn en/of die in de toekomst een grote bijdrage kunnen leveren aan het landelijk doel (bijvoorbeeld Kampina & Oisterwijkse Vennen (133) en Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136)). In de gebieden waar een behoudopgave is gesteld voor de oppervlakte wordt uitbreiding nagenoeg niet mogelijk geacht omdat het habitattype bijvoorbeeld

²⁴ Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

voorkomt in geïsoleerde poelen en er van nature geen nieuwe vennen bij zullen komen (Dwingelderveld (030), Boetelerveld (041), Dinkelland (049), Veluwe (057), Landgoederen Brummen (058), Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131), Boschhuizerbergen (144)), of omdat het habitatype al over een grote oppervlakte voorkomt (Kempenland-West (135)). Ook de landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit wordt nagestreefd in de gebieden waar de potentie het hoogst is. In de gebieden waar een behoudopgave is gesteld komt het habitatype mogelijk al in voldoende kwaliteit voor (Veluwe), in een aantal gevallen door recentelijke herstelwerkzaamheden (Regte Heide & Riels Laag (134), Boschhuizerbergen, Sarsven en De Banen (146)). In de Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen zijn de mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering nog onzeker. In vennen waar de habitatypes zeer zwakgebufferde vennen (H3110) en zwakgebufferde vennen (H3130) samen voorkomen, dient het beheer vooral gericht te zijn op het meer zeldzame en meer bedreigde habitatype zeer zwakgebufferde vennen (H3110).

H6230 – *Heischrale graslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
016	Wijnjeterper Schar	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenenzand	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
044	Borkeld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A2	aanwijzingsbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	C	doel toegevoegd ^x
062	Willinks Weust	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
155	Brunssummerheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit

Het habitatype heischrale graslanden heeft een sterk versnipperd voorkomen dat doorgaans over kleine oppervlakten voorkomt. Van de circa 100 ha heischrale graslanden in Nederland is ongeveer de helft opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In enkele gebieden wijkt de doelstelling betreffende de oppervlakte af van het landelijk doel en wordt behoud nagestreefd. De belangrijkste reden hiervoor is dat er buiten het huidig voorkomen in het betreffende gebied

niet of nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn, onder andere in Dinkelland (049). Het landelijke doel ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype kan ook niet in alle gebieden gerealiseerd worden. De meest kansrijke gebieden zijn aangewezen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype. In enkele andere gebieden wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd, in tegenstelling tot het landelijk doel. Mogelijke redenen hiervoor zijn de aanwezigheid van reeds goede kwaliteit (Bargerveen (033)) en geringe mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering (Dinkelland).

H6410 – Blauwgraslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
021	Lieftingsbroek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water & Vecht	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
037	Olde Maten & Veerslootslanden	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
049	Dinkelland	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
062	Willinks Weust	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	C	conform ontwerp
065	Binnenveld	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
069	De Bruuk	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haack	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempeland-West	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x

Het habitatype blauwgraslanden komt in verspreid liggende gebieden in kleine oppervlakten voor. Van de circa 180 ha blauwgrasland in Nederland is ongeveer twee derde opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype blauwgraslanden is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig"²⁵. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Voor het merendeel van de gebieden geldt dat de doelen aansluiten bij de landelijke doelstelling van uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit van het habitatype. In een aantal gevallen is hiervan afgeweken en is er gekozen voor een behoudsdoelstelling voor de oppervlakte of de kwaliteit. De belangrijkste reden met betrekking tot de oppervlakte is dat er buiten het huidige voorkomen in het betreffende gebied niet of nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn. De landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype kan ook niet in alle gebieden gerealiseerd worden. In het gebied Duinen Schiermonnikoog (006) bijvoorbeeld wordt gezien de geïsoleerde ligging van het gebied geen potentieel herstel van de kwaliteit verwacht. De meest kansrijke gebieden zijn aangewezen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype.

H7110A – *Actieve hoogvenen, hoogveenlandschap					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage*	Besluit
023	Fochteloërveen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
024	Witterveld	uitbreiding	verbetering	A2	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
040	Engbertsdijkerven	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	verbetering	A2	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	uitbreiding	verbetering	C	doel toegevoegd
064	Wooldse Veen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(*) relatieve bijdragen aangepast aan landelijke veldinventarisatie van dit habitatype in alle in aanmerking komende Natura 2000-gebieden die is uitgevoerd in de winter 2012/2013

Voor het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (subtype A), geldt dat het grootste deel in Nederland is opgenomen binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit als "zeer ongunstig" beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling. Uit de Europese definitie van het habitatype herstellend hoogveen (H7120) blijkt dat met de verbetering van dit habitatype regeneratie van actief hoogveen (H7110) wordt beoogd. Verbetering van kwaliteit van de in de gebieden aanwezige herstellende hoogvenen zal uiteindelijk moeten leiden tot (verdere) ontwikkeling, uitbreiding en kwaliteitsverbetering van dit habitatype.

²⁵ De beschreven staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

H7120 – Herstellende hoogvenen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
023	Fochteloërveen	uitbreiding ^a	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
024	Witterveld	behoud ^a	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud ^a	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	behoud ^a	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit [*]
040	Engbertsdijkerven	behoud ^a	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
043	Wierdense Veld	behoud ^a	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud ^a	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud ^a	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud ^a	verbetering	B1	conform ontwerp
064	Wooldse Veen	behoud ^a	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud ^a	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
140	Groote Peel	behoud	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit

(a) Achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A), is toegestaan²⁶.

Het habitatype herstellende hoogvenen is voor ongeveer 90% binnen het Natura 2000-netwerk opgenomen. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”²⁷. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling met uitzondering van Fochteloërveen. In dit gebied resulteert de beoogde verbetering van de kwaliteit van het habitatype tevens in uitbreiding van de oppervlakte aan de randen van de hoogveenkern. Het nastreven van kwaliteitsverbetering is ook gericht op herstel van het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A). Op termijn mag de oppervlakte herstellende hoogvenen dan ook afnemen ten gunste van actieve hoogvenen (H7110).

H7140A – Overgangs- en trilvenen, <i>trilvenen</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootlanden	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit [*]
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	C	doel toegevoegd [*]
065	Binnenveld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
072	Ijsselmeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haack	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit [*]

²⁶ Nadere toelichting op de “ten gunste formulering” wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

²⁷ De beschreven staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

Bijna drie kwart van de landelijke oppervlakte van het habitatype overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (subtype A) is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig"²⁵. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Bijna alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke opgave. In de gebieden Vecht- en Beneden-Reggegebied (039) en IJsselmeer (072) wordt van de landelijke doelstelling afgeweken en zijn er behoudsdoelstellingen geformuleerd, omdat er in deze gebieden slechts geringe oppervlakten van dit subtype aanwezig zijn en er weinig zicht is op herstel.

H7210 – *Galigaanmoerassen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	C	Aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
083	Botshol	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	C	Ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
142	Sint Jansberg	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

Het habitatype galigaanmoerassen heeft een sterk versnipperd voorkomen dat doorgaans over kleine oppervlakten voorkomt. Van de circa 100 ha galigaanmoerassen in Nederland is bijna de helft opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke kwaliteitsdoelstelling sluit hierop aan. Ondanks dat ook de staat van instandhouding op het aspect oppervlakte matig ongunstig is, geldt voor de oppervlakte landelijk een behoudsdoelstelling. De reden hiervoor is dat het landschapsecologisch nauwelijks uitvoerbaar is om de aanwezige oppervlakten uit te breiden. Slechts in enkele gebieden zijn goede potenties voor uitbreiding van de oppervlakte. In deze gebieden wordt deze mogelijkheid benut en wijkt de doelstelling dan ook af van het landelijk doel. Dit betreft Weerribben (034), De Wieden (035) en Oostelijke Vechtplassen (095), waar uitbreiding van de oppervlakte beoogd wordt om het habitatype duurzaam te behouden en de kwaliteit te verbeteren. Ook in het gebied Botshol (083) liggen mogelijkheden voor uitbreiding van de oppervlakte, waarmee het habitatype ook bij verdere verlanding behouden kan worden. Ook het landelijke doel ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype biedt niet in alle gebieden evenveel potentie. Het meest kansrijk is de kwaliteitsverbetering in het Natura 2000-landschap Meren en Moerassen in combinatie met het habitatype overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (H7140A). De verbeteropgave is daarom onder andere neergelegd in de gebieden Weerribben, De Wieden en Oostelijke Vechtplassen. Ook in de gebieden Kampina & Oisterwijkse Vennen (133) en Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138) zijn goede kansen voor kwaliteitsverbetering. In de overige gebieden wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd, in tegenstelling tot het landelijk doel. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de aanwezigheid van reeds goede kwaliteit (onder andere Duinen en Lage Land Texel (002), Rottige Meenthe & Brandemeer (018) en Zwanenwater & Pettemerduinen (085)) en de geringe potentie voor kwaliteitsverbetering (onder andere Alde Feanen (013), Noordhollands Duinreservaat (087) en Korenburgerveen (061)).

H91D0 – *Hoogveenbossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	verbetering	B1	conform ontwerp
064	Wooldse Veen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
091	Polder Westzaan	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
155	Brunssummerheide	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

Ongeveer twee derde van de landelijke oppervlakte van het habitatype hoogveenbossen bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In de gebieden met de grootste ecologische potentie voor herstel van het habitatype en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit van het habitatype nagestreefd. In de overige gebieden wordt volstaan met behoud van het habitatype. Bijvoorbeeld in het gebied Maasduinen (145) is het areaal waar het habitatype hoogveenbossen voor kan komen al volledig benut, waardoor er geen mogelijkheden voor uitbreiding zijn. Ook in het gebied Rottige Meenthe & Brandemeer (018) wordt behoud van het habitatype beoogd. Hier is, gezien de hydrologie, geringe potentie voor het habitatype. In de laagveengebieden Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (092) en Oostelijke Vechtplassen (095) zijn kleine oppervlakten hoogveenbossen aanwezig, evenals in de Limburgse gebieden Meinweg (149) en Roerdal (150). Er is weinig potentie voor ontwikkeling van het habitatype in deze gebieden. In enkele van deze gebieden is echter wel potentie voor kwaliteitsverbetering. In de gebieden met hoogveenkernen komen hoogveenbossen voor rondom de hoogveenkern op de zandbodem (onder andere in de gebieden Witterveld (024), Witte Veen (054), Wooldse Veen (064)). Aangezien de prioriteit in deze gebieden bij de ontwikkeling van hoogveen ligt en de potenties ter verbetering van de kwaliteit en/of uitbreiding van de oppervlakte beperkt zijn, wordt hier slechts in beperkte mate gestreefd naar uitbreiding en/of kwaliteitsverbetering.

H91E0C – *Vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
021	Lieftinghsbroek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud ^a	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
050	Landgoederen Oldenzaal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
055	Aamsveen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
058	Landgoederen Brummen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	verbetering	B1	conform ontwerp
063	Bekendelle	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud ^b	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
129	Ulvenhoutse Bos	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	behoud		aanwijzingsbesluit ^x
135	Kempensland-West	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
142	Sint Jansberg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
147	Leudal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
153	Bunder- en Elslooërbos	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
154	Geleenbeekdal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
161	Noorbeemden & Hoogbos	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van kalkmoerassen (H7230) of overgangs- en trilvenen (H7140) is toegestaan²⁴.

b) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype kalkmoerassen (H7230) is toegestaan²⁴.

Ruim de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C) bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het subtype *beekbegeleidende bossen* is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Niet alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling. Alleen in gebieden waar potenties zijn, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit nagestreefd, bijvoorbeeld in de gebieden Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131), Leudal (147) en Geuldal (157). In sommige gebieden, zoals Bunder- en Elslooërbos (153), is reeds een zodanige oppervlakte van het habitatype aanwezig waardoor behoud van de oppervlakte voldoende is.

B.3.2 Habitatrichtlijn: soorten

H1166 – Kamsalamander					
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
050	Landgoederen Oldenzaal	uitbreiding	behoud	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	conform ontwerp
062	Willinks Weust	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
155	Brunssummerheide	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de kamsalamander is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Er zijn onvoldoende kwantitatieve verspreidingsgegevens om de relatieve bijdrage per gebied te kunnen bepalen. In de gebieden met de grootste ecologische potentie voor herstel van het leefgebied en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de populatie nagestreefd (onder andere in Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027)). In sommige gebieden is het leefgebied al op orde en gedijt ook een behoorlijke populatie zoals in Willinks Weust (062) en is behoud derhalve voldoende. Tenslotte is in de Limburgse gebieden Bemelerberg & Schiepersberg (156) en Geuldal (157) voor behoud gekozen vanwege mogelijke beperkingen voor de instandhoudingsdoelstellingen van de geelbuikvuurpad (H1193).

Motivering van het besluit op basis van de binnengekomen zienswijzen

1 INLEIDING

Op 23 september 2009 zijn 11 ontwerp-aanwijzingsbesluiten gepubliceerd voor de vierde tranche Natura 2000-gebieden.

Deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten hebben in de periode van 24 september 2009 tot en met 4 november 2009 ter inzage gelegen. Dit heeft ertoe geleid dat er door bijna 700 personen of organisaties een zienswijze is ingediend over één of meer gebieden. Een belangrijk deel van de argumentatie in deze zienswijzen heeft betrekking op de gebruikte criteria, de voorgestelde begrenzing van de gebieden en de mogelijke gevolgen van Natura 2000 voor burgers en het bedrijfsleven. In veel zienswijzen werd dezelfde argumentatie gebruikt en werden gelijkluidende zorgen geuit als in de zienswijzen die naar aanleiding van de 111 eerste tranche ontwerp-aanwijzingsbesluiten werden ingediend.

Er is destijds besloten om in één nota tot een algemene beantwoording van deze breed geuite kritiekpunten over te gaan. In deze Nota van Antwoord²⁸ is op hoofdlijnen het gevoerde beleid uiteengezet. De Nota van Antwoord is op 21 november 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden en op 13 februari en 6 maart 2008 heeft de Tweede Kamer de nota besproken.

Gelet op het grote aantal zienswijzen dat voor elk gebied is ingediend en het grote aantal onderwerpen dat daarbij aan de orde is gekomen, is besloten om bij elk besluit de individuele zienswijzen per thema te behandelen. Dit gebeurt in deze bijlage C. Verder wordt in deze bijlage C vermeld welke specifiek op het aanwijzingsbesluit van dit gebied betrekking hebbende inspraakreacties zijn binnengekomen en hoe hiermee is omgegaan bij het opstellen van het aanwijzingsbesluit.

Voor het gebied Korenburgerveen zijn 59 zienswijzen ingediend. De reacties worden hieronder thematisch besproken.

²⁸ Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

2 REACTIES OVER DE PROCEDURE

In een aantal zienswijzen zijn vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de gebruikte aanmeldingsgegevens en de onderbouwing van de vermelde gegevens in het standaardgegevensformulier, waaronder "beschermingsstatus". Verder wordt opgemerkt dat er voor de soorten en habitattypen met de kwalificatie "aanwezig maar verwaarloosbaar" geen instandhoudingsdoelstellingen in de besluiten hoeven te worden opgenomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat op het standaardgegevensformulier de bedrijfsactiviteiten, die in en om het gebied plaatsvinden, niet zijn vermeld. Men vraagt zich af of de Europese Commissie bij de beoordeling van de selectie van de gebieden daarmee rekening heeft kunnen houden.

Men vraagt zich ook af of de aanmeldingsprocedure wel zorgvuldig genoeg is doorlopen en wijst in dit kader mede op de verschillen tussen de huidige besluiten en de eerdere concepten die eind 2005 zijn opgesteld. Zo wordt er gesteld dat de vertaling van de aanmeldingsgegevens naar de doelstellingen disproportioneel is. Daarnaast zijn de doelstellingen volgens deze insprekers uitgebreider dan de Richtlijn voorschrijft. Door doelstellingen op te nemen in het ontwerp-aanwijzingsbesluit voor alle soorten en habitattypen en dus ook voor die soorten en habitattypen waarvoor het gebied niet is geselecteerd, wordt er naar de mening van een aantal insprekers ten onrechte de suggestie gewekt dat de maatregelen die hieruit voortvloeien het gevolg zijn van de verplichtingen van de Habitatrichtlijn. In een aantal zienswijzen wordt erop aangedrongen om in een gebied alleen die habitattypen en soorten te beschermen, waarvoor het gebied tot de categorie van belangrijkste gebieden behoort.

Insprekers wijzen verder op documenten die in een eerdere fase van het proces ter beoordeling zijn aangeboden, waarop men wijzigingen heeft voorgesteld en ten aanzien waarvan wijzigingen zijn doorgevoerd in de ontwerpbesluiten. Het betreft onder andere de profielendocumenten 2006²⁹ en gebiedendocumenten uit 2005. Verder wordt er door diverse insprekers op gewezen dat de aanwijzing van een Natura 2000-gebied een nieuwe wettelijke status tot gevolg heeft. Dat zou moeten betekenen dat in de besluitvorming de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig dienen te worden meegewogen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde reacties worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Stappen in het selectieproces van Habitatrichtlijngebieden

Zoals in het Verantwoordingsdocument (2003)³⁰ beschreven staat, heeft de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden in twee stappen plaatsgevonden:

Eerste stap van de selectie:

Bij de eerste stap zijn voor elk prioritair habitatype en voor elke prioritaire soort in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar het type of de soort het best ontwikkeld is en met de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien bij een bepaald prioritair habitatype de variatie in soortensamenstelling zodanig groot is dat er meerdere subtypen (plantensociologische eenheden op verbondsniveau) zijn te onderscheiden, zijn per subtype de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Een onderverdeling in subtypen is niet toegepast indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Voor elk niet-prioritair habitatype of elke niet-prioritaire soort is in principe dezelfde methodiek toegepast, met dien verstande dat voor die typen of soorten de vijf belangrijkste gebieden zijn geselecteerd. Ook hier geldt dat alleen die gebieden zijn geselecteerd waar het habitatype of de soort het best ontwikkeld is en waar de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien de variatie in soortensamenstelling van een niet-prioritair habitatype zodanig groot is dat het type meerdere subtypen omvat, zijn per subtype de drie

²⁹ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³⁰ Ministerie van LNV (2003): "Verantwoordingsdocument". Selectiemethodiek voor aangemelde Habitatrichtlijngebieden. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

belangrijkste gebieden geselecteerd. Ook hier is deze onderverdeling in subtypen niet gemaakt indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Tweede stap van de selectie:

Bij de tweede stap van het selectieproces is onderzocht in hoeverre de landelijke dekking en de geografische spreiding van de gebieden als voldoende kunnen worden aangemerkt.

De landelijke dekking van habitattypen of soorten betreft de totale oppervlakte van een habitatype of de totale populatie van een soort binnen de aangemelde gebieden als percentage van de landelijke oppervlakte van dat habitatype of als percentage van de landelijke populatie van de soort. Als op basis van de selectie in de eerste stap het aantal geselecteerde "belangrijkste" gebieden onvoldoende dekking oplevert, moet onderzocht worden welke gebieden aanvullend geselecteerd dan wel aangemeld moeten worden om voldoende landelijke dekking te halen. Daarnaast is bekeken of gebieden die één ecologische eenheid vormen met gebieden in België of Duitsland aan de lijst van aangemelde gebieden toegevoegd moeten worden.

Voor ieder niet-prioritair habitatype en iedere niet-prioritaire soort wordt voldoende landelijke dekking nagestreefd. De indicaties van het European Topic Centre (ETC) en de conclusies van de biogeografische seminars zijn hiervoor als leidraad gebruikt:

- < 20% wordt in de meeste gevallen als onvoldoende dekkingsgraad beschouwd;
- 20-60% is een bespreekbaar dekkingspercentage;
- > 60% is over het algemeen voldoende dekking.

Hierbij is uitdrukkelijk rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen. Een relatief laag dekkingspercentage is aanvaardbaar als er sprake is van weinig bedreigde habitattypen of soorten en deze verspreid voorkomen. Hier geldt het proportionaliteitsbeginsel: voor habitattypen en soorten die sterker onder druk staan, wordt relatief meer bijgedragen binnen het Natura 2000-netwerk dan voor meer algemeen voorkomende habitattypen en soorten. Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt.

Beoordeling aanmeldingen door de Europese Commissie

In 2003 is de Nederlandse bijdrage aan de communautaire lijst van Habitatrictlijngebieden door de Europese Commissie goedgekeurd (zie hoofdstuk 2). Daaraan voorafgaand zijn in respectievelijk 1996 en 1998 voorlopige aanmeldingen bij de Europese Commissie ingediend. In het Lijstdocument (2004)³¹ is het Nederlandse deel van de communautaire lijst voor de Atlantische biogeografische regio opgenomen. Hoofdstuk 3 van het Lijstdocument geeft per habitatype en per soort een toelichting op de selectie van gebieden. Hierbij staat steeds expliciet aangegeven hoe de Europese Commissie de aanmelding van 1998 heeft beoordeeld. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie voor diverse habitattypen en soorten in 2002 heeft gemeld dat er een onvoldoende dekking was. Om die reden is de aanmelding van 2003 nog met een aantal gebieden uitgebreid. Het Reactiedocument (2004)³² bevat een Nota van Antwoord met betrekking tot de openbare voorbereidingsprocedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden, die begin 2003 heeft plaatsgevonden.

Misverstanden over de aanmelding

Een veel gehoord argument is dat de bedrijfsactiviteiten die in en om het gebied plaatsvinden bij de aanmelding gemeld hadden moeten worden, zodat de Europese Commissie rekening had kunnen houden met bestaand gebruik. Dit berust op een misverstand. Zoals in paragraaf 2.1.1 van de Nota van Antwoord uitvoerig uiteen is gezet, is het standaardgegevensformulier bedoeld om de potentiële Habitatrictlijngebieden met de natuurwaarden bij de Europese Commissie aan te melden. Op het formulier staat per rubriek nauwkeurig aangegeven welke gegevens vóór de aanmelding verstrekt dienen te worden en

³¹ Ministerie van LNV (2004): "Lijstdocument". Overzicht van gebiedsselectie voor de Habitatrictlijn. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³² Ministerie van LNV (2004): Reactiedocument aanmelding Habitatrictlijngebieden. Resultaten van de ontvangen reacties bij de openbare procedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in het kader van Natura 2000. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

welke gegevens in een later stadium verstrekt kunnen worden. Eén van de rubrieken die pas ingevuld hoeft te worden nadat het gebied deel uitmaakt van het Natura 2000-netwerk is de rubriek "Activiteiten en invloeden in en buiten het betrokken gebied". Die gegevens dienen vooral als basisinformatie voor de Europese Commissie om de uitvoering van de Richtlijn te kunnen volgen en haar rol als toezichthouder te kunnen vervullen. De aanmelding vindt uitsluitend op ecologische gronden plaats. Het is dan ook een misvatting te veronderstellen dat de Europese Commissie bij de besluitvorming van onjuiste of onvolledige gegevens zou zijn uitgegaan.

Zoals in paragraaf 3.3 van de Nota van Antwoord staat beschreven, dienen ook voor de soorten en habitattypen die niet direct tot de selectie van dat betreffende Habitatrichtlijngebied hebben geleid, maar die wel in dat gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen te worden opgesteld. Dat zijn namelijk ook soorten en habitattypen waarvoor het gebied is aangemeld. Het berust op een misverstand te veronderstellen dat uit de Richtlijn uitsluitend een verplichting zou voortvloeien met betrekking tot habitattypen en soorten waarvoor het gebied is geselecteerd en dat er met betrekking tot de overige habitattypen en soorten van bijlage II geen verplichtingen zouden bestaan. Er worden daarom niet alleen instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen of de soorten waarvoor het gebied is geselecteerd geformuleerd, maar voor alle habitattypen of soorten, waarvoor een gebied is aangemeld. Op het standaardgegevensformulier dat naar de Europese Commissie gaat moeten alle relevante Natura 2000-waarden worden vermeld en de daarop verstrekte gegevens moeten geregeld worden geactualiseerd. Voor één bepaalde categorie kan het formuleren van instandhoudingsdoelstellingen echter achterwege blijven. Het betreft de categorie "aanwezig maar verwaarloosbaar". Een habitatype of soort kan in een bepaald gebied in zodanige minieme oppervlakte of slechts incidenteel aanwezig zijn, dat mag worden aangenomen dat het habitatype of de soort zich in dit gebied niet blijvend kan handhaven. Het ontstaan van deze categorie (aanwezig maar verwaarloosbaar) is het gevolg van de voorgeschreven aanmeldingssystematiek, waarbij de lidstaat voor elk gebied alle aanwezige habitattypen en soorten – ongeachte de mate waarin ze voorkomen – dient te melden. Voor deze categorie zijn dan ook geen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd.

Motivering

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen is de selectie van de gebieden inzichtelijker gemaakt. Er is per gebied uiteengezet waarom het gebied is aangemeld en op grond van welke criteria dit is gebeurd. Naast de reeds uitgebreide toelichting in de Nota van Antwoord is in de nota van toelichting van dit besluit op een overzichtelijke wijze aangegeven voor welke soorten en habitattypen het gebied is aangemeld.

Betrokkenheid bij de voorbereiding van de aanwijzing

Voor de nationale procedure voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden wordt verwezen naar de paragrafen 1.1.4 en 1.3.5 van de Nota van Antwoord. In deze paragrafen wordt uitvoerig ingegaan op de gevolgde procedure, die uiteindelijk tot de terinzagelegging van het ontwerp-aanwijzingsbesluit van dit gebied heeft geleid. Daaruit blijkt dat dit deel van de procedure meerdere jaren in beslag heeft genomen. Zo hebben de betrokken ministeries, provincies, kamers van koophandel, (regionale) land- en tuinbouworganisaties, gemeenten, waterschappen, drinkwaterwinners, visserijorganisaties, recreatieorganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en gegevensbeheerders eind 2005 het concept Natura 2000 doelendocument (2005) en de concept Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) voor de 162 gebieden ontvangen, met het verzoek om commentaar te geven. Naar aanleiding van de reacties zijn waar nodig nog aanvullende gesprekken gevoerd. Deze consultatie maakte deel uit van de voorbereiding van de besluitvorming en heeft nog tot wijzigingen geleid. Het resultaat van deze voorbereiding heeft ter inzage gelegen en ten aanzien van deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten heeft een ieder een zienswijze kunnen indienen.

Zorgvuldigheid van de procedure en afweging van belangen

In de paragrafen 2.1.1 en 1.1.8 van de Nota van Antwoord is de selectieprocedure uitvoerig beschreven en is uiteengezet hoe de verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen. De keuze van een Natura 2000-gebied heeft uitsluitend plaatsgevonden op basis van de aanwezigheid van de in bijlage I en II van de Habitatrichtlijn genoemde habitattypen en soorten. Deze werkwijze vloeit voort uit de in de Habitatrichtlijn genoemde criteria en de hierop gebaseerde Europese jurisprudentie. Het is niet mogelijk om hiervan af te

wijken. Pas in een later stadium – bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen en bij het vaststellen van het beheerplan – kunnen naast de ecologische belangen ook andere belangen aan de orde komen. Dit is in de paragrafen 3.4 en 3.5 van de Nota van Antwoord verder uiteengezet. Gesteld mag worden dat de procedure die bij de aanwijzing van de gebieden is gevolgd zorgvuldig is geweest en geheel overeenkomstig de wet- en regelgeving heeft plaatsgevonden.

3 REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.1 ALGEMEEN

Bij de begrenzing van het gebied heeft een aantal insprekers aangegeven dat geen rekening wordt gehouden met andere dan ecologische eisen. Insprekers hebben aangegeven dat ze bezwaar hebben tegen de opname van nieuwe natuur: delen van de Ecologische Hoofdstructuur die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Insprekers wijzen op de gedane toezeggingen in het kader van nieuwe natuur en de Ecologische Hoofdstructuur. Tevens wordt in zienswijzen gemeld dat bepaalde habitattypen en soorten niet of in beperkte mate aanwezig zijn in delen van het gebied. Insprekers verwachten dat in ieder geval die gronden waar deze waarden niet aanwezig zijn buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied worden gelaten.

Er wordt voor gepleit om de Natura 2000-gebieden op eenduidige wijze ook in het verticale vlak te begrenzen op 500 voet, zijnde de bestaande minimumvlieghoogte. Verder wordt aangegeven dat bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden destijds voor een bufferzone van 100 meter rond jachthavens gekozen is. In die geest wordt er bepleit om een bufferzone van 300 tot 500 meter rond agrarische- en recreatiebedrijven in te stellen. Tevens wordt er aangegeven dat de aanmelding onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd is, zodat de onderzoeksplicht bij de belanghebbende wordt gelegd wanneer deze de begrenzing gewijzigd wil zien.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Uitgangspunten begrenzing Habitatrichtlijngebieden

Zoals in paragraaf 2.2 van de Nota van Antwoord en in bijlage 9.1 van het Natura 2000 doelendocument (2006)³³ uitvoerig uiteen is gezet, is ook bij het begrenzen van een gebied geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de aanwezigheid en de instandhouding van de natuurlijke habitats en soorten. Daarbij zijn de volgende algemene uitgangspunten gebruikt:

- Habitattypen en soorten van de bijlagen: de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief in kwaliteit achteruitgegangene en gedegenerende terreindelen, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- Herkenbare eenheden en identiteit: er is gestreefd naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheereenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- "Cement tussen de bakstenen": de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrichtlijngebied bestaat uit de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld. Die natuurwaarden, gekenmerkt als het "cement tussen de bakstenen", maken integraal onderdeel uit van de ecosystemen en zijn nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende in de Richtlijn opgenomen habitattypen en/of soorten.
- Deelgebieden: bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten waarvoor het gebied geselecteerd is.
- Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of soorten.
- Aansluiting bij administratieve grenzen: er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing van onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationale Parken, Vogelrichtlijngebieden en/of eigendomsgrenzen).
- Herkenbare topografische lijnen: de gebiedsgrenzen vallen bij voorkeur samen met duidelijk in het

³³ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, heggen, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

Hoofdlijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden

De herbegrenzing is doorgevoerd op basis van technische en/of inhoudelijke argumenten.

Technische aanpassingen:

Dit zijn vaak minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken. Het zijn ook pragmatische aanpassingen. Hierdoor blijven het beheer en de bescherming hanteerbaar en wordt de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing geboden. Dit kan betekenen dat Vogel- en Habitatrichtlijngebieden die voor een belangrijk deel overlap vertonen met (voormalige) beschermde en staatsnatuurmonumenten op deze begrenzing afgestemd worden. Hierdoor worden onlogische verschillen vermeden.

Verder betreft dit ook het zoveel mogelijk op kaart uitzonderen van bestaande bebouwing, tuinen en erven die alleen tekstueel waren geëxclaveerd. Tot deze categorie behoren ook aanpassingen aan de hand van kadastrale perceelsgrenzen in verband met de kadastrale registratie van bij de aanwijzing "betrokken" percelen (zie nota van toelichting, paragraaf 3.3). Hiermee wordt voorkomen dat kadastrale percelen die slechts voor een onbetekenend deel met het gebied overlappen, kadastraal worden ingeschreven als deel uitmakend van het gebied.

Inhoudelijke aanpassingen:

Gebleden is dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing van Habitatrichtlijngebieden onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten, waardoor aanpassingen (zowel uitbreiding als verkleining) noodzakelijk waren. Dit is meestal het gevolg van verbeterde en toegenomen kennis. Ook uitbreidingen die noodzakelijk zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, vallen in deze categorie van inhoudelijke aanpassingen.

Meebegrenzen van nieuwe natuur

Met nieuwe natuur worden delen van de Ecologische Hoofdstructuur bedoeld die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Een groot deel van deze nieuwe natuur is inmiddels al verworven en als natuurgebied ingericht. Nieuwe natuur is meebegrensd indien (in geval van een Habitatrichtlijngebied) één van de volgende situaties van toepassing is:

1. wanneer het natuurdoel van de nieuwe natuur overeenkomt met dat van het aangrenzende aangemelde Natura 2000-gebied (de natuurwaarden zijn al aanwezig of zullen conform vastgestelde plannen worden ontwikkeld). Het betreffende natuurdoel dient uiteraard invulling te geven aan de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.
2. wanneer de nieuwe natuur aantoonbaar noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren.

Voor nieuwe natuur die nodig is voor de realisatie van Natura 2000 blijft het principe van vrijwilligheid gelden bij verwerving van de gronden en bij omzetting van cultuurgrond naar natuur (zie verder paragraaf 2.2.2 van de Nota van Antwoord). De nieuwe natuur die is toegevoegd na de aanmelding in 2003 is naar aanleiding van ingediende zienswijzen op de ontwerp-aanwijzingsbesluiten nogmaals kritisch getoetst aan de hiervoor genoemde criteria. Het resultaat staat beschreven in paragraaf 3.3 van de nota van toelichting.

Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als verzuringsgevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de oude Natuurbeschermingswet. Ook voor de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 was het voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebracht. De vraag of een deel van een bepaald beschermd natuurmonument als zogenoemde nieuwe natuur moest worden aangemerkt, heeft in deze besluitvorming geen rol gespeeld. Als een bepaald gebied als beschermd natuurmonument was aangewezen, genoot zo'n natuurmonument de volledige bescherming van de Natuurbeschermingswet.

Bufferzones en exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven

Een bufferzone van 300 tot 500 meter rond recreatieondernemingen en agrarische bedrijven, waar door vele ondernemers om is verzocht, behoort niet tot de mogelijkheden. De reden hiervoor is dat menselijk gebruik of de door de mens toegekende bestemming niet bepalend is voor de vraag of een gebied of terrein als

Natura 2000-gebied aangewezen dient te worden. Ecologische redenen zijn daarbij bepalend. Een Natura 2000-gebied is in zijn geheel van belang. Ook in de uitspraak van de Raad van State over de aanwijzing van één van de eerste Natura 2000-gebieden is de vraag over een bufferzone aan de orde gekomen. De Raad van State was toen van oordeel dat "het aanhouden van een minimale afstand tot bedrijfsbebouwing niet mogelijk is, omdat niet in algemene zin ten behoeve van de in het gebied gelegen agrarische bedrijfsbebouwing kan worden vastgesteld in hoeverre de binnen die afstand gelegen gronden naar ecologische maatstaven al dan niet tot het aan te wijzen gebied moeten worden gerekend"³⁴.

Bij Vogelrichtlijngebieden wordt het hele gebied door de vogels gebruikt voor broeden, foerageren en/of rusten, hoewel niet elk deel even intensief wordt benut. Voor Habitatrichtlijngebieden geldt een vergelijkbare aanpak hoewel habitattypen meestal geen grote, aaneengesloten oppervlakten beslaan. Daar staat tegenover dat de instandhouding van habitattypen meestal een ruimere begrenzing vereist omdat ook rekening moet worden gehouden met een mogelijke verschuiving van de habitatwaarden door het gebied (successie).

Daarentegen maken bestaande bebouwing, erven, tuinen, steigers, verhardingen en hoofdspoorwegen geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Zij zijn door hun fysieke aard meestal ongeschikt. Eventuele uitzonderingen op deze algemene regel zijn opgenomen in paragraaf 3.3 van de nota van toelichting van het besluit. Ook mijnbouwinrichtingen en -installaties vallen onder de definitie van een bouwwerk en daarmee onder de exclaveringsformule (zie paragraaf 3.4 van de nota van toelichting). Dat geldt niet voor ondergronds of onderwater voorkomende structuren zoals gas- en waterleidingen. De aanwezigheid hiervan betekent niet per definitie dat deze gebieden ongeschikt zijn voor planten of dieren en ze zijn daarom niet geëxclaveerd (zie ook paragraaf 2.2.6, Nota van Antwoord).

Verticale begrenzing

In paragraaf 2.2.9 van de Nota van Antwoord wordt vermeld dat er geen verticale grens in de Natura 2000-gebieden is opgenomen. Wel moet gewaarborgd zijn dat vliegbewegingen in de omgeving van Natura 2000-gebieden niet tot aantasting van natuurlijke kenmerken leiden. Dat geldt voor de gehele burgerluchtvaart (inclusief parasailen, parachutespringen en luchtballonvaren), het militaire luchtverkeer en alle andere activiteiten die in samenhang met deze vliegbewegingen in het luchtruim of op de grond plaatsvinden, zoals schietoefeningen en parachutespringen. De effectbeoordeling van dit soort activiteiten kan daarom het best per gebied plaatsvinden, toegesneden op de omstandigheden ter plekke. Het is dus niet zinvol om hiervoor generieke normen in de besluiten op te nemen. Indien aan de orde, wordt het bestaand gebruik door luchtverkeer beoordeeld bij het opstellen van het beheerplan. Voorwaarde blijft ook hier dat het bestaande gebruik de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mag brengen.

3.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE BEGRENZING

Meerdere insprekers merken op dat er bufferzones binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied liggen. De begrenzing ligt gevoelig vanwege in het verleden gemaakte afspraken bij de ruilverkaveling van Winterswijk-West. In de jaren '90 hebben agrarisch ondernemers in het gebied ingestemd met een bufferzone van twee- tot driehonderd meter rond het veen. De daaraan gestelde voorwaarde is volgens de insprekers dat er geen beperkingen voor de ondernemers zou ontstaan. Ondernemers in het gebied hebben daarbij medewerking verleend aan het graven van poelen die hebben bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van het gebied. Een van de successen is de groei van de populatie van kamsalamander (H1166) door de aanleg van poelen. De insprekers pleiten daarom voor aanpassing van de begrenzing. Als de bufferzone buiten de begrenzing gehouden wordt, is in het beheerplan goed aan te geven wat in deze zone ten behoeve van natuurontwikkeling nodig is aan beheermaatregelen.

Een andere inspreker wijst erop dat er in het verleden afspraken zijn gemaakt met de Provincie. De inspreker stelt dat deze afspraken niet zijn meegenomen in het ontwerpbesluit. Uit studie blijkt (nog) niet dat alle genoemde gronden vanuit hydrologisch oogpunt nodig zijn om de gestelde Natura 2000-doelen te realiseren. Een inspreker geeft aan nadeel te ondervinden als gevolg van het opnemen van de bufferzone in de begrenzing van het Korenburgerveen. Hierdoor ligt een perceel dichter bij het begrensde gebied. De inspreker meent dat door de bufferzone in de begrenzing op te nemen de onkruiddruk op zijn perceel toe neemt.

³⁴ Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 5 november 2008, nr. 200802546/1.

De zienswijzen hebben geleid tot wijziging van het besluit. Het door de insprekers als bufferzone aangeduide deelgebied aan de westzijde van het Korenburgerveen is verwijderd (voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de nota van toelichting, paragraaf 3.3).

Een inspreker verzoekt om een percelen aan de noordzijde en aan de zuidzijde van een woning te exclaveren. De percelen vallen volgens de inspreker onder de exclaveringsformule.

De zienswijze is deels overgenomen. Het gedeelte van het perceel aan de noordzijde van de woning, die zelf al uitgezonderd was op de ontwerpkaart, is ook verwijderd. Het wordt verder omgeven door een onverharde weg en de oprijlaan van het perceel. Van het perceel aan de zuidzijde van de woning is alleen de moestuin uitgezonderd. Het perceel betreft verder grasland (volgens inspreker in gebruik als uitrij- en oefenwei) dat niet als tuin kan worden aangemerkt. In het vigerende bestemmingsplan buitengebied (Winterswijk) is het aangeduid als "Agrarisch-Cultuurlandschap" (A-CL). De exclaveringsformule biedt slechts de ruimte voor uitzondering van bebouwing en de daarbij behorende erven en tuin.

Een inspreker adviseert om de begrenzing ten behoeve van de kamsalamander (H1166) met het gebied ten zuiden van de Dollemansweg te verruimen. Het is volgens inspreker wenselijk deze belangrijke reproductieplaats veilig te stellen met de locaties binnen het Natura 2000-gebied Korenburgerveen.

De zienswijze is niet overgenomen. De bedoelde poelen ten zuiden van de Dollemansweg liggen te ver verwijderd van het Natura 2000-gebied (400-600 m van de buitengrens).

Een inspreker merkt op dat op de kaart, behorende bij het ontwerpbesluit Groenlo staat. De inspreker stelt dat dit Lichtenvoorde of nog beter Oost Gelre moet zijn. Het betreffende gebied heeft volgens de inspreker nooit bij Groenlo gehoord.

Een andere inspreker geeft aan dat op de kaart behorende bij het ontwerpbesluit de naam Meddose Veenpad onjuist is aangegeven. Volgens de inspreker is de juiste naam Hulsmansdijk.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Voor de ondergrond van de kaart waarop de begrenzing van het Korenburgerveen is aangegeven is gebruik gemaakt van de topografische kaart uitgegeven door het Kadaster (voorheen Topografische Dienst) en de daarop voorkomende namen. Deze ondergrond is slechts ter oriëntatie opgenomen ter verduidelijking van de begrenzing van het gebied. Het is technisch niet mogelijk daar veranderingen in aan te brengen. De topografische kaarten worden eens in de vier jaar door het Kadaster bijgewerkt met betrekking tot o.a. gewijzigde infrastructuur en gemeentelijke herindeling.

4 REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 ALGEMEEN

In de zienswijzen zijn veel opmerkingen gemaakt over de instandhoudingsdoelstellingen en over de realisatie hiervan.

Er is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitattypen en soorten binnen de Europese Unie" te vervangen door de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn: "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van habitattypen en soorten binnen de Europese Unie".

Verder is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functie van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd" te schrappen omdat met de formulering in het ontwerpbesluit onvoldoende rekening is gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie rekening is gehouden met de termen "natuurlijke kenmerken" en "instandhoudingsdoelstellingen".

Er zijn vragen gesteld over de gestelde nationale doelen, de monitoring in Natura 2000-gebieden, de afstemming en de verantwoordelijkheden. In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een landelijk gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden. De vrees wordt uitgesproken dat dit niet het geval is. Daarnaast wordt er verzocht om voor die soorten en habitattypen, waarvoor sprake is van een ongunstige staat van instandhouding, zowel landelijk als op gebiedsniveau een herstelopgave te formuleren tenzij er ecologische redenen zijn om hiervan af te zien. Het achterwege laten van adequate herstelopgaven wordt door insprekers als onacceptabel gezien en in strijd met de wettelijke verplichtingen.

In een zienswijze is gevraagd om alsnog, voor de soorten en habitattypen die zich in een zeer ongunstige staat van instandhouding bevinden, minimaal complementaire doelen op te nemen in de gebieden waar herstelmogelijkheden zijn of migratie kan plaatsvinden.

Het besluit zou moeten aangeven wat de gevolgen zijn wanneer een soort uit een gebied dreigt te verdwijnen. Daarnaast zou er een gegronde reden aanwezig moeten zijn wanneer er niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding.

Anderzijds wordt in zienswijzen aangeduid dat veel doelen te hoog gegrepen zijn en dat deze alleen met grote (financiële) inspanningen bereikt kunnen worden. Er wordt over de instandhoudingsdoelstellingen opgemerkt dat ze de status zouden moeten krijgen van een inspanningsverplichting en niet van een resultaatsverplichting. Enkele insprekers menen dat bij het vaststellen van de doelstellingen veel geleund wordt op informatie over het voorkomen van flora en fauna in vroegere jaren, die niet gebaseerd is op voldoende wetenschappelijke gegevens. Het is onduidelijk of deze waarden daadwerkelijk aanwezig zijn. Om die reden zouden de aanwezige habitattypen op een kaart aangeduid moeten worden.

Weer anderen menen dat de uitgangssituatie helder moet worden omschreven in het aanwijzingsbesluit. Tegelijkertijd zal er een termijn gegeven moeten worden waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden.

In de besluiten wordt er volgens insprekers niet ingegaan op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, terwijl deze veranderingen bepalend kunnen zijn voor de haalbaarheid van de natuurdoelen.

Er wordt bovendien gevraagd om de kernopgaven in de aanwijzingen op te nemen, dan wel het Natura 2000 doelendocument (2006) deel uit te laten maken van de aanwijzingsbesluiten. Uit het besluit zou duidelijk moeten blijken voor welke functie(s) en voor welke soort(en) het gebied wordt aangewezen, zodat duidelijk is of de soorten in al hun levensbehoeften worden beschermd. Daar waar niet alle levensbehoeften in een Natura 2000-gebied zijn beschermd dient te worden aangegeven waar de ontbrekende functies zijn gelegen en wat de beschermingsstatus is.

Er wordt gevraagd om rekening te houden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden. In dat verband wordt dan ook met nadruk gewezen op het belang van het gebied Korenburgerveen voor de recreatie.

Dat het concretiseren van maatregelen wordt doorgeschoven naar het beheerplan geeft voor veel insprekers onduidelijkheid; hierdoor kan het overleg over het beheerplan onder grote spanning komen te staan. Zij bepleiten duidelijke kaders voor het beheerplan, zodat er constructief aan de uitwerking kan worden gewerkt. Daarnaast wordt opgemerkt dat bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen alleen wordt uitgegaan van bestaande budgetten. Welke consequenties de instandhoudingsdoelstellingen hebben in financiële zin wordt pas duidelijk bij het tot stand komen van de beheerplannen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde zienswijzen worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Algemene instandhoudingsdoelstellingen

De algemene instandhoudingsdoelstellingen beogen de algemene hoofddoelstelling van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de individuele aanwijzingsbesluiten te verankeren. Daarmee wordt de bijdrage van de Nederlandse Natura 2000-gebieden aan het behoud van de biodiversiteit in Europa vastgelegd. Per gebied zijn de specifieke doelstellingen voor de relevante habitattypen en soorten nader omschreven. Op basis van deze instandhoudingsdoelstellingen en de algemene doelstellingen wordt naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van de voor Nederland relevante habitattypen en soorten gestreefd. Dit houdt in dat het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat of van de soort stabiel moet zijn of moet toenemen; dit moet in de toekomst ook zo blijven. Een duurzaam behoud van een habitatype kan alleen maar gerealiseerd worden wanneer de planten- en diersoorten die typisch zijn voor de habitat behouden kunnen worden. Dit geldt ook voor de bescherming van een bepaalde plantensoort of diersoort. De betreffende soort kan alleen effectief beschermd worden wanneer de beschermingsmaatregelen zich, naast op de soort zelf, ook richten op het leefgebied van de soort. Zodoende strekt in een Natura 2000-gebied de instandhoudingsdoelstelling van een soort zich mede uit tot het leefgebied van de betreffende soort.

De formulering van de algemene instandhoudingsdoelstellingen is aangepast in hoofdstuk 5 van de nota van toelichting van dit besluit. In de aangepaste formulering van het tweede algemene doel is niet de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn (artikel 2) gevolgd, omdat het in de Richtlijn een algemene doelstelling van de Richtlijn betreft en in dit geval om de gebiedsspecifieke invulling daarvan gaat. Meer in het bijzonder: een Europese Richtlijn kan een bijdrage leveren aan het waarborgen van de biologische diversiteit, maar een gebied kan alleen bijdragen aan het behoud van de biologische diversiteit. Verder is de term "natuurlijke kenmerken" in de algemene doelen gehandhaafd, omdat dit een begrip is dat in de Richtlijn ook gebruikt wordt in verband met de bescherming van de gebieden (artikel 6).

Verder geldt ook dat invloeden van buitenaf op het Natura 2000-gebied van grote invloed kunnen zijn op de staat van instandhouding van een habitatype of soort: de externe werking. De instandhoudingsdoelstelling richt zich op het gehele biotische en abiotische complex van factoren, die het habitatype of de soort haar specifieke aanzien geven en die noodzakelijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit van het gebied.

Contour "haalbaar en betaalbaar"

In de paragrafen 3.4 en 4.1.7 van de Nota van Antwoord staat aangegeven dat zowel de selectie als de begrenzing uitsluitend gebaseerd is op ecologische criteria. Dit betekent echter niet dat andere dan ecologische belangen geen rol hebben gespeeld bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen. Hierbij heeft het uitgangspunt "haalbaar en betaalbaar", zowel landelijk als per gebied, nadrukkelijk een rol gespeeld. Er is daarbij rekening gehouden met de economische en sociale belangen van de directe omgeving. Dit betekent in de praktijk dat voor een bepaald habitatype of soort de relatief grootste ecologische bijdrage komt van het gebied waar de ecologische vereisten reeds op orde zijn of waar ze op relatief eenvoudige wijze op orde te brengen zijn, om zodoende bij het opstellen van beheerplannen een evenwichtige balans tussen economie en ecologie na te kunnen streven.

In paragraaf 3.4 van de Nota van Antwoord staat dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Er kan echter geen onevenredige financiële inspanning verwacht worden om alle habitattypen en soorten te herstellen. Met oog

hierop is voor een aantal soorten en habitattypen in het Natura 2000 doelendocument (2006, hoofdstuk 6) gekozen voor een lager niveau dan gunstige staat van instandhouding. In die gevallen wordt verbetering van de ecologische vereisten voorlopig niet realistisch geacht of staat de inspanning in geen verhouding tot de extra bijdrage die een gebied kan leveren aan de realisering van de Natura 2000-doelen op landelijk niveau. Anderzijds is het logisch dat een hogere inzet wordt nagestreefd voor habitattypen en soorten waar Nederland relatief belangrijk voor is en/of voor habitattypen en soorten die sterk onder druk staan. Dit geldt bijvoorbeeld voor het habitatype blauwgraslanden (H6410) en een habitatsoort als de kamsalamander (H1166). Voor dit habitatype en deze habitatsoort zijn de ecologische omstandigheden nog niet op orde.

Contour "strategisch lokaliseren"

Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen is ook geanticipeerd op bestaande plannen en projecten ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en bestaand beleid met betrekking tot bijvoorbeeld mest en waterhuishouding. Dit is het gehanteerde principe van "strategisch lokaliseren": behoud of herstel nastreven daar waar de grootste potentie ligt en waar dit gemakkelijk kan zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de ecologische uitgangspunten en ambities. Om daaraan invulling te geven zijn diverse consultatierondes met deskundigen en terreinbeheerders gehouden en zijn analyses uitgevoerd, waaronder de knelpunten- en kansanalyse van KIWA Water Research/EGG-consult³⁵. In de toekomst zullen inspanningen voor het waterbeheer meer gericht moeten worden op het natuurbelang. Waar nodig is de begrenzing van gebieden aangepast om een op termijn duurzame situatie te verkrijgen. Voor een aantal habitattypen en soorten zijn gezien de urgentie ten aanzien van één of meerdere kernopgaven ("sense of urgency")³⁶, op de korte én lange termijn, aanvullende water- of beheermaatregelen nodig.

Trends, dynamiek en autonome ontwikkelingen

In het aanwijzingsbesluit staat het resultaat van de bovenstaande contouren uitgewerkt in de vorm van de instandhoudingsdoelstellingen. Op grond daarvan worden in het beheerplan de benodigde maatregelen uitgewerkt om de genoemde habitattypen en soorten in de gewenste staat van instandhouding te brengen of te behouden, zodat het gebied voldoende bijdrage kan leveren aan het realiseren van de gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Eén van de uitgangspunten in de Natura 2000 contourennotitie (2005)³⁷ is dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd moeten worden. Dit is gedaan om zo te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld de natuurlijke dynamiek of mogelijke klimaatveranderingen. Als de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald lijken te worden, bijvoorbeeld omdat een populatie vogels of een bepaald habitatype ondanks de bescherming toch kleiner wordt, moet Nederland maatregelen nemen om deze ontwikkeling te keren. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn, verplicht de lidstaat namelijk om verslechtering van habitattypen en leefgebieden van (vogel)soorten te voorkomen. Soms zullen de genomen maatregelen niet werken, bijvoorbeeld bij klimaatverandering, een te grote externe beïnvloeding of als trekkende soorten in het buitenland negatief worden beïnvloed. Er zijn dan geen sancties. Gezien een aantal onzekerheden over te verwachten ontwikkelingen, die voortkomen uit natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen, is voor het jaar 2015 voorzien in een evaluatie van het Natura 2000 doelendocument (2006). Indien noodzakelijk worden dan ook de betreffende aanwijzingsbesluiten aangepast (zie Nota van Antwoord, paragraaf 3.19).

In bijlage B.3 van de nota van toelichting van dit besluit wordt nader op de specifieke keuzes ingegaan.

Herijking instandhoudingsdoelstellingen

De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding van de aangewezen soorten en habitattypen waarvoor gebieden zijn aangewezen te realiseren. Pas wanneer daadwerkelijk is gebleken dat de doelen om wat voor reden dan

³⁵ KIWA & EGG (2007): Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000 gebieden. Versie 2007. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³⁶ Een "sense of urgency" is toegekend aan een gebied als binnen tien jaar (na 2005) mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Zie verder bijlage 2 begrippen en definities uit de Nota van Antwoord (2007).

³⁷ Ministerie van LNV (2005): Natura 2000 contourennotitie. Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

ook niet haalbaar zijn, bestaat er – zoals onder andere in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld – een aantal momenten waarop de doelen bijgesteld kunnen worden. De drie momenten waarop de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden geëvalueerd en zo nodig kunnen worden bijgesteld (zie ook Nota van Antwoord, paragrafen 3.4 en 3.14):

- bij de definitieve aanwijzing;
- bij het opstellen van het beheerplan;
- bij de geplande evaluatie in 2015.

Ecologische samenhang en belangenafweging

De afweging tussen economie en ecologie moet zodanig plaatsvinden dat de gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en soorten waar het gebied voor is aangewezen niet in gevaar komt. De situatie kan zich voordoen dat in een bepaald gebied een aantal habitattypen of soorten voorkomt, waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld. Er is dan de inschatting gemaakt dat het betreffende habitatype of de betreffende soort weliswaar marginaal in het gebied aanwezig is, maar dat het gebied op termijn geen bijdrage kan leveren aan de instandhouding van het habitatype of de soort. Ook bij de formulering van een doel voor vogels is bepalend of het gebied een relevante bijdrage aan het realiseren van het landelijke doel levert of kan gaan leveren (zie ook paragraaf 3.11 van de Nota van Antwoord). Voor elk specifiek gebied komt het erop neer dat de instandhoudingsdoelstelling van een bepaald habitatype of bepaalde soort alleen in samenhang kan worden gezien met de instandhoudingsdoelstelling op landelijk niveau en in andere Natura 2000-gebieden. Dat betekent dat er weliswaar landelijk per soort of per habitatype naar een gunstige staat van instandhouding moet worden gestreefd, maar dat deze situatie niet in elk gebied afzonderlijk hoeft te worden nagestreefd. Binnen dit kader kan ook rekening worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

Recreatie en toerisme

Beseft wordt dat Korenburgerveen een belangrijk onderdeel uitmaakt van het Achterhoekse toeristische product. De intacte hoogveenkern is de belangrijkste trekpleister voor toeristen. Het toeristische bedrijfsleven vindt dat de aard van het gebied zo moet blijven. In die zin is het belang van een adequaat natuurbeheer ook in het belang van een gezonde toeristische sector. In onder meer paragrafen 4.1.3 en 4.1.4 van de Nota van Antwoord is ingegaan op de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven en de concurrentiepositie: afhankelijk van de bedrijfstak biedt de aanwezigheid van een Natura 2000-gebied dikwijls nieuwe mogelijkheden.

Dit specifieke gebied is een natuurgebied waar, ondanks de toeristische druk, natuurwaarden zich hebben kunnen handhaven of kunnen ontwikkelen. Niettemin is het door de ongunstige staat van instandhouding van habitattypen of soorten noodzakelijk om een herstelopgave te formuleren, zoals bijvoorbeeld geldt voor vochtige alluviale bossen (H91E0C) en hoogveenbossen (H91DO) in dit betreffende gebied. Wanneer er een herstelverplichting is, dient bij de te nemen maatregelen rekening te worden gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied. Bij het formuleren van de instandhoudingsdoelstellingen is dat gedaan. Het afwegen van ecologie en economie gebeurt ook in het stelsel van vergunningverlening. Zie verder paragraaf 3.5 van de Nota van Antwoord.

Dit gebied heeft een "sense of urgency" opgave voor watercondities. Dat betekent dat er op korte termijn maatregelen genomen zullen moeten worden, omdat herstel anders niet meer te realiseren zal zijn.

Complementaire doelen

De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

De "ten gunste formulering"

Binnen het juridische kader van de Habitatrichtlijn is verslechtering van aanwezige waarden niet toegestaan. In aanwijzingsbesluiten wordt met een "ten gunste formulering" een uitzondering gemaakt als er uitbreiding moet plaatsvinden van een in ongunstige staat verkerend habitatype of soort én die uitbreiding alleen kan plaatsvinden ter plekke van een reeds aanwezig ander habitatype of leefgebied van een soort en het geen uitstel duldt (Natura 2000 doelendocument).

Ook het onderhavige besluit kent bijvoorbeeld de bepaling dat de oppervlakte herstellende hoogvenen (H7120) mag afnemen ten behoeve van de regeneratie van het habitatype actieve hoogvenen, *hoogveenlandschap* (H7110A).

Onderbouwing besluiten

In diverse ecologische rapporten³⁸ en databanken zijn de natuurwaarden en vogelgegevens van Nederland beschreven. Het is voor de selectie of ecologische onderbouwing van een Natura 2000-gebied niet noodzakelijk dat de aanwezige natuurwaarden op kaart worden aangegeven. Wel wordt in paragraaf 4.4 van deze nota van toelichting een globale, niet-uitputtende, omschrijving gegeven van de verspreiding van de habitatypes en soorten in dit gebied.

Het Natura 2000 doelendocument (2006) is één van de dragende beleidsdocumenten die aan de besluitvorming ten grondslag heeft gelegen. Het beleid zoals daar is uiteengezet, is bij de besluitvorming toegepast, maar het Natura 2000 doelendocument (2006) maakt géén onderdeel uit van het besluit. Met betrekking tot de vraag op welke wijze de gunstige staat van instandhouding voor een bepaald habitatype of een bepaalde soort kan worden bereikt, is er in de nota van toelichting een uitgebreid overzicht opgenomen waarin alle gebieden staan vermeld waaraan voor het betreffende habitatype of de betreffende soort een doel is toegekend. Op deze wijze is na te gaan hoe de landelijke opgave over het Natura 2000-netwerk is verdeeld. Het is echter een indicatieve vermelding, want het is niet de bedoeling in deze aanwijzing een besluit te nemen over de instandhoudingsdoelstellingen van andere gebieden.

Kernopgaven

In paragraaf 1.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat de kernopgaven een belangrijk hulpmiddel zijn bij de focus en eventuele prioritering binnen de Natura 2000-beheerplannen. Ze beschrijven de belangrijkste behoud- en herstelopgaven per Natura 2000-landschap en zijn in het Natura 2000 doelendocument (2006) toebedeeld aan gebieden. Het toevoegen van de kernopgaven aan de Nota's van toelichting bij de definitieve aanwijzingsbesluiten heeft geen meerwaarde, omdat die informatie is opgenomen in het Natura 2000 doelendocument (2006). De kernopgaven zijn in deze procedure dan ook niet aan inspraak onderhevig.

Ambitieniveau van de instandhoudingsdoelstellingen

Indien een soort of habitatype landelijk in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, betekent dit niet automatisch dat in alle gebieden waar de betreffende waarde voorkomt hiervoor een hersteldoelstelling moet worden geformuleerd. In de Natura 2000 contourennotitie (2005) en het Natura 2000 doelendocument (2006) staan de hoofdlijnen voor het formuleren van de Natura 2000 doelen uitgewerkt. Daarmee is het Europese kader toegespitst op de Nederlandse situatie. Per gebied zijn er gebiedsdoelen opgesteld. Deze richten zich op de kwaliteit en oppervlakte van het habitatype of van het leefgebied van een soort. Voor soorten wordt daarnaast een doel gesteld voor de gewenste populatie. Voor sommige soorten en vrijwel alle vogels zijn hierbij richtinggevend aantal genoemd. Deze dienen als (minimale) draagkracht voor het leefgebied binnen de begrenzing van het gebied. In het geval van herstel is de uitwerking van de landelijke doelen middels het principe van "strategisch lokaliseren" bepaald. Dat wil zeggen dat de herstelopgave is neergelegd in de gebieden waar de meeste potentie is om het habitatype of het leefgebied van de soort te verbeteren. Voor verspreid voorkomende habitatypes en soorten is het niet mogelijk om de landelijke doelstellingen alleen binnen het Natura 2000-netwerk te realiseren. Opgaven buiten het Natura 2000-netwerk worden via ander natuurbeleid gerealiseerd, zoals de Flora- en faunawet en de Ecologische Hoofdstructuur. Voor een aantal habitatypes is in het Natura 2000 doelendocument de expliciete keuze gemaakt om niet te streven naar een gunstige staat van instandhouding (Natura 2000 doelendocument (2006), pagina 138).

Bij de evaluatie in 2015 worden zowel de ambities van de gebiedsdoelen als de landelijke instandhoudingsdoelstellingen, tegen het licht gehouden en wordt bekeken of bijstelling nodig is.

³⁸ Zie voor een overzicht van de bronnen onder andere Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden, bijlage 3. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Monitoring

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie en voor de monitoring van de staat van instandhouding van soorten en habitattypen op landelijk niveau. Het ministerie van EZ zorgt voor een landelijk monitoringssysteem. De gebiedsgerichte monitoring zal plaatsvinden op basis van de monitoringsparagraaf in de beheerplannen waarin ook rollen en verantwoordelijkheden zijn uitgewerkt. Voor zowel de landelijke als de gebiedsgerichte monitoring wordt momenteel - in samenhang - een programma van eisen ontwikkeld in overleg met de betrokken bevoegde gezagen (ministerie van EZ, ministerie van Infrastructuur en Milieu, ministerie van Defensie en de provincies (Interprovinciaal Overleg)). Zie ook paragraaf 1.5.1 van de Nota van Antwoord.

Nulsituatie of uitgangspunt

In paragraaf 3.18 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat bij het vaststellen van de gebiedsdoelen niet is uitgegaan van een bepaald referentiejaar, zoals het moment van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied of aanmelding als Habitatrichtlijngebied. Als uitgangspunt geldt echter wel dat er geen verslechtering mag optreden ten opzichte van 2004, het moment waarop door Brussel de communautaire lijst met Habitatrichtlijngebieden is vastgesteld. Bij het vaststellen van de doelen is gekeken naar de staat van instandhouding van de betreffende soort of het habitatype op landelijk niveau. Ook is gekeken naar de (minimaal) benodigde oppervlakte leefgebied en/of habitatype om een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau te realiseren.

Die (landelijke) staat van instandhouding vormde mede de basis voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en/of habitattypen per gebied. In de Nota's van toelichting bij de besluiten is aangegeven of voor een soort of habitatype in een concreet gebied een behoud- of herstelopgave geldt. Zo is bijvoorbeeld een behoudopgave geformuleerd als er onevenredige maatregelen nodig zouden zijn om het gebied een grotere bijdrage te laten leveren.

Realisatietermijnen

Zoals in paragraaf 3.16 van de Nota van Antwoord wordt gesteld, zijn termijnen onmisbaar om de realisatie van doelen te plannen. Deze planningen zijn grotendeels afhankelijk van regionale en zelfs lokale omstandigheden. Daardoor zijn de op te stellen beheerplannen de aangewezen plaats voor het bepalen van de realisatietermijnen. Om die reden is ervan afgezien realisatietermijnen in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.

Flankerend beleid

In paragraaf 5.8 van de Nota van Antwoord staat als uitgangspunt geformuleerd dat de instandhoudingsdoelstellingen met behulp van bestaande budgetten worden gerealiseerd. De "bestaande budgetten" waaruit realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gefinancierd moet worden, zijn in het kader van het Bestuursakkoord Natuur en het Natuurpact aan de provincies ter beschikking worden gesteld. Voor beheer is het Subsiestelsel Natuur- en landschapsbeheer (SNL) leidend, voor inrichting onder meer de provinciale Subsidierегeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Verder is er in het kader van het LIFE+-programma vanuit de Europese Commissie geld beschikbaar voor overheden en NGO's voor co-financiering van de ontwikkeling, implementatie, monitoring, evaluatie en communicatie van het Europees milieu- en natuurbeleid en van wetgeving op dit gebied, bijvoorbeeld voor projecten die gericht zijn op maatregelen voor behoud en herstel van Natura 2000-waarden.

4.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Meerdere insprekers stellen dat het ontwerp-aanwijzingsbesluit van dit gebied verzuimt de wetenschappelijke gegevens te verstrekken of daarnaar te verwijzen die ten grondslag liggen aan het "verwijderen" van het habitatype zwakgebufferde vennen (H3130) en het gebied waar dit type voorkomt toe te rekenen tot het habitatype herstellende hoogvenen (H7120). Gelet op de aanmeldingsgegevens bestaat hiertoe geen noodzaak.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit, want in tegenstelling tot het ontwerp is voor het habitatype zwakgebufferde vennen (H3130) een instandhoudingsdoelstelling opgenomen. Bij de samenstelling van de habitattypenkaart is gebleken dat het habitatype toch aanwezig is op een plek buiten het herstellend hoogveen waar recent is geplagd (zie verder bijlage B1).

Meerdere insprekers stellen dat het ontwerp-aanwijzingsbesluit verzuimt de wetenschappelijke gegevens te verstrekken waaruit blijkt dat de staat van instandhouding van de habitattypen herstellende hoogvenen (H7120) en hoogveenbossen (H91DO) en het habitat van de kamsalamander (H1166), zodanig is verslechterd dat de doelstelling "verbetering kwaliteit dan wel uitbreiding oppervlakte" hiervoor noodzakelijk is. Uit het standaardformulier blijkt dat de staat van instandhouding in 2003 in uitstekende staat was. Tevens rijst de vraag bij de insprekers waarom, indien er werkelijk sprake is van aanzienlijke achteruitgang in het gebied, de Nederlandse overheid geen maatregelen heeft genomen om dit te voorkomen, zoals voorgeschreven middels artikel 6 lid2 van de Habitatrichtlijn.

De zienswijzen hebben niet tot aanpassing van het besluit geleid. De aanduiding van beschermingsstatus die voor een gebied is aangegeven in het standaardgegevensformulier, kan niet worden vergeleken met de instandhoudingsdoelstellingen in het aanwijzingsbesluit. De beschermingsstatus geeft het belang van het gebied voor de soort of habitatype aan, dit staat los van de landelijke staat van instandhouding van de betreffende habitatype of soort. De landelijke staat van instandhouding van de kamsalamander en hoogveenbossen is beoordeeld als "matig ongunstig", zie voor een nadere onderbouwing het Natura 2000 profielendocument (2008). De landelijke doelstellingen sluiten hierop aan en luiden respectievelijk "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie" en uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit". In de gebieden met de grootste ecologische potentie en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt de landelijke doelstelling gevolgd, waaronder het gebied Korenburgerveen. Echter, de landelijke staat van instandhouding van herstellend hoogvenen is beoordeeld als "gunstig", zie voor een nadere onderbouwing het Natura 2000 profielendocument (2008). De landelijke doelstelling sluit hierop aan en luid "behoud oppervlakte en kwaliteit". De gebiedsdoelstelling in het Korenburgerveen sluit hierop aan. Zie verder bijlage B.3 van de nota van toelichting van dit besluit.

Een inspreker geeft aan dat het uitgevoerde beheer van de afgelopen jaren uitstekend is geweest voor de kamsalamander (H1166). Veel kikkerpoelen zijn en worden aangelegd. De inspreker vraagt zich af waarom nu verscherpte maatregelen nodig zijn, terwijl het met de kamsalamander zo goed gaat.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Indien de landelijke staat van instandhouding ongunstig is, wordt het realiseren van een gunstige staat van instandhouding nagestreefd. Bij de doorvertaling van de landelijke doelen naar de doelen op gebiedsniveau wordt gelet op de huidige kwaliteiten en de beste mogelijkheden om op termijn een duurzame situatie te behouden of te verkrijgen tegen een zo gering mogelijke inspanning. Het gebied biedt goede mogelijkheden voor herstel en de doelstelling is daarom als volgt geformuleerd: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie". Het is niet duidelijk of de inspreker de aanleg van poelen binnen de begrenzing van het gebied bedoelt. Maar indien er sprake is van recente aanleg van poelen in het gebied wil dit nog niet zeggen dat er reeds sprake is van uitbreiding van de omvang van het leefgebied en dit heeft geleid tot uitbreiding van de populatie. Hoewel de poelen geschikt zijn voor de kamsalamander heeft de soort het potentieel geschikte leefgebied nog niet volledig benut/in gebruik genomen. De benodigde maatregelen kunnen dan wel al genomen zijn, maar het beoogde resultaat is nog niet behaald.

5 REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

Er wordt door diverse insprekers gewezen op het feit dat de gevolgen van het huidig gevoerde natuurbeleid een onevenredige belasting vormen voor de agrariërs werkzaam in de nabijheid van het veencomplex. Men stelt dat het onmogelijk is om op basis van de stukken te bepalen wat de gevolgen van de aanwijzing zijn voor de individuele bedrijfsvoering. De scheiding in tijd tussen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden. Daarnaast worden er veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de diverse facetten van bestaand gebruik, de externe werking, de relatie met het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000, de relatie met de Kaderrichtlijn Water en de relatie met bestemmingsplannen en andere ruimtelijke plannen zoals het Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEVIII) . Enkele insprekers wijzen er op dat 1 oktober 2005 (de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998) niet als peildatum voor bestaand gebruik kan dienstdoen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Externe werking

Het is moeilijk aan te geven wat de precieze omvang van de externe werking van een bepaalde activiteit is. In paragraaf 4.3 van de Nota van Antwoord staat dat dit afhangt van de aard van de activiteit zelf, de intensiteit ervan en de gevoeligheid van de aanwezige habitattypen en soorten. Het valt op voorhand dus niet te zeggen of er beïnvloeding plaatsvindt. Dat betekent dat wanneer niet uitgesloten kan worden dat een Natura 2000-gebied door een bepaalde activiteit wordt beïnvloed, er bekeken moet worden of er op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunningplicht voor een bepaalde activiteit aan de orde is. Het is dus evenmin aan te geven waar de externe werking van een bepaalde activiteit eindigt.

In het beheerplan zal duidelijkheid gegeven worden voor welke activiteiten een vergunningplicht aan de orde kan zijn. De afstand tussen de locatie van de activiteit en de te beschermen natuurwaarden is daarbij niet altijd doorslaggevend; het gaat er om of een bepaalde activiteit al dan niet de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied, waar habitattypen en leefgebieden van soorten onderdeel van uitmaken, kan aantasten.

Rond de Natura 2000-gebieden wordt, volgens sommige insprekers, een beschermingszone ingesteld van 3.000 meter. Dat is echter niet van toepassing op de beoordeling van effecten op Natura 2000-gebieden. In het kader van de Interimwet ammoniak en veehouderij³⁹ werd in verband met de ammoniakdepositie een zone van 3.000 meter gehanteerd. Binnen die zone was de beïnvloeding door een veehouderijbedrijf van verzuringsgevoelig gebied nog meetbaar. Tot deze grens kon een vergunningplicht voor deze verzuringsgevoelige gebieden aan de orde zijn. Deze grens is inmiddels vervallen. Natura 2000 is gericht op de bescherming van de in het gebied voorkomende habitattypen en soorten. Een exacte grens waar de externe werking ophoudt, is in algemene zin niet aan te geven. Dit wordt van geval tot geval beoordeeld. Bepalend is dus niet de afstand, maar of er sprake kan zijn van verslechtering of significante verstoring van natuurwaarden in het betreffende gebied.

Bestaand gebruik: peildatum en vergunningplicht

Het aanwijzen van een Natura 2000-gebied leidt niet tot een verbod op het verrichten van bepaalde handelingen zoals fietsen, wandelen of het laten loslopen van de hond. In het aanwijzingsbesluit staat alleen voor welke waarden het gebied is aangewezen, welke instandhoudingsdoelstellingen gelden en wat de grens van het betreffende gebied is. In het besluit zelf is niet aangegeven of, en onder welke voorwaarden, een activiteit kan worden toegestaan.

Op grond van de huidige Natuurbeschermingswet 1998 geldt een vergunningplicht voor activiteiten in en om Natura 2000-gebieden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant versturend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

³⁹ Wet van 9 juni 1994, houdende tijdelijke regeling inzake de ammoniakdepositie veroorzaakt door veehouderijen (Interimwet ammoniak en veehouderij). Staatsblad 1994, nr. 634.

In de wet is op deze vergunningplicht een uitzondering gemaakt voor bestaand gebruik. Bestaand gebruik is als gevolg van de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 door de Crisis- en herstelwet altijd vergunningvrij, tenzij het gebruik een project is dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar dat afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of plannen significante gevolgen kan hebben voor het desbetreffende Natura 2000-gebied. De Natuurbeschermingswet 1998 omschrijft bestaand gebruik als *“gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag.”*

Om te voorkomen dat het bestaand gebruik de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert en dat er door bestaand gebruik storende factoren optreden die geleid tot de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, draagt het bevoegd gezag de verantwoordelijkheid dat er in het gebied passende maatregelen genomen worden. In het uiterste geval kan dit betekenen dat op last van het bevoegd gezag het bestaande gebruik wordt stilgelegd.

In het beheerplan zal het bestaand gebruik beschreven moeten worden en zal zo nodig aan voorwaarden worden gebonden.

Doorwerking aanwijzing in andere plannen

De verplichting om Natura 2000-gebieden aan te wijzen volgt direct uit de Habitatrichtlijn en uit de Vogelrichtlijn. Mede op basis van Europeesrechtelijke uitspraken kan er bij de selectie en bij de begrenzing van Natura 2000-gebieden uitsluitend van ecologische criteria worden uitgegaan. Dat betekent in de praktijk dat de grenzen van deze gebieden zijn bepaald door het gebruik dat de betreffende planten- en diersoorten van het gebied maken. Terreindelen die van mindere kwaliteit zijn, kunnen deel uitmaken van Natura 2000-gebieden als herstel van die terreinen haalbaar is en als ze nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Daardoor zal de begrenzing van zo'n gebied niet in alle gevallen overeenkomen met de bestemming die in een vastgesteld bestemmingsplan aan het gebied is toegekend. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat een bepaalde bestemming die in een bestemmingsplan aan zo'n gebied rechtsgeldig is toegekend, toch niet gerealiseerd kan worden, omdat daarvoor geen vergunning op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 kan worden verleend. In paragrafen 4.2 en 6.1 van de Nota van Antwoord wordt hierop verder ingegaan. Ook voor reconstructieplannen⁴⁰, provinciale waterplannen en waterbeheerplannen van de waterschappen geldt een gelijksoortige situatie. Het kan zijn dat dit soort plannen nog onvoldoende concreet zijn om ze op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden te toetsen, maar op een gegeven moment zullen al deze plannen, al dan niet bij hun nadere uitwerking, bij het opstellen van beheerplannen afgestemd worden (zie ook paragraaf 6.3.2 van de Nota van Antwoord).

Relatie met stikstof

Stikstof is een groot probleem bij de implementatie van Natura 2000 en daarmee het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Van de 166 aangewezen natuurgebieden in Nederland zijn er 133 stikstofgevoelig. In Nederland wordt het probleem van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden zwaarder gevoeld dan in de ons omringende landen. Dat heeft te maken met het feit dat we in een dicht bevolkt land leven, waarin kwetsbare natuur en bijvoorbeeld (snel)wegen dicht bij elkaar liggen. Om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren moet de neerslag van stikstof uit vooral landbouw, verkeer en industrie minder worden.

Tegen die achtergrond is het steeds moeilijker vergunningen te verlenen voor nieuwe economische activiteiten die tot extra uitstoot van stikstof (kunnen) leiden in en rond de natuurgebieden. Projecten kunnen alleen doorgang vinden indien aangetoond kan worden dat er geen verslechtering van de kwaliteit van de habitats⁴¹ optreden en de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied niet in gevaar komen.

⁴⁰ Plannen op grond van de Wet van 31 januari 2002, houdende regels inzake de reconstructie van concentratiegebieden (Reconstructiewet concentratiegebieden). Staatsblad 2002, nr. 115.

⁴¹ Het betreft zowel stikstofgevoelige habitattypen als stikstofgevoelige leefgebieden van Natura 2000-soorten.

In het Natura 2000-gebied Korenburgerveen is het habitatype herstellende hoogvenen (H7120) het meest gevoelig voor stikstof⁴².

In 2007 is het toetsingskader ammoniak en Natura 2000 vastgesteld. Met behulp van dit toetsingskader konden provincies relatief eenvoudig beoordelen of er zich nieuwe bedrijven konden vestigen. In maart 2008 oordeelde de Raad van State dat dit toetsingskader onvoldoende zekerheid biedt over het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Naar aanleiding van deze uitspraak heeft de minister van het voormalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Taskforce Trojan ingesteld. Deze Taskforce heeft vervolgens een handreiking opgeleverd waarmee het bevoegd gezag maatwerk kan leveren bij de beoordeling van (nieuwe) activiteiten. Deze maatwerkoplossing bleek echter niet altijd werkbaar in de praktijk. Vervolgens is de commissie Huys gevraagd om een advies. Samengevat luidde dit advies dat er ruimte is voor economische ontwikkeling in Natura 2000 gebieden mits wordt zeker gesteld dat ecologische en economische doelen gelijktijdig en in samenhang worden beschouwd. Om dat uitgangspunt in de praktijk toepasbaar te maken is er gestart met de programmatische aanpak stikstof (PAS).

Duidelijk is dat het stikstofprobleem te groot is voor één partij. Essentie is dat de PAS in beeld brengt wat de bijdrage op verschillende niveaus (generiek, provinciaal, gebiedsgericht) en van verschillende sectoren (landbouw, verkeer, industrie) is aan de oplossing van het probleem. Onder oplossing verstaan we het geleidelijk maar onvermijdelijk omlaag brengen van de stikstofdepositie, waardoor de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden, maar waarbij economische ontwikkelingen mogelijk blijven. Dit wil niet zeggen dat iedere economische ontwikkeling mogelijk blijft. Het incalculeren van ruimte voor economische ontwikkelingen (ontwikkelingsruimte) maakt onderdeel uit van de aanpak.

Meer informatie over de stand van zaken rond de PAS is te vinden op de website: <http://pas.natura2000.nl/>

Kaderrichtlijn Water

Korenburgerveen maakt deel uit van het stroomgebiedbeheerplan voor de Rijn-Delta⁴³ dat in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld is. Natura 2000-gebieden zijn in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen als gebieden waar water een bijzondere bescherming behoeft. De in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen milieudoelstellingen en bijbehorende maatregelen moeten dan ook overeenstemmen met de doelen van Natura 2000. De afstemming van doelen en de weergave daarvan in het stroomgebiedbeheerplan beperkt zich tot die delen van de doelstellingen van Natura 2000 die een relatie hebben met de ecologische of chemische kwaliteit van het water.

Het stroomgebiedbeheerplan wordt uitgewerkt in de provinciale waterplannen en in waterbeheerplannen van waterschappen. Daar waar in de afstemming strijdigheid kan ontstaan wordt maatwerk toegepast en wordt afhankelijk van de situatie de KRW of de Vogel- en Habitatrichtlijnen als richtinggevend genomen. Tot gebiedsspecifiek maatwerk behoort bijvoorbeeld de door de waterschappen opgestelde Gewenst Grond en Oppervlakte Water Regimes (GGOR's)⁴⁴.

Waar nodig zullen de lokale watervereisten en de daarvoor benodigde maatregelen verder worden uitgewerkt en in de Natura 2000-beheerplannen worden opgenomen.

Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 6.3.

Waterwinning

Zie ook Nota van Antwoord 4.5.2.

⁴² H.F. van Dobben, R. Bobbink, D. Bal en A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra. Alterra-rapport

⁴³ <http://www.kaderrichtlijnwater.nl/uitvoering/>

⁴⁴ De te nemen maatregelen voor grondwater worden gebiedsspecifiek vastgesteld via het GGOR in het stroomgebiedbeheerplan dat opgesteld wordt naar aanleiding van de Kaderrichtlijn Water (EU-richtlijn voor waterkwaliteit).

6 REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

De wijze waarop de instandhoudingsdoelstellingen al dan niet verwezenlijkt moeten worden, wordt in vele zienswijzen aan de orde gesteld. Zo wordt in verschillende zienswijzen de wens uitgesproken om de plannen zo te ontwikkelen dat daardoor de aanwezige natuurwaarden zich kunnen verbeteren en voor de komende generaties behouden blijven. Er wordt gewezen op de diverse vormen van ongewenst gebruik van het gebied. In weer andere zienswijzen is men van mening dat bepaalde vormen van gebruik geen negatieve invloed op de natuurwaarden hebben en wordt bepleit dat het huidige landgebruik ongehinderd voortgang moet kunnen vinden. In een ander verband wordt er zorg uitgesproken over de bescherming van een soort als de kamsalamander (H1166). Er wordt opgemerkt dat door de nationale procedure, waarbij eerst de gebieden worden aangewezen en doelstellingen worden geformuleerd en pas in een later stadium de beheerplannen worden opgesteld, aan sociaal-economische belangen voorbij wordt gegaan. Ook zou er in zijn algemeenheid onvoldoende duidelijkheid bestaan over het algehele ambitieniveau en de consequenties van de aanwijzing en het toekennen van instandhoudingsdoelstellingen. Tot slot geven verschillende insprekers aan betrokken te willen worden bij het opstellen van het beheerplan.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Volgorde aanwijzing en beheerplan

De Nota van Antwoord gaat in paragraaf 1.4 in op de relatie tussen de aanwijzingsbesluiten en de nog op te stellen beheerplannen. De onderbouwing van de keuze om niet gelijktijdig tot vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen en het beheerplan over te gaan wordt in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord uiteengezet.

Een verbijzondering hierop vormen de gebieden waar de provincies het voortouw hebben voor het opstellen van de beheerplannen. Op verzoek van de provincies heeft de minister van LNV in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 13 februari 2008 toegezegd te wachten met het definitief maken van de aanwijzingsbesluiten voor die gebieden waarvoor de provincie voortouwnemer is en die daarvoor door de provincie zijn aangemeld ("koppelingsafspraken"). De provincies zijn voor deze gebieden eerst in de gelegenheid gesteld met de betrokken partijen in de gebieden concept-beheerplannen op te stellen op basis van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. Deze afspraak beoogde draagvlak te creëren voor de beheerplannen en de implementatie daarvan en meer inzicht te geven in de haalbaarheid en betaalbaarheid van de instandhoudingsdoelstellingen en de begrenzing. De besluitvorming over de definitieve aanwijzingsbesluiten van deze gebieden is daarom uitgesteld tot na 1 september 2009. Voor dit Natura 2000-gebied zijn daarover afspraken gemaakt met de minister van LNV. In het kader van de "koppelingsafspraken" hebben de provincies tot 1 september 2009 de mogelijkheid gehad om gebiedsspecifieke wijzigingsvoorstellen in te dienen die voortkwamen uit de opgestelde concept-beheerplannen. De wijzigingsvoorstellen zijn in samenhang met de zienswijzen en op eenzelfde manier zorgvuldig in overweging genomen. Bij brief van 26 januari 2010 zijn de provincies op de hoogte gebracht van hoe de minister voornemens is met de voorstellen van de provincies in het definitieve besluit om te gaan. Binnen het reguliere proces van de aanwijzing zijn alle overige zienswijzen behandeld.

Voor de gebieden waarvoor op 1 september 2009 nog geen concept-beheerplan was opgesteld, geldt dat evident nieuwe inzichten uit het beheerplanproces eveneens in het reguliere aanwijzingstraject zijn meegenomen, ook hier met inachtneming van de ingediende zienswijzen.

Beheerplan en bestaand gebruik

Het aanwijzingsbesluit legt - naast de begrenzing - de instandhoudingsdoelstellingen vast waarvoor het gebied als Natura 2000-gebied is aangewezen. De instandhoudingsdoelstellingen geven op hoofdlijnen duidelijkheid over het ambitieniveau (zie ook paragraaf 4.1 van deze bijlage), in termen van "behoud" en "uitbreiding"/"verbetering" van de omvang en kwaliteit van betreffende aangewezen habitatype of leefgebied van een (vogel)soort. De uitwerking in omvang, ruimte en tijd van de instandhoudingsdoelstelling(en) uit het aanwijzingsbesluit, is een thema dat in een beheerplan thuishoort. Als er voor het realiseren van deze instandhoudingsdoelstellingen bepaalde specifieke maatregelen nodig zijn, dan behoort dit ook in het beheerplan geregeld te worden. Dat kan betekenen dat er ook maatregelen buiten de grenzen van het Natura 2000-gebied genomen moeten worden.

Zoals in paragrafen 1.5 en 4.2 van de Nota van Antwoord staat vermeld, kan bestaand gebruik een plaats in het beheerplan krijgen. Hierbij wordt zoveel mogelijk ruimte gelaten voor het continueren van bestaand gebruik, echter wel binnen de voorwaarden die de instandhoudingsdoelstellingen daaraan stellen. Uiteindelijk heeft het beheerplan een centrale rol als het gaat om de regulering van bestaand gebruik. In een beheerplan wordt concreet gemaakt hoe en op welke termijn de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied gerealiseerd kunnen worden. Het beheerplan zal duidelijkheid verschaffen over de vereiste ecologische randvoorwaarden ten behoeve van de instandhoudingsdoelstellingen en over de ruimtelijke samenhang met de omgeving. In het beheerplan zal dus ook aan de orde komen of bestaand gebruik (mogelijk onder voorwaarden) overeenkomstig het beheerplan kan worden uitgeoefend. Kan het bestaand gebruik niet overeenkomstig het beheerplan uitgeoefend worden en zorgt het bestaand gebruik ervoor dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert of dat er door het bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, dan moet het bevoegd gezag passende maatregelen treffen. Het bevoegd gezag kan dan de aanschrijvingsbevoegdheid gebruiken.

De opstellers van het beheerplan zullen onderling afstemmen hoe zij met bestaand gebruik om willen gaan en hoe zij dit in het beheerplan zullen opnemen. Mogelijk kan niet voor al het bestaand gebruik ten tijde van het vaststellen van het beheerplan worden bepaald wat het effect is op de instandhoudingsdoelstellingen. Voor deze gevallen zal dan een eventuele aanschrijving plaats moeten vinden indien blijkt dat er toch (significante) negatieve effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen.

Jacht, wildbeheer en schadebestrijding worden gereguleerd door de bepalingen van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat zienswijzen over dit onderwerp geen directe relatie hebben met de aanwijzing van Natura 2000-gebieden, maar met de bepalingen van de Flora- en faunawet. De huidige regels voor jacht en wildbeheer volgens de Flora- en faunawet zijn door de aanwijzing als Natura 2000-gebied niet gewijzigd. Over wildbeheer en schadebestrijding zijn afspraken gemaakt in het Faunabeheerplan. Zie verder paragraaf 6.4.2 van de Nota van Antwoord.

Betrokkenheid bij beheerplan

De wens om betrokken te worden bij het opstellen van het beheerplan en de diverse ideeën die daarover naar voren zijn gebracht zoals over de jacht en de begaanbaarheid van wegen, zijn een goed signaal. De integrale benadering die het beheerplan voorstaat, kan alleen succesvol zijn bij voldoende betrokkenheid. Per gebied is één bevoegd gezag de zogenaamde voortouwnemer voor het opstellen van het beheerplan. Voor dit gebied is dat Provincie Gelderland.

Het is aan de voortouwnemer om grondeigenaren, gebruikers, andere overheden en belanghebbenden of vertegenwoordigers te betrekken bij het beheerplan. Belanghebbenden kunnen natuurlijk ook zelf het initiatief nemen de voortouwnemer of hun vertegenwoordigers te benaderen. Het is niet uitvoerbaar verzoeken om betrokkenheid bij het beheerplan, zoals verwoord in een aantal zienswijzen, door te zenden aan de voortouwnemer.

7 REACTIES OVER SCHADE

7.1 ALGEMEEN

In een groot aantal zienswijzen wordt erop gewezen dat er als gevolg van deze aanwijzing inkomens- en vermogensschade kan optreden. Men mist in het besluit een paragraaf over schade en het betalen van een schadevergoeding. Verder wordt aangevoerd dat bij het aannemen van de Habitatrichtlijn de toezegging is gedaan dat de eigenaren en de gebruikers van de grond niet de financiële last van deze maatregelen hoeven te dragen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt volgens de insprekers geen afdoende mogelijkheid voor compensatie. Verder zou de aanwijzing als Natura 2000-gebied een schending van het eigendomsrecht opleveren en in strijd zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook de beperkingen van artikel 19d tot en met 19l en artikel 20 van de Natuurbeschermingswet 1998 zou een dermate zware verplichting opleveren dat het eigendom of het gebruikersrecht geen waarde van enige betekenis overhoudt. Er wordt in dit kader om een volledige schadeloosstelling gevraagd.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Schadevergoeding

Zoals in hoofdstuk 5 van de Nota van Antwoord over dit onderwerp staat vermeld, zijn in de aanwijzingsbesluiten geen aparte vergoedingsregelingen opgenomen. De huidige wettelijke regeling biedt namelijk voldoende mogelijkheden voor compensatie. Het gaat dan in het bijzonder om artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998.

De aanwijzingsbesluiten zullen naar verwachting niet snel een recht op schadevergoeding geven, omdat het aanwijzingsbesluit zelf over het algemeen geen beperkingen oplevert. Pas in het kader van het beheerplan of bij vergunningverlening kunnen beperkingen worden gesteld aan het bestaand gebruik, aan voorgenomen uitbreidingsmogelijkheden of aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Men komt in aanmerking voor schadevergoeding, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

1. er is schade geleden door een aanwijzing van een Natura 2000-gebied, door het weigeren van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (of door een daaraan verbonden voorwaarde) of door bepalingen in het Natura 2000-beheerplan;
2. de schade behoort redelijkerwijs niet (geheel) voor eigen rekening te blijven;
3. de vergoeding van de schade is niet (voldoende) verzekerd door aankoop, onteigening of door andere maatregelen, zoals beheersubsidies.

Rol van het beheerplan bij schade

In de nog op te stellen Natura 2000-beheerplannen zal uiteindelijk worden bepaald wanneer en hoe de doelen gerealiseerd worden en welke maatregelen daarvoor noodzakelijk zijn. Pas op dat moment kan er een nauwkeurige kosteninschatting worden gemaakt. Er wordt grote waarde gehecht aan goede financiële dekking van de realisering van de doelen in de beheerplannen. Het bovenstaande houdt niet alleen in dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Het betekent ook dat de compensatie van mogelijke inkomens- en vermogensschade van de betrokken eigenaren en gebruikers aan de orde dient te komen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 is juist voor dit doel door de wetgever in de wet opgenomen en deze heeft gemeend daarmee een voldoende mogelijkheid voor nadeelcompensatie te bieden. Resolutie 2004/2164(INI) van het Europese Parlement over de financiering van Natura 2000, waarnaar verschillende keren in zienswijzen is verwezen, biedt dan ook geen grond voor de stelling dat artikel 31 van Natuurbeschermingswet 1998 onvoldoende compensatiemogelijkheden zou bieden.

Eigendomsrecht

Van schending van het eigendomsrecht en van strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geen sprake. Artikel 1, eerste lid, van het Eerste Protocol van het EVRM bepaalt dat alle natuurlijke rechtspersonen recht hebben op het ongestoord genot van hun eigendom en dat niemand van zijn eigendom zal worden beroofd, behalve indien sprake is van algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht. De voorwaarden die worden gesteld aan het beheer van grond, die nodig is voor het

realiseren van het Natura 2000-netwerk, leveren geen aantasting op van het recht van eigendom. De bepaling uit het EVRM laat onverlet dat de Staat het recht heeft om die wetten toe te passen die noodzakelijk worden geacht om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

7.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER SCHADE

Enkele insprekers maken bezwaar tegen de verhoging van de waterstand in het veengebied maar anderen zien twee mogelijke oplossingen voor het probleem van vernatting van de percelen. Als eerste het toepassen van technische maatregelen waardoor het gehele perceel op een gelijke mate ontwaterd wordt zoals nu, waardoor een garantie voor de toekomst kan worden geboden. Als tweede kan een oplossing worden gevonden door elders in het buitengebied op een passende gelijkwaardige plaats nieuwbouw te kunnen verrichten.

Bij het opstellen van de instandhoudingdoelstellingen is bepaald in welke gebieden uitbreiding en kwaliteitsverbetering het meest kansrijk zijn, aansluiten bij bestaand beleid en de minste inspanning vereisen. Eventuele gevolgen voor de omgeving en daartoe te treffen maatregelen zullen worden uitgewerkt in het beheerplan. Daarin worden de instandhoudingsdoelstellingen in tijd, ruimte en omvang uitgewerkt. Het is ook het instrument om duidelijkheid te verschaffen of bestaand gebruik en voorzienbare ontwikkelingen als infrastructurele voorzieningen of vestiging van bedrijven, al dan niet onder voorwaarden en beperkingen, in overeenstemming zijn met de gebiedsdoelen.

Bijlage 4

PAS gebiedsanalyse 061 Korenburgerveen 151116

KWR Watercycle Research Institute: Edu Dorland
Provincie Gelderland: Joke Pinggen, Jeroen Kusters, Robbert Wolf

De volgende habitattypen en soorten worden in dit document behandeld:
H3130, H6230, H6410, H7110A, H7120, H7210, H7140A, H91D0 en H91E0C
H1166

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Samenvatting	3
1. Kwaliteitsborging	4
2. Inleiding (doel en probleemstelling)	5
3. Landschapsecologische systeemanalyse	7
3.1 Abiotiek	7
3.1.1 Geologie en geohydrologie	7
3.1.2 Interne hydrologie	10
3.2 Historische ontwikkeling van de standplaatscondities	12
3.3 Herstelmaatregelen	13
3.4 Grondwatermodellen en recente metingen	17
3.5 Knelpunten op gebiedsniveau	18
3.5.1 Atmosferische stikstofdepositie: overschrijding KDW (K7 en K8)	19
4. Kwaliteitsanalyse habitattypen en -soorten	26
4.1 Gebiedsanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen	27
4.1.A Kwaliteitsanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen	27
4.1.B Systeemanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen	27
4.1.C Knelpunten en oorzakenanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen	28
4.1.D Leemten in kennis H3130 Zwakgebufferde vennen	28
4.2 Gebiedsanalyse H4010A Vochtige heiden	28
4.3 Gebiedsanalyse H6230 Heischrale graslanden	28
4.3.A Kwaliteitsanalyse H6230 Heischrale graslanden	28
4.3.B Systeemanalyse H6230 Heischrale graslanden	29
4.3.C Knelpunten en oorzakenanalyse H6230 Heischrale graslanden	29
4.3.D Leemten in kennis H6230 Heischrale graslanden	29
4.4 Gebiedsanalyse H6410 Blauwgraslanden	29
4.4.A Kwaliteitsanalyse H6410 Blauwgraslanden op standplaatsniveau	29
4.4.B Systeemanalyse H6410 Blauwgraslanden	30
4.4.C Knelpunten en oorzakenanalyse H6410 Blauwgraslanden	31
4.4.D Leemten in kennis H6410 Blauwgraslanden	31
4.5 Gebiedsanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	32
4.5.A Kwaliteitsanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	32
4.5.B Systeemanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	33
4.5.C Knelpunten en oorzakenanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	33
4.5.D Leemten in kennis H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	33
4.6 Gebiedsanalyse H7120 Herstellende hoogvenen	33
4.6.A Kwaliteitsanalyse H7120 Herstellende hoogvenen op standplaatsniveau	34
4.6.B Systeemanalyse H7120 Herstellende hoogvenen	35
4.6.C Knelpunten en oorzakenanalyse H7120 Herstellende hoogvenen	36
4.6.D Leemten in kennis H7120 Herstellende hoogvenen	36

4.7	Gebiedsanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	36
4.7.A	Kwaliteitsanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen).....	36
4.7.B	Systeemanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	36
4.7.C	Knelpunten en oorzakenanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	37
4.7.D	Leemten in kennis H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	37
4.8	Gebiedsanalyse H7210 * Galigaanmoerassen.....	37
4.8.A	Kwaliteitsanalyse H7210 * Galigaanmoerassen op standplaatsniveau	37
4.8.B	Systeemanalyse H7210 * Galigaanmoerassen.....	38
4.8.C	Knelpunten en oorzakenanalyse H7210 * Galigaanmoerassen.....	39
4.8.D	Leemten in kennis H7210 * Galigaanmoerassen	39
4.9	Gebiedsanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen	39
4.9.A	Kwaliteitsanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen op standplaatsniveau	39
4.9.B	Systeemanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen	40
4.9.C	Knelpunten en oorzakenanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen	41
4.9.D	Leemten in kennis H91E0C * Vochtige alluviale bossen.....	41
4.10	H1166 Kamsalamander	41
4.10.A	Kwaliteitsanalyse H1166 Kamsalamander	41
4.10.B	Systeemanalyse H1166 Kamsalamander	43
4.10.C	Knelpuntenanalyse H1166 Kamsalamander.....	43
4.10.D	Leemten in kennis H1166 Kamsalamander	44
4.11	Samenvatting instandhoudingsdoelstellingen en trends in areaal en kwaliteit	44
5.	Gebiedsgerichte uitwerking PAS-herstelmaatregelen	45
5.1	PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau.....	45
5.2	PAS-herstelmaatregelen op habitattypeniveau	53
5.2.1	PAS-herstelmaatregelen H3130 Zwakgebufferde vennen	53
5.2.2	PAS-herstelmaatregelen H6230 Heischrale graslanden	53
5.2.3	PAS-herstelmaatregelen H6410 Blauwgraslanden	54
5.2.4	PAS-herstelmaatregelen H7110A Actieve hoogvenen en H7120 Herstellende hoogvenen.....	54
5.2.5	PAS-herstelmaatregelen H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	55
5.2.6	PAS-herstelmaatregelen H7210 Galigaanmoerassen	55
5.2.7	PAS-herstelmaatregelen H91E0C Vochtige alluviale bossen.....	56
5.2.8	PAS-herstelmaatregelen H1166 Kamsalamander	57
5.3	Onderzoeksmatregelen.....	57
5.4	Monitoring effecten van PAS-herstelmaatregelen	58
5.5	Borging herstelmaatregelen	60
5.6	Planning van herstelmaatregelen.....	60
6.	Beoordeling relevantie en situatie flora/fauna	64
6.A	Interactie uitwerking gebiedsgerichte PAS-herstelmaatregelen N-gevoelige habitats met andere habitats en natuurwaarden.....	65
6.B	Interactie uitwerking gebiedsgerichte PAS-herstelmaatregelen N-gevoelige habitats met leefgebieden bijzondere flora en fauna.	65
6.C	Tussenconclusie PAS-herstelmaatregelen	65
7.	Synthese maatregelenpakket voor alle habitattypen in het gebied	66
8.	Beoordeling herstelmaatregelen naar effectiviteit, duurzaamheid, kansrijkdom in het gebied	70
8.1	PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau.....	70
8.2	PAS-herstelmaatregelen op habitattypen niveau.....	70
8.3	Conclusie PAS-herstelmaatregelenpakket en juridische onderbouwing	72
9.	Ruimte voor economische ontwikkeling	74
10.	Eindconclusie	76
11.	Literatuur	77
Bijlage I:	Habitattypenkaart Korenburgerveen.....	79
Bijlage II:	PAS Maatregelenkaart	80

Samenvatting

Met het maatregelenpakket opgenomen in de hier voorliggende gebiedsanalyse wordt een belangrijke bijdrage aan de Natura 2000-doelen van dit gebied geleverd. Dit maatregelenpakket is gericht op het beschermen van de hier aanwezige stikstofgevoelige habitattypen en (leefgebieden van) soorten tegen de achtergrond van economische groei.

De verwachte effecten van het maatregelenpakket voor de verschillende stikstofgevoelige habitats in dit Natura 2000-gebied worden in de onderstaande tabel samengevat.

Habitatype/leefgebied	Situatie in 2013 t.o.v. 2004 voor oppervlak/kwaliteit	Verwachte ontwikkeling einde 1 ^e beheerplanperiode t.o.v. 2013	Verwachte ontwikkeling 2030 t.o.v. einde 1 ^e beheerplanperiode
H3130 Zwakgebufferde vennen	Onbekend	+	+
H6230 Heischrale graslanden	Onbekend	+	+
H6410 Blauwgraslanden	- / -	+	+
H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	+ / +	+	+
H7120 Herstellende hoogvenen	+ / +	+	+
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Onbekend	+	+
H7210 Galigaanmoerassen	- / -	+	=
H91D0 Hoogveenbossen	n.v.t: geen overschrijding KDW		
H91E0C Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	+ / -	+	+
H1166 Kamsalamander	+ / +	=	+

Met: - (achteruitgang), = (gelijk) en + (vooruitgang) of onb. (onbekend) (situatie 2004) worden de ontwikkelingen in relatie tot de geldende instandhoudingsdoelstelling aangegeven. Voor de habitattypen die recent als doel zijn toegevoegd (zie hoofdstuk 2), ontbreken hier nog gegevens over.

Bij uitvoer van het PAS herstelmaatregelenpakket ontstaan er naar verwachting geen belemmeringen die de verdere realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen op de langere termijn in de weg staan. De omvang van de beleidsmatig gekozen ontwikkelingsruimte vertraagt het tijdpad voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet.

1. Kwaliteitsborging

Dit document is de geactualiseerde PAS-gebiedsanalyse voor het Natura 2000-gebied Korenburgerveen, onderdeel van de partiële herziening Programma Aanpak Stikstof 2015-2021.

Voor het opstellen van dit document is gebruik gemaakt van:

- Werkdocument Beheerplan Natura 2000 Korenburgerveen, versie juli 2010;
- GGOR Korenburgerveen, versie juni 2010;
- Gebiedssessie met terreinbeheerders specifiek ten behoeve van PAS III (dd. 12 mei 2011);
- Ontwerp aanwijzingsbesluit, 2007;
- Definitief aanwijzingsbesluit (PDN/2013-061);
- Hernieuwd aanwijzingsbesluit (PDN/2014-061);
- Gegevens AERIUS (versie Monitor 15, juli 2015);
- Landelijke PAS-herstelstrategie documenten van habitattypen, versies november 2012;
- Profielendocumenten van het Ministerie van EL&I, 2008;
- "Tweede fase ecologisch herstel Korenburgerveen, Uitwerking van een herstelplan op basis van ecohydrologisch en bodemchemisch vooronderzoek", Bell Hullenaar, 2013.
- OBN Deskundigen advies Korenburgerveen, 2012.
- Overige documenten van de landelijke PAS-organisatie, zie <http://pas.natura2000.nl/>

De afgelopen drie jaar (2010-2012) hebben de provincie, terreinbeheerders en adviseurs veel beschikbare literatuur en kennis van organisaties en personen bijeengebracht om het werkdocument beheerplan en nu de PAS-gebiedsanalyse voor het Korenburgerveen op te stellen. Een opzet voor dit document is besproken in een gebiedssessie met meerdere gebiedsexperts en terrein- en waterbeheerders (2011). De resultaten daarvan zijn verwerkt in een werkdocument waarbij aanvullend gebruik gemaakt is van algemene kennis en ervaring van Royal Haskoning en de meest recente input van de PAS-website en -organisatie. Het werkdocument (Herstelstrategieën 90% versie) is eind juni 2011 voorgelegd aan experts van de Provincie Gelderland. De opmerkingen zijn vervolgens besproken en verwerkt. In opdracht van de Provincie Gelderland is eind 2012 – 2013 door KWR Watercycle Research Institute (Dr. Edu Dorland en Dr. Han Runhaar) een inhoudelijke verbeteringslag doorgevoerd op basis van de meest recente PAS-richtlijnen. In 2014 en 2015 is opnieuw door KWR een aantal onderdelen herzien en aangevuld.

In augustus 2015 is de gebiedsanalyse geactualiseerd op basis van nieuwe berekeningen van de stikstofdepositie met AERIUS M15. Meer informatie over de actualisatie van AERIUS Monitor is te vinden in de partiële herziening Programma Aanpak Stikstof 2015-2021.

De actualisatie op basis van AERIUS monitor 15 heeft geleid tot wijzigingen in de omvang van de stikstofdepositie en de ontwikkelruimte in alle PAS-gebieden. De omvang van de wijzigingen is verschillend per gebied en per habitatype.

Naar aanleiding van de geactualiseerde uitkomsten van AERIUS Monitor 2015 blijft het ecologisch oordeel van het Korenburgerveen ongewijzigd. Een nadere toelichting hierop is opgenomen in hoofdstuk 8. Met het ecologisch oordeel is beoordeeld of met de toedeling van depositie en ontwikkelingsruimte de instandhoudingsdoelstellingen voor de voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten op termijn worden gehaald en/of behoud is geborgd. Daarnaast is beoordeeld of verslechtering van habitats en significante verstoring van soorten wordt voorkomen.

2. Inleiding (doel en probleemstelling)

Dit document beoogt op grond van de analyse van gegevens van het Natura 2000-gebied Korenburgerveen te komen tot de ecologische onderbouwing van gebiedsspecifieke herstelmaatregelen in het kader van de PAS, voor de volgende habitattypen en habitatrichtlijnsoort (PDN, 2014-061):

1. H3130	Zwakgebufferde vennen
2. H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)
3. H6230	Heischrale graslanden
4. H6410	Blauwgraslanden
5. H7110 A	Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)
6. H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)
7. H7120	Herstellende hoogvenen
8. H7210	* Galigaanmoerassen
9. H91D0	* Hoogveenbossen
10. H91E0C	* Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)
11. H1166	Kamsalamander

Toelichting:

- Prioritaire habitattypen worden aangegeven met *. De prioritaire status houdt in dat voor deze typen en soorten een bijzondere verantwoordelijkheid geldt.
- Op 17 september 2014 heeft de Raad van State besloten dat, in afwijking van het definitieve aanwijzingsbesluit (AWB, PDN, 2013), voor het Korenburgerveen ook de habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Heischrale graslanden (H6230), Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) (H7110A), en Overgangs- en trilvenen (trilvenen) (H7140A) ook als doel aangewezen dienen te worden (Raad van State, 2014). Deze aanpassing is verwerkt in het Hernieuwd aanwijzingsbesluit (PDN/2014-061) en na publicatie in de Staatscourant op 16 februari 2015 in werking getreden.
- Het habitatype Vochtige heiden, hogere zandgronden (H4010A) is in het hernieuwde AWB niet meer als doel opgenomen (PDN/2014-061). Dit habitatype komt namelijk alleen op veengronden voor en behoren daarmee conform de analyse van Jansen et al. (2013) tot het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120).

Alle actuele instandhoudingsdoelstellingen voor dit gebied zijn in tabel 2.1 vermeld.

Tabel 2.1. Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voor het Korenburgerveen op basis van het Hernieuwde Aanwijzingsbesluit (PDN/2014-061). Wijzigingen t.o.v. eerdere besluiten zijn met # weergegeven. Behoudsdoelen en uitbreiding- of verbeterdoelen worden respectievelijk weergegeven door '=' en '>'. '=' (<)' betekent dat een vermindering van oppervlak t.g.v. het te ontwikkelen habitatype Actieve hoogvenen is toegestaan (PDN/2015-061).

Habitatype of habitatrictlijnsoort	Doelstelling		
	Oppervlakte	Kwaliteit	Populatie
H3130 Zwakgebufferde vennen #	=	=	
H6230 Heischrale graslanden #	=	=	
H6410 Blauwgraslanden	>	>	
H7110A *Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) #	>	>	
H7120 Herstellende hoogvenen	= (<)	>	
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) #	=	=	
H7210 *Galigaanmoerassen	=	=	
H91D0 *Hoogveenbossen	=	>	
H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	=	>	
H1166 Kamsalamander	>	>	>

Voor al deze stikstofgevoelige habitattypen, met uitzondering van Hoogveenbossen (H91D0), is in het Natura 2000-gebied Korenburgerveen sprake van overschrijding van de kritische depositiewaarden (KDW) voor stikstof (zie §3.5.1), en is een nadere uitwerking in deze PAS-gebiedsanalyse noodzakelijk. Op basis van de mogelijkheden om herstelmaatregelen te treffen wordt het voorliggende Natura 2000-gebied in één van de volgende categorieën ingedeeld (zie §8.3):

1a. wetenschappelijk gezien is er redelijkerwijs geen twijfel dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden zal in de gevallen waar dit een doelstelling is in het eerste tijdvak van dit programma aanvangen.

1b. wetenschappelijk gezien is er redelijkerwijs geen twijfel dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden kan in de gevallen waarin dit een doelstelling is in een tweede of derde tijdvak van dit programma aanvangen.

2: er zijn wetenschappelijk gezien twijfels of de achteruitgang zal worden gestopt en of er uitbreiding van de oppervlakte of verbetering van de kwaliteit van de habitattypen of leefgebieden zal plaatsvinden.

Leeswijzer

In hoofdstuk 3 wordt eerst een landschapsecologische systeemanalyse op gebiedsniveau beschreven. Vervolgens wordt per habitatype een kwaliteitsanalyse gegeven waarbij wordt ingegaan op de (trend in) kwaliteit, de plek van het habitatype in de landschapsecologische context, knelpunten en eventuele kennisleemten. In dit hoofdstuk wordt ook de omvang van het stikstofdepositie knelpunt beschreven op basis van de meest recente Aerius gegevens. Op basis van deze informatie worden vervolgens in hoofdstuk 4 de PAS herstelmaatregelen beschreven en uitgewerkt in ruimte en tijd. In hoofdstuk 5 wordt vermeld of de PAS-herstelmaatregelen effect hebben op andere natuurwaarden. Hoofdstuk 6 geeft een synthese van het PAS-herstelmaatregelen pakket en in hoofdstuk wordt daarvan de effectiviteit beoordeeld.

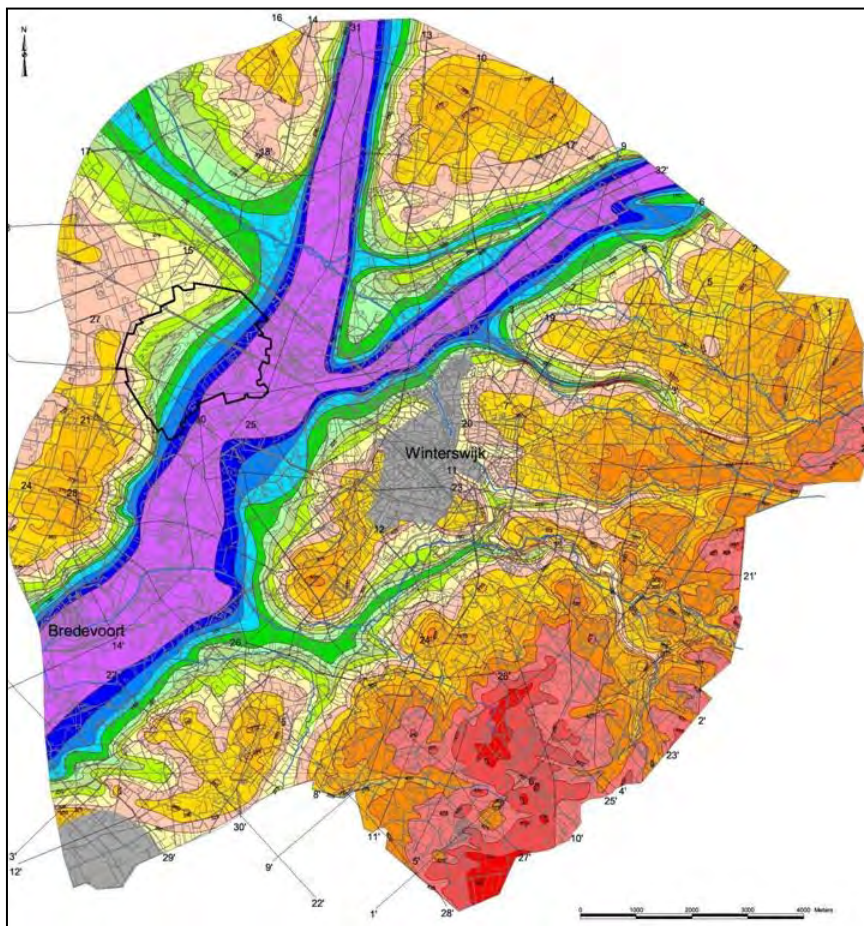
3. Landschapsecologische systeemanalyse

Dit hoofdstuk start met een korte landschapsecologische systeemanalyse (LESA), die bedoeld is om een beter begrip te krijgen van de knelpunten en maatregelen. De informatie is voornamelijk gehaald uit eerder opgestelde LESA's in het werkdokument beheerplan uit 2010 (Provincie Gelderland, 2010), het GGOR document (Waterschap Rijn en IJssel, 2010) en het herstelplan 'Tweede fase ecologisch herstel Korenburgerveen' (Bell Hullenaar, 2013). De LESA is een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis en het functioneren van het gebied, en geeft inzicht in de processen die bepalend zijn voor het voorkomen van habitattypen en soorten in relatie met hun omgeving (Van der Molen et al., 2010).

3.1 Abiotiek

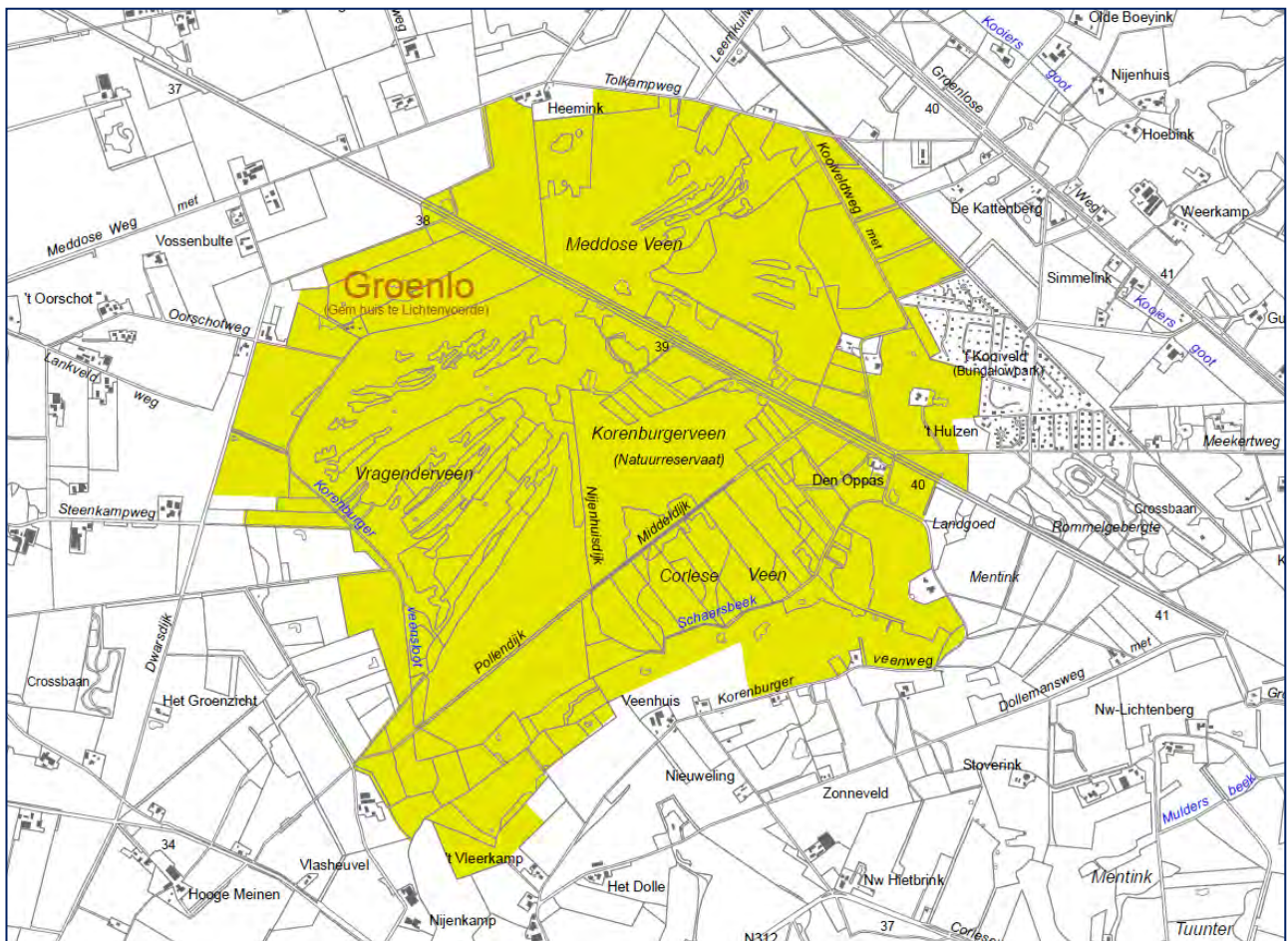
3.1.1 Geologie en geohydrologie

Het gebied rondom Winterswijk wordt gevormd door het relatief hooggelegen Oost-Nederlands plateau (Van den Brand, 1995). Het plateau wordt doorsneden door een smeltwatergeul uit de ijstijd Saalien. Deze geul splitst zich ten noorden van Winterswijk in drie takken: één richting Groenlo, één richting Haaksbergen en de derde richting Vreden (figuur 3.1). De geul is in het Saalien opgevuld met fijnkorrelig materiaal en later met grove zanden (smeltwaterafzettingen). In laagten werd klei en veen afgezet (Van den Bosch & Kleijer 2003). In een latere periode, het Quartair, zijn door de wind dekzanden afgezet. Hierdoor namen aanwezige hoogteverschillen sterk af.

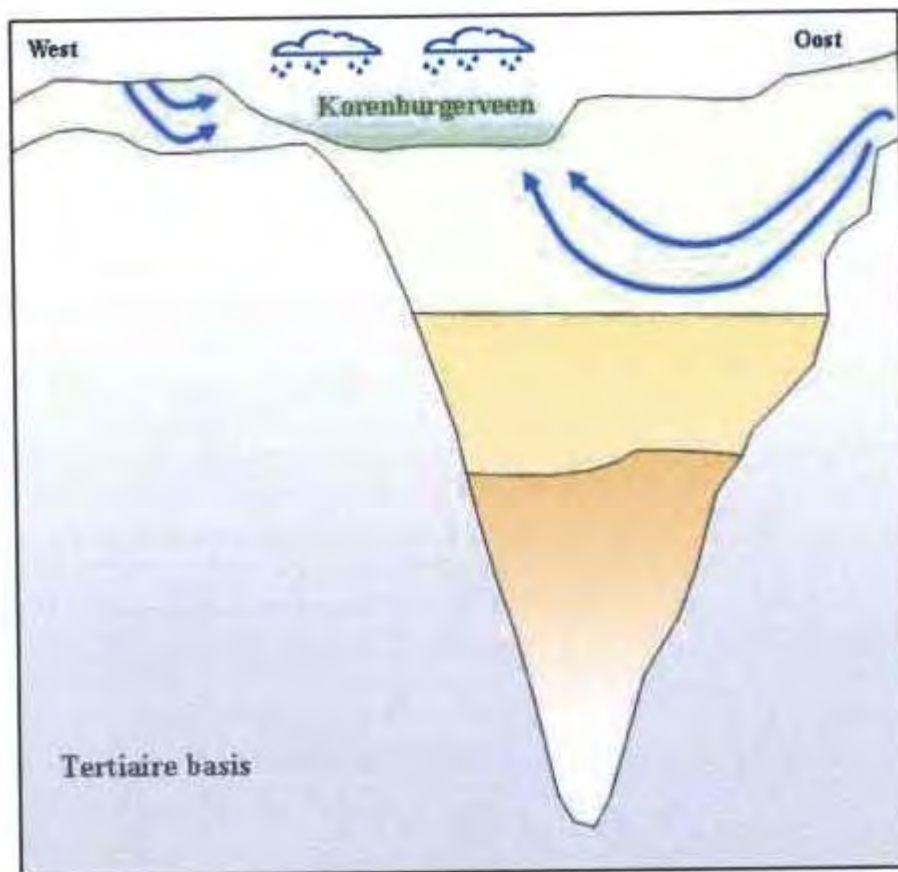
Figuur 3.1 Ligging van het Korenburgerveen op de flank van de smeltwatergeul.

Het Korenburgerveen ligt op de westelijke flank van een smeltwatergeul, 3 km ten noordwesten van Winterswijk (figuur 3.1). In het landschap stroomt neerslag oppervlakkig via greppels naar de beken of door de dekzanden heen over de oppervlakte van de oudere afzettingen naar laaggelegen delen van het gebied en naar de zandopvulling van beekdalen. Via deze oude systemen komt het grondwater met enige vertraging aan in de diepe smeltwatergeul (Van den Bosch & Kleijer 2003). Het Korenburgerveen is ontstaan in een laagte met gebrekkige afvoer, die gevoed wordt door basenrijke kwel. Deze depressie vormt de oorsprong van het beekdal van de gegraven Schaarsbeek (zie figuur 3.2 voor toponiemen).

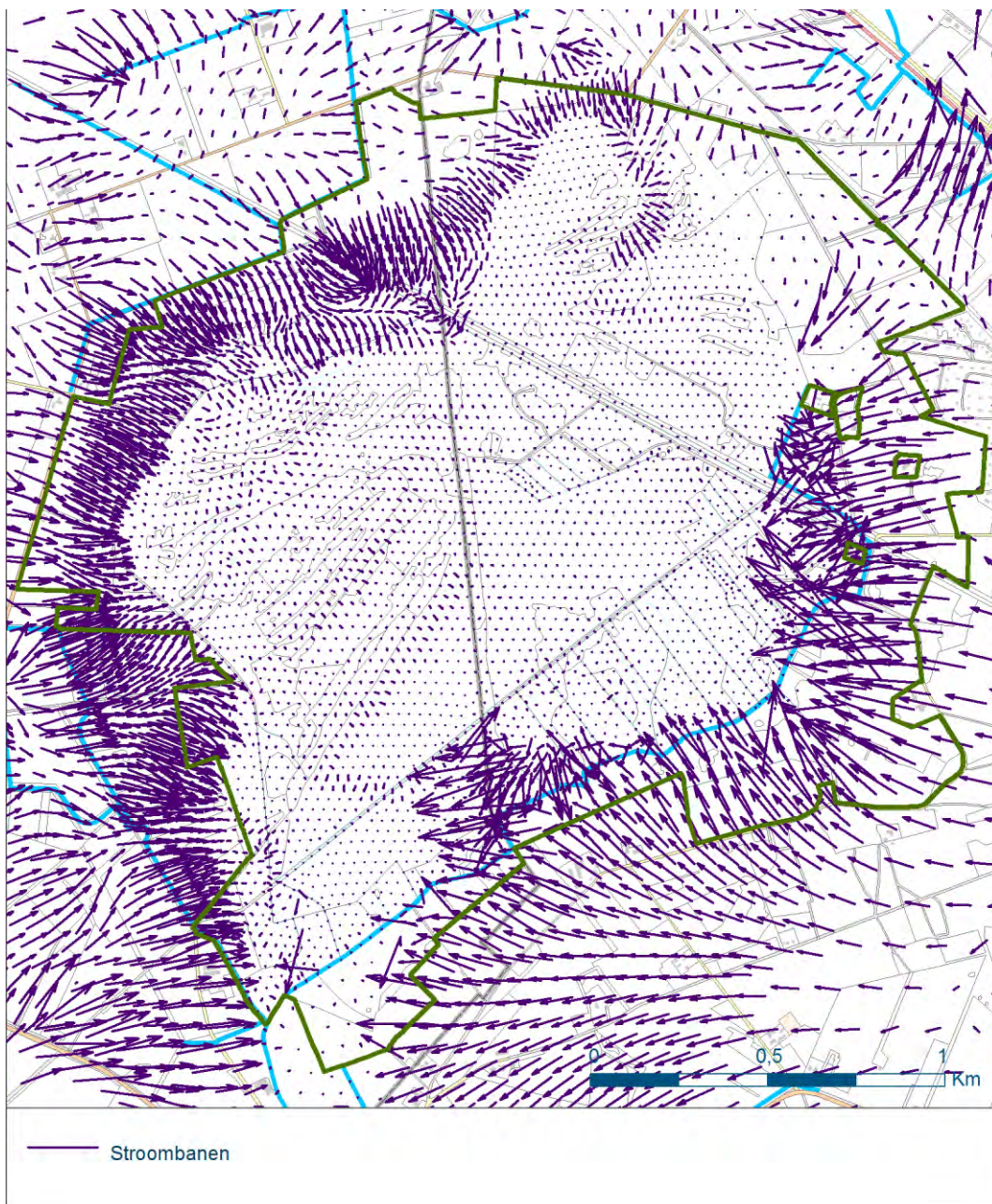
Uit deze landschappelijke context volgt dat het Korenburgerveen vanuit drie wegen hydrologisch gevoed wordt (figuur 3.3):

- 8 van 80

Figuur 3.3. Schematische weergave hydrologisch systeem van het Korenburgerveen (Waterschap Rijn en IJssel, 2010).

De stroombanen die de aanvoer van lokaal en regionaal grondwater naar het Korenburgerveen toe laten zien, zijn weergegeven in figuur 3.4 (Waterschap Rijn en IJssel, 2010). De aanvoerroutes van watertypen met verschillende samenstelling hebben geleid tot een gradiënt in waterkwaliteit. Aan de noord- en westkant is een smalle zone met vrij jong, relatief weinig basenrijk grondwater aanwezig en is waarschijnlijk nauwelijks sprake van kwel (korte laggzone). Hier is de overgang naar de zure hoogveenkern dan ook vrij scherp. Het intrekgebied van het Korenburgerveen is in het zuiden en het oosten veel groter. Doordat dit water in de diepe smeltwatergeul wordt aangerijkt met kalk is dit aangevoerde water bovendien basenrijker. Aan de oost- en zuidzijde heeft zich een geleidelijker gradiënt ontwikkeld. Hier vindt een overgang plaats van een zure hoogveenkern, met vegetaties van hoogveenslenken (Scheuchzerietea), hoogveenbulten, natte heiden (Oxycocco-Sphagnetea) en berkenbroekbossen (Betulion), naar basenrijkere blauwgraslanden (Junco-Molinion) en elzenbroekbossen (Alnetea).

Figuur 3.4. Stroombanen grondwater in huidige situatie (Bron: Waterschap Rijn en IJssel, 2010).

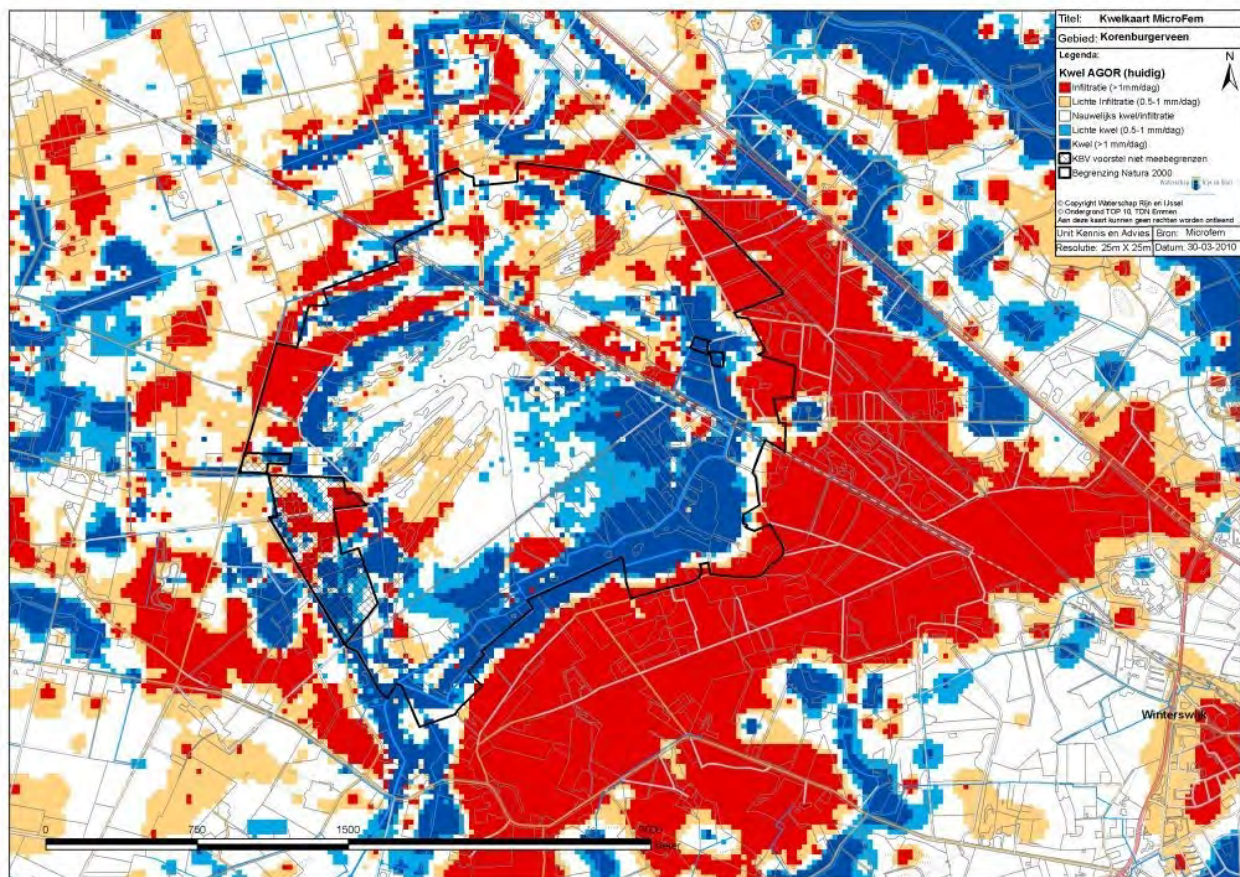
Het Korenburgerveen wordt doorsneden door enkele dekzandruggen. Dit versterkt de complexiteit van de gradiënt en vergoot de diversiteit en afwisseling in het gebied. Door de dekzandruggen is de kwelinvloed plaatselijk sterker; ze genereren lokale grondwaterstromen, die kunnen leiden tot het opstuwten van dieper, basenrijk grondwater (Jansen e.a. 1998). De dekzandruggen belemmeren op een aantal plaatsen ook de waterafvoer, waardoor een reeks van plassen is ontstaan. Deze plassen zijn verland, nadat zich op de bodem een ondoorlatende laag (gyttja) had gevormd, hetgeen de basis vormt voor het huidige hoogveen.

3.1.2 Interne hydrologie

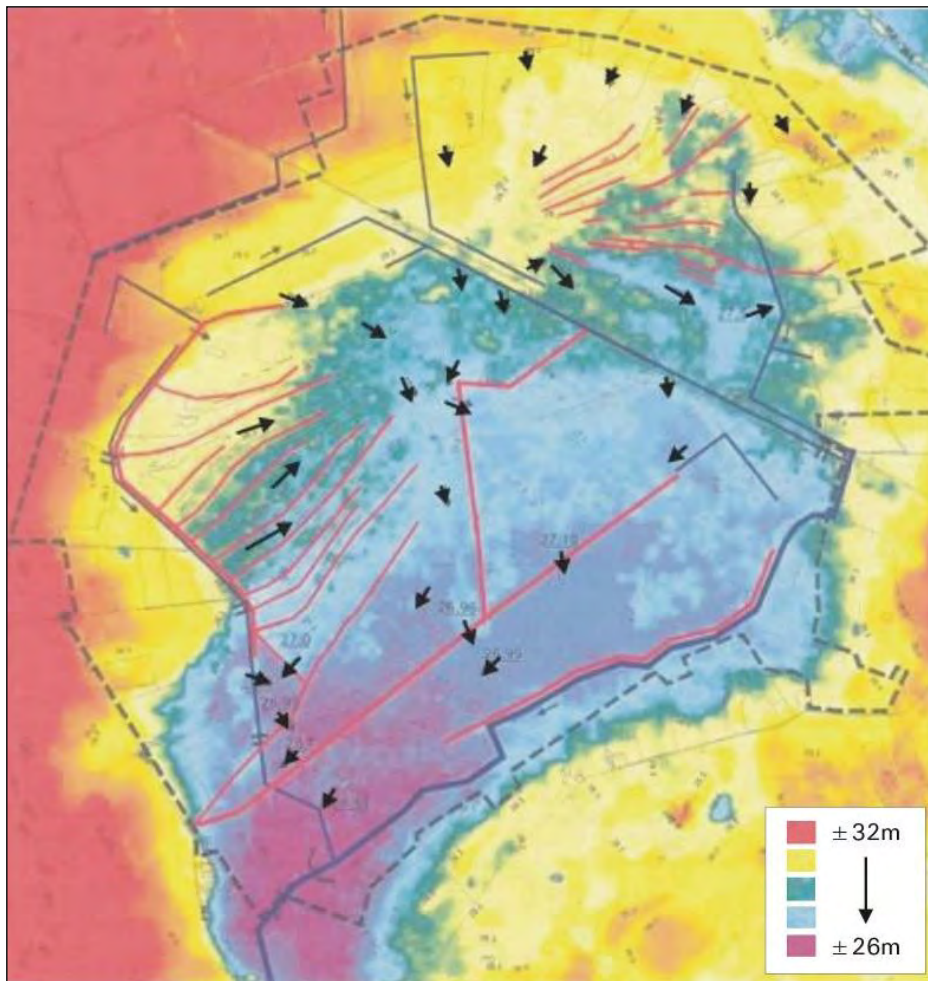
Aan de zuid- en oostkant van het gebied is sprake van aanvoer van basenrijke kwel over grotere afstanden (figuur 3.5). Dit zijn wat hoger gelegen zandgronden waar zich in het verleden geen ondoorlatende gyttjalagen hebben gevormd door waterstagnatie. Op een aantal plaatsen stroomt landbouwwater het gebied in. Dit water wordt oppervlakkig afgevoerd via een geul in het veen en via de spoorsloot (figuur 3.6). Maar op twee punten zijgt het water

ook in en stroomt het met het grondwater in twee "banen" naar het zuiden. Deze twee banen komen samen in het centrale deel van het gebied om vervolgens via de Schaarsbeek weer af te stromen. Deze banen vormen min of meer de natuurlijke afwatering van het gebied. Overigens zijn de concentraties van schadelijke stoffen zoals nitraat en sulfaat nauwelijks verhoogd in deze banen en lijkt de negatieve invloed op het grondwater onder het veen dus beperkt.

In een groot deel van het Vragenderveen en delen van het Meddose, Corlese, en Korenburgerveen s.s. is nog een vele decimeters dikke veenlaag aanwezig. Hierop stagneert regenwater, waardoor de waterstand hier stabiel is en er hoogveen gevormd werd.

Figuur 3.5. Kwel en infiltratie in de huidige situatie (Bron: Waterschap Rijn en IJssel, 2010). NB: oude N2000 ontwerp-begrenzing is op kaart weergegeven.

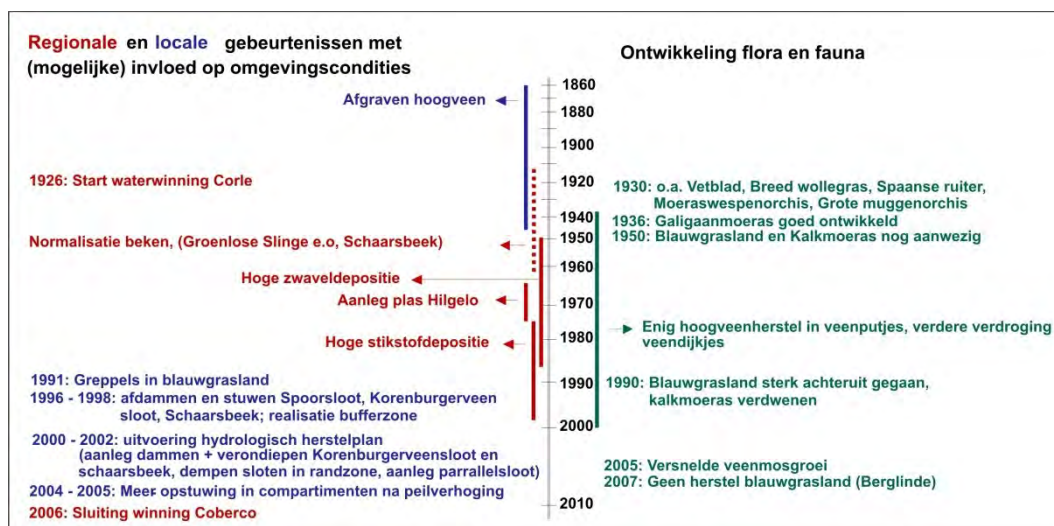

Figuur 3.6. Hoogteligging en oppervlakkige stroming van water in de uitgangssituatie (Van 't Hullenaar, 2000).

3.2 Historische ontwikkeling van de standplaatscondities

Er zijn veel fragmentarische gegevens beschikbaar, aan de hand waarvan een globale analyse is gemaakt van de ontwikkeling van het Korenburgerveen. Er waren echter onvoldoende gegevens beschikbaar om het, veelal individuele effect, van ingrepen te kunnen herleiden aan de hand van meetgegevens. Daar waar aanvullend inzicht nodig was is gebruik gemaakt van modelsimulatie.

De eerder beschreven gradiëntrijke situatie leidde ertoe dat er een zeer grote variatie aan standplaatscondities en bijbehorende natuurtypen in het Korenburgerveen aanwezig was. Deze gradiënt van hoogveen tot kalkmoeras was vermoedelijk nog grotendeels intact in het halfnatuurlijke landschap van rond 1860. Sinds die tijd hebben er vele ontwikkelingen plaatsgevonden die met verschillende mate van waarschijnlijkheid invloed hebben gehad op de standplaatscondities. Deze zijn samengevat in figuur 3.7. Daarbij kan grofweg onderscheid gemaakt worden tussen een periode van achteruitgang (1860 – 1990) en een periode waarin vooral maatregelen zijn genomen met het oog op herstel (vanaf 1990).

Figuur 3.7. Overzicht van de vegetatiesamenstelling in het Korenburgerveen sinds 1860 en van factoren die mogelijk van invloed zijn of zijn geweest op deze samenstelling.

In 1990 was het kalkmoeras volledig verdwenen en waren de meest basenminnende soorten uit het blauwgrasland ook verdwenen. De basenverzadiging in de bodem van het blauwgrasland was teruggelopen tot 50%, een veel te lage waarde voor blauwgrasland (van der Hoek 2003).

Hoewel de hoge zuurdepositie in deze periode daaraan heeft bijgedragen kan dat in zulke basenrijke milieus nooit de enige oorzaak zijn geweest. Er moet ook sprake zijn geweest van afname van de invloed van het basenrijk grondwater van regionale herkomst. Op hoofdlijnen spelen daarbij twee problemen mogelijk een belangrijke rol:

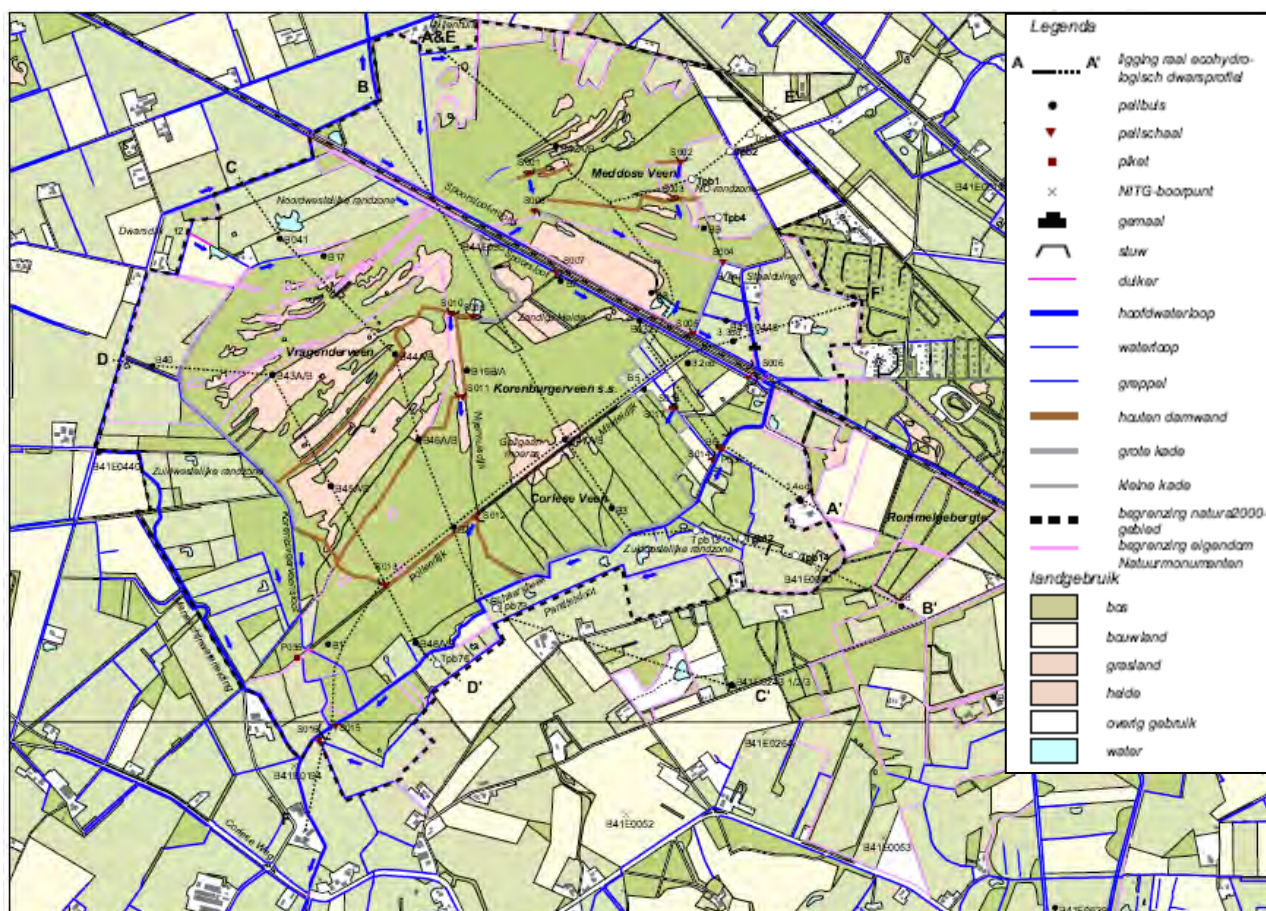
- Regionaal een afname van de toevoer van kalkrijk grondwater.
- Lokaal het afvangen van het grondwater wat het gebied nog wel bereikt door diepe watergangen en lage waterpeilen in de omgeving.

De oorzaken van beide problemen zijn in het kader van dit beheerplan en GGOR nader onderzocht. Daaruit blijkt dat met name het lokaal afvangen van het grondwater een probleem vormt.

Ook instroom van voedselrijk oppervlaktewater heeft bijgedragen aan achteruitgang van ecologische rijkdom van het Korenburgerveen. Zo is sterke wilgenopslag in het galigaanmoeras mede het gevolg van de afzetting van voedselrijk slib na overstroming met eutroof water vanuit de Schaarsbeek. De toevoer van het eutrofe oppervlaktewater is inmiddels verminderd. Het reeds aangevoerde fosfaat blijft echter in het systeem achter. Voor herstel van voldoende voedselarme omstandigheden is het wellicht nodig om plaatselijk de verrijkte toplaag van de bodem te verwijderen. Om te bepalen of afgraven zinvol is en tot welke diepte afgegraven moet worden, zijn lokale metingen van de mate van verrijking noodzakelijk.

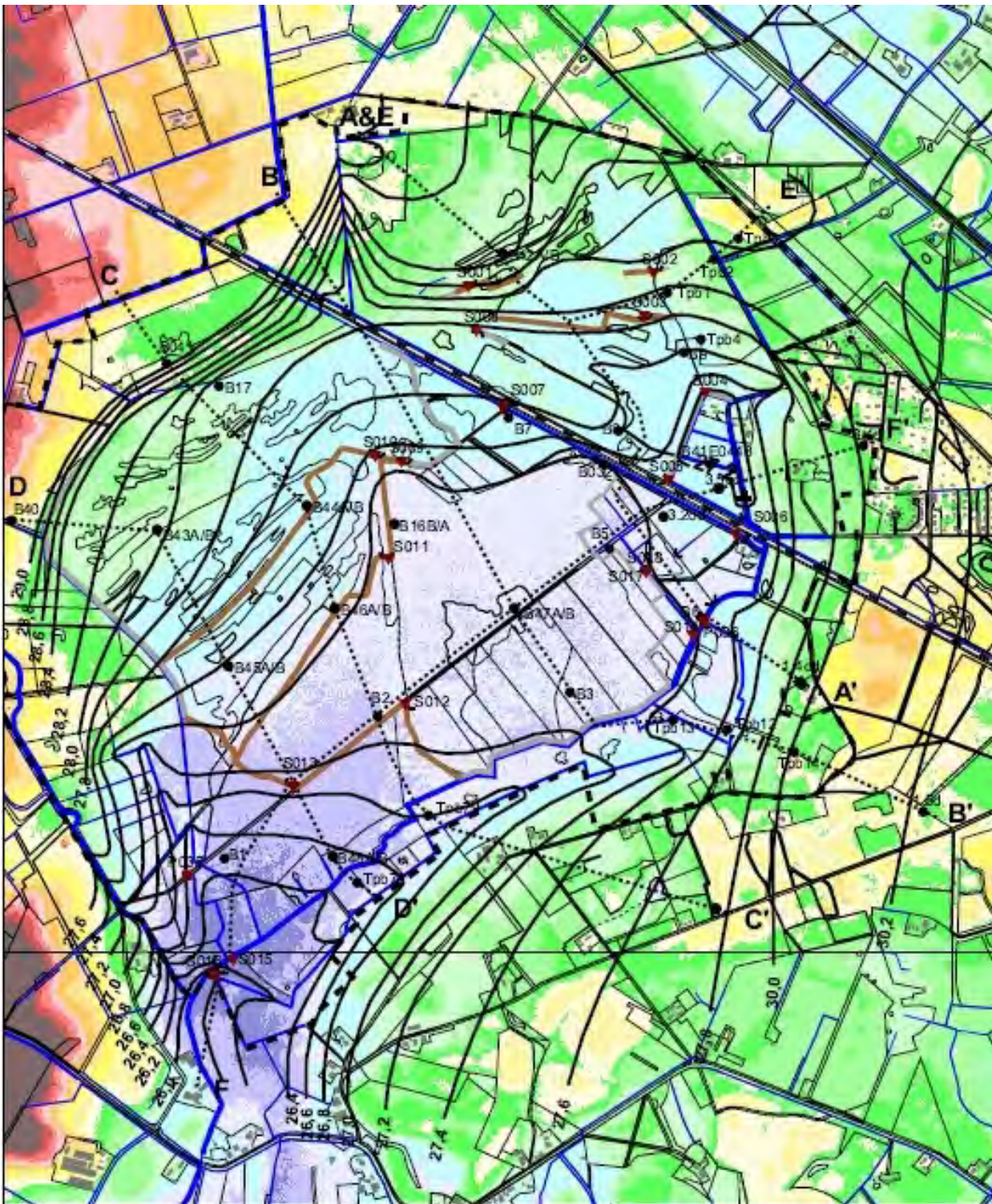
3.3 Herstelmaatregelen

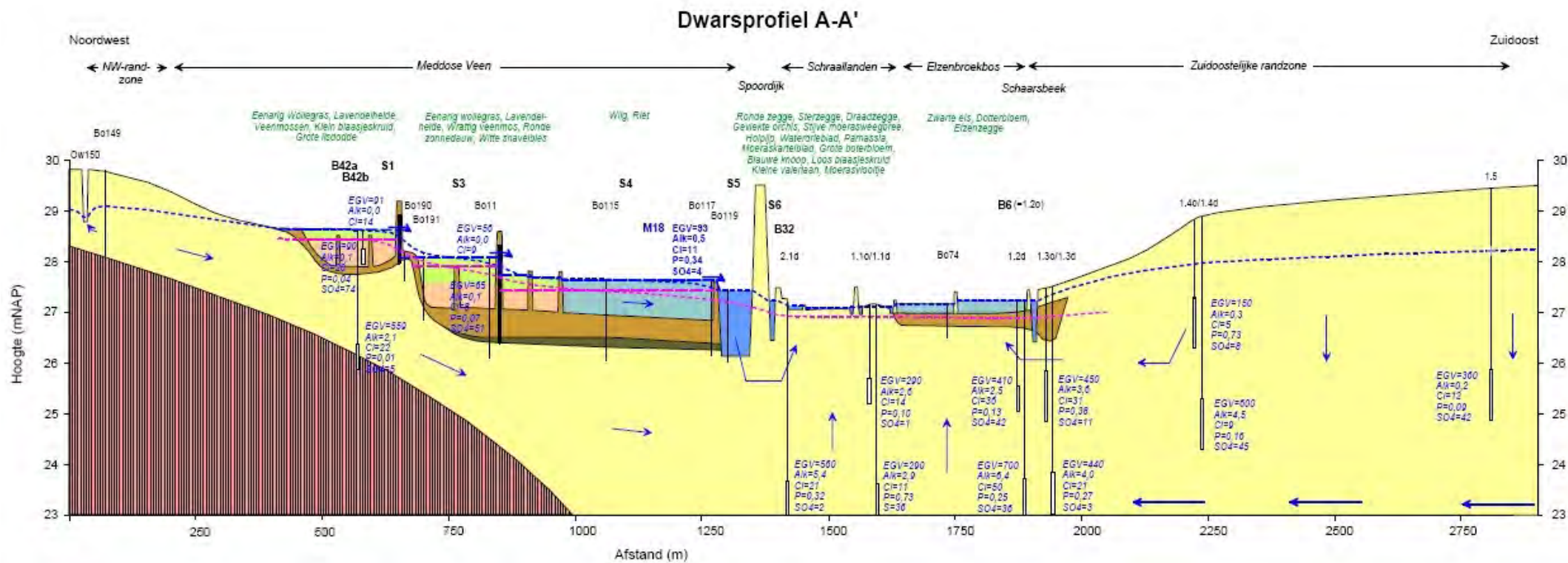
Vanaf begin jaren '90 zijn diverse herstelmaatregelen uitgevoerd (zie figuur 3.8). De focus lag daarbij op het herstel van de hoogveenkern en op interne lokale maatregelen ten behoeve van herstel van de aanwezige schraallanden. In de schraallanden bij de Middeldijk zijn begin jaren '90 effectgerichte maatregelen genomen in verband met verzuring en verdroging. In 1991 is geplagd in combinatie met ondiepe begreppeling, aan weerszijden van de Middeldijk. Deze greppels zijn gegraven met het doel om in natte perioden zoveel mogelijk zuur neerslagwater oppervlakkig af te voeren, zodat inzijging van dit water wordt voorkomen en de invloed van kwel in de wortelzone wordt vergroot. Inmiddels zijn de greppels in 2004 weer gedicht.

In 1996 zijn interne herstelmaatregelen genomen om het waterpeil in de veenkern te verhogen (Waterschap Rijn & IJssel, 2010). Zo zijn er dammetjes geplaatst om het water langer vast te houden. Als gevolg van deze maatregelen zijn de hoogste grondwaterstanden beperkt verhoogd, maar zijn de lagere grondwaterstanden aanzienlijk (ca. 25 cm) gestegen. Deze interne maatregelen hebben dus een aanzienlijke bijdrage geleverd in een verhoging van de grondwaterstanden.

In 2000 en 2001 zijn waterconserverende maatregelen uitgevoerd in het aangrenzende Vragenderveen. Via aanleg van damwanden (die tot in de ondoorlatende gyttja laag zijn aangebracht, figuur 3.9) is het veengebied in compartimenten verdeeld en wordt het water nu beter vastgehouden. Deze herstelmaatregel leidde tot een verhoging van de zomergrondwaterstanden, stimuleerde de reductie in de venige bodem en leidde daardoor tot interne alkalinisatie (productie van bicarbonaat) als gevolg van reductieprocessen.

Figuur 3.9b Dwarsprofiel door het Vragenderveen (april 2011). Bron: Bell Hullenaar, 2012.

In het kader van de ruilverkaveling Winterswijk West, die in 2003 is afgerond, is een voor natuur ingerichte randzone om het Korenburgerveen ingericht, zijn sloten in de randzone gedempt, zijn de Korenburgerveensloot en de Schaarsbeek verondiept en is naast de Schaarsbeek de Parallelsloot gegraven voor het afvoeren en afvangen van water van landbouwgronden. In 2004 is de grondwaterwinning van Coberco, aan de oostzijde van het Korenburgerveen, beëindigd. Mogelijk heeft deze in het verleden effect gehad op de aanvoer van basenrijke kwel naar het Korenburgerveen.

Door de herstelmaatregelen is het waterpeil op veel plekken gestegen en zakt het peil in droge zomers minder ver weg. Aanleg van de dammen in het Vragenderveen heeft ook geleid tot het ontstaan van hydrologische compartimenten met scherpe overgangen van hoogveen naar de zone met grondwaterinvloed (figuur 3.9a). Door de aanleg van de damwanden zal de verticale inzijging zijn toegenomen, maar in welke mate is niet gekwantificeerd. Het is mogelijk dat door de toegenomen inzijging van relatief zuur water een verticale gelaagdheid in het grondwater onder het hoogveen is ontstaan met ondiep zuurder en zachter water, en op grotere diepte harder en meer basisch water (figuur 3.9, zie dwarsprofiel B-B'). Wellicht dat er benedenstrooms van de Nijenhuisdijk sprake is van versterkte kwel van ondiep, zuur water als gevolg van de opstuwing door de damwand, maar dit zullen dan vooral lokale effecten zijn. Minder waarschijnlijk is het dat door deze opstuwing ver buiten de damwandcompartimenten grondwater wordt weggedrukt en dat basenminnende vegetaties hierdoor negatief worden beïnvloed (pers. mededeling Dhr. Van 't Hullenaar, 2012).

Ondanks de herstelmaatregelen, vindt nog geen herstel plaats van de blauwgraslanden en keren de voormalige kalkmoerasvegetaties niet terug. De instandhoudingsdoelstellingen van dit habitatype worden derhalve niet gehaald. De hoogveenvegetaties herstelden zich aanvankelijk alleen in de gegraven veenputjes. Heel veel soorten wisten zich hier te handhaven en lokaal uit te breiden. Na de aanleg van de dammen is de veenmosgroei op veel plekken aanzienlijk versneld en is ook meer drijftilvorming waargenomen. Net als elders in Nederland zal ook de afnemende stikstofdepositie en de reeks relatief natte zomers hebben bijgedragen aan de versnelde veenmosgroei.

Door de aanleg van de dammen zijn de waterpeilen in het veengebied aanzienlijk gestegen, maar is de rijkdom aan gradiënten in het gebied afgenomen. Voor de aanleg waren er geleidelijke gradiënten van de hoogveenkern in het Vragenderveen naar het meer gebufferde en voedselrijkere broekbos in het Corlese veen. Er waren gradiënten van galigaan en wilgenbroek in het zuidelijke deel van het Korenburgerveen naar beekbegeleidende bossen en broekbossen met elzen. Ook waren er overgangen van relatief droog elzenbroekbos met kamperfoelie naar natte zompige elzenbroekbossen met waterviolier en zompzegge. In het Meddose veen was tussen de veendijkjes een rijke schakering aanwezig van meer en minder verlande veenputjes, maar waren er gradiënten naar meer gebufferde en voedselrijkere hoogveenbossen en droge heide. Door de aanleg van dammen zijn deze gradiënten voor een deel doorsneden. Door het opzetten van peilen zijn vochtgradiënten in de compartimenten teloorgegaan. Tenslotte zijn er grote, abrupte reliëf- en peilverschillen ontstaan, die nog lang in het gebied aanwezig zullen blijven. De gradiënten tussen verschillende ecosystemen in het gebied zullen naar verwachting na enkele decennia langzaam weer tot ontwikkeling kunnen komen, wanneer de damwanden vermolmd raken en hun functie verliezen. Gradiëntcondities die voor veel soorten van belang zijn komen nu met name in de randen van het gebied voor, waar door externe maatregelen de grondwaterinvloed is toegenomen. Ook aan de uiteinden van de damwanden, waar nog een lichte doorstroming plaatsvindt tussen het uiteinde van de damwand en een dekzandopduiking vinden we nu gradiëntcondities.

3.4 Grondwatermodellen en recente metingen

Omdat met name de vegetaties van basenrijke milieus onvoldoende herstel vertonen, is nader gekeken naar de grondwatervoeding van de oostkant van het Korenburgerveen. In diverse modelstudies is aandacht besteed aan de hydrologie in en rond het Korenburgerveen (van der

Veen 1998, de Meij 1999). Ten behoeve van de planvorming rond het Korenburgerveen heeft Waterschap Rijn en IJssel de hydrologie nogmaals gemodelleerd.

Uit deze studies is gebleken dat de waterstanden voor zowel het hoogveen als kwelafhankelijke habitattypen zoals blauwgrasland en elzenbroekbos in de meeste gevallen voldoende hoog zijn. Voor kwelafhankelijke typen, zoals in de huidige schraallandjes, blijkt basenrijk grondwater in veel gevallen op iets te grote diepte aanwezig te zijn waardoor dit de wortelzone niet meer bereikt en verzuring plaatsvindt. Bij herstel van de kweldruk kan de basenrijkdom in de wortelzone naar verwachting hersteld worden. De hydrologische herstelmaatregelen voor kwelgebonden habitattypen (zie hoofdstuk 4) zijn dus primair afgestemd op een toename van kwel in de kansrijke delen van het gebied waar nog ondiep kalkrijk grondwater aanwezig is, met name in het zuidoostelijk deel van het gebied.

3.5 Knelpunten op gebiedsniveau

In deze paragraaf worden de knelpunten (K) vermeld die op gebiedsniveau een (belangrijke) rol spelen. Aan het einde van deze paragraaf wordt in tabel 3.1 aangegeven voor welke habitattypen deze knelpunten de realisatie van de Natura 2000-doelen belemmeren.

Verminderde invloed basenrijk grondwater (K1)

Het verdwijnen van het kalkmoeras duidt op een sterke afname van de kwel al voor 1970. Maar ook in de laatste 25 jaar is de gewenste invloed van basenrijk grondwater onder het Korenburgerveen afgenomen. Zo reikt in de bestaande schraallanden het basenrijke kwelwater niet meer tot aan maaiveld maar tot enige diameters tot circa een halve meter beneden maaiveld.

Er zijn verschillende, samenhangende oorzaken voor de verminderde invloed van basenrijk grondwater aan te wijzen. Enerzijds is er sprake van verdroging, met name in de kwelafhankelijke delen van het gebied, door grondwateronttrekkingen binnen en buiten de Natura 2000-begrenzing. Door deze ontwatering is de kweldruk van het basenrijk grondwater in de richting van het Korenburgerveen afgenomen en de invloed van regenwater toegenomen, hetgeen leidt tot verzuring van de Blauwgraslanden (H6410), Galigaanmoerassen (H7210) en Vochtige alluviale bossen (H91E0C). Mogelijk is er vanuit de hoogveenkern als gevolg van de hogere waterpeilen door de damwanden ook sprake van enige toename van ondiep, zuur kwelwater, maar dit zullen vooral lokale effecten zijn (§3.3). Het is niet waarschijnlijk dat deze effecten op grotere afstanden van de damwanden merkbaar zijn.

De verminderde invloed van basenrijk grondwater biedt een verklaring voor het verdwijnen van de kalkminnende soorten uit de Blauwgraslanden (H6410) in het Korenburgerveen. Andere elementen, zoals ijzer, nitraat, ammonium en sulfaat, vertonen geen duidelijke trend. Alleen de chloride concentratie lijkt ook in enige mate af te nemen. De laatste jaren lijkt de achteruitgang van basenminnende soorten te stabiliseren; in 2008 werd weer op diverse plekken *parnassia* aangetroffen. Een belangrijke nuancering is daarbij het gegeven dat herstel plaatsvond op uitgeplagde laagtes waar een basenrijkere bodemlaag is blootgelegd en de invloed van basenrijk grondwater mogelijk nog iets groter is. Tevens bleek na verloop van tijd het aandeel soorten van zuurdere omstandigheden terug te keren. Dit geeft wel aan dat er kansen zijn voor herstel, maar de positieve effecten van de verondieping en verlegging van de Schaarsbeek eind vorige eeuw te gering zijn om volledig herstel te bereiken. Aanvullende maatregelen, vooral lokaal, om de kweldruk te verhogen zijn noodzakelijk (zie hoofdstuk 5).

Kwetsbaarheid door gering oppervlak (K2)

Met name het habitatype Zwakgebufferde vennen (H3130) komt in het Korenburgerveen slechts met gering oppervlak voor (zie §4.1.A). Het habitatype is hierdoor extra kwetsbaar voor versturende effecten. Het verdient daarom aanbeveling om dit habitatype ook op andere locaties binnen het Korenburgerveen te ontwikkelen.

Eutrofiering of vermesting door grond- of oppervlaktewater (K3 en K4)

Eutroof, door landbouw beïnvloed water bereikt het Korenburgerveen door instroom van oppervlaktewater (K3) en door toestroom van oppervlakkig grondwater vanuit de aangrenzende (voormalige)landbouwpercelen (K4). Dit vindt vooral plaats in de broekbossen (H91E0C) en in mindere mate in de Blauwgraslanden (H6410) en het Galigaanmoeras (H7210). Aan de noordwestrand, met name ter hoogte van de spoorlijn, komt verrijkt grondwater het gebied binnen. Op vrijwel alle overige plekken blijft dit type (lokaal) grondwater buiten het gebied of beperkt zich tot de uiterste rand.

Ook het oppervlaktewater is aan de noordwestrand duidelijk verrijkt met nitraat, kalium, chloride en sulfaat. Vanuit de sloten aan weerszijden van de spoorbaan wordt het eutrofe water door het gebied geleid waar het centraal ook vrij ver in het Korenburgerveen doordringt. Op plaatsen waar in het verleden regelmatig voedselrijk oppervlaktewater aanwezig was, is de bodem waarschijnlijk ook verrijkt met fosfaat. Ook als de invloed van oppervlaktewater is verminderd, blijven deze plekken nog lang voedselrijk. Samen met vroegere bemesting vormen deze hoge fosfaatgehalten een knelpunt voor de (oostwaartse) uitbreiding van de randzone in het algemeen en het ontwikkelen van blauwgraslanden in het bijzonder (K6).

Vernatting (K5, K6 en K1)

Behalve positieve effecten van vernatting door het plaatsen van dammen (tegengaan verdroging) zijn er ook verschillende negatieve effecten mogelijk. Behalve dat grondwaterstanden te hoog worden voor sommige habitattypen (K5), kan ook de waterkwaliteit negatief worden beïnvloed door interne eutrofiering (K6) en het wegdrukken van basenrijk grondwater (K1). Zo zijn de Galigaanmoerassen (H7210) te nat geworden na aanleg van de dammen. Interne eutrofiëring lijkt aanwezig in de Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend) (H91E0C), gezien de sterke kroosontwikkeling. Basenrijk (regionaal) grondwater wordt mogelijk weggedrukt in de Galigaanvelden (H7210) en in de Blauwgraslanden (H6410).

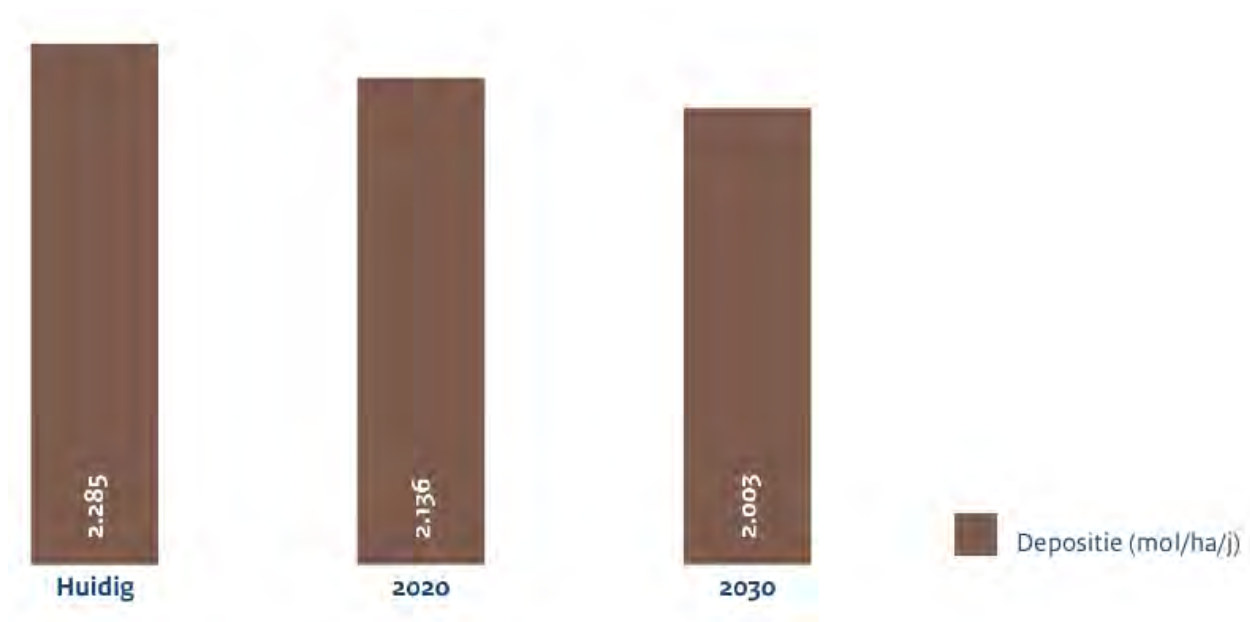
Vegetatieverandering door successie (o.a. Opslag van struweel en bos; K9)

Met name het habitatype Galigaanmoerassen (H7210) staat onder druk door successie (K9). Struweel en riet vervangen langzamerhand de galigaanvelden. Ook in het habitatype Zwakgebufferde vennen (H3130) verdwijnt door successie open water en venvegetaties.

3.5.1 Atmosferische stikstofdepositie: overschrijding KDW (K7 en K8)

Voor het ecologisch oordeel is van belang welk depositieniveau wordt bereikt bij benutting van alle ontwikkelingsruimte. In deze analyse is rekening gehouden met de totale stikstofdepositie die berekend is met AERIUS Monitor 15 (versie juli 2015). De prognose van de ontwikkeling van de stikstofdepositie volgens AERIUS Monitor 15 is weergegeven in figuur 3.10. Bij de berekening van de stikstofdepositie aan het eind van het eerste tijdvak is de ontwikkelingsruimte die voor dit gebied in dit tijdvak van het programma beschikbaar is, ingecalculeerd (zie hoofdstuk 9). De weergegeven stikstofdepositie aan het eind van het eerste tijdvak van het programma is dus inclusief de uitgifte van ontwikkelingsruimte. Bij het ecologisch oordeel is er rekening mee gehouden dat de afname van de stikstofdepositie niet volgens een rechte lijn verloopt, maar volgens een golvende dalende lijn. Er is in aanmerking genomen dat het daadwerkelijk gebruik van de ontwikkelingsruimte zal variëren in de tijd, bijvoorbeeld als gevolg van tijdelijke projecten. In het begin van het tijdvak kan mogelijk tijdelijk een toename van de stikstofdepositie plaatsvinden ten opzichte van de uitgangssituatie bij aanvang van het programma. Hiervan kan sprake zijn wanneer de uitgifte van ontwikkelingsruimte en de feitelijke benutting van die ontwikkelingsruimte sneller verlopen dan de daling van de stikstofdepositie. De ontwikkelingsruimte als geheel is echter gelimiteerd. Een eventuele versnelde uitgifte van ontwikkelingsruimte aan het begin van een tijdvak gaat daarom altijd gepaard met een verminderde uitgifte van ontwikkelingsruimte op een later moment in datzelfde tijdvak en vanaf dat moment een versnelde daling van depositie.

Uit AERIUS Monitor 15 blijkt dat aan het eind van het eerste tijdvak (2020), ten opzichte van de huidige situatie, sprake is van een afname van de stikstofdepositie in het gehele gebied met gemiddeld 149 mol/ha/jaar (fig. 3.10). In 2030 is de stikstofdepositie verder gedaald tot 2003 mol N/ha/jr.

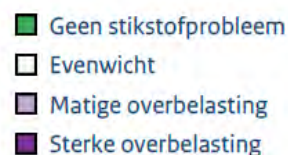
Figuur 3.10 Totale depositie (op basis van een gewogen gemiddelde en rekening houdend met de autonome ontwikkelingen, het generieke beleid van het programma en het uitvoeren van ontwikkelingsruimte) op alle aangewezen, stikstofgevoelige, gekarteerde habitattypen.

In de huidige situatie wordt het gehele oppervlak van de habitattypen Zwak gebufferde vennen (H3130), Heischrale graslanden (H6230), Actieve hoogvenen (H7110A) en Herstellende hoogvenen (H7120) sterk overbelast door stikstofdepositie (figuur 3.11). Dit geldt ook voor ca. 25% van het areaal van Blauwgraslanden (H6410). Het resterend oppervlak van dit habitatype wordt matig overbelast. De habitattypen Overgangs- en trilvenen (trilvenen; H7140A) en Galigaanmoerassen (H7210) kennen in hun gehele areaal matige overbelasting. Dit zelfde geldt voor 84% van het oppervlak van Beekbegeleidende bossen (H91E0C). Hoogveenbossen (H91D0) is in het Korenburgerveen het enige habitatype dat geen overbelasting door stikstofdepositie kent.

In 2020 en 2030 is deze situatie beperkt verbeterd. Blauwgraslanden (H6410) kent geen sterke overbelasting meer, maar wel 100% matige overbelasting. Het oppervlak van Beekbegeleidende bossen (H91E0C) dat matig overbelast wordt, is gedaald tot 58% in 2030 (figuur 3.11). De overige habitattypen kennen geen verbetering. Stikstofdepositie is voor deze habitattypen zowel in de huidige situatie (K7) als in de toekomst een (groot) knelpunt (K8) en PAS-herstelmaatregelen zijn derhalve noodzakelijk. Alleen de KDW van Hoogveenbossen (H91D0) wordt niet overschreden. Voor dit habitatype is stikstofdepositie dus geen knelpunt en zijn geen PAS-maatregelen nodig.

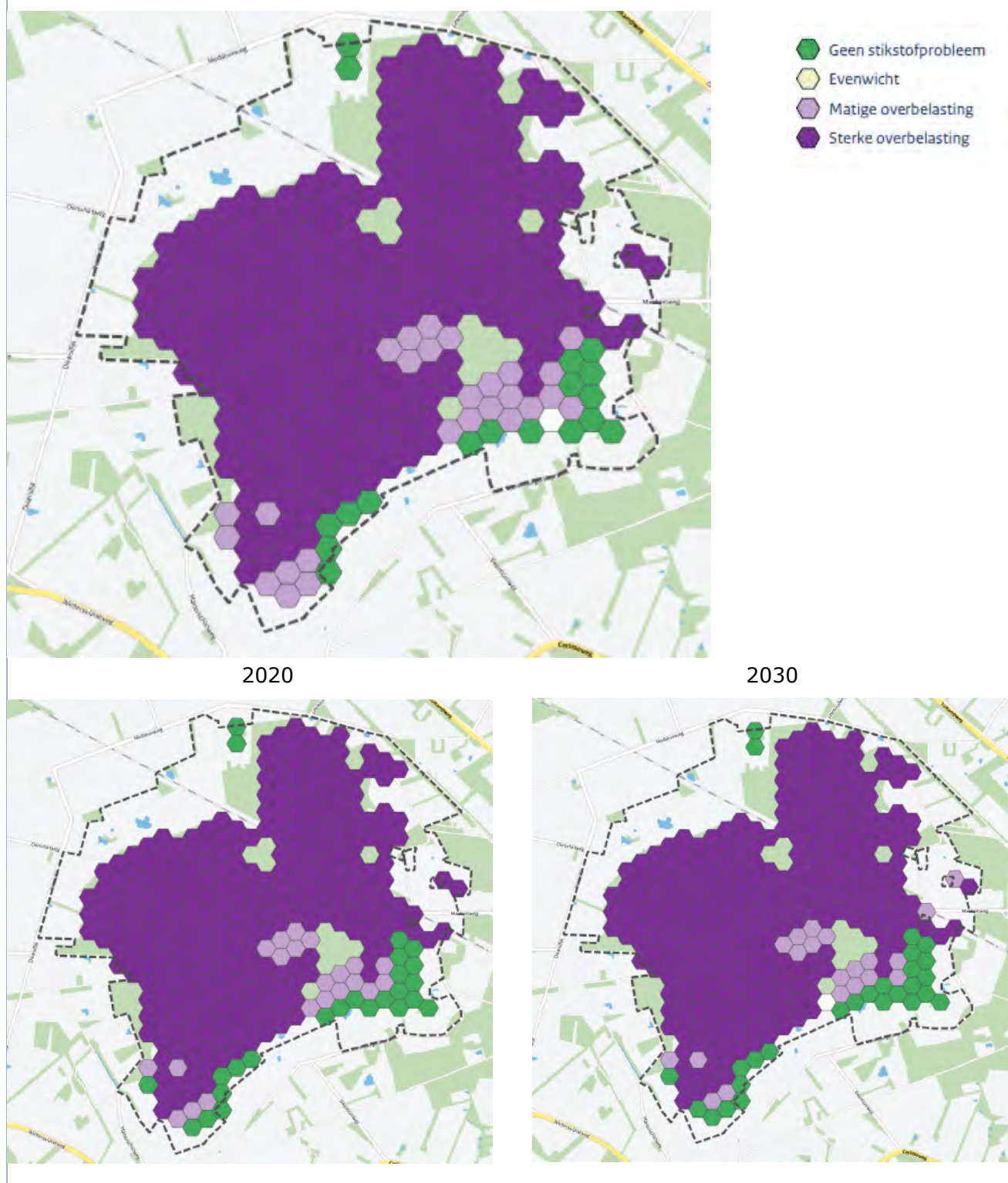

Figuur 3.11. Omvang van het stikstofdepositie knelpunt per habitattypen in de huidige situatie, in 2020 en in 2030. Matige overbelasting: depositiewaarde is 70 mol hoger dan de KDW maar lager dan 2x de KDW. Sterke overbelasting: depositiewaarde is hoger dan 2x de KDW.

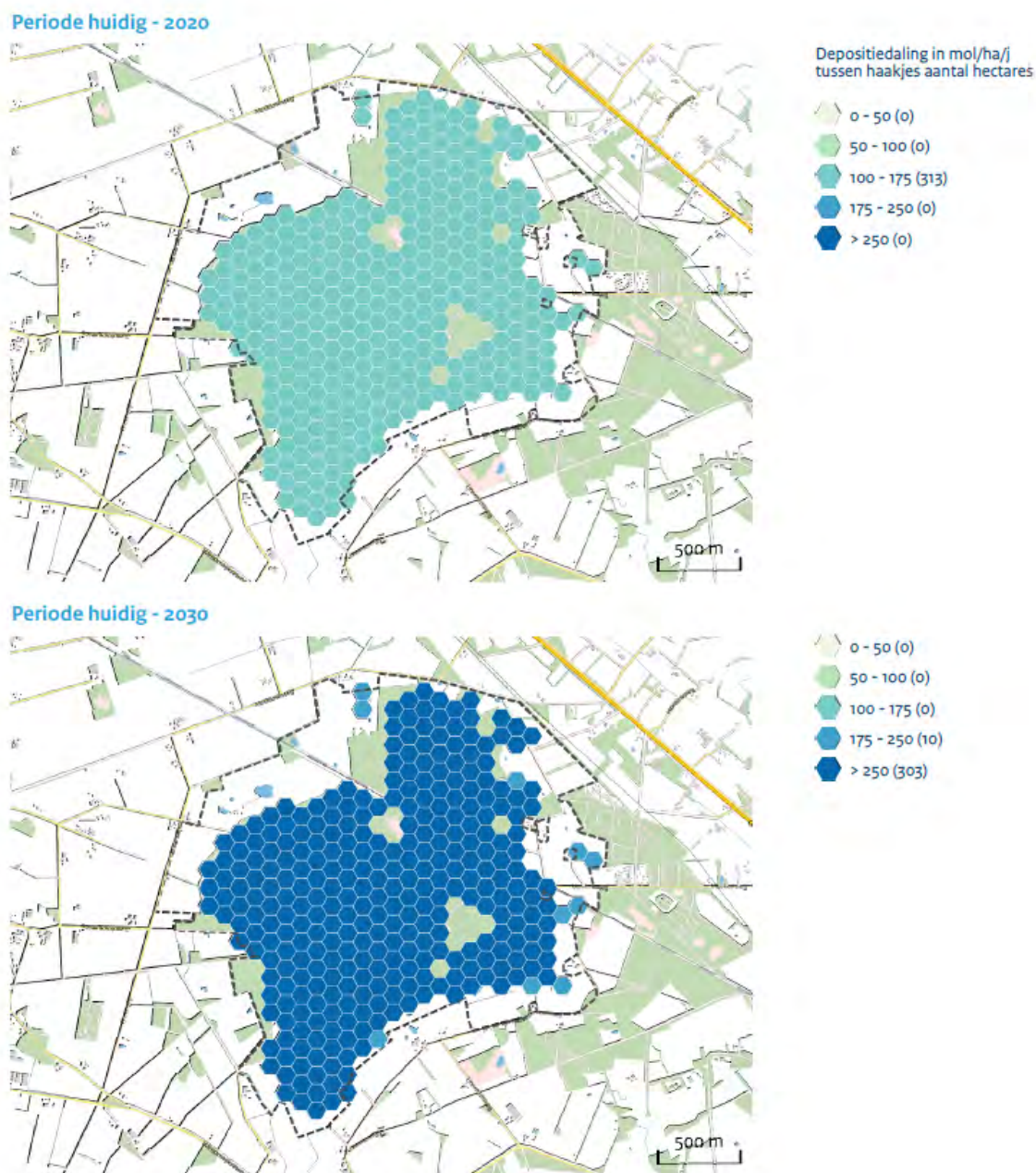

Ook het ruimtelijke beeld toont aan dat, met uitzondering van de zuid- en zuidoostelijke randzone, vrijwel het gehele gebied waar habitattypen voorkomen, overbelast wordt (figuur 3.12). Vanwege de grote verspreiding van de zeer stikstofgevoelige habitattypen Actieve en Herstellende hoogvenen (H7110A en H7120) in het Korenburgerveen (159 ha) kent vrijwel het gehele oppervlak van dit gebied een sterke overbelasting. In 2020 en 2030 is in deze situatie (vrijwel) geen verandering gekomen (figuren 3.12).

2014

Figuur 3.12. Ruimtelijk beeld van de stikstofoverbelasting in de huidige situatie, 2020 en 2030. Één hexagoon betreft 1 ha.

Figuur 3.13. Ruimtelijk beeld van de daling van de depositie in 2020 en 2030 ten opzichte van de huidige situatie.

Het leefgebied van de kamsalamander behoort in het Korenburgerveen voor het grootste deel niet tot een stikstofgevoelig leefgebied. De kamsalamander komt hier voor in de wateren in de randzone rondom de hoogveen kern (zie §4.10) en daar is stikstofdepositie geen of een beperkt probleem (figuur 3.12). Stikstofdepositie wordt derhalve niet als een knelpunt gezien voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van de kamsalamander.

Tussenconclusie overschrijding KDW

Uit de berekening met AERIUS Monitor 15 blijkt dat aan het einde van tijdvak 1 (2014-2020), ten opzichte van de huidige situatie, er geen tot nauwelijks sprake is van een afname van de stikstofdepositie op de meeste plekken in het gebied. De KDW van op één na alle habitattypen

wordt overschreden. Na afloop van tijdvak 2 en tijdvak 3 is de stikstofdepositie gedaald t.o.v. de huidige situatie, maar wordt eveneens de KDW van bijna alle habitattypen overschreden.

Stikstofdepositie is derhalve in de huidige situatie én in tijdvakken 2 en 3 een knelpunt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van de aangewezen habitattypen, met uitzondering van Hoogveenbossen (H91D0). Voor deze habitattypen zijn PAS-herstelmaatregelen daarom op korte en lange termijn noodzakelijk en deze worden in dit document uitgewerkt (zie hoofdstuk 5). Voor het habitatype Hoogveenbossen belemmert stikstofdepositie het behalen van de instandhoudingsdoelen dus niet. Voor dit habitatype worden daarom in deze gebiedsanalyse geen PAS-herstelmaatregelen voorgeschreven en wordt dit habitatype niet verder uitgewerkt.

Tabel 3.1. Overzicht van knelpunten per habitatype. De kritische depositiewaarden (KDW) zijn naar Van Dobben et al., 2012. Voor bepaling van de overschrijding van deze waarden is gebruik gemaakt van de recentste Aerius gegevens. # De mate van overschrijding voor de nieuw toegevoegde habitattypen is nog niet door Aerius berekend en is geschat op basis van habitattypen met vergelijkbare KDW-en.

Knelpunt		H3130 Zwakgebufferde vennen #	H6230 Heischrale graslanden#	H6410 Blauwgraslanden	H7110A *Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)#	H7120 Herstellende hoogvenen	H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) #	H7210 *Galigaan-moerassen	H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	Opmerking
Hydrologie										
K1	Verminderde invloed basenrijk grondwater	v	v	v		v		v	v	oorzaak: door ontwatering door normalisatie beken, uitbreiding stedelijk gebied, en landbouw is infiltratie en kweldruk richting Korenburgerveen afgenomen.
K1a	Verminderde invloed basenrijk grondwater door drainerende werking bovenloop Schaarsbeek	v	v	v			v			
K1b	Verminderde invloed basenrijk grondwater door drainage t.b.v. enclave Kooiveldweg-zuid	v	v	v			v			
K2	Kwetsbaar door gering areaal	v								
K3	Vermesting door toestroom voedselrijk oppervlaktewater	v	v	v			v	v	v	instroom van voedselrijk oppervlaktewater en periodieke overstroming Schaarsbeek
K4	Vermesting door toestroom voedselrijk grondwater (westzijde)	v	v	v			v	v	v	In de westelijke ondiepe grondwaterstroming is sterke invloed landbouw merkbaar.
K5	Vernatting door aanleg damwanden							v		
K6	Interne eutrofiering (fosfaat) door vernatting van voormalige landbouwgronden of gronden die in het verleden door oppervlaktewater met fosfaat zijn verrijkt.								v	
Atmosferische stikstofdepositie										

Kritische depositiewaarde (mol N/ha/jr)		571	714	1071	500	500	1214	1571	1857	
K7	Overschrijding KDW in 2014	100% kl4	100% kl4	25% kl4, 75% kl3	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl3	84% kl3	zie legenda onder tabel voor toelichting klassen
K8a	Overschrijding KDW in 2020	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl3	71% kl3	
K8b	Overschrijding KDW in 2030	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl4	100% kl4	100% kl3	100% kl3	58% kl3	
Beheer en inrichting										
K9	Vegetatieverandering door successie	v						v		

Legenda atmosferische stikstofdepositie

kl1 Geen stikstofprobleem

kl2 Evenwicht

kl3 Matige overbelasting (KDW + 70 mol tot 2x KDW)

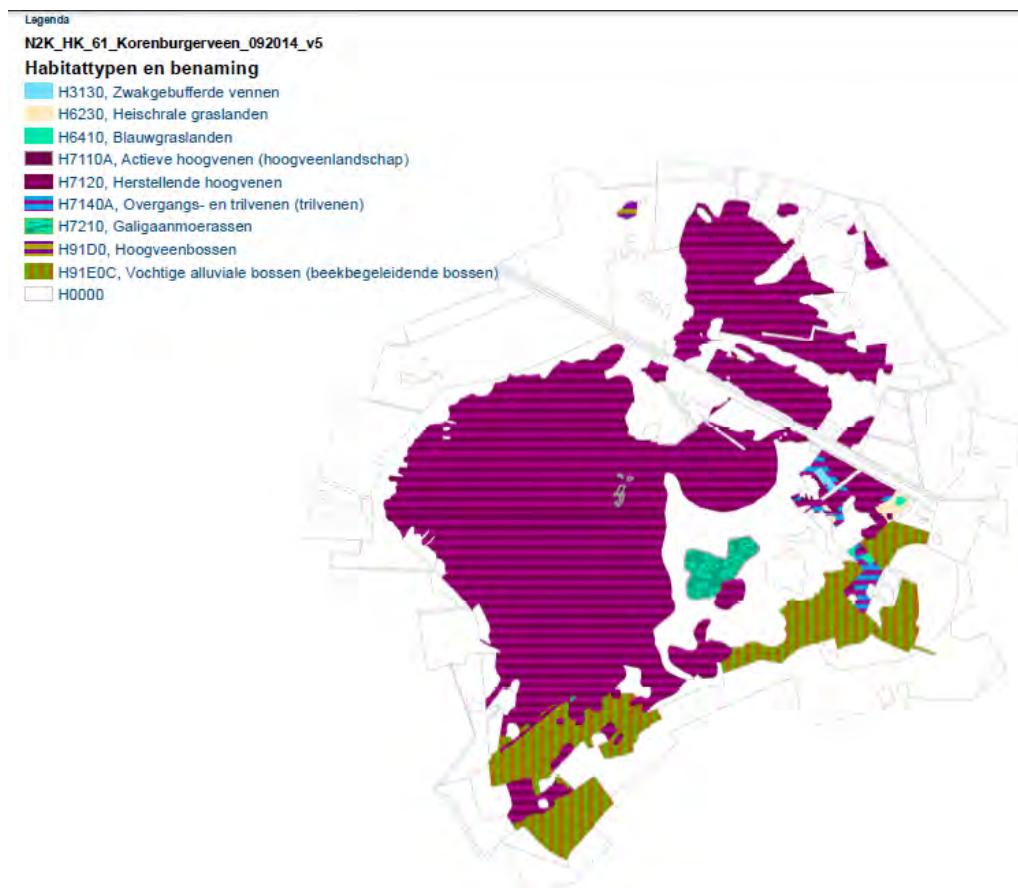
kl4 Sterke overbelasting (>2x KDW)

4. Kwaliteitsanalyse habitattypen en -soorten

In dit hoofdstuk volgt voor alle habitattypen – en soorten waarvan de KDW voor stikstofdepositie wordt overschreven, een beschrijving waarin wordt ingegaan op het voorkomen binnen het Natura 2000-gebied, de ecologische vereisten, sleutelprocessen en de kwaliteit en staat van instandhouding. De informatie omtrent ecologische vereisten en sleutelprocessen komt uit Bijlsma et al. (2008) en de door KWR opgestelde database voor ecologische vereisten van habitattypen die beschikbaar is op de website van EZ (versie november 2007). De staat van instandhouding is gebaseerd op de beschikbare ecologische basisgegevens over het gebied (m.n. te Linde & van den Berg 2007), de profielen (LNV 2008), de factsheets (Bijlsma et al. 2008) en het doelendocument (LNV 2006). Aan het eind van dit hoofdstuk worden deze gegevens in een overzichtstabel samengevat (zie Tabel 4.7).

Zoals uit §3.5 is gebleken, kent alleen het habitatype Hoogveenbossen (H91D0) in de huidige en toekomstige situatie geen overschrijding van de KDW. Stikstofdepositie is voor dit habitatype derhalve geen knelpunt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Voor dit habitatype zijn derhalve geen PAS-herstelmaatregelen noodzakelijk en worden in dit document niet verder uitgewerkt.

Uit recente analyse is gebleken dat het oppervlak dat kwalificeert voor het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120) veel omvangrijker is dan eerder werd aangenomen. Uit het rapport van Jansen et al. (2013) komt naar voren dat de ligging van dit habitatype gelijk is aan dat van het oorspronkelijke hoogveenlandschap. De auteurs stellen verder dat het zeer aannemelijk is dat binnen 30 jaar alle kwalificerende vegetatietypen verbeterd kunnen worden. Deze aanname wordt bevestigd door de vuistregelbenadering, waaruit blijkt dat alleen in de hoog gelegen delen van de randzones geen Herstellend hoogveen mag worden verwacht. In het Korenburgerveen betreft dit echter steeds delen die ook geen onderdeel waren van het oorspronkelijke hoogveenlandschap. Vegetatietypen die eerder tot Vochtige heiden (H4010A) of Hoogveenbossen (H91D0) waren gerekend, behoren feitelijk dus tot Herstellende hoogvenen (H7120). Deze correctie heeft uiteraard gevolgen voor de habitattypenkaart (figuur 4.1) en de oppervlakten van betrokken habitattypen.

Figuur 4.1. Habitattypenkaart van Korenburgerveen . Zie Bijlage I voor een grotere versie van deze kaart. Code H0000 betreft vegetatietypen die niet kwalificeren voor een habitatype.

4.1 Gebiedsanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen

4.1.A Kwaliteitsanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen

De instandhoudingsdoelstelling van dit habitatype is "Behoud oppervlak en kwaliteit".

Het habitatype komt slechts op één locatie en op zeer klein oppervlak in het Korenburgerveen voor (0.09 ha). Deze locatie is in 2005 door diep plaggen van nat schraalland ontstaan en werd gekenmerkt door de Associatie van Ongelijkbladig fonteinkruid, indicatief voor goed ontwikkeld habitatype (Te Linde & Van den Berg, 2007). Van de typische soorten voor dit habitatype is alleen Ongelijkbladig fonteinkruid in dit habitatype aangetroffen (Wolf, 2014). Recent ontwikkelt deze vegetatie zich echter in de richting van trilveen vegetaties en in 2013 was ca. 70% van deze locatie al geen ven/open water meer. Het habitatype kent derhalve zowel een negatieve trend in areaal als kwaliteit. In enkele tussen 1999 en 2005 gegraven poelen in het oostelijke deel van het gebied zijn echter wel potenties voor ontwikkeling van het habitatype. Hier komt dit habitatype nu niet voor. Deze poelen bestaan nu grotendeels uit open water en de vegetatie is hier (nog) niet ver genoeg ontwikkeld (Wolf, 2014).

4.1.B Systeemanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn:

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	Incidenteel tot niet	Regelmatig
Vochttoestand	Diep onder water tot 's winters inonderend (GVG: > -50 tot -5 -mv)	Zeer nat (GVG -5 tot 10 cm -mv)
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm (productie <1 ton ds/ha.jr) tot matig voedselrijk a (productie 4.5-7.5 ton ds/ha.jr)	Matig voedselrijk b (productie 4.5-7.5 ton ds/ha.jr)
Zuurgraad	Neutraal tot matig zuur (2a tot 4b); pH <7,5 en > 4,5	-

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: Zwakgebufferde vennen kennen geen regulier beheer (Arts et al., 2012), maar voor duurzame instandhouding van de zwakgebufferde condities is in veel gevallen een beperkte aanvoer nodig van gebufferd, schoon grond- water via kwel.
- KDW: 571 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).
- Periodiek wisselende waterstanden zijn een belangrijke vereiste.

4.1.C Knelpunten en oorzakenanalyse H3130 Zwakgebufferde vennen

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1). Ook de sterke overbelasting door stikstofdepositie in de actuele en toekomstige situatie is een belangrijk knelpunt (K7, K8). Daarnaast is dit habitatype kwetsbaar voor externe invloeden vanwege het geringe areaal (K2) en heeft ook vegetatieverandering door successie een negatief effect (K9).

4.1.D Leemten in kennis H3130 Zwakgebufferde vennen

Er zijn geen kennisleemten die de onderbouwing van de noodzaak voor PAS-herstelmaatregelen in de weg staan.

4.2 Gebiedsanalyse H4010A Vochtige heiden

In eerdere versies van deze PAS-gebiedsanalyse was dit habitatype nog als instandhoudingsdoelstelling uitgewerkt. Uit recente analyse is gebleken dat dit habitatype echter niet in het gebied voorkomt, omdat de voorkomens op veengronden tot het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120) gerekend moeten worden (Jansen et al., 2013). Dit habitatype is daarom in het Hernieuwde Aanwijzingsbesluit niet meer als doel aangewezen (PDN/2015-061) en wordt daarom in deze PAS-gebiedsanalyse niet verder uitgewerkt.

4.3 Gebiedsanalyse H6230 Heischrale graslanden

4.3.A Kwaliteitsanalyse H6230 Heischrale graslanden

De instandhoudingsdoelstelling van dit habitatype is "Behoud oppervlak en kwaliteit".

Het habitatype komt op beperkte schaal (0.79 ha) voor in de zuidoostelijke zone van het Korenburgerveen, en wel in de schraallandpercelen in de buurt van Den Oppas. Op grond van luchtfoto's en beheerinformatie in combinatie met de vegetatiekartering van Berglinde (2007) is het aannemelijk dat dit habitatype hier al voor 2004 aanwezig was (Wolf, 2014).

Het habitatype bestaat in het Korenburgerveen uit de Associatie van Klokjesgentiaan en Borstelgras (19Aa2). Dit vegetatietype is indicatief voor een goede kwaliteit van het habitatype. De typische soorten borstelgras, heidekartelblad, en welriekende nachtorchis komen in dit habitatype voor (Wolf, 2014).

Basisgegevens voor een goed onderbouwde trendanalyse ontbreken. Op basis van expert judgement lijken oppervlakte en kwaliteit van dit habitatype op de huidige locatie momenteel min of meer stabiel.

4.3.B Systeemanalyse H6230 Heischrale graslanden

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn:

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	Niet	
Vochttoestand	Nat (GVG: > 10 cm –mv) tot droog (GVG > 40 cm – mv en > 32 dagen droogte stress)	-
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm (productie <1 ton ds/ha.jr) tot licht voedselrijk (4,5 ton ds/ha/jr)	Matig voedselrijk (productie 4.5-7.5 ton ds/ha.jr)
Zuurgraad	Zwak zuur 3a (pH < 6,5) tot matig zuur 4b (pH > 4,5).	Zuur 5a (pH <4,5 en > 4)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: Heischrale graslanden zijn half-natuurlijke begroeiingen. Dat wil zeggen dat beheer (maai- en/of begrazingsbeheer) noodzakelijk is om de vegetatie als grasland te handhaven en successie naar struik- en bosfase te voorkomen (Smits et al., 2012).
- KDW: 714 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012).
- Behouden van zwak bufferend vermogen van de bodem.

4.3.C Knelpunten en oorzakenanalyse H6230 Heischrale graslanden

Stikstofdepositie is zowel in de actuele als toekomstige situatie (K7, K8) een belangrijk knelpunt voor dit habitatype (zie §3.5.1). Ook zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn, belangrijke knelpunten. PAS-herstelmaatregelen zijn daarom noodzakelijk.

4.3.D Leemten in kennis H6230 Heischrale graslanden

Er zijn geen kennisleemten die de onderbouwing van de noodzaak voor PAS-herstelmaatregelen in de weg staan.

4.4 Gebiedsanalyse H6410 Blauwgraslanden

4.4.A Kwaliteitsanalyse H6410 Blauwgraslanden op standplaatsniveau

De instandhoudingsdoelstelling van het habitatype is "Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit". De landelijke staat van instandhouding van H6410 Blauwgraslanden is zeer ongunstig en de relatieve bijdrage van het Korenburgerveen is gering. Dit heeft te maken met de zeer kleine oppervlakte dat hier momenteel van dit habitatype aanwezig is. De kwaliteit van het habitatype is matig (Te Linde & Van den Berg, 2007).

Blauwgraslanden komen in het Korenburgerveen voor met een zeer geringe oppervlakte van 0,3 ha, verdeeld over drie locaties in de omgeving van Den Oppas. Het betreft kleine stukjes van de in deze omgeving gelegen percelen met schraalland. De rest van deze percelen bevat thans geen vegetatietypen die tot een habitatype behoren, uitgezonderd de orchideeënrijke natte heide. In het Korenburgerveen bestaat het habitatype Blauwgraslanden uit het

vegetatietype Veldrus-associatie. Dit vegetatietype indiceert in combinatie met aanwezigheid van de soorten blauwe knoop, blauwe zegge, gevlekte orchis en kleine valerianen een goede ontwikkeling van het habitatype (Te Linde & Van den Berg, 2007).

De oppervlakte blauwgrasland is zeer gering, maar de snippers blauwgrasland maken deel uit van een landschapsgradiënt waarin ook hoogveen, vochtige heiden, broekbossen en galigaanmoeras aanwezig zijn. Op grond hiervan krijgt het criterium landschap de beoordeling voldoende en oppervlakte de beoordeling matig (Tabel 4.2A). Binnen het blauwgrasland is het aandeel ruigte, struweel of bos kleiner dan 10%. Daarom is de structuur van het habitatype als goed beoordeeld. In het habitatype zijn enkele kwaliteitssoorten (Gevlekte orchis, Brede orchis, Kleine valerianen) aangetroffen. Ook zijn de bijzondere kwaliteitssoorten Zilveren maan en Zompsprinkhaan aanwezig. Op grond van de aanwezigheid van genoemde soorten is de kwaliteit van de flora als voldoende en van de fauna als goed beoordeeld. De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Blauwgraslanden: Kleine valerianen, Blauwe zegge, Blauwe knoop en Zilveren maan.

Het habitatype Blauwgraslanden is in het Korenburgerveen door verdroging en verzuring sterk in areaal afgenomen. Door effectgerichte herstelmaatregelen treedt nauwelijks herstel op en zonder aanvullende interne en externe hydrologische maatregelen zal het habitatype verder degraderen (Te Linde & Van den Berg, 2007).

De huidige schraallandpercelen bij de Middeldijk gaan momenteel door verzuring verder achteruit. Lokale herstelmaatregelen die zijn uitgevoerd leiden niet tot duurzaam herstel. De zuurgraad en basenverzadiging blijven te laag voor blauwgraslanden en zeker voor kalkmoerassen en trilvenen die reeds decennia eerder zijn verdwenen. Plagmaatregelen zorgden voor een vertraging van de achteruitgang van Blauwgraslandsoorten. Zonder adequate maatregelen in de waterhuishouding zal het Blauwgrasland op den duur verdwijnen (KIWA 2007).

Tabel 4.2.A kwaliteit habitatype (bron: Provincie Gelderland, 2010)

Type	Actuele toestand		Trend	
Code en habitatype		Oppervlakte	Omvang	Kwaliteit
H6410 Blauwgraslanden	Landschap en oppervlakte: voldoende voor landschap, matig voor oppervlakte Structuur: goed Flora: voldoende Fauna: goed <i>Totaal: matig</i>	0,3 ha	-	-

4.4.B Systeemanalyse H6410 Blauwgraslanden

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn:

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	nooit	incidenteel
Vochttoestand	zeer nat (GVG 5 cm boven tot 10 cm onder maaiveld) tot nat (GVG 10 tot 25 cm -mv) Kritische GLG ondiep vanwege kwelafhankelijkheid	zeer vochtig (GVG 25–40 cm -mv)
Voedselrijkdom	matig voedselarm tot licht voedselrijk (productie 1-4.5 ton ds/ha.jr)	matig voedselrijk-a (productie 4.5-7.5 ton ds/ha.jr)
Zuurgraad	zwak zuur 3a (pH 6.0–6.5)	Neutraal 2b (pH 6.5-7.0);

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: Het regulier beheer van blauwgraslanden bestaat uit het jaarlijks maaien en afvoeren van de biomassa in de nazomer (augustus). Zolang verrijking met voedingsstoffen aan de orde is, is maaien in september of later minder gewenst omdat dan minder nutriënten, met name stikstof, worden afgevoerd. Voor de fauna is het van belang dat sommige delen periodiek niet worden gemaaid.
- KDW: 1071 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).
- De gewenste omstandigheden met betrekking tot de basenverzadiging en het grondwaterregime worden bijna altijd in hoge mate bepaald door de omgeving. De basenaanvulling, die nodig is als compensatie voor uitspoeling en afvoer van kationen via het maaisel, vindt plaats via de aanvoer van gebufferd grondwater. Het waterregime wordt eveneens gestuurd door lokale of regionale kwel. De blauwgraslanden liggen in de overgangszone tussen hoogveen en beekdal van de Schaarsbeek.

4.4.C Knelpunten en oorzakenanalyse H6410 Blauwgraslanden

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn. Ook stikstofdepositie (K7, K8) is een belangrijk knelpunt, want Blauwgraslanden zijn hiervoor zeer gevoelig. De stikstofdepositie is ter plaatse hoger dan de kritische depositiewaarde, waardoor negatieve effecten kunnen optreden. Op basis van de Aerius-berekeningen en de aanwezige gebiedskennis is tijdens de gebiedssessie geconstateerd dat stikstof zowel nu als in de toekomst (2030) een probleem is en blijft voor het halen van de instandhoudingsdoelen van dit habitatype (§3.5.1). PAS-herstelmaatregelen zijn daarom noodzakelijk. Eutrofiëring door instroom van landbouw water (K3, K4) is voor dit habitatype van minder belang.

4.4.D Leemten in kennis H6410 Blauwgraslanden

Voor dit habitatype gelden de volgende kennislacunes (Provincie Gelderland, 2010; werksessie met Natuurmonumenten en het waterschap Rijn en IJssel, 2011):

1. *Potenties voor nieuwe blauwgraslanden*; De modelleringen door Waterschap Rijn en IJssel geven aan dat er na het nemen van hydrologische maatregelen kansen liggen om ook nieuwe blauwgraslanden te ontwikkelen in de zuidoostelijke randzone. De exacte locaties dienen nog nader te worden vastgesteld. Daarna dient op deze locaties te worden onderzocht tot op welke diepte de bodem is verrijkt met fosfaten als gevolg van het landbouwkundige gebruik. De PAS-herstelmaatregel Ontwikkeling nat schraalgrasland in zuidoostelijke randzone (M1D) beoogt deze kennisleemte weg te nemen (zie §5.1).
2. *Gevolgen vernatting*; Naast kennis van fosfaatverrijking op voormalige landbouwgronden is ook kennis van de hoeveelheid zwavel en ijzer dat zich in de bodem bevindt essentieel. Dit bepaalt namelijk in grote mate hoe schadelijk vernatting kan zijn. Naast het versneld vrijkomen van fosfaat met vernatting kan er giftig sulfide worden gevormd. Dit laatste treedt met name op als er relatief weinig ijzer is. De overmaat aan zwavel na reductie tot sulfide kan dan niet in de bodem aan ijzer worden vastgelegd (in de vorm van ijzersulfide, pyriet). Kennis over de hoeveelheid ijzer en sulfide geeft aan hoe groot de risico's van vernatting zijn en is daarmee relevant voor een effectieve aanpak. Om de omvang van deze problematiek helder te krijgen is het nodig om op een aantal plekken bodems te verzamelen en de totale gehalte aan ijzer, zwavel te bepalen. Daarbij moeten de voorziene peilveranderingen in beeld worden gebracht door de actuele waterpeilen in de blauwgraslanden voor elke locatie te vergelijken met de gewenste standen. De basenverzadiging en fosfaatverrijking in de toplaag van de bodem moet worden gemeten om in te schatten of peilverlaging en

afgraven wat oplevert. PAS-herstelmaatregelen M1 en M2 richten zich, onder andere, op het wegnemen van deze kennislacunes (zie §5.1).

3. *Kwaliteit en kwantiteit van toestromend grondwater aan oostzijde*; De GGOR-analyse toont een intrekgebied voor het grondwater dat grofweg gelegen is tussen het Korenburgerveen en Winterswijk. Omdat basenrijkdom relatief dicht bij de wortelzone van basenminnende habitattypen zoals blauwgrasland aanwezig blijkt te zijn en er naar verwachting veel winst met lokale hydrologische maatregelen te behalen valt, zijn maatregelen in dit intrekgebied op basis van de huidige kennis niet nodig. Om meer zicht te krijgen op de samenstelling van dit water en de invloed op de hoeveelheid door het huidige landgebruik, de huidige drainage en de verdamping (onder andere door dennenaanplantingen), dient een raai van peilbuizen geplaatst te worden in dit intrekgebied. Deze kunnen worden opgenomen in het huidige meetnet, waarbij zowel waterpeilen als waterkwaliteit worden bijgehouden. In samenhang met monitoring van resultaten van lokale hydrologische maatregelen kan op langere termijn worden vastgesteld of ingrepen in het intrekgebied uitgevoerd kunnen worden (M9, zie §5.3).

4.5 Gebiedsanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

4.5.A Kwaliteitsanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

De instandhoudingsdoelstelling van dit habitatype is "Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit".

Volgens de analyse van Jansen et al. (2013) komt dit habitatype op vier plekken in het deelgebied Vragenderveen voor, met in totaal een oppervlak van 0.15 ha. Op deze locaties is Wrattig veenmos het meest algemene veenmos, maar ook Hoogveen-veenmos komt plaatselijk veel voor. De veenmosgroei is hier op gang gekomen tussen de horsten van Pijpenstrootje, die nog maar weinig bedekt. Op de bulten groeien verder veel Lavendelhei en Kleine veenbes. Plaatselijk komt Eenarig wollegras frequent voor. In de lagere bulten komen nog verschillende soorten van slenken voor. Stroomopwaarts gaan deze bultvormende vegetaties over in slenkbegroeiingen met hier en daar bulten. In de slenken zijn Waterveenmos, Fraai veenmos en Witte snavelbies aspectbepalend. Fraai veenmos kruipt zichtbaar omhoog uit de veenputten tegen de bulten of tegen de randen van de voormalige veenputten. De verwachting is dat de bultvormende begroeiingen zich verder zullen uitbreiden vanuit de nu aanwezige kernen (Jansen et al., 2013).

De auteurs melden verder dat ook in de zone bovenstrooms van de houten dam op veel plekken sprake is van herstel van bultvormende begroeiingen, zowel onder ijl berkenbegroeiingen als daarbuiten. In de ijle berkenbegroeiingen komen zowel Hoogveen-veenmos als Wrattig veenmos voor, maar ook de minerotrafente veenmossen Gewoon veenmos en Gewimperd veenmos. Deze begroeiingen voldeden echter (nog) niet aan de criteria voor Actieve hoogvenen, maar de verwachting is dat binnen een decennium delen van deze begroeiingen tot dit habitatype kunnen worden gerekend. Net buiten de strook met deze berkenbegroeiingen bevinden zich de uiteinden van voormalige veenputcomplexen. Hier werden bovengenoemde locaties met Actieve hoogvenen aangetroffen.

Als gevolg van reeds genomen herstelmaatregelen hebben delen van het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120) zich ontwikkeld tot Actieve hoogvenen (H7110A). Op basis van deze ontwikkeling is er sprake van een positieve trend in zowel oppervlak als kwaliteit.

Tabel 4.3.A kwaliteit habitatype (bron: Jansen et al., 2013).

Type	Actuele toestand		Trend	
Code en habitatype		Oppervlakte	Omvang	Kwaliteit
H7110A Actieve hoogvenen	Recent tot ontwikkeling gekomen door herstelmaatregelen	0.15 ha	+	+

4.5.B Systeemanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn:

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	nooit	n.v.t.
Vochttoestand	's winters inunderend tot nat (GVG: -20 - 25 cm -mv) GLG: nauwelijks wegzakkend tot zeer ondiep a (< 40 cm - mv)	Diep water – ondiep droogvallend water (GVG: > -20 cm - mv) GLG: zelden wegzakkend (<0 cm - mv); zeer ondiep – ondiep (30-50 cm - mv)
Voedselrijkdom	zeer voedselarm (productie <1 ton ds/ha.jr)	matig voedselarm (productie 1-2.5 ton ds/ha.jr)
Zuurgraad	zuur 5a+5b (pH < 4.5)	matig zuur 4a+4b (pH 4.5 - 5.5)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Het type is gebonden aan een neerslaghoeveelheid van 700 tot 1050 mm/jaar en een gemiddelde jaartemperatuur van 8 tot 12 °C.
- Wegzijging naar de ondergrond is zeer gering door de aanwezigheid van slecht doorlatende lagen.
- Aanwezigheid van een goed functionerende acrotelm waardoor de seizoensmatige fluctuaties in waterpeil beperkt is (1-3 dm t.o.v. veenoppervlak).
- KDW: 500 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).

4.5.C Knelpunten en oorzakenanalyse H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

De waterhuishouding van het veen is sterk verbeterd. Het belangrijkste knelpunt voor Actieve hoogvenen in het Korenburgerveen is stikstofdepositie die zowel in de actuele als toekomstige situatie hoger is dan de KDW (K7, K8; zie §3.5.1). De recente, lichte verhoging van de KDW van 400 naar 500 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012) leidt niet tot andere conclusies, omdat ook bij deze hogere KDW de mate van overschrijding van deze KDW erg groot is. Stikstofdepositie belemmert derhalve het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van dit habitatype en PAS-herstelmaatregelen zijn noodzakelijk.

4.5.D Leemten in kennis H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

Na de uitvoering van het hydrologisch herstelplan in de periode 2000-2001 zijn in 2004 de effecten op omgevingscondities en macrofauna in veenwater geëvalueerd. Hieruit bleek dat op korte termijn grote veranderingen in zowel omgevingscondities als macrofauna zijn opgetreden: met name in de vernatte compartimenten werd een afname van de macrofauna geconstateerd. Algemene soorten werden daar algemener, en zeldzame soorten werden zeldzamer (Verberk & Esselink, 2006). Hierbij spelen vermoedelijk schokeffecten en nivellering van omgevingscondities een rol. In de randen van het gebied, waar lokaal de invloed van grondwater toenam, werden juist meer soorten aangetroffen, waaronder karakteristieke soorten. Omdat het gebied behoorlijk gevarieerd is, hebben de meeste soorten zich ergens in het gebied kunnen handhaven (refugia). Het is onbekend hoe deze ontwikkeling uitpakt op de wat langere termijn. Dit aspect zal via monitoring wordt onderzocht (zie §5.4).

4.6 Gebiedsanalyse H7120 Herstellende hoogvenen

4.6.A Kwaliteitsanalyse H7120 Herstellende hoogvenen op standplaatsniveau

De instandhoudingsdoelstelling van het habitatype is "Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype H7110 Actieve hoogvenen is toegestaan". De landelijke staat van instandhouding van H7120 Herstellende hoogvenen is matig ongunstig en de relatieve bijdrage van het Korenburgerveen is gemiddeld. De kwaliteit van het habitatype is voldoende (Te Linde & Van den Berg, 2007).

Herstellende hoogvenen komen over een aanzienlijke oppervlakte voor in de deelgebieden Korenburgerveen s.s., Vragenderveen, Corlese en Meddose Veen (totaal 158,8 ha). Het habitatype omvat een groot aantal vegetatietypen waarbij het een vereiste is dat zij voorkomen op hoogveenrestanten waar hoogveenherstel gaande is of mogelijk is. Ook berkenbroekbossen en natte heiden op hoogveenrestanten behoren tot dit habitatype (Te Linde & Van den Berg, 2007). De meest voorkomende vegetatietypen zijn de Associatie van Gewone dophei en Veenmos en de Subassociatie met Eenarig wollegras van het Dophei-Berkenbroek. Daarnaast komen ook de volgende vegetatietypen voor:

- Waterveenmos-associatie (op kleine schaal)
- Rompgemeenschap met Snavelzegge, Rompgemeenschap met Veenpluis en Veenmos (op kleine schaal) en de Rompgemeenschap van Pijpenstrootje en Veenmos van de Klasse der hoogveenslenken
- Associatie van Moeraswolfsklauw en Snavelbies
- Associatie van Gewone dophei
- Subassociatie met orchideeën van de Associatie van Gewone dophei
- Rompgemeenschap van Eenarig wollegras, Rompgemeenschap van Pijpenstrootje en Rompgemeenschap van Wilde gagel van de Klasse der hoogveembulten en natte heiden
- Subassociatie met Struikhei van het Dophei-Berkenbroek.
- Rompgemeenschap van Wilde gagel en Rompgemeenschap van Pijpenstrootje van het Verbond der berkenbroekbossen

De aanwezige vegetatietypen zijn in combinatie met aanwezigheid van veenmossen in het grootste deel (13,7 ha) indicatief voor een goede ontwikkeling van het habitatype, op een kleinere oppervlakte (23,4 ha) voor een matige ontwikkeling (Te Linde & Van den Berg, 2007). Mede als gevolg van de vele gradiënten in het gebied, komen nog veel karakteristieke planten en dieren voor. De effecten van de damwanden en andere herstelmaatregelen zijn op verschillende plaatsen duidelijk zichtbaar: door de verhoogde waterstanden zijn de berken op veel plaatsen afgestorven. Het veenmospakket wordt dikker en er is toename geconstateerd van de typische soorten Kleine veenbes en Lavendelhei. Hoewel door de dammen veel gradiëntsituaties verloren zijn gegaan, is hierdoor herstel van het hoogveen in gang gezet en treedt, na een lange periode van degradatie, nu een overwegend positieve ontwikkeling van dit habitatype op. Dit uit zich ook in de recente kartering, op kleine schaal, van het habitatype Actieve hoogvenen (H7110A) binnen het Herstellend hoogveen (Jansen et al., 2013)

Op grond van het aanzienlijke areaal en de afwisseling van diverse vegetatietypen en gradiënten, krijgt het criterium landschap en oppervlakte de beoordeling goed (Tabel 4.4.A). De structuur van het habitatype wordt vanwege de inmiddels verlaagde en met veendijkje afgedekte damwanden als goed beoordeeld. In het habitatype zijn als typische soorten aangetroffen: Hoogveenveenmos, Lavendelhei, Kleine veenbes, Witte snavelbies, Venwitsnuitlibel, Levendbarende hagedis, Sprinkhaanzanger en Hoogveenglanslibel. Op grond van de aanwezigheid van deze soorten is de kwaliteit van de flora als voldoende en van de fauna als goed beoordeeld. In het verleden kwamen hier ook de bijzondere kwaliteitsoorten Veenmosorchis, Slijkzegge en Lange zonnedaauw voor (Te Linde & Van Der Berg 2003).

Tabel 4.4.A kwaliteit habitatype (bron: Provincie Gelderland, 2010, aangevuld met recente kennis m.b.t. verlaagde en afgedekte damwanden)

Type	Actuele toestand		Trend	
------	------------------	--	-------	--

Code en habitatype		Oppervlakte	Omvang	Kwaliteit
H7120 Herstellende hoogvenen	Landschap en oppervlakte: goed Structuur: goed Flora: voldoende Fauna: goed <i>Totaal: voldoende</i>	158,8 ha	+	+

4.6.B Systeemanalyse H7120 Herstellende hoogvenen

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn vanwege het grote aantal verschillende vegetatietypen die tot dit habitatype behoren, zeer breed en daardoor weinig sturend (zie tabel hieronder). Het verdient daarom aanbeveling om op vegetatieniveau naar kernbereik en aanvullend bereik van de ecologische vereisten te kijken¹.

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	nooit	n.v.t.
Vochttoestand	's winters inunderend tot nat (GVG: -20 - 25 cm -mv) GLG: nauwelijks wegzakkend tot zeer ondiep a (< 40 cm - mv)	Diep water – ondiep droogvallend water (GVG: > -20 cm - mv) GLG: zelden wegzakkend (<0 cm - mv); zeer ondiep – ondiep (30-50 cm - mv)
Voedselrijkdom	zeer voedselarm (productie <1 ton ds/ha.jr)	matig voedselarm (productie 1-2.5 ton ds/ha.jr)
Zuurgraad	zuur 5a+5b (pH < 4.5)	matig zuur 4a+4b (pH 4.5 - 5.5)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Een absolute voorwaarde voor het op gang komen van hoogveenvorming is het herstel van de juiste acrotelmcondities. De acrotelm bestaat uit de bovenste deels levende laag veen die doorgaans maximaal 0,5 m dik is. De acrotelm heeft de zelfregulerende hydrologische eigenschappen die een hoogveen tot een hoogveen maken. Het doorlaatvermogen van de acrotelm varieert met de grondwaterspiegel en neemt sterk af met een dalende grondwaterspiegel. Hierdoor neemt ook de laterale afvoer sterk af. Ook heeft een acrotelm in vergelijking met het veen dat eronder ligt (de sterker gehumificeerde catotelm) een hogere bergingscoëfficiënt, waardoor verdamping en afvoer van water minder effect hebben op de grondwaterspiegel. Daarnaast heeft een levend veenmosdek een regulerende invloed op de verdamping omdat de capillaire nalevering van water aanzienlijk vermindert wanneer het waterniveau in de acrotelm daalt. Stabiele waterstanden op of net onder maaiveld en met een zo gering mogelijke fluctuatie zijn optimaal voor de groei van veenmossen. Uiteindelijk moet de ontwikkeling van een acrotelm over grotere oppervlakte leiden tot het ontstaan van de hydrologische zelfregulering die voor het functioneren van het hoogveensysteem zo van belang is (Tomassen et al., 2003).
- Open water met voldoende licht en een hoge koolstofdioxideconcentratie.
- Lage afbraaksnelheid van veen.
- Onder het beheer van herstellende hoogvenen vallen maatregelen die gericht zijn op de lange termijnontwikkeling van actief hoogveen, zoals maatregelen tegen verdroging en verwijderen berken. Uiteindelijk is het doel dat de H7120 Herstellende hoogvenen overgaan in H7110A Actieve Hoogvenen, hoogveenlandschap.

¹ De database Ecologische vereisten is te raadplegen via:

(<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=6&id=n2k61&topic=ecologischevereisten&orig=overzicht>).

- KDW: 500 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: zeer gevoelig (Van Dobben et al., 2012).

4.6.C Knelpunten en oorzakenanalyse H7120 Herstellende hoogvenen

De waterhuishouding van het veen is sterk verbeterd. Het belangrijkste knelpunt voor Herstellende hoogvenen in het Korenburgerveen is stikstofdepositie die zowel in de actuele als toekomstige situatie hoger is dan de KDW (K7, K8; zie §3.5.1). De recente, lichte verhoging van de KDW van 400 naar 500 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012) leidt niet tot andere conclusies, omdat ook bij de hogere KDW de mate van overschrijding van deze KDW erg groot is. Stikstofdepositie belemmert derhalve het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van dit habitatype en PAS-herstelmaatregelen zijn noodzakelijk.

4.6.D Leemten in kennis H7120 Herstellende hoogvenen

Na de uitvoering van het hydrologisch herstelplan in de periode 2000-2001 zijn in 2004 de effecten op omgevingscondities en macrofauna in veenwater geëvalueerd. Hieruit bleek dat op korte termijn grote veranderingen in zowel omgevingscondities als macrofauna zijn opgetreden: met name in de vernatte compartimenten werd een afname van de macrofauna geconstateerd. Algemene soorten werden daar algemener, en zeldzame soorten werden zeldzamer (Verberk & Esselink, 2006). Hierbij spelen vermoedelijk schokeffecten en nivellering van omgevingscondities een rol. In de randen van het gebied, waar lokaal de invloed van grondwater toenam, werden juist meer soorten aangetroffen, waaronder karakteristieke soorten. Omdat het gebied behoorlijk gevarieerd is, hebben de meeste soorten zich ergens in het gebied kunnen handhaven (refugia). Het is onbekend hoe deze ontwikkeling uitpakt op de wat langere termijn. Dit aspect zal via monitoring wordt onderzocht (zie §5.4).

4.7 Gebiedsanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

4.7.A Kwaliteitsanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

De instandhoudingsdoelstelling van dit habitatype is "Behoud oppervlak en kwaliteit".

Het habitatype komt met een oppervlak van 2.67 ha voor in de zuidoostelijke zone van het Korenburgerveen en wel in de schraallandpercelen in de buurt van Den Oppas. Op grond van luchtfoto's en beheerinformatie in combinatie met de vegetatiekartering van Berglinde (2007) is het aannemelijk dat dit habitatype hier al voor 2004 aanwezig was (Wolf, 2014). Te Linde & Van den Berg (2007) beschrijven dat trilveen vegetaties werden aangetroffen in verlandde sloten en drassige hooilanden met een drijvende vegetatielaag. De Associatie van Moerasstruisgras en Zompzegge duidt op goede ontwikkeling van dit habitatype. De typische soorten trilveenveenmos en ronde zegge zijn in dit habitatype aangetroffen (Wolf, 2014).

Basisgegevens voor een goed onderbouwde trendanalyse ontbreken. Op basis van expert judgement lijken oppervlakte en kwaliteit van dit habitatype op de huidige locaties momenteel min of meer stabiel.

4.7.B Steemanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn:

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	niet	Indicenteel
Vochttoestand	's winters inunderend tot zeer nat (GVG: <	Nat (GVG: 10-25 cm – mv)

	- 20 cm – mv en < 10 cm –mv) GLG: 0-30 cm –mv	GLG: 30-40 cm – mv
Voedselrijkdom	Licht voedselrijk (4,5 ton ds/ha/jr)	Matig voedselarm (productie 1-2.5 ton ds/ha.jr) Matig voedselrijk (productie 4.5-7.5 ton ds/ha.jr)
Zuurgraad	Neutraal 2b (pH < 7) tot matig zuur 4a (pH > 5)	Ka: matig zuur 4b (pH > 4,5) Kb: neutraal 2a (pH < 7,5)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Beheer: voorkomen van struweel- en bosopslag (dient <10% te zijn) door jaarlijks maaien;
- Gelaagde vegetatiestructuur met een goed ontwikkelde moslaag (> 30%)
- KDW: 1214 mol N/ha/jr (Van Dobben et al., 2012).

4.7.C Knelpunten en oorzakenanalyse H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn, de belangrijkste knelpunten. Bovendien is stikstofdepositie zowel in de actuele als toekomstige situatie (K7, K8) een belangrijk knelpunt, zij het in iets mindere mate dan bij Heischrale graslanden (H6230) en Blauwgraslanden (H6410) vanwege de wat hogere KDW van dit habitatype.

4.7.D Leemten in kennis H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Er zijn geen kennisleemten die de onderbouwing van de noodzaak voor PAS-herstelmaatregelen in de weg staan.

4.8 Gebiedsanalyse H7210 * Galigaanmoerassen

4.8.A Kwaliteitsanalyse H7210 * Galigaanmoerassen op standplaatsniveau

De instandhoudingsdoelstelling van het habitatype is "Behoud oppervlakte en kwaliteit". De landelijke staat van instandhouding van H7210 *Galigaanmoerassen is matig ongunstig en de relatieve bijdrage van het Korenburgerveen is gering. De kwaliteit van het habitatype staat onder druk en vertoont een negatieve trend.

Het habitatype Galigaanmoerassen is aanwezig met een oppervlakte van 1,8 ha rond de Middeldijk. Het betreft één groot galigaanmoeras en een kleine geïsoleerd hiervan gelegen plek. Het habitatype Galigaanmoerassen bestaat uit de Galigaan-associatie, die hier voorkomt in mozaïek met de Riet-associatie en de Associatie van Grauwe wilg. De Galigaan-associatie indiceert een goede ontwikkeling van het habitatype, maar komt in combinatie voor met rietmoeras en wilgen- en gagelstruweel. Er zijn geen uitgebreide galigaanvelden aanwezig; de Galigaan groeit verspreid tussen de andere vegetatietypen. Enkele kenmerkende plantensoorten van het Knopbies-verbond zijn aanwezig, zoals Ronde zegge, Draadzegge en Waterdrieblad (Te Linde & Van der Berg, 2007).

De kwaliteit van galigaanmoerassen wordt door (Bijlsma et al. 2008) niet expliciet beoordeeld (Tabel 4.5.A). Er zijn, op de typische soort Blauwborst na, geen planten- en diersoorten die geschikt zijn als kwaliteitsindicator. Het is maar de vraag of soortenrijke, ijle galigaanvelden kwalitatief beter beoordeeld moeten worden dan soortenarme dichte galigaanvelden. De oppervlakte is de enige indicator waarmee iets over kwaliteit kan worden gezegd. Hiervoor geldt: hoe groter, hoe beter (Bijlsma et al., 2008). De Blauwborst is hier overigens wel aanwezig; langs de Middeldijk liggen diverse territoria van deze vogelsoort (bron: vogelwerkgroep Zuid-Oost Achterhoek). Positief is verder de aanwezigheid van enkele

kenmerkende plantensoorten van het Knopbies-verbond, zoals Ronde zegge, Draadzegge en Waterdrieblad (Wolf, 2014).

De kwaliteit was in het verleden beter (aanwezigheid kalkminnende soorten). Het habitatype Galigaanmoerassen staat onder druk en wordt op dit moment in de successie geleidelijk door struweel en riet vervangen. Ook staat de aanwezigheid van het habitatype sterk onder druk door vernatting (te hoog opgezette waterstanden), vermoedelijk ook verzuring en incidentele overstroming met voedselrijk water vanuit de Schaarsbeek.

Tabel 4.5.A kwaliteit habitatype (bron: Provincie Gelderland, 2010)

Type	Actuele toestand		Trend	
Code en habitatype		Oppervlakte	Omvang	Kwaliteit
H7210 Galigaanmoerassen	Landschap en oppervlakte: niet beoordeeld Structuur: niet beoordeeld Flora: niet beoordeeld Fauna: niet beoordeeld Totaal: niet beoordeeld	1,8 ha	-	-

4.8.B Systeemanalyse H7210 * Galigaanmoerassen

De verspreiding en de kwaliteit van het habitatype hangt samen met verschillend (a)biotische factoren. De ecologische vereisten voor duurzaam behoud en ontwikkeling van dit habitatype zijn:

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	niet ingedeeld	niet ingedeeld
Vochttoestand	ondiep permanent water, ondiep droogvallend water of 's winters inunderend (GVG 5 – 50 cm +mv; GLG boven maaiveld tot maximaal 20-50 cm -mv)	diep water (GVG >50 +mv); zeer nat (GVG 5 cm boven tot 10 cm onder mv)
Voedselrijkdom	licht voedselrijk tot matig voedselrijk-b (productie 2.5-11 ton ds/ha.jr)	n.v.t.
Zuurgraad	Basisch 1a (pH >8) tot zwak zuur 3b (pH 5.5 – 6.0)	matig zuur 4a (pH 5.0 - 5.5)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Galigaan vestigt zich bijzonder moeilijk uit zaad, een fenomeen dat alleen bekend is uit het kustgebied. Basenrijke condities zijn nodig maar niet voldoende. De vestigingscondities zijn niet goed bekend. Na vestiging kan Galigaan op den duur domineren en vormt dan ontoegankelijke, ondoordringbare en zeer soortenarme vegetaties. Een wisselende waterstand met basenrijk water langdurig in of boven het maaiveld is gunstig voor het ontstaan van dichte galigaanvelden. Na verdroging kunnen zich ook andere soorten vestigen waaronder houtige gewassen. Maaien met lage frequentie (circa eens per vier jaar) is dan nodig. Ook in een geheel verboste vegetatie kan Galigaan zich nog lang handhaven.
- Beheer: De meeste voorkomens van dit type in Nederland worden niet beheerd. Wanneer *Cladium* zich eenmaal gevestigd heeft kan hij lang stand houden, ook als de abiotische condities verslechteren. Af en toe (eens per vijf jaar) maaien in de winter kan de vegetatie opener maken en daarmee vestiging van soorten uit het *Caricion davallianae* mogelijk maken, waardoor de soortenrijkdom toeneemt. Verstoring van de bodem en het voorkomen van een dikke strooisellaag (door strooiselverwijdering) is hierbij ook zeer effectief.
- KDW: 1571 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: gevoelig (Van Dobben et al., 2012).

- Voor dit habitatype in het Korenburgerveen zijn de belangrijkste sturende factoren de pH (basenrijkdom) en de vochttoestand. Door het gebrek aan basenrijke kwel treedt verzuring op. De compartimentering heeft geleid tot te hoge waterstanden voor dit habitatype.

4.8.C Knelpunten en oorzakenanalyse H7210 * Galigaanmoerassen

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn. Ook stikstofdepositie (K7, K8) is een belangrijk knelpunt. De stikstofdepositie is ter plaatse hoger dan de kritische depositiewaarde, waardoor negatieve effecten kunnen optreden. Met name bos- en struweelopslag (K9) als gevolg van de toegenomen voedselbeschikbaarheid zijn hierbij een probleem. Op basis van de Acrius-berekeningen en de aanwezige gebiedskennis is tijdens de gebiedssessie geconstateerd dat stikstof zowel nu als in de toekomst (2030) een probleem is en blijft voor het halen van de instandhoudingsdoelen van dit habitatype (zie §3.5.1). Daarnaast is vernatting (K5) door het verhogen van het waterpeil als gevolg van de compartimentering een probleem. Natuurmonumenten geeft echter aan dat delen van dit habitatype nog steeds af en toe droogvallen, waardoor kieming van Galigaan mogelijk blijft.

4.8.D Leemten in kennis H7210 * Galigaanmoerassen

Voor dit habitatype gelden dezelfde kennisleemten t.a.v. de gevolgen van vernatting (bodemgesteldheid) en de kwaliteit en kwantiteit van toestromend grondwater aan oostzijde, als beschreven voor habitatype Blauwgraslanden (H6140, zie §4.4.D; Provincie Gelderland, 2010; werksessie met Natuurmonumenten en het waterschap Rijn en IJssel, 2011). Om deze kennisleemten weg te nemen, met name die m.b.t. bodemgesteldheid, is hydrologisch en bodemchemisch onderzoek op korte termijn noodzakelijk (M1, M2 en M9, zie ook §5.3).

4.9 Gebiedsanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen

4.9.A Kwaliteitsanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen op standplaatsniveau

De instandhoudingsdoelstelling van het habitatype is "Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen (subtype C)". De landelijke staat van instandhouding van H91E0C *Vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen is matig ongunstig en de relatieve bijdrage van het Korenburgerveen is gering. De kwaliteit van het habitatype is goed.

Het habitatype Vochtige alluviale bossen komt met een oppervlakte van 31 ha voor in het dal van de Schaarsbeek (in het zuiden en zuidoosten van het Korenburgerveen). Het bestaat uitsluitend uit elzenbroekbossen die in de gradiënt naar het hoogveen toe overgaan in berkenbroekbossen (Hoogveenbossen). Het meest kenmerkende vegetatietype voor de Vochtige alluviale bossen in het Korenburgerveen is de typische subassociatie van het Elzenzegge-Elzenbroek; dit vegetatietype komt hier binnen het habitatype Vochtige alluviale bossen ook veruit het meest voor. Over kleinere oppervlakte zijn ook de Subassociatie met Framboos van het Elzenzegge-Elzenbroek en de Rompgemeenschap van Gewone braam van het Verbond der elzenbroekbossen hier aanwezig. In het zuidwesten is een nat beekbegeleidend elzenbroekbosgedeelte aanwezig dat op grond van het ontbreken van Elzenzegge en veelvuldig voorkomen van Pluimzegge als Moerasvaren-Elzenbroek is gekarteerd. Dit is een nat, goed ontwikkeld beekbegeleidend elzenbroekbos, dat ook tot het habitatype Vochtige alluviale bossen behoort. In mozaïek met deze elzenbroekbostypen, behoort op kleine schaal ook de Associatie van Waterviolier en Sterrekroos tot dit habitatype. De Rompgemeenschap van Gewone braam van het Verbond der elzenbroekbossen (ruim 1 ha) indiceert een matige ontwikkeling van het habitatype, de overige genoemde vegetatietypen (ongeveer 30 ha) een goede ontwikkeling.

Aangezien overgangen naar andere typen Vochtige alluviale bossen, zoals Vogelkers-Essenbos en Eiken-Haagbeukenbossen, ontbreken, krijgt het criterium landschap en oppervlakte de beoordeling voldoende (Tabel 4.6.A). De elzenbroekbossen zijn overwegend vrij jong en eenvormig; wel ontwikkelen die zich inmiddels naar oudere, structuurrijkere bossen met een toenemende hoeveelheid dood hout. Aansluitend hierbij is de structuur van het habitatype als matig tot voldoende beoordeeld. Er zijn geen plantensoorten gevonden die tot de bijzondere kwaliteitssoorten, kwaliteitssoorten of typische soorten voor het habitatype behoren, zodat de kwaliteit van de flora als matig is beoordeeld. Op grond van de aanwezigheid van de kwaliteitssoort Matkop en de bijzondere kwaliteitssoorten Grote weerschijnvlinder en de Kleine ijsvogelvlinder is de kwaliteit van de fauna als goed beoordeeld. Deze drie soorten zijn ook typische soorten voor dit habitatype.

Vernatting heeft in het recente verleden geleid tot een toename van het areaal nat elzenbroekbos. Sommige delen zijn echter dermate vernat (zeer langdurige inundatie) dat het bos er is afgestorven. De kwaliteit van de elzenbroekbossen staat onder druk door overstroming van voedselrijk water uit de Schaarsbeek en door gebrek aan aanvoer van basenrijk grondwater tot in de wortelzone van de vegetatie. Verbetering van de waterkwaliteit van de Schaarsbeek en van toestroom van grondwater is relevant voor verbetering van de kwaliteit van dit habitatype.

Tabel 4.6.A kwaliteit habitatype (bron: Provincie Gelderland, 2010)

Type	Actuele toestand		Trend	
Code en habitatype		Oppervlakte	Omvang	Kwaliteit
H91E0C *Vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen	Landschap en oppervlakte: voldoende Structuur: matig tot voldoende Flora: matig Fauna: goed <i>Totaal: matig</i>	29,1 ha	+	-

4.9.B Systeemanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen

Het habitatype Vochtige alluviale bossen komt in het Korenburgerveen uitsluitend voor in de vorm van elzenbroekbos, en vrijwel overal als de Typische subassociatie van het Elzenzegge-Elzenbroek. De ecologische vereisten voor dit vegetatietype zijn scherper dan die voor het gehele habitatype, omdat binnen het habitatype ook andere beekbegeleidende bosgemeenschappen vallen (Vogelkers-Essenbos en Goudveil-Essenbos) met duidelijk andere ecologische vereisten. Deze andere bostypen komen in het Korenburgerveen echter niet voor. Om een goede weergave van de ecologische vereisten van het habitatype te geven die toegesneden is op de huidige aanwezige elzenbroekbosvegetatie, zijn hieronder de waarden voor de Typische subassociatie van het Elzenzegge-Elzenbroek weergegeven. Voor de volledigheid is ook de gehele bandbreedte van het habitatype aangegeven.

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
Overstroming met beek- of rivierwater	<i>Elzenzegge elzenbroek</i> Regelmatig, incidenteel of nooit <i>Habitatype algemeen:</i> Regelmatig, incidenteel of nooit	n.v.t.
Vochttoestand	<i>Elzenzegge elzenbroek:</i> 's winters inunderend tot zeer nat (GVG 20 cm +mv tot 10 cm -mv; GLG ondiep, niet meer dan 30-60 cm -mv) <i>Habitatype algemeen:</i> 's winters inunderend of zeer nat tot vochtig (GVG 20 cm +mv tot > 40 cm -mv met < 14 dagen/jr droogtestress)	<i>Elzenzegge elzenbroek:</i> Nat (GVG 10-25 cm -mv) <i>Habitatype algemeen</i> matig droog (GVG >40 cm -mv, 14-32 dagen/jr droogtestress)
Voedselrijkdom	<i>Elzenzegge elzenbroek:</i>	<i>Elzenzegge elzenbroek:</i>

Ecologische factor	Kernbereik	Aanvullend bereik
	Matig voedselrijk 4a + 4b (productie 4.5-11 ton ds/ha.jr) <i>Habitatype algemeen:</i> Licht voedselrijk tot matig voedselrijk-b (productie 2.5-11 ton ds/ha.jr)	Licht voedselrijk (productie 2.5-4.5 ton ds/ha.jr) <i>Habitatype algemeen:</i> zeer voedselrijk (productie 11.0-15.0 ds/ha.jr)
Zuurgraad	<i>Elzenzegge elzenbroek:</i> Neutraal 2b tot matig zuur 4a (pH 5.0–7.0) <i>Habitatype algemeen:</i> Neutraal 2a tot matig zuur 4a (pH 5.0 – 7.5)	<i>Elzenzegge elzenbroek:</i> matig zuur 4b (pH 4.5-5.0) <i>Habitatype algemeen:</i> Basisch (pH >7.5); matig zuur 4b (pH 4.5-5.0)

Sleutelprocessen en overige factoren:

- Een hoge grondwaterstand met tijdelijke inundatie in de winter ondiep (tot maximaal circa 60 cm diepte) wegzakkende grondwaterstanden in de zomerperiode bepalen het karakter van de elzenbroekbossen in beekdalen op de hogere zandgronden. De waterkwaliteit staat onder invloed van toestroom van grondwater en van overstroming vanuit de beek.
- Beheer bestaat veelal uit nietsdoen, alhoewel het voor de biodiversiteit gunstig zou zijn om op plaatsen waar vroeger gekapt werd het kapregime weer ter hand te nemen, bijvoorbeeld aan bosranden.
- De gewenste condities met betrekking tot de basenverzadiging en het grondwaterregime worden bijna altijd in hoge mate bepaald door de omgeving. De basenaanvulling, die nodig is om het hoofd te bieden aan uitspoeling en afvoer van kationen door regenwater, vindt plaats via de aanvoer van gebufferd grondwater vanuit hoger gelegen gebieden en vanuit de beek of rivier. Daarnaast kunnen de inundaties met beek- of rivierwater hierbij een rol spelen.
- KDW: 1857 mol N/ha/jr, gevoeligheidsklasse: gevoelig (Van Dobben et al., 2012)- In het Korenburgerveen zijn de vochtuishouding en het overstromingsregime de belangrijkste sturende factoren voor de vochtige alluviale bossen.

4.9.C Knelpunten en oorzakenanalyse H91E0C * Vochtige alluviale bossen

De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn eutrofiëring (K3, K4) en verzuring door de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) door verdroging. Eutrofiëring vindt plaats door instroom van voedselrijk oppervlaktewater en door toestroom van oppervlakkig grondwater vanuit de aangrenzende (voormalige)landbouwpercelen. Dit vindt vooral plaats in de broekbossen (H91E0C). Ook interne eutrofiering (K6) lijkt aanwezig in de elzenbroekbossen gezien de sterke kroosontwikkeling. Stikstofdepositie is voor dit habitatype een minder groot probleem, maar belemmert in enige mate het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen (K7). In de actuele situatie (2014) kent ca. 84% van het oppervlak een matige overbelasting (tabel 3.1). Deze situatie zal volgens de prognoses in 2030 zijn verbeterd, maar ook dan wordt nog meer dan de helft van het areaal matig overbelast (zie §3.5.1).

4.9.D Leemten in kennis H91E0C * Vochtige alluviale bossen

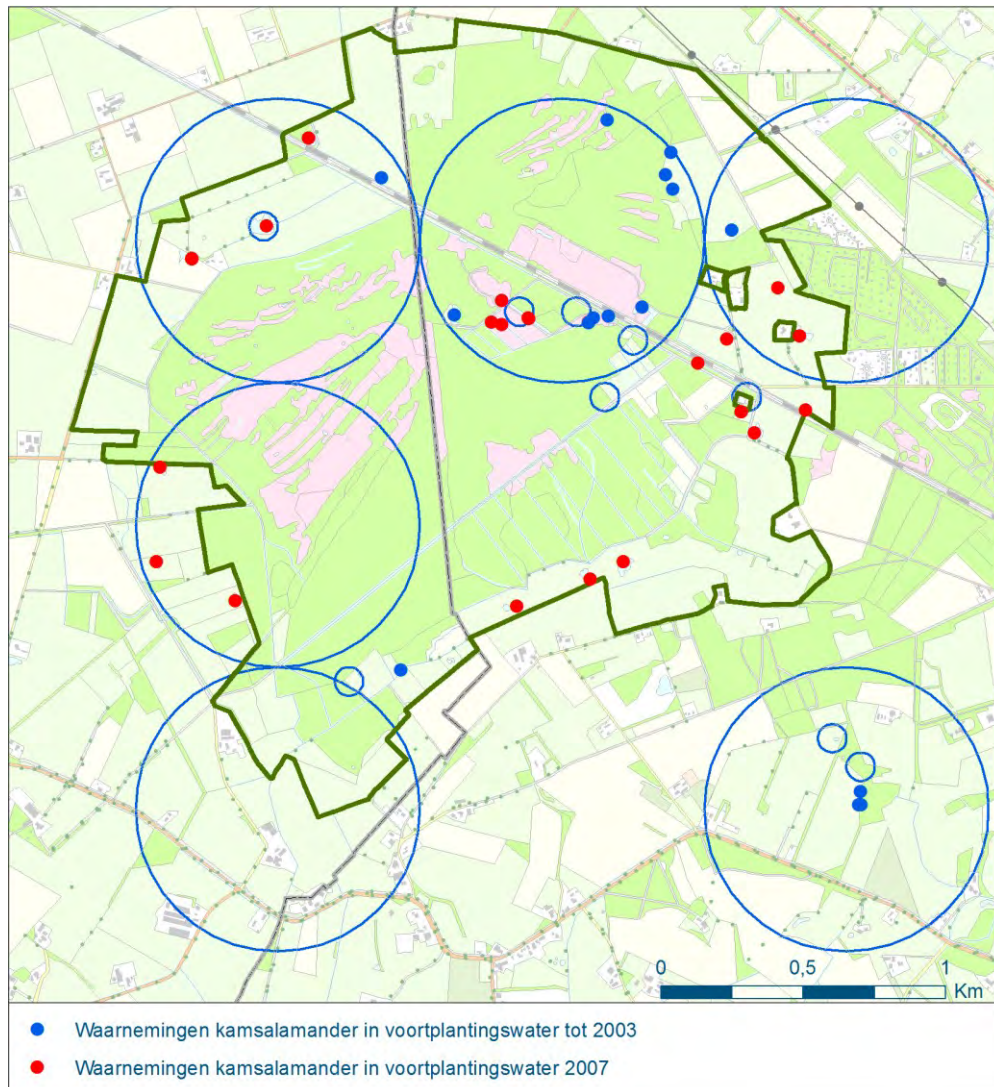
Er zijn geen kennisleemten m.b.t. Vochtige alluviale bossen in het Korenburgerveen.

4.10 H1166 Kamsalamander

4.10.A Kwaliteitsanalyse H1166 Kamsalamander

De instandhoudingsdoelstelling voor deze habitatrichtlijnsoort is "Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit van het leefgebied, en toename van populatiegrootte". De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig. De bijdrage van het Korenburgerveen aan de landelijk situatie is aanzienlijk.

Het voorkomen van de kamsalamander in en om het Korenburgerveen is weergegeven in figuur 4.2. Tijdens inventarisaties in 2007 is de kamsalamander in 19 van de 36 onderzochte wateren aangetroffen (Te Linde & van der Berg, 2007). De wateren waarin de soort is aangetroffen liggen vooral in de randzone rondom de hoogveenkern. In het hoogveengebied zelf komt de kamsalamander alleen voor aan de zuidzijde van het spoor in enkele putjes, in de spoorsloot en in een vijver, daar waar het water meer gebufferd is. Deze locaties behoren tot het habitattypen Herstellende hoogvenen (zie figuur 4.1). De hoogveenkernen en open veenputten in het Korenburgerveen zijn niet geschikt als leefgebied voor de soort vanwege de hoge zuurgraad van de wateren.

Figuur 4.2. Voortplantingswateren Kamsalamander in Korenburgerveen en directe omgeving. (Bronnen: Staring Advies; te Linde & van den Berg 2007). Grote cirkel = km-hok; kleine cirkel = ha-hok; stip = exacte locatie.

Het waterhabitat van de kamsalamander in de randzone van het Korenburgerveen bestaat uit gebufferde, matig voedselrijke poelen en kleine putjes met een goed ontwikkelde watervegetatie van onder andere drijvend fonteinkruid en duizendknoopfonteinkruid. Veel van deze wateren zijn in de afgelopen 15 jaar hersteld of nieuw aangelegd (Te Linde & van der Berg, 2007). De huidige kwaliteit van de meeste poelen in de randzone van het Korenburgerveen is goed.

Landhabitat van kamsalamander ligt in een zone van maximaal enige honderden meters rond de voortplantingswateren. Geschikt landhabitat van kamsalamander in het Korenburgerveen

bestaat uit structuurrijke bossen, houtwallen en ruigere graslanden. Hier is voldoende voedsel te vinden en zijn verblijfplaatsen in ruime mate aanwezig in de vorm van hopen, stenen, takkenhopen en ander liggend dood hout.

In en om het Korenburgerveen is de situatie veel positiever dan de landelijke. In de huidige situatie is een grote populatie van de Kamsalamander aanwezig, geconcentreerd in de randzone van het gebied. De omvang van de populatie is de afgelopen 15 jaar aanzienlijk toegenomen: er is sprake van een positieve trend. Het grote aantal voortplantingswateren waarin de soort is aangetroffen duidt op een grote en duurzame populatie. Verbindingen met andere kernpopulaties in de omgeving lijken op grond van de beschikbare gegevens vrij beperkt.

4.10.B Systeemanalyse H1166 Kamsalamander

In een kernleefgebied van de Kamsalamander is een poeldichtheid van 5 tot 10 poelen per vierkante kilometer voldoende is om een stabiele populatie te garanderen. Het exacte aantal poelen dat vereist is, is afhankelijk van de totale oppervlakte van het leefgebied en de afstand tussen de poelen. De minimale oppervlakte van de poelen is 500 vierkante meter. De poelen dienen op beperkte afstand (< 300 m) te liggen van geschikt landhabitat in de vorm van loofbos, houtwallen en bosschages. Per vierkante kilometer kan een oppervlakte van 3-4 hectare geschikt landhabitat als ondergrens genomen worden (Schut et al 2008).

Naast kerngebieden, zijn ook verbindingzones tussen de kerngebieden essentieel voor een op lange termijn duurzame populatie. De verbindingzones van de kamsalamander dienen te voldoen aan de vereisten zoals opgegeven in het ecologische model "Kamsalamander" (<http://www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=2368>), dat is opgesteld ten behoeve van de realisatie van de ecologische hoofdstructuur. Dit model streeft naar een leefgebied voor de kamsalamander met natte elementen (poelen) voor de voortplanting en droge elementen (houtwallen, bosschages et cetera) als landhabitat zodat verbindingen ontstaan tussen de kernpopulaties. Een corridor is een langgerekt, min of meer aaneengesloten gebied van tien tot vijftig meter breed met een geschikte begroeiing, waarbij ook barrières zoals wegen en waterlopen worden opgeheven. Stapstenen zijn kleine leefgebieden van één tot enkele hectaren waar de soort zich kan voortplanten, zodat een afstand naar een kernpopulatie via een aantal stappen kan worden overbrugd. Stapstenen liggen binnen de corridor.

Corridor:

- Begroeiing corridor: ruigte, struweel, (vochtig) schraalland, kleine loofbosjes, greppels, houtwal, oevers van sloten of beken, en dergelijke.
- Minimale breedte corridor: 10-15 meter, maximale lengte corridor: 500 meter
- Maximale onderbreking corridor: 50-100 meter
- Landschap in onderbreking: verkeerswegen, spoorwegen en bebouwing vormen een barrière voor dispersie. Dat geldt in mindere mate voor akkers.
- Barrières: Gebruik van tunnels is bekend. Grote tunnels (doorsnede > 1 meter) verhogen de effectiviteit. Ecoducten voldoen het best.

Stapsteen:

- Begroeiing poel: goed ontwikkelde water- en oevervegetatie waarin open ruimten aanwezig zijn
- Begroeiing landhabitat: struweel, heggen of houtwallen, met voldoende schuilmogelijkheden in de vorm van dood hout en dergelijke.
- Minimum oppervlakte stapsteen: 1-3 ha landhabitat met daarbinnen enkele forse poelen, bijvoorbeeld van 2000 m² elk.
- Onderlinge afstand stapstenen: 1 km.

Voor het succesvol koloniseren van nieuwe gebieden is het van belang dat poelen maximaal 400 meter uit elkaar liggen, waarbij een poeldichtheid van 4 per vierkante kilometer optimaal is (Spikmans et al. 2007).

4.10.C Knelpuntenanalyse H1166 Kamsalamander

Voor de kamsalamander zijn in het Korenburgerveen geen knelpunten bekend. Het leefgebied van de kamsalamander is in het Korenburgerveen (op een zeer klein deel dat tot Herstellend hoogveen behoort) niet of beperkt stikstofgevoelig en stikstofdepositie is derhalve geen knelpunt voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen (zie §3.5.1).

4.10.D Leemten in kennis H1166 Kamsalamander

Er zijn geen kennisleemten m.b.t. de kamsalamander in het Korenburgerveen.

4.11 Samenvatting instandhoudingsdoelstellingen en trends in areaal en kwaliteit

In tabel 4.7 wordt een samenvatting gegeven van de doelstellingen, de actuele toestand en trends in oppervlak en kwaliteit van de stikstofgevoelig habitattypen en habitatsoort.

Tabel 4.7. Overzicht van instandhoudingdoelen, trendgegevens en actueel oppervlakte van de habitattypen die voor het Korenburgerveen zijn aangewezen.

Habitatype	Doelstelling			Actuele toestand	Opp. (ha)	Trend	
	Opp.	Kwal.	Pop.			Opp.	Kwal.
H3130 Zwakgebufferde vennen	=	=		Verdwijnt door successie	0,09	-	-
H6230 Heischrale graslanden	=	=		Stabiel	0,79	=	=
H6410 Blauwgraslanden	>	>		Matig tot goed	0,3	-	-
H7110A Actieve hoogvenen	>	>		Recent ontwikkeld door herstelmaatregelen	0,15	+	+
H7120 Herstellende hoogvenen	>	>		Voldoende	158,8	+	+
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	=	=		Stabiel	2,67	=	=
H7210 *Galigaan-moerassen	=	=		Onder druk door successie	1,8	-	-
H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	=	>		Matig tot voldoende	29	+	-
H1166 Kamsalamander	>	>	>	Kwaliteit van water- en landhabitat is voldoende tot goed.		+	+

5. Gebiedsgerichte uitwerking PAS-herstelmaatregelen

In dit hoofdstuk worden de PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau (§5.1) en op habitatype niveau beschreven (§5.2). Herstelmaatregelen op gebiedsniveau richten zich met name op herstel van de waterhuishouding, terwijl het bij de maatregelen op habitatype niveau gaat om beheermaatregelen. Beide paragrafen worden afgesloten met een samenvattende tabel waarin wordt aangegeven welke knelpunten door de herstelmaatregelen worden weggenomen of verminderd. Ook is vermeld of het korte dan wel lange termijn maatregelen zijn en welke habitatypen van de maatregelen profiteren. De PAS-herstelmaatregelen worden in Bijlage II op kaart weergegeven.

Uitgangspunt voor dit hoofdstuk is het herstelplan voor het Korenburgerveen dat in 2012 in opdracht van Natuurmonumenten is opgesteld (Bell Hullenaar, 2013). Dit herstelplan is mede op basis van het advies van het OBN Deskundigenteam Nat Zandlandschap (2012) opgesteld. Daarnaast zijn het werkdocument beheerplan, het GGOR-document en de landelijke PAS-herstelstrategiedocumenten gebruikt. Bij de nummering van de herstelmaatregelen wordt (waar mogelijk) verwezen naar de overeenkomstige paragrafen in het bovengenoemd herstelplan.

De concrete uitwerking van de PAS-herstelmaatregelen wordt in hoofdstuk 7 beschreven. In hoofdstuk 8 wordt ingegaan op de effectiviteit van het gehele pakket aan PAS-herstelmaatregelen.

5.1 PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau

De belangrijkste opgaven t.a.v. de waterhuishouding van het Korenburgerveen zijn het herstel van kalkrijke grondwaterstromen in de zuidoostelijke randzone door het vergroten van de kweldruk, het voorkomen van oppervlakkige instroom van eutroof water en het optimaliseren van de interne waterhuishouding. Benodigde herstelmaatregelen zijn:

M1. Herstel basenrijke kwel door gebiedsgerichte aanpak oostelijke en zuidelijke randzone

Uit de GGOR-modelleringen is duidelijk geworden dat vooral de ontwatering van het gebied langs de Kooiveldweg-zuid en de Schaarsbeek en Parallelsloot nog altijd een deel van de toestromende kwel afvangen. Dit knelpunt (K1) kan alleen worden opgelost in een samenhangende integrale aanpak in overleg met belanghebbenden.

Het doel van de gebiedsgerichte aanpak is:

- Het herstel van het watersysteem
- De realisatie van de EHS; en
- Verbetering van de landbouwkundige structuur vlakbij het Korenburgerveen

Binnen deze gebiedsgerichte aanpak worden een aantal deelmaatregelen onderscheiden:

M1A. Gedeeltelijk dempen van de Schaarsbeek & inrichting percelen tussen Schaarsbeek en Parallelsloot (zie §5.3.6 in Bell Hullenaar, 2013).

Bell Hullenaar (2013) vermeldt over deze maatregel: Om de afvang en afvoer van basenrijk kwelwater te beëindigen en de voeding van het zuidoostelijke deel van het veengebied met dit water te herstellen is het gewenst de Schaarsbeek te dempen, en in combinatie hiermee (daar waar aanwezig) de kade langs de loop te verwijderen. Ook de kade vormt namelijk een barrière voor de natuurlijke afstroming naar het veengebied. De kade maakt deel uit van de compartimentering die is gerealiseerd in het kader van het eerder uitgevoerde herstelplan, om afstroming van water vanuit het veengebied naar de Schaarsbeek te voorkomen, maar met de demping van de beek wordt deze kade dus overbodig en ongewenst. Omdat er vanuit de randzone een aantal

dekzandruggen het veen in lopen zal bij verwijdering van de kade het water ook niet via het laagst gelegen deel van de randzone weg kunnen gaan stromen. Ofwel: met de demping van de Schaarsbeek en de verwijdering van de kade zal al het water weer op natuurlijke wijze doorstromen naar het veengebied en wordt bovendien de complete natuurlijke gradiënt hersteld.

Bij het dempen van de Schaarsbeek zal echter een zone met voormalige landbouwgronden langs de beek permanent nat worden, waardoor er vanuit de bodem veel meer fosfor zal gaan vrijkomen. Daarom is het beter om (net als verder oostelijk in de zuidoostelijke randzone) ook hier eerst de fosforrijke toplaag af te plaggen, alvorens de beek te dempen en de kade te verwijderen, want anders zal (ook) dit fosforrijke water het veen instromen. Bovendien kunnen de potenties van de betreffende zone zelf dan tot uiting komen (in de vorm van nat schraalgrasland, overgaand in trilveenvegetaties).

Door de plagwerkzaamheden op weloverwogen wijze uit te voeren gaat dit niet ten koste van het functioneren van het hydrologische systeem, maar wordt hiermee juist een bijdrage geleverd voor het gewenste systeemherstel op lange termijn. Hiertoe wordt ter plaatse van de dekzandruggen niet geplagd, zodat deze ruggen als drempels in het systeem aanwezig blijven. Zodoende blijft het drainageniveau van elke te plaggen zone ongewijzigd ten opzichte van de Ausgangssituatie.

Bovendien wordt voor een gefaseerde aanpak gekozen: eerst wordt het bovenstroomse beektraject (in samenhang met de aangrenzende grond) aangepakt, en vervolgens wordt op basis van de ervaringen die hier worden opgedaan besloten of en hoe de maatregelen in benedenstroomse richting voortgezet dienen te worden. Er is daarbij wel een hoge urgentie om de voorgestelde maatregelen in het bovenstroomse traject als één geheel op korte termijn uit te voeren, om zodoende het beoogde systeemherstel in de zone van het schraalgraslandreservaat te kunnen realiseren.

De natuurlijke afwatering via het veengebied wordt in het noordoostelijke deel in de huidige situatie ook enigszins geblokkeerd door de kaden / paden aan weerszijden van de afvoersloot van de schraalgraslanden. Het is raadzaam om hier de natuurlijke doorgang te herstellen, zodat het (Schaarsbeek)water hier gemakkelijk verder kan stromen, en het herstel van de natuurlijke afwatering niet gaat leiden tot een meer frequente inundatie van de laaggelegen schraalgraslanden langs de Middeldijk met beekwater. Dit betekent dus dat de kaden aan weerszijden van de afvoersloot het best verwijderd of verlaagd kunnen worden. Met de hierbij vrijkomende grond kan de afvoersloot zelf dus mooi gedempt worden

Het dempen van het traject van de Schaarsbeek ter hoogte van de Jagerinkswietjes levert in deze omgeving vooral grote winst op voor zowel de Jagerinkswietjes als de hiertegenover gelegen schraalgraslanden. De Schaarsbeek doorsnijdt hier namelijk een dekzandrug, en door de beek te dempen zal de dekzandrug weer als belangrijk kwelvenster gaan functioneren. Dit is dus een belangrijke reden om ook dit beektraject te dempen, ondanks het feit dat afvoer van het systeem hierdoor meer in de richting van de schraalgraslanden langs de Middeldijk wordt verplaatst.

Het effect van deze maatregel wordt vergroot door tegelijkertijd ook de Parallelsloot te dempen (zie M1B), maar ook zonder deze toevoeging leveren de voorgestelde maatregelen al grote winst ten opzichte van de Ausgangssituatie en wordt een belangrijke stap gezet in relatie tot het beoogde systeemherstel op lange termijn (Bell Hullenaar, 2013).

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd.

M1B. Demping van de Parallelsloot en inrichten percelen (zie §5.4 in Bell Hullenaar, 2013).

Voor het verdere herstel van de voeding van (het zuidwestelijke deel van) de zuidoostelijke randzone en het laagveengebied met diep, basenrijk grondwater dient de afvang en afvoer van dit grondwater door de Parallelsloot te worden beëindigd. De beste methode hiervoor is demping van de Parallelsloot (Bell Hullenaar, 2013). Vanwege uitstralende effecten van deze maatregel (vernatting) op de omgeving, zullen ook de als Nieuwe Natuur begrensde percelen ten zuiden van de parallelsloot worden ingericht (ongeveer 1/3e maaiveldverlaging en inrichting en 2/3e alleen inrichting). Door deze maatregelen wordt de zuidoostelijke randzone verbreed.

Deze maatregel wordt gesplitst in 2 fases, zodat de N2000 doelen gehaald worden én het draagvlak in de streek wordt vergroot door meer tegemoetkoming voor de betreffende particulieren:

M1B1: Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L8a

De percelen waarop deze inrichting is gewenst, kunnen o.b.v. particulier natuurbeheer worden ingericht en beheerd of door aankoop of kavelruil beschikbaar komen voor inrichting en beheer door Natuurmonumenten.

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd.

M1B2: Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L10

De percelen waarop deze inrichting is gewenst, dienen in gebiedsproces beschikbaar te komen. Hiervoor is minimumvariant o.b.v. particulier natuurbeheer en maximumvariant aankoop/verplaatsing 1 bedrijf incl. percelen (ten tijde van uitvoering van deze maatregel zal traject verkend worden mbt aankoop/verplaatsing/onteigening)

Deze maatregel kan op lange termijn (2^e/3^e beheerplanperiode) worden uitgevoerd.

NB: het is wenselijk om nu al in overleg de mogelijkheden van functieverandering van de betreffende percelen te onderzoeken en om afspraken te maken (L10 mag ook eerder in uitvoering gaan als betreffende eigenaren nu al willen meewerken).

M1C. Herstel en uitbreiding van het schraalgraslandcomplex langs de Middeldijk (zie §5.2.7 in Bell Hullenaar)

Op lokaal schaalniveau is herstel van een meer natuurlijke waterhuishouding gewenst. Bell Hullenaar (2013) vermeldt hiervoor de volgende lokale maatregelen:

- (zie ook M1a:) De afvoersloot van het schraalgraslandcomplex wordt gedempt. Dit levert vooral winst voor de schraalgraslanden langs de Schaarsbeek: de afvoersloot doorsnijdt hier namelijk de flank van een dekzandrug.
- (zie ook M1a:) In combinatie hiermee worden de kaden die aan weerszijden van de afvoersloot aanwezig zijn verwijderd, zodat de natuurlijke doorgang hier wordt hersteld en het (Schaarsbeek)water hier dus gemakkelijk verder kan stromen. Zodoende zal het herstel van de natuurlijke afwatering (door middel van demping van de Schaarsbeek) niet gaat leiden tot een meer frequente inundatie van de laaggelegen schraalgraslanden langs de Middeldijk met beekwater.
- Ook het slootrestant op de zuidwestgrens van de schraalgraslanden bij Den Oppas wordt gedempt: deze sloot snijdt namelijk een zandruggetje aan. Demping van het zuidoostelijke deel van deze sloot is minder urgent (want dit deel ligt in een geïnundeerd gebied), maar kan voor de volledigheid ook beter in de uitvoering worden meegenomen.
- Ook de kade die in de huidige situatie aan de zuidwestzijde langs deze sloot aanwezig is wordt (tenminste plaatselijk) verwijderd: deze kade belemmert namelijk de afvoer via hier aanwezige natuurlijke geultjes.
- Ook de slootrestanten aan de zuidzijde van het pad langs de spoorsloot worden geheel gedempt: ook deze slootrestanten doorsnijden ruggetjes.
- Ook de greppels en het afvoerslootje van de schraalgraslanden bij Den Oppas worden gedempt: de greppels en het slootje snijden namelijk kleine ruggetjes aan en draineren

ook in lichte mate grondwater, en de afvoer van zuur neerslagwater kan hier immers gewoon plaatsvinden via de natuurlijke geultjes.

- Bos/struweel verwijderen.

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd.

M1D. Ontwikkeling van nat schraalgrasland in de zuidoostelijke randzone (zie §5.3.8 in Bell Hullenaar, 2013).

Voor deze randzone vermeldt Bell Hullenaar (2013):

Om de hoge potenties voor herstel / ontwikkeling van nat schraalgrasland (met daarbij een complete gradiënt van heischraal grasland naar trilveenachtige vegetaties) te kunnen benutten wordt de fosforrijke toplaag afgeplagd. In de laagste delen betreft het hierbij het zanddek dat door de mens is aangebracht, en hogerop de flank betreft het de laag die door ploegwerkzaamheden is verstoord. Dus met het afplaggen van de toplaag worden niet alleen fosforarme omstandigheden gerealiseerd maar komt ook een niet verstoorde veen- of zandbodem aan de oppervlakte te liggen. Vooral in het lage deel is deze bodem ook (uitermate) ijzer en (vooral) calciumrijk. De dikte van de te verwijderen, verstoorde toplaag loopt veelal uiteen van 20 tot 40 cm, en bedraagt gemiddeld circa 30 cm.

Door de plagwerkzaamheden op weloverwogen wijze uit te voeren gaat dit (ook hier) niet ten koste van het functioneren van het hydrologische systeem. Hiertoe worden ter hoogte van tijdelijke peilbuizen Tpb12 en Tpb13 stroken grond (grotendeels dekzandruggen) niet geplagd, zodat deze stroken als drempels in het systeem aanwezig blijven. Oostelijk van Tpb12 hoeven geen (extra) stroken grond ongemoeid gelaten te worden, omdat het te plaggen gebied hier evenwijdig ligt aan de isohypsen (zie figuur 3.8). Zodoende blijft het drainageniveau van elke te plaggen zone ongewijzigd ten opzichte van de Ausgangssituatie. In de laagste delen van de plagstroken zal zodoende boven het toekomstige maaiveld een waterlaagje aanwezig zijn, wat dus gunstig is voor de ontwikkeling van trilveenachtige vegetaties. Omdat de plagstroken ook doorgetrokken worden naar de (zuid)oostflank en ook in verbinding staan met het moerasbos zal er ook geen sprake zijn van stagnatie in de afstroming, maar zal er juist een goede doorstroming aanwezig zijn.

Door het afplaggen van de fosforrijke toplaag zal ook de afstroming van fosforrijk water naar het aangrenzende moerasbos worden tegengegaan. Om dit op effectieve wijze te kunnen doen is het van belang om in ieder geval de zone met Pitrusvegetatie over zo groot mogelijke oppervlakte te plaggen. Aan de oostzijde zal dit ook het geval zijn, maar aan de noordzijde blijft een omvangrijke zone met Pitrus aanwezig. Er is (mede op grond van het overleg / terreinbezoek met het deskundigenteam) bewust voor gekozen om de zone aan de noordzijde van het moerasbos niet te plaggen. Dit is niet gedaan omdat hier (ondanks de aanwezigheid van de verstoorde en fosforrijke toplaag) plaatselijk al aardige soorten (als Gevlekte orchis en Veldrus) voorkomen, en ook om al te grootschalig plaggen te voorkomen. Uiteindelijk kan zo ook een interessante vergelijking gemaakt worden tussen de verschillende vormen van aanpak.

Voor het herstel van een meer natuurlijke waterhuishouding, met afvoer van overtollig (neerslag)water via het natuurlijke stelsel van overlopende kommen, worden in dit deelgebied de volgende maatregelen getroffen:

- In combinatie met het afplaggen van de toplaag van de bodem wordt het resterende slootprofiel van de sterk drainerende sloot in het grasland aan de zuidzijde van het moerasbos gedempt, en ook de zijslotjes worden hierbij meegenomen. Ook het benedenstroomse gedeelte van de sloot (in de zuidwestelijke uitloper van het moerasbos) wordt gedempt, want dit sloottraject doorsnijdt een ruggetje.

- Het nog aanwezige slootje in de Jagerinkswetjes wordt gedempt. Voor zover dat niet al het geval is, zal de afvoer in de toekomst op natuurlijke wijze plaats gaan vinden middels overstroming van het laagste punt in de dekzandrug (overloop aan de noordwestzijde en wellicht ook een tweede overloop aan de zuidwestzijde). Het peil zal daarbij overigens niet veel stijgen: ook in de huidige situatie vindt in natte perioden vermoedelijk op deze wijze al afvoer plaats.
- Om een mooie aansluiting te maken van het te plaggen gebied op het moerasbos is het raadzaam om de zeer voedselrijke, organische sliblaag organische uit de sterk verlande sloot op de oostgrens van het moerasbos te verwijderen, en deze sloot vervolgens tot aan het toekomstige maaiveld te dempen.

De hier aangetroffen hoge sulfaatrijkdom van het kwelwater (en de hiermee samenhangende risico's op sulfidetoxiteit en interne eutrofiëring) zal herstel / ontwikkeling van waardevolle natuurtypen niet in de weg te staan. Er zal namelijk vanwege het optreden van kwel en de oppervlakkige afvoer van water via het natuurlijke kommen- en laagten stelsel voldoende doorstroming van het systeem gerealiseerd worden. Bovendien zal ook door het afplaggen van de fosforrijke toplaag geen interne eutrofiëring meer op kunnen treden. Tot op zekere hoogte is de aanwezigheid van sulfaatrijk kwelwater in het Korenburgerveensysteem bovendien ook gewoon een natuurlijk gegeven (Bell Hullenaar, 2013).

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd.

M1E. Beëindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid (zie §5.4 in Bell Hullenaar, 2013)

Voor het optimaliseren van de waterhuishouding is ook het beëindigen van de onderbemaling bij enclave Kooiveldweg-zuid op korte termijn noodzakelijk. Hierdoor zal de toevoer van diep, basenrijk grondwater vanuit de geul van Winterswijk naar de schraalgraslanden en het laagveengebied zich verder herstellen (Bell Hullenaar, 2013).

Er is nog geen beslissing genomen over de manier waarop deze maatregel praktisch moet worden uitgevoerd. Opties zijn uitkoop van bestaande woningen, of het hydrologisch isoleren van de woningen d.m.v. damwanden. Beide opties hebben beoogde positieve effect op de waterhuishouding. Besluitvorming zal in overleg met bewoners moeten gebeuren. Hun voorkeur gaat uit naar een technische oplossing.

Deze maatregel dient op korte termijn (1^e beheerplanperiode) te worden uitgevoerd, in overleg met betrokkenen.

M1F. Afdichten van de vijverbodem in het Meddose Veen (zie §5.3.5 in Bell Hullenaar, 2013)

Uit onderzoek van Bell Hullenaar (2013) naar de vijverbodem in het Meddose Veen is gebleken dat in het noordelijke deel van de vijver de weerstandsbiedende kleilaag (gyttja) geheel is weggegraven, en dat in het oostelijke deel van de vijver de kleilaag voor een belangrijk deel is weggegraven. Als gevolg hiervan en onder invloed van het hoge peil in dit deel van de slenk kan (uit de randzone afkomstig) voedselrijk water dat via de slenk toestroomt hier infiltreren, en via de zandondergrond in (het noordelijke deel van) de schraalgraslanden langs de Middeldijk belanden. Om dit ongewenste en onnatuurlijke proces tegen te gaan wordt de vijverbodem afgedicht. Het afdichten van de bodem is het eenvoudigst uitvoerbaar als de vijver compleet wordt gedempt, maar dit wordt niet gedaan omdat de vijver van belang is als voortplantingsbiotoop voor libellen en amfibieën. Daarom is gekozen voor afdichting van de bodem met kleikorrels.

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd.

M2. Voorkomen van de toestroom van voedselrijk water

Een belangrijke interne maatregel is het tegengaan van periodieke instroom van voedselrijk water. Dit komt binnen vanuit afwatering van landbouwpercelen in het noordwesten, via de spoorsloot waar het tot in het centrale deel kan dringen. Dit water komt uiteindelijk in de Schaarsbeek waar het door overstrooming in de zuidoostelijke broekbossen en graslandcomplexen kan stromen. Om deze instroom tegen te gaan dienen de volgende maatregelen te worden getroffen:

M2A. Herstel noordwestelijke randzone (zie §5.3.2 in Bell Hullenaar, 2013).

Uit onderzoek van Bell Hullenaar (2013) is gebleken dat er veel voedingsstoffen vrijkomen uit de drassige delen van de vernatte landbouwgronden in de noordwestelijke randzone. Deze instroom van voedselrijk water staat het dempen van de Spoorsloten in de weg, want bij demping zal de invloedsfeer van het voedselrijke water weer gaan toenemen. Allereerst zal daarom deze instroom moeten worden verminderd.

Hiertoe vermeldt Bell Hullenaar (2013): Om deze toevoer van voedselrijk water via de Spoorsloten naar het centrale deel van het natuurgebied te beëindigen en natuurontwikkelingspotenties te benutten wordt de fosforrijke toplaag in noordwestelijke randzone afgegraven, en in combinatie hiermee worden de resterende slootprofielen gedempt. Uit het aanvullende onderzoek naar de bodemopbouw volgt bovendien dat de dikte van de fosforrijke toplaag ook gelijk is aan de dikte van de laag die door de mens, vanwege het ploegen van de bodem, is verstoord. Bij het ontgraven van de toplaag wordt gelijk zodoende een niet verstoorde, fosfaatarme zandbodem aan der oppervlakte gebracht. De dikte van de te verwijderen verstoorde toplaag loopt uiteen van 20 tot 40 cm, en bedraagt gemiddeld circa 30 cm.

Het afplaggen van de toplaag mag het hydrologisch functioneren van het totale systeem niet negatief beïnvloeden. Dit betekent dat de noordwestelijke randzone zijn rol als voedingsgebied voor het centrale deel van het veengebied moet blijven vervullen. Dit wordt gedaan door de natuurlijke afvoerdrempels van het hier aanwezige kommenstelsel te handhaven, waarmee de (grond)waterstanden in het gebied bij benadering gelijk blijven aan de huidige (grond)waterstanden. Consequentie hiervan is wel dat er behoorlijk omvangrijke plassen zullen ontstaan en dat er stroken met drassige, fosforrijke bodem aanwezig zullen blijven.

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd. In Bell Hullenaar (2013) wordt de concrete uitvoer van deze maatregel nauwkeurig beschreven (in §5.3.2), zie ook Bijlage II voor maatregelenkaart.

M2B. Dempen van de Zuidelijke Spoorsloot (zie §5.3.3 in Bell Hullenaar, 2013)

Na uitvoer van M2A kan de Zuidelijke Spoorsloot worden gedempt. Bell Hullenaar (2013) schrijft hierover: In samenhang met de beëindiging van de instroming van voedselrijk water vanuit de randzone kunnen ook de spoorsloten aangepakt worden. Bij de Noordelijke Spoorsloot hoeft hiervoor in feite niet meer ingegrepen te worden: door verlanding ligt het peil van de sloot al op het niveau van de uitgegraven slenk langs het spoor, en dit is het niveau dat hier bij benadering in de oorspronkelijke situatie aanwezig is geweest (voordat de natuurlijke afvoerslenk geblokkeerd werd door de aanleg van de Spoordijk). Bij het dempen van de uitgegraven slenk langs het spoor zou het peil dus te ver stijgen, waardoor tegen de spoordijk aan een onnatuurlijke en diepe waterplas zou ontstaan.

De Zuidelijke Spoorsloot dient wel over grote afstand aangepakt te worden: namelijk vanaf stuw S7 tot aan stuw S6 (nabij de monding in de Schaarsbeek): in dit traject doorsnijdt de Zuidelijke Spoorsloot namelijk eerst Zandige Heide en vervolgens de

flanken van de hoofdslenk die van het Meddose Veen naar het Korenburgerveen s.s. loopt. Hier dient in feite de situatie van voor de uitvoering van het eerste herstelplan (rond 2000) weer gerealiseerd te worden.

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd. In Bell Hullenaar (2013) wordt de concrete uitvoer van deze maatregel nauwkeurig beschreven (in §5.3.3), zie ook Bijlage II.

M2C. Afkoppeling van sloot en ophoging van perceel Dwarsdijk 12 (zie §5.4 in Bell Hullenaar, 2013)

Over deze maatregel zegt Bell Hullenaar (2013): Om de toevoer van voedselrijk water vanuit de perceelsloot naar de randzone en het veengebied te beëindigen is het gewenst de sloot van het perceel dat bij Dwarsdijk 12 hoort af te koppelen naar de hoofdwaterloop op de noordwestgrens van de randzone. De afkoppelingsloop kan het best aangelegd worden op de noordoostgrens van het betreffende perceel (op de grens met het hier aanwezige bosje). Omdat het drainageniveau van de sloot een stuk lager ligt dan het drainageniveau van de hoofdwaterloop, dient voor de handhaving van de huidige drooglegging de bodem van het perceel wel opgehoogd te worden. Hiervoor kan een deel van de (humeuze) zandgrond gebruikt worden die vrijkomt bij het afplaggen van de toplaag van de bodem in de noordwestelijke randzone. Door het perceel extra sterk op te hogen is in feite helemaal geen afkoppelingsloop en ook geen randsloot meer nodig: dus ook dit is een interessant alternatief (als blijkt dat aanleg van een afkoppelingsloop lastig realiseerbaar is).

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd. In Bell Hullenaar (2013) wordt de concrete uitvoer van deze maatregel nauwkeurig beschreven (in §5.4), zie ook Bijlage II.

M3 Overige hydrologische maatregelen

M3a. Herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot (zie §5.3.10 in Bell Hullenaar, 2013).

Bell Hullenaar (2013) vermelden over deze maatregel: Terwijl het bovenstroomse deel van de Korenburgerveensloot reeds in sterke mate is verondiept, is dit in het benedenstroomse deel grotendeels niet het geval. De loop is niet alleen nog aanwezig in laaggelegen, geïnundeerde delen (kleine kom aan de noordzijde en grote laagte verder zuidelijk), maar ook in de rug tussen deze laaggelegen gebieden in. De loop is hier gehandhaafd voor de afwatering van de schraalgraslanden in de zuidwestelijke randzone: de afvoersloot van de schraalgraslanden watert hierop af. De afvoersloot van de schraalgraslanden is erg diep en draineert zodoende veel kwelwater, en het deel van de Korenburgerveensloot dat de rug doorsnijdt voorkomt een goede opbolling van de grondwaterspiegel in de rug.

Om deze negatieve effecten tegen te gaan, en daarmee zowel de kwelwatervoeding van de schraalgraslanden als het moerasbos te verbeteren, is het raadzaam om ook hier een meer natuurlijke afwatering te realiseren: de afwatering kan namelijk vanuit de kleine noordelijke kom via de natuurlijke overloop aan zuidoostzijde van de kleine kom naar de grote zuidelijke laagte plaatsvinden. Het sloten- / greppelstelsel zal dan dus op de kleine kom gaan afwateren, waardoor het peil in het schraalgraslandgebied hoger zal worden, maar niet hoger dan het maaiveldniveau van het laagst gelegen deel van het schraalgrasland, wat dus een optimaal peil is voor herstel van de kwel in de wortelzone van de schraalgraslandvegetatie.

Deze maatregel dient in de 1^e beheerplanperiode te worden uitgevoerd. In Bell Hullenaar (2013) wordt de concrete uitvoer van deze maatregel nauwkeurig beschreven (in §5.3.10), zie ook Bijlage II.

M3b Natschade compensatie a.g.v. hydrologische maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot

Als gevolg van het gedeeltelijk dempen van de Schaarsbeek en het volledig dempen van de Parallelsloot (zie maatregelen M1a en M1b), ontstaat natschade voor de landbouw/bebouwing. Deze zal worden gecompenseerd door financiële compensatie of door de aanleg van buisdrainage op de betreffende percelen (buiten N2000/EHS).

Met bovenstaande herstelmaatregelen op gebiedsniveau wordt herstel van de waterhuishouding (met name van de basenrijke kwel) gerealiseerd en voorkomen dat voedselrijk water het Korenburgerveen in kan stromen. In combinatie met de beheermaatregelen die in §5.2 worden beschreven, worden de instandhoudingsdoelstellingen op korte en lange termijn gerealiseerd. De overige maatregelen die in Bell Hullenaar (2013) worden genoemd, te weten:

- *Ontwikkeling van nat schraalgrasland in de noordoostelijke randzone;*
- *Herstel van het Korenburgerveensysteem tot aan de natuurlijke afvoerdrempel ter hoogte van de Corlese Weg;*
- *Bescherming van het intrekgebied en verbetering van het functioneren hiervan;*

zijn vanuit het kader van de PAS daarom niet noodzakelijk. De 'Ontwikkeling van nat schraalgrasland in de noordoostelijke randzone' is wel een Natura 2000 maatregel en wordt opgenomen in het Natura 2000-beheerplan.

Tabel 5.1 Samenvatting van de herstelmaatregelen op gebiedsniveau. Aangegeven is welke habitattypen van deze maatregelen zullen profiteren. Verder is vermeld welk knelpunt(en) door de maatregelen worden aangepakt en of de maatregel op korte (KT) dan wel lange termijn (LT) noodzakelijk is.

Herstelmaatregel		H3130 Zwakgebufferde vennen	H6230 Heischrale graslanden	H6410 Blauwgraslanden	H7110A *Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	H7120 Herstellende hoogvenen	H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	H7210 *Galigaan-moerassen	H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	Relevant voor knelpunt (nr)	Korte of lange termijn (KT/LT)
<i>M1. Herstel basenrijke kwel door gebiedsgerichte aanpak oostelijke en zuidelijke randzone</i>											
M1A	Gedeeltelijk dempen Schaarsbeek	v	v	v			v	v	v	K1, K2	KT
M1B	Dempen Parallelsloot	v	v	v			v	v	v	K1, K2	LT
M1C	Herstel en uitbreiding van het schraalgraslandcomplex langs de Middeldijk	v	v	v			v			K1-K4	KT
M1D	Ontwikkeling nat schraalgrasland in zuidoostelijke randzone	v	v	v			v			K1-K4, K6	KT
M1E	Beëindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid	v	v	v			v			K1b	KT+LT
M1F	Afdichten van de vijverbodem in het Meddose Veen	v	v	v			v	v	v	K3, K4	KT
M2A	Herstel noordwestelijke randzone	v	v	v			v	v	v	K2-K4	KT

M2B	Dempen van de Zuidelijke Spoorsloot	v	v	v			v	v	v	K2-K4	KT
M2C	Afkoppeling van sloot en ophoging van perceel Dwarsdijk 12	v	v	v			v	v	v	K2-K4	KT
M3A	Herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot	v	v	v			v	v	v	K3	KT

5.2 PAS-herstelmaatregelen op habitattypeniveau

5.2.1 PAS-herstelmaatregelen H3130 Zwakgebufferde vennen

Belangrijkste knelpunten

Het habitatype komt op zeer kleine schaal voor en is daarom erg kwetsbaar voor verstoringen. De belangrijkste knelpunten voor dit habitatype zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en verzuring en vermesting door sterke overbelasting door stikstofdepositie in zowel de actuele en als toekomstige situatie (K7, K8). Successie naar latere ontwikkelstadia van de vegetatie zijn hiervan het gevolg.

Voorkomen verslechtering korte termijn

Om behoud van dit habitatype te kunnen garanderen en verdere verslechtering te voorkomen zijn herstelmaatregelen op zowel gebiedsniveau als op het niveau van het habitatype al op korte termijn noodzakelijk. Zo dient de toestroom van voedselrijk water te worden voorkomen (M2) en de lokale waterhuishouding te worden hersteld (M1). Om de successie naar trilveenvegetaties te stoppen, kan de vegetatie worden gemaaid (M5) en mogelijk ook opnieuw kleinschalig geplagd (M6). Of en waar deze maatregelen het meest effectief zijn, dient nader te worden bepaald.

Realiseren doelen lange termijn

Voor behoud van dit habitatype op lange termijn zijn dezelfde maatregelen nodig als voor het voorkomen van verslechtering op korte termijn. Het periodiek terugzetten van de successie blijft hierbij een belangrijke maatregel. Bij gunstige effecten van de maatregelen die herstel van de waterhuishouding beogen (M1-M2) ontstaan er mogelijkheden om het habitatype op andere locaties te ontwikkelen en zo het areaal uit te breiden. Daarmee kan het knelpunt K2, kwetsbaarheid door gering areaal, worden verminderd.

5.2.2 PAS-herstelmaatregelen H6230 Heischrale graslanden

Belangrijkste knelpunten

Op basis van expert judgement is vastgesteld dat oppervlak en kwaliteit van dit habitatype momenteel stabiel zijn. Het is echter aannemelijk dat de Heischrale graslanden net als de Blauwgraslanden (H6410) in het Korenburgerveen erg onder druk staan. De verminderde invloed van basenrijk kwelwater (K1) door de toegenomen ontwatering en de overschrijding van de KDW (K7 en K8) zijn de belangrijkste knelpunten voor dit habitatype. De toestroom van voedselrijk grond- en oppervlaktewater is een aanvullend knelpunt (K3 en K4). Om behoud te garanderen zijn daarom op korte termijn PAS-herstelmaatregelen noodzakelijk.

Voorkomen verslechtering korte termijn

Om verslechtering op korte termijn te voorkomen zijn belangrijke ingrepen in de waterhuishouding noodzakelijk. Behoud van het zwak bufferende vermogen van de bodem is voor dit habitatype erg belangrijk en kan worden gerealiseerd door de aanvoer van basenrijk grondwater tot aan maaiveld te herstellen. Een groot aantal herstelmaatregelen beogen dit te bereiken door de kweldruk in de richting van het Korenburgerveen te verhogen (M1). Ook de toestroom van voedselrijk water wordt verminderd (M2). Voortzetting van het reguliere beheer van jaarlijks maaien en afvoeren van de biomassa in de nazomer (augustus) is noodzakelijk.

Extra maaien (M6) en kleinschalig plaggen (M5) zijn herstelmaatregelen die vermoedelijk ook noodzakelijk zijn. Dit dient nader te worden bepaald.

Realiseren doelen lange termijn

Behoud van areaal en kwaliteit, de doelen waar in deze PAS-gebiedsanalyse voor dit habitattype van uit wordt gegaan, worden gerealiseerd door de PAS-herstelmaatregelen die al op korte termijn nodig zijn om behoud te garanderen. Herstel van de waterhuishouding (M1-M2) met o.a. het herstel van de schraallandcomplexen in de oostelijke en zuidoostelijke randzone (M1C en M1D) zijn hiervan belangrijke onderdelen.

5.2.3 PAS-herstelmaatregelen H6410 Blauwgraslanden

Belangrijkste knelpunten

De Blauwgraslanden in het Korenburgerveen staan erg onder druk. Zowel het areaal als de kwaliteit van dit habitattype vertonen een negatieve trend (Tabel 4.7). De verminderde invloed van basenrijk kwelwater (K1) door de toegenomen ontwatering en de overschrijding van de KDW (K7 en K8) zijn de belangrijkste knelpunten. De toestroom van voedselrijk grond- en oppervlaktewater is een aanvullend knelpunt (K3 en K4). Op korte termijn zijn daarom PAS-herstelmaatregelen noodzakelijk.

Voorkomen verslechtering korte termijn

De negatieve trend in oppervlak en kwaliteit vereisen op korte termijn belangrijke ingrepen in de waterhuishouding. De aanvoer van basenrijk grondwater tot aan maaiveld moet voor dit habitattype worden hersteld. Een groot aantal herstelmaatregelen beogen dit te bereiken door de kweldruk in de richting van het Korenburgerveen te verhogen (M1). Ook de toestroom van voedselrijk water wordt verminderd (M2). Voortzetting van het reguliere beheer van jaarlijks maaien en afvoeren van de biomassa in de nazomer (augustus) is noodzakelijk. Extra maaien (M6) lijkt op korte termijn niet noodzakelijk, maar kan als maatregel achter de hand worden gehouden.

Realiseren doelen lange termijn

Areaaluitbreiding en kwaliteitsverbetering zijn de lange termijn doelen voor dit habitattype. Herstel van de waterhuishouding (M1-M2), dat noodzakelijk is om op korte termijn de negatieve trend in areaal en kwaliteit te keren, is ook essentieel voor deze doelen op lange termijn. In samenhang met herstel van het kwelsysteem wordt langs de Middeldijk het schraallandcomplex hersteld en uitgebreid (M1C) en in de zuidoostelijke randzone wordt een graslandreservaat gerealiseerd, vooral om blauwgrasland uit te breiden (M1D). Dit wordt gerealiseerd door afvoer van bemeste bovenlagen in voormalige landbouwpercelen, het kappen van bos op kansrijke plekken, kleinschalig plaggen en het opstarten van ontwikkelingsbeheer.

5.2.4 PAS-herstelmaatregelen H7110A Actieve hoogvenen en H7120 Herstellende hoogvenen

Belangrijkste knelpunten

Recente herstelmaatregelen, zoals de compartimentering door het plaatsen van damwanden, hebben geleid tot een positieve trend in zowel oppervlak als kwaliteit (Tabel 4.7). Op kleine schaal heeft dit zelfs geleid tot de ontwikkeling van Actieve hoogvenen (zie §4.5). Sterke overschrijding van de KDW (zowel actueel als in 2030) is het belangrijkste knelpunt voor beide habitattypen. Op korte termijn zijn daarom PAS-herstelmaatregelen noodzakelijk.

Voorkomen verslechtering korte termijn

Naast het periodiek verwijderen van bosopslag (M4), is het nodig om de lekkende delen van de damwanden te herstellen (M8).

M8. Aanpak lekkages damwanden in het Vragenderveen (zie §5.3.4 in Bell Hullenaar, 2013).

Over deze maatregel vermeldt Bell Hullenaar (2013) het volgende: Om het hoogveenregeneratieproces ook in het Vragenderveen op goede wijze te laten verlopen worden de (grote) lekkages in de opstuwingsconstructies in de slenk langs de Nijenhuisdijk en de zuidhoek op structurele wijze aangepakt. Een solide constructie wordt hier gerealiseerd door in deze trajecten damwanden bij te plaatsen en hiertussen een kleipakket aan te brengen. In combinatie hiermee worden gelijk de onnodig gebleken overhoogten van de reeds geplaatste houten damwanden afgezaagd, nadat eerst nieuwe gordingen op lager niveau zijn aangebracht. Ook worden (naar voorbeeld van de situatie in het Meddose Veen) de constructies afgedekt met veenplaggen die aan de benedenstroomse zijde van de betreffende damwanden worden gewonnen. Hiermee wordt de duurzaamheid van de constructie verhoogd, vermindert de ecologische barrièrewerking en wordt ook de landschappelijke inpassing beter. In samenhang met het winnen van de veenplaggen ontstaan gelijk nieuwe veenputjes.

Realiseren doelen lange termijn

Vanwege de positieve trend in kwaliteit van het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120) zal een verdere ontwikkeling tot het habitatype Actieve hoogvenen (H7110A) optreden. Areaalverlies van Herstellende hoogvenen t.g.v. Actieve hoogvenen is dan ook toegestaan. Wanneer overschrijding van de KDW de komende jaren verminderd, zal het periodiek verwijderen van bosopslag (M4) met een lagere frequentie te hoeven worden uitgevoerd. Aanvullende maatregelen voor het realiseren van de doelen op lange termijn zijn niet noodzakelijk.

5.2.5 PAS-herstelmaatregelen H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Belangrijkste knelpunten

Het is aannemelijk dat voor dit habitatype dezelfde knelpunten gelden als voor nabij gelegen Blauwgraslanden (H6410). Ook hier zijn de verminderde invloed van basenrijk grondwater (K1) en de verdroging en de verzuring die daarvan het gevolg zijn, de belangrijkste knelpunten. Bovendien is stikstofdepositie zowel in de actuele als toekomstige situatie (K7, K8) een belangrijk knelpunt, zij het in iets mindere mate dan bij Heischrale graslanden (H6230) en Blauwgraslanden (H6410) vanwege de wat hogere KDW.

Voorkomen verslechtering korte termijn

De trend in areaal en kwaliteit van dit habitatype zijn stabiel (expert judgement). Om behoud te garanderen, is het nodig om de toevoer van kwel te vergroten evenals het verhogen van grondwaterstanden tot aan maaiveld. Dit wordt met de PAS-herstelmaatregelen M1-M3 beoogd. Dergelijke herstelmaatregelen worden ook in de PAS-herstelstrategie voor dit habitatype gezien als maatregelen met grote potentiële effectiviteit (Van Dobben et al., 2012). Aanvullende herstelmaatregelen extra maaien (M6) en het verwijderen van opslag (M4) worden achter de hand gehouden.

Realiseren doelen lange termijn

Behoud van areaal en kwaliteit, de doelen waar in deze PAS-gebiedsanalyse voor dit habitatype van uit wordt gegaan, worden gerealiseerd door de PAS-herstelmaatregelen die al op korte termijn dienen te worden uitgevoerd. Herstel van de waterhuishouding (M1-M2) met o.a. het herstel van de schraallandcomplexen in de oostelijke en zuidoostelijke randzone (M1C en M1D) zijn hiervan belangrijke onderdelen.

5.2.6 PAS-herstelmaatregelen H7210 Galigaanmoerassen

Belangrijkste knelpunten

Net als Blauwgraslanden staan ook de Galigaanmoerassen onder grote druk en vertonen een negatieve trend in oppervlak en kwaliteit (Tabel 4.7). De verminderde aanvoer van basenrijke kwel (K1), maar met name ook de vernatting a.g.v. het plaatsen van de damwanden voor het hoogveen (K5) zijn de belangrijkste knelpunten voor dit habitatype. Daarnaast is vermessing door de toestroom van voedselrijk grond- en oppervlaktewater (K3-K4) en atmosferische stikstofdepositie (K7-K8) een groot knelpunt. Successie, waardoor verruiging en verstruweling optreden, is ook een bedreiging (K9).

Voorkomen verslechtering korte termijn

De negatieve trend in oppervlak en kwaliteit vereisen op korte termijn belangrijke ingrepen in de waterhuishouding. De aanvoer van basenrijk grondwater tot aan maaiveld moet voor dit habitatype worden hersteld. Ook moet de toestroom van voedselrijk grond- en oppervlaktewater worden verminderd of weggenomen. Een groot aantal herstelmaatregelen beogen dit te bereiken (M1-M3).

Het aanpakken van de vernatting veroorzaakt door de compartimentering door bijvoorbeeld waterpeilverlaging, wordt op advies van het Deskundigenteam Nat zandlandschap, dat het beheerplan van Bell Hullenaar heeft beoordeeld, niet uitgevoerd. Het team is van mening dat de opstuwung zoals deze is gerealiseerd door plaatsing van de damwand een dermate gunstig effect heeft gehad op de moerasontwikkeling dat hieraan niets veranderd mag worden (wel besproken, maar niet in het advies van het deskundigenteam opgenomen; Bell Hullenaar, 2013).

Wel zijn in het herstelplan van Bell Hullenaar (2013) voor dit habitatype de volgende maatregelen opgenomen (zie §5.3.9):

M4. Verwijderen van opslag en M7. Kappen bos

In het niet gecompartmenteerde zuidelijke deel van het laagveengebied zal de oppervlakkige afstroming over maaiveld wel gehandhaafd worden (Bell Hullenaar, 2013). Hier worden behalve de Schaarsbeek en Parallelsloot (M1A-B) ook de benedenloop van de Korenburgerveensloot (M3a) gedempt. Met de uitvoering van deze maatregelen zal de nu al gunstige kwelsituatie nog verder verbeteren. In samenhang hiermee lijken in dit deel dan ook goede mogelijkheden aanwezig voor uitbreiding van de reeds (in het broekbos) aanwezige twee groeiplaatsen van Galigaan. Om deze uitbreiding extra te stimuleren worden deze plekken verder open gekapt.

Om het bestaande Galigaanmoeras langs de Middeldijk te behouden en de Middeldijk als cultuurhistorisch monument zichtbaar te houden wordt ook hier (ter plaatse van de Middeldijk en in een brede zone aan weerszijden hiervan) de opslag van bos en struweel gekapt.

Realiseren doelen lange termijn

Behoud van oppervlak en kwaliteit zijn de lange termijn doelen voor dit habitatype. De maatregelen die op korte termijn noodzakelijk zijn om de negatieve trend in oppervlak en kwaliteit te keren, zullen ook bijdragen aan behoud op lange termijn. Er zijn geen aanvullende PAS-maatregelen nodig.

5.2.7 PAS-herstelmaatregelen H91E0C Vochtige alluviale bossen

Belangrijkste knelpunten

De kwaliteit van dit habitatype wordt bedreigd door de verminderde toestroom van basenrijke kwel (K1) en toestroom van voedselrijk grond- en oppervlaktewater (K3, K4). Ook is er in de actuele situatie sprake van matige overbelasting a.g.v. stikstofdepositie (K7), maar deze situatie verbeterd enigszins in de komende jaren. Hoewel er een positieve trend in oppervlak is, vertoont de kwaliteit van dit habitatype een negatieve trend (Tabel 4.7).

Voorkomen verslechtering korte termijn

Om de negatieve trend in kwaliteit te keren, zijn er op korte termijn PAS-herstelmaatregelen noodzakelijk. Dit habitatype wordt geacht te profiteren van de maatregelen die zullen leiden tot herstel van basenrijke kwel tot aan maaiveld (M1), maatregelen die toestroom van voedselrijk water zullen verminderen (M2), en het herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot (M3A).

Realiseren doelen lange termijn

Behoud van oppervlak en kwaliteitsverbetering zijn de doelen op lange termijn. De verwachting is dat de kwaliteit van dit habitatype zal verbeteren door de maatregelen op gebiedsniveau die op korte termijn genomen zullen worden. Mocht uit monitoring van de effecten van deze maatregelen blijken dat kwaliteitsverbetering uit blijft, dan zijn er aanvullende herstelmaatregelen mogelijk, zoals bijvoorbeeld het verwijderen van strooisel, het stimuleren van de struik- en 2^e boomlaag en eventueel invoeren van hakhoutbeheer (Beije et al., 2012).

5.2.8 PAS-herstelmaatregelen H1166 Kamsalamander

De Kamsalamander komt in het Korenburgerveen voor in de randzone en is aangewezen op gebufferde, matig voedselrijke poelen en kleine putjes met een goed ontwikkelde watervegetatie. De huidige kwaliteit van de meeste poelen in de randzone van het Korenburgerveen is goed. Geschikt landhabitat van kamsalamander bestaat uit structuurrijke bossen, houtwallen en ruigere graslanden. De populatie vertoont een positieve trend en wordt geacht verder te profiteren van het pakket aan PAS-herstelmaatregelen dat op korte termijn voor de stikstofgevoelige habitattypen genomen zullen worden. Er zijn voor de Kamsalamander geen aanvullende PAS-herstelmaatregelen noodzakelijk.

5.3 Onderzoeksmaatregelen

Hoewel bovenstaande PAS-herstelmaatregelen voldoende onderbouwd zijn, zijn er in het Korenburgerveen nog enkele onduidelijkheden over de effecten van knelpunten, te nemen herstelmaatregelen en potenties voor uitbreidingsdoelen. Tijdens de 1^e beheerplanperiode moet daarom onderzoek worden gedaan naar:

M9. Hydrologisch onderzoek oostzijde gebied (intrekgebied Winterswijk)

Er zijn aanwijzingen dat het grondwater dat vanuit het intrekgebied bij Winterswijk op het Korenburgerveen toenemende N- en S-concentraties bevat (Caspers en Hoftijser, 2009). Hoewel deze concentraties actueel nog geen probleem zijn voor de habitattypen in het Korenburgerveen, kan dit op langere termijn wel een bedreiging gaan vormen. Het doel van dit onderzoek is om enerzijds de oorzaken van deze verhoogde concentraties in beeld te brengen, en anderzijds om de omvang van dit mogelijk knelpunt te kwantificeren.

Tabel 5.2. Samenvatting van de PAS-herstelmaatregelen op habitattypeniveau en de onderzoeksmaatregelen. Aangegeven is welke habitattypen van deze maatregelen zullen profiteren. Verder is vermeld welk knelpunt(en) door de maatregelen worden aangepakt en of de maatregel op korte (KT) dan wel lange termijn (LT) noodzakelijk is. (v) geeft aan dat deze herstelmaatregel achter de hand wordt gehouden. Noodzaak en locatie van deze maatregelen dienen te worden bepaald op basis van monitoring aan het eind van de 1^e beheerplanperiode.

Herstelmaatregel		H3130 Zwakgebufferde vennen	H6230vka Heischrale graslanden vochtige, kalkarme variant	H6410 Blauwgraslanden	H7110A *Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	H7120 Herstellende hoogvenen	H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	H7210 *Galigaan-moerassen	H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	Relevant voor knelpunt (nr)	Korte of lange termijn (KT/LT)
Maatregelen op habitattypen niveau (regulier en ontwikkelingsbeheer)											
M4	Opslag verwijderen				V	v	v	V		K7, K8	KT+ LT
M5	Kleinschalig plaggen	(v)	(v)							K7, K8	KT+ LT
M6	(Extra) maaien en afvoeren	(v)	(v)	(v)			v			K7, K8	KT+ LT
M7	Kappen bos							V		K1, K6, K7	KT
M8	Herstel lekkages damwanden				V	v				K5	KT
Onderzoeksopgave											
M9	Hydrologisch onderzoek oostzijde gebied (intrekgebied Winterswijk)			v				v	v		KT

5.4 Monitoring effecten van PAS-herstelmaatregelen

Monitoring

De totale PAS-monitoring is beschreven in hoofdstuk 6 van het PAS programma. Verder is er een PAS-Monitoringsplan dat beschrijft welke informatie nodig is en wat daarvoor gemonitord wordt en zijn er standaarden voor de werkwijze van monitoring en beoordeling PAS waarin de procedures beschreven zijn voor de verzameling en interpretatie van data.

Ten behoeve van de PAS-monitoring wordt per Natura-2000 gebied jaarlijks een gebiedsrapportage opgesteld met als doel de ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten en de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen in beeld te brengen.

De gebiedsrapportage bevat:

- Presentatie van stand van zaken natuurontwikkeling en uitvoering herstelmaatregelen op gebiedsniveau:
 - Geactualiseerde informatie over omvang en kwaliteit van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten (eenmalig per tijdvak, zodra beschikbaar)

- De procesindicatoren (zodra relevant) en de informatie op basis van de indicatoren
- Verslag van jaarlijks veldbezoek (ontwikkelen de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten zich volgens verwachting)
- Verslag van voortgangsoverleg over de ontwikkeling van natuurkwaliteit en uitvoering en effecten van herstelmaatregelen tussen voortouwnemers/ bevoegd gezag en uitvoerende organisaties/terreinbeheerders.
- Inzicht in de voortgang van de voorbereiding en uitvoering van (gewijzigde) herstelmaatregelen
- Aanvullende monitoring en onderzoek zoals beschreven in de gebiedsanalyses (inhoudelijke resultaten uit aanvullende monitoring en onderzoek, wanneer relevant)
- Evaluatie monitoringssystematiek, ten behoeve van eventuele verbeteringen van de monitoring.
- Samenvatting van relevante signalen over bovenstaande onderdelen.

Procesindicatoren worden gebruikt om de voortgang van het herstelproces als gevolg van het uitvoeren van een bepaalde herstelmaatregel te volgen. De procesindicatoren worden ingezet bij het uitvoeren van die herstelmaatregelen, waarbij de planning van de uitvoering van de 'meting' zodanig wordt gekozen dat zij logisch is ten opzichte van de responstijd van de herstelmaatregel. Informatie op basis van procesindicatoren wordt opgenomen in de gebiedsrapportages. Vijf jaar na inwerkingtreding van dit programma wordt de informatie op basis van de procesindicatoren benut voor de evaluatie en actualisatie van de gebiedsanalyses ten behoeve van het volgende tijdvak van dit programma. Ook wordt informatie op basis van procesindicatoren betrokken bij doorontwikkeling van de herstelstrategieën en voor onderzoek in het kader van geconstateerde kennisleemtes.

Voor het gebied Korenburgerveen zal daarnaast de volgende aanvullende monitoring plaatsvinden:

Gebiedspecifieke monitoring in het Korenburgerveen (M10):

Voor het bepalen van de effecten van de PAS-herstelmaatregelen in het Korenburgerveen dient zowel gekeken te worden naar de ontwikkeling van de vegetatie en fauna als van de grondwaterkwaliteit en -kwantiteit. Voor het bepalen van de effecten op de vegetatieontwikkeling zijn bovenstaande acties om informatie te verzamelen voldoende. Voor het bepalen van de effecten op grondwater zijn aanvullende metingen in de 1^e beheerplanperiode echter noodzakelijk. Het huidige peilbuizensysteem is hiervoor onvoldoende geschikt en zal worden uitgebreid. Hiervoor staat al een aantal acties op korte termijn gepland:

- In het kader van het Beleidsmeetnet van de Provincie wordt in 2014 een aantal meetpunten ingericht. Deze dienen primair om het verloop van de hydrologie op lange termijn te volgen, gericht op de ontwikkeling van de grondwaterafhankelijke habitattypen in het Korenburgerveen (mededeling R. Wolf, Provincie Gelderland).
- Daarnaast is Natuurmonumenten voornemens om in het Korenburgerveen het huidige peilbuizensysteem aan te passen. Een deel van de bestaande peilbuizen zal worden voorzien van dataloggers, en ook worden er nieuwe peilbuizen met dataloggers bijgeplaatst. Het doel van het nieuwe peilbuizensysteem is om goed inzicht te kunnen krijgen in het totale systeem (mededeling B. Teunissen, Natuurmonumenten).
- In overleg tussen beide partijen zal worden gekozen voor een optimale aanpak om zo de effecten van de voorgenomen PAS-herstelmaatregelen op de grondwaterkwaliteit en -kwantiteit in beeld te kunnen brengen. M.b.t. de monitoring van de grondwaterkwaliteit wordt aangesloten bij de meetmomenten van de PAS monitoring middels procesindicatoren zoals hierboven beschreven.

5.5 Borging herstelmaatregelen

Met particuliere terreineigenaren zijn uitvoeringsovereenkomsten afgesloten. Deze borgen de uitvoering van de PAS inrichtings- en herstelmaatregelen op hun grond. Deze PAS inrichtings- en herstelmaatregelen worden beschikt via het subsidiespoor, namelijk middels de Subsidieverordening Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap Gelderland.

Bestuursorganen die het aangaat, zoals bijvoorbeeld de waterschappen, zijn op grond van Artikel 19kj van de Natuurbeschermingswet wettelijk verplicht om de PAS herstelmaatregelen uit te voeren. Hiermee worden overeenkomsten gesloten waarin wordt vastgelegd welke maatregelen dat zijn, onder welke voorwaarden die maatregelen worden uitgevoerd en hoe ze worden gefinancierd.

Voor PAS herstelmaatregelen die niet via een van deze twee sporen worden geborgd, neemt de provincie de verantwoordelijkheid voor de uitvoering. In dat kader heeft Provinciale Staten ingestemd met gebruik van het onteigeningsinstrument voor de PAS en biedt de Natuurbeschermingswet de provincie de mogelijkheid om passende maatregelen te (doen) treffen op gronden van derden (artikel 20 en 21 Nbw).

Het overgrote deel van het habitatrichtlijngebied wordt beheerd door Natuurmonumenten in nauwe samenwerking met Stichting Vragenderveen. De compartimentering is in samenwerking met voornoemde stichting uitgevoerd. Het perspectief voor behoud en herstel is vanwege deze samenwerking en draagvlak gunstig.

5.6 Planning van herstelmaatregelen

Onderstaand overzicht geeft aan welke maatregelen er nodig zijn voor het behoud van de natuurlijke kenmerken van de aangewezen stikstofgevoelige habitats, hun bijdrage aan de doelrealisatie, met welke frequentie ze uitgevoerd gaan worden en wat de responstijd van de maatregel is. Ook wordt aangegeven of de maatregelen in het 1^e tijdvak moeten worden uitgevoerd of dat deze in het 2^e of 3^e tijdvak kunnen worden uitgevoerd. Hierbij is het van belang om prioriteit te geven aan maatregelen M4 en M6-8. Door de vroegtijdige uitvoering van deze maatregelen wordt het optreden van een tijdelijke verslechtering voorkomen, zie verder paragraaf 8.3. Tabel 7.1 geeft daarnaast ook een samenvoeging en nadere specificatie van de maatregelen.

Tabel 5.3 Overzicht PAS-herstelmaatregelen. Zie onder aan de tabel voor legenda.

Kaart	Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
-	M10: Gebiedspecifieke monitoring is een niet locatie specifieke maatregel	H6410	Blauwgraslanden	-	-	± niet van toepassing	Cyclisch (1,2,3)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	-	-		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	-	-		
		H7110A	Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	-	-		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	-	-		
		H7120	Herstellende hoogvenen	-	-		
		H7210	Galigaanmoerassen	-	-		
		H6230	Heischrale graslanden	-	-		
-	M1A: Gedeeltelijk dempen van de Schaarsbeek & inrichting percelen tussen Schaarsbeek en Parallelsloot	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	1 - 5		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M1B1: Demping van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L8a <i>M1B is gesplitst in M1B1 en M1B2</i>	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M1B1: Demping van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L8a	H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
-	M1B2: Demping van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L10 <i>M1B is gesplitst in M1B1 en M1B2</i>	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (2)
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M1C: Herstel en uitbreiding van het schraalgraslandcomplex langs de Middeldijk	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		

Kaart	Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
-	M1D: Ontwikkeling nat schraalgrasland in zuidoostelijke randzone	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M1E: Beeindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M1F: Afdichten van de vijverbodem in het Meddose Veen	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	1 - 5		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M2A: Herstel noordwestelijke randzone	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	1 - 5		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M2B: Demping van de Zuidelijke Spoorsloot	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	1 - 5		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		
-	M2C: Afkoppeling van sloot en ophoging van perceel Dwarsdijk 12	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	1 - 5	Aangegeven op pas.maatreg elenkaart	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	1 - 5		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	1 - 5		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	1 - 5		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5		

Kaart	Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
-	M3A: Herstel van het benedenloopgebied van de Korenburerveensloot	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	< 1	Aangegeven op pas.maatregelenkaart	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	< 1		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1		
		H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	< 1		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	< 1		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	< 1		
-	M3B: Natschade compensatie a.g.v. hydrologische pas.maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot	H6410	Blauwgraslanden	● ● ●	< 1	± Zie GGOR en nader te berekenen/bepalen.	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	● ● ●	< 1		
		H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1		
		H7210	Galigaanmoerassen	● ● ●	< 1		
		H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	< 1		
-	M3B: Natschade compensatie a.g.v. hydrologische pas.maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot	H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ●	< 1	± Aangegeven op pas.maatregelenkaart	Eenmalig (1)
-	M4B: Bosopslag verwijderen mbt HT Actieve en Herstellende Hoogvenen	H7110A	Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	● ● ○	1 - 5	± 5 ha (na 1e kap herhalen in de jaren 1, 2, 4, en 7)	Cyclisch (1,2)
		H7120	Herstellende hoogvenen	● ● ○	1 - 5		
-	M4C: Bosopslag verwijderen mbt HT Galigaanmoeras	H7210	Galigaanmoerassen	● ● ○	5 - 10	± 3 ha (1x per 2-3 jaar)	Cyclisch (1,2,3)
-	M4D: Optioneel: Bosopslag verwijderen mbt HT Overgangs- en trilvenen	H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ○	< 1	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Cyclisch (1,2,3)
-	M5A: Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Zwakgebufferde vennen	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Eenmalig (1,2,3)
-	M5B: Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Heischrale graslanden	H6230	Heischrale graslanden	● ● ●	1 - 5	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Eenmalig (1,2,3)

Kaart	Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons-tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
-	M6A: Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Blauwgrasland	H6410	Blauwgraslanden	● ● ○	1 - 5	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Cyclisch (2,3)
-	M6B: Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Zwakgebufferde vennen	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Cyclisch (2,3)
-	M6C: Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Heischrale graslanden	H6230	Heischrale graslanden	● ● ○	5 - 10	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Cyclisch (2,3)
-	M6D: Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Overgangs- en trilvenen	H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	● ● ①	< 1	± maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Cyclisch (2,3)
-	M7: Kappen bos	H7210	Galigaanmoerassen	● ● ○	5 - 10	ong. 0,5 ha	Eenmalig (1)
-	M8: Herstel lekkages damwanden	H7110A	Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	● ● ●	1 - 5	700m damwand en zand, 3000m alle damw verlagen, incl gording en afdekken	Eenmalig (1)
		H7120	Herstellende hoogvenen	● ● ●	1 - 5		
-	M9: Hydrologisch onderzoek oostzijde gebied (intrekgebied Winterswijk) is een niet locatie specifieke maatregel	H6410	Blauwgraslanden	-	-	± niet van toepassing	Eenmalig (1)
		H91EoC	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	-	-		
		H7210	Galigaanmoerassen	-	-		
*	● ○ ○ klein ● ● ○ matig ● ● ● groot						
**	De responstijd is de tijd waarvan verwacht wordt dat de maatregel effect zal hebben: < 1 jr; 1 tot 5 jr; 5 tot 10 jr; 10 jr of langer						
***	De frequentie, per tijdvak van zes jaar, is eenmalig of cyclisch						

6. Beoordeling relevantie en situatie flora/fauna

6.A Interactie uitwerking gebiedsgerichte PAS-herstelmaatregelen N-gevoelige habitats met andere habitats en natuurwaarden

In de actuele situatie geldt alleen voor het habitatype Hoogveenbossen (H91D0) dat atmosferische stikstofdepositie geen knelpunt is voor behoud van het habitatype. Alle overige habitattypen kennen zowel in de actuele als in de toekomstige situaties matige of zelfs sterk overbelasting door stikstofdepositie. Om verslechtering op korte termijn te voorkomen zijn daarom in het 1^e tijdvak PAS-herstelmaatregelen nodig op zowel gebiedsniveau als op het niveau van habitattypen (zie §5.1 en 5.2). De PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau richten zich op herstel van basenrijke kwel door een gebiedsgerichte aanpak in de oostelijke en zuidelijke randzone (M1), het voorkomen van de toestroom van voedselrijk water (M2), en het herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot (M3A). Van deze maatregelen profiteren vrijwel alle voor dit gebied aangewezen habitattypen. Het is de verwachting dat ook het habitatype Hoogveenbossen (H91D0) van deze maatregelen zullen profiteren. Er zijn dan ook geen negatieve effecten van de gebiedsgerichte maatregelen op andere habitattypen of natuurwaarden te verwachten.

Ook de PAS-herstelmaatregelen die op habitatype niveau nodig zijn (M4-M8) hebben geen negatieve effecten op andere habitattypen of natuurwaarden.

Tussenconclusie interactie:

In de tekst hiervoor is uiteengezet welke herstelmaatregelen voor de in dit gebied voorkomende habitattypen, gegeven het geschetste depositieverloop en overschrijding van de KDW, ertoe leiden dat behoud van de natuurlijke kenmerken van het gebied is gewaarborgd. Tevens is nagegaan dat de herstelmaatregelen geen negatieve effecten hebben op andere instandhoudingsdoelstellingen.

6.B Interactie uitwerking gebiedsgerichte PAS-herstelmaatregelen N-gevoelige habitats met leefgebieden bijzondere flora en fauna.

De PAS-herstelmaatregelen die op gebieds- of habitatype niveau nodig zijn op korte of lange termijn, hebben geen negatief effect op het leefgebied van de kamsalamander. Deze soort komt met name voor in wateren in de randzone rondom de hoogveenkern die, op een klein deel na, niet tot een habitatype behoren. De PAS-herstelmaatregelen hebben geen negatief effect op dit leefgebied.

In het Korenburgerveen komt daarnaast een groot aantal karakteristieke diersoorten voor, waaronder verschillende bedreigde soorten die zijn opgenomen op de landelijke Rode lijst. Deze diersoorten zijn in het algemeen sterk gekoppeld aan één of meerdere habitattypen, zoals hoogvenen, heiden, en vochtige alluviale bossen. Het is daarom dan ook de verwachting dat deze diersoorten zullen profiteren van de PAS-herstelmaatregelen die voor deze habitattypen op korte en lange termijn zullen worden uitgevoerd.

6.C Tussenconclusie PAS-herstelmaatregelen

Door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied wordt gewaarborgd dat in tijdvak 1 (2015-2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen. Het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van alle habitattypen waarvoor dit gebied is aangewezen, blijft door het uitvoeren van de PAS-herstelmaatregelen ook in de tijdvakken 2 en 3 mogelijk.

7. Synthese maatregelenpakket voor alle habitattypen in het gebied

In hoofdstuk 4 zijn zowel op gebiedsniveau als op het niveau van de aangewezen habitattypen PAS-herstelmaatregelen beschreven. De maatregelen op gebiedsniveau zijn vooral gericht op verder herstel van de waterhuishouding (M1-M3), en beogen met name om in de randzone rond de hoogveenkernel (de lagg-zone) de kweldruk te vergroten om zo meer basenrijk grondwater tot aan maaiveld te krijgen. De grondwaterafhankelijke habitattypen zullen hier vooral van profiteren. Op deze manier ontstaat een robuuster ecosysteem dat beter in staat is om de negatieve effecten van hoge stikstofdepositie te verlichten. Deze PAS-herstelmaatregelen voorzien ook in realisatie van de kernopgaven m.b.t. landschappelijke samenhang en interne compleetheid, randzone van het veen (7.06), en inbedding in het landschap (7.07).

Op habitattypen-niveau richten de PAS-herstelmaatregelen zich op afvoer van overmatig stikstof, zoals door plaggen (M5), maaien (M6) en het verwijderen van (bos)opslag (M4-M7). Het is de verwachting dat met dit pakket aan PAS-herstelmaatregelen het behoudsdoel op korte termijn zal zijn geborgd. Ook zijn hiermee de uitbreidings- en kwaliteitsverbeterdoelstellingen op lange termijn te realiseren.

In tabel 7.1 worden de PAS-herstelmaatregelen samengevoegd en nader gespecificeerd.

De beoordeling van deze maatregelen naar effectiviteit, duurzaamheid en kansrijkdom vindt in hoofdstuk 8 plaats.

Tabel 7.1 Overzicht PAS herstelmaatregelen

Nummer	Herstelmaatregel	specificatie van maatregel	Betreffende areaal voor uitvoering van de maatregel	Locatie van de maatregel	Ecologische doelstelling van maatregel	Maatregel categorie (inrichting, omvorming, beheer, overig)	aantal ha functie-verandering	Uitvoering gepland in beheerplan-periode:
M1A	Gedeeltelijk dempen van de Schaarsbeek & inrichting percelen tussen Schaarsbeek en Parallelsloot	Bestaat uit: -gedeeltelijk dempen Schaarsbeek -inrichten percelen	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M1B1	Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L8a	Bestaat uit: -dempen bovenloop Parallelsloot -waar nodig: kade langs de loop verwijderen -inrichten percelen (ongeveer 1/3e maaiveldverlaging en inrichting en 2/3e alleen inrichting) -De percelen waarop deze inrichting is gewenst, kunnen o.b.v. particulier natuurbeheer worden ingericht en beheerd of door aankoop of kavelruil beschikbaar komen voor inrichting en beheer door Natuurmonumenten.	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting	6	1
M1B2	Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L10	Bestaat uit: -dempen resterende deel Parallelsloot -waar nodig: kade langs de loop verwijderen -inrichten percelen (ongeveer 1/3e maaiveldverlaging en inrichting en 2/3e alleen inrichting) -De percelen waarop deze inrichting is gewenst, dienen in gebiedsproces beschikbaar te komen. Hiervoor is minimumvariant o.b.v. particulier natuurbeheer en maximumvariant aankoop/verplaatsing 1 bedrijf incl. percelen (ten tijde van uitvoering van deze maatregel zal traject verkend worden mbt aankoop/verplaatsing/onteigening)	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting	37	2
M1C	Herstel en uitbreiding van het schraalgraslandcomplex langs de Middeldijk	Bestaat uit: -dempen sloten, greppels -(deels) kades verwijderen -Bos/struweel verwijderen. -verwijderen 4 stuwen -inrichten percelen (alle percelen binnen eigendom NM)	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M1D	Ontwikkeling nat schraalgrasland in zuidoostelijke randzone	Bestaat uit: -fosforrijke toplaag afplaggen -dempen sloten/greppels	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M1E	Beëindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid	Beeindigen onderbemaling, waarbij meerdere opties (in gebiedsproces keuze maken iom betrokkenen): -handhaven erven en bebouwingen: hierbij damwanden plaatsen en omleiding toegangsweg. -(deels) aankoop erf en bebouwingen (incl ca. 2,8 ha NN)	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting	3	1
M1F	Afdichten van de vijverbodem in het Meddose Veen	Afdichting van de bodem met kleikorrels	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M2A	Herstel noordwestelijke randzone	Bestaat uit: -fosforrijke toplaag afplaggen -dempen resterende slootprofielen	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M2B	Dempen van de Zuidelijke Spoorsloot	Bestaat uit: -dempen/afdammen Zuidelijke Spoorsloot -deels verder laten verlanden van spoorsloten noord en zuid -verwijderen stuw (S7)	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1

M2C	Afkoppeling van sloot en ophoging van perceel Dwarsdijk 12	Bestaat uit: -sloot perceel Dwarsdijk 12 afkoppelen naar hoofdwaterloop op noordwestgrens randzone (afkoppelingssloot) -bodem perceel Dwarsdijk 12 ophogen (bij extra ophoging geen afkoppelingsloot meer nodig) -verwijderen duiker	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M3A	Herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot	Bestaat uit: -plaatsen van stuw (aan zuidzijde van de rug) -verder laten verlanden van sloot -(op termijn) dempen waterlopen in zuid-westen	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1
M3B	Natschade compensatie a.g.v. hydrologische maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot	natschade voor de landbouw/bebouwing gecompenseerd door financiële compensatie of door de aanleg van buisdrainage op de betreffende percelen (buiten N2000/EHS)	Zie GGOR en nader te berekenen/bepalen.	Zie GGOR en nader te berekenen/bepalen.	Zie tabel 5.1 en 5.2	overig		1
M4A	<i>Vervallen: recente analyse is gebleken dat dit habitattype echter niet in het gebied voorkomt, omdat de voorkomens op veengronden tot het habitattype Herstellende hoogvenen (H7120) gerekend moeten worden.</i>							
M4B	Bosopslag verwijderen mbt HT Actieve en Herstellende Hoogvenen		5 ha (na 1e kap herhalen in de jaren 1, 2, 4, en 7)	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		1,2
M4C	Bosopslag verwijderen mbt HT Galigaanmoeras		3 ha (1x per 2-3 jaar)	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		1,2,3
M4D	Optioneel: Bosopslag verwijderen mbt HT Overgangs- en trilvenen		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		1,2,3
M5A	Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Zwakgebufferde vennen		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		1,2,3
M5B	Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Heischrale graslanden		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		1,2,3
M6A	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Blauwgrasland		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		2,3
M6B	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT HT Zwakgebufferde vennen		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		2,3
M6C	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Heischrale graslanden		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		2,3
M6D	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Overgangs- en trilvenen		maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	beheer		2,3
M7	Kappen bos	Bestaat uit: verder open kappen van reeds (in het broekbos) aanwezige twee groeiplaatsen van Galigaan	ong. 0,5 ha	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	omvorming		1
M8	Herstel lekkages damwanden	Bestaat uit: -damwanden bijplaatsen en en hiertussen een kleipakket aan te brengen. -onnodig gebleken overhoogten van de reeds geplaatste houten damwanden afgezaagd -constructies afgedekken met veenplaggen die aan de benedenstroomse zijde van de betreffende damwanden worden gewonnen	700m damwand en zand, 3000m alle damw verlagen, incl gording en afdekken	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2	inrichting		1

M9	Hydrologisch onderzoek oostzijde gebied (intrekgebied Winterswijk)	Onderzoek naar Grondwater vanuit intrekgebied bij Winterswijk op het Korenburgerveen mbt toenemende N- en S-concentraties: oorzaken van deze verhoogde concentraties in beeld te brengen, en anderzijds om de omvang van dit mogelijk knelpunt te kwantificeren.	nvt	nvt	Zie tabel 5.1 en 5.2	overig		1
M10	Gebiedspecifieke monitoring	Voor het bepalen van de effecten op grondwater zijn aanvullende metingen in de 1e beheerplanperiode noodzakelijk. Het huidige peilbuizensysteem is hiervoor onvoldoende geschikt en dient te worden uitgebreid.	Zie par. 5.4	Zie par. 5.4	bepalen effecten van maatregelen op grondwater	overig		1,2,3

8. Beoordeling herstelmaatregelen naar effectiviteit, duurzaamheid, kansrijkdom in het gebied

Dit hoofdstuk gaat in op de beoordeling van de PAS-herstelmaatregelen in termen van kansrijkdom (potentiële effectiviteit, duurzaamheid/herhaalbaarheid, en responstijd) voor elk habitatype. Deze factoren worden in tabel 8.1 samengevat. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij overeenkomstige maatregelen die in de landelijke PAS-herstelstrategiedocumenten (versies november 2012) worden genoemd.

8.1 PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau

Zoals uit tabel 8.1 blijkt hebben alle maatregelen die gericht zijn op herstel van de waterhuishouding, te weten vergroting van de aanvoer van basenrijk kwelwater tot aan maaiveld (M1) en vermindering van de toestroom van voedselrijk grond- en oppervlaktewater (M2) een grote potentiële effectiviteit. Bovendien zijn effecten van deze maatregelen op korte termijn (<5 jaar) te verwachten.

Tabel 8.1 Kansrijkdom van de PAS-herstelmaatregelen gebaseerd op overeenkomstige PAS-herstelstrategieën. Zie voor legenda onder de tabel.

Herstelmaatregelen op gebiedsniveau (herstel hydrologie)		Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M1	Herstel basenrijke kwel door gebiedsgerichte aanpak oostelijke en zuidelijke randzone	Groot	Eenmalig	Even geduld
M2	Voorkomen toestroom voedselrijk water	Groot	Eenmalig	Even geduld
M3	Overige hydrologische maatregelen	Groot?	Eenmalig	Direct

Legenda (zie voor uitgebreide toelichting de landelijke PAS-herstelstrategiedocumenten):

Herhaalbaarheid: eenmalig (kan maar eenmalig worden uitgevoerd; beperkte duur (bij intensivering gaan nadelen opwegen tegen voordelen); zo lang als nodig (geen negatieve trade-off tussen intensiteit en effectiviteit).

Responstijd (effect van de maatregel): Direct (< 1 jr); Even geduld (1 tot 5 jr); Vertraagd (5 tot 10 jr); Lang (meer dan 10 jr).

8.2 PAS-herstelmaatregelen op habitattypen niveau

Alle stikstofgevoelige habitattypen profiteren van de PAS-herstelmaatregelen die op gebiedsniveau op korte termijn worden genomen (zie §8.1). In aanvulling op deze maatregelen zijn voor de habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Heischrale graslanden (H6230), Blauwgraslanden (H6410), Actieve (H7110A) en Herstellende hoogvenen (H7120), Overgangs- en trilvenen (H7140A) en Galigaanmoerassen (H7210) herstelmaatregelen op habitatype niveau (beheersmaatregelen) nodig. Uit tabellen 8.2-8.7 kan worden afgeleid dat dit in de regel PAS-herstelmaatregelen betreffen waarvan de potentiële effectiviteit matig tot groot is, en effecten binnen 5 jaar waarneembaar zullen zijn. Alleen van de PAS-herstelmaatregelen die voor de Galigaanmoerassen noodzakelijk zijn, is de potentiële effectiviteit nog niet bekend. Het is echter de verwachting dat de doelen van dit habitatype, ook vanwege de gunstige effecten van de PAS-herstelmaatregelen op gebiedsniveau, gehaald zullen worden.

Tabel 8.2 Effectiviteit PAS-herstelmaatregelen Zwakgebufferde vennen (H3130; Arts et al., 2012). Zie tabel 8.1 voor toelichting kolommen.

maatregelen PAS-herstelstrategieën		Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M5	Kleinschalig plaggen	Groot	Zo lang als nodig	Direct (abiotisch), even geduld (biotisch)
M6	Extra maaïen	Groot	Zo lang als nodig	Direct (abiotisch), even geduld (biotisch)

Tabel 8.3 Effectiviteit PAS-herstelmaatregelen Heischrale graslanden (H6230; Smits et al., 2012). Zie tabel 8.1 voor toelichting kolommen.

maatregelen PAS-herstelstrategieën		Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M5	Kleinschalig plaggen	Groot	Beperkte duur	Direct (abiotisch), even geduld (biotisch)
M6	Extra maaïen	Matig	Beperkte duur	Vertraagd

Tabel 8.4 Effectiviteit PAS-herstelmaatregelen Blauwgraslanden (H6410; Beijer et al., 2012). Zie tabel 8.1 voor toelichting kolommen.

maatregelen PAS-herstelstrategieën		Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M6	Extra maaïen	Matig	Beperkte duur	Even geduld

Tabel 8.5 Effectiviteit PAS-herstelmaatregelen Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap, H7110A) en Herstellende hoogvenen (H7120; Jansen et al., 2012). Zie tabel 8.1 voor toelichting kolommen.

maatregelen PAS-herstelstrategieën		Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M4	Berken en andere boomopslag verwijderen	Matig	Zo lang als nodig	Even geduld
M8	Herstel lekkages damwanden	Groot	Eenmalig	Even geduld

Tabel 8.6 Effectiviteit PAS-herstelmaatregelen Overgangs- en trilvenen (H7140A; Van Dobben et al., 2012). Zie tabel 8.1 voor toelichting kolommen.

maatregelen PAS-herstelstrategieën		Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M4	Opslag verwijderen	Matig	Zo lang als nodig	Direct
M6	Extra maaïen en afvoeren	vrij groot	Beperkte duur	Direct

Tabel 8.7 Effectiviteit PAS-herstelmaatregelen Galigaanmoerassen (H7210; Van Dobben et al., 2012). Zie tabel 8.1 voor toelichting kolommen.

	maatregelen PAS-herstelstrategieën	Potentiële effectiviteit	Herhaalbaarheid	Responstijd
M4	Opslag verwijderen/terugzetten successie	Matig *	Beperkte duur	vertraagd
M7	Kappen bos	Matig *	Beperkte duur	vertraagd

* Toelichting: De herstelstrategie voor Galigaanmoerassen vermeldt dat het open houden van de vegetatie door eens per jaar te maaien, of het maken van open plekken in de bodem (waartoe M4 en M7 gerekend kunnen worden) effectieve herstelmaatregelen lijken te zijn om al te sterke dominantie van *Cladium* en verbossing te voorkomen en groeiplaatsen te creëren voor zeldzamere soorten. De potentiële effectiviteit van deze maatregelen is niet precies bekend, maar wordt als ten minste matig beschouwd.

8.3 Conclusie PAS-herstelmaatregelpakket en juridische onderbouwing

Ondanks de eerder genoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden, wordt door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied, gezien de te verwachten effecten, de locatie waarop deze effecten verwacht worden en de verwachte termijn van optreden van effecten, gewaarborgd dat in tijdvak 1 (2015-2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en leefgebieden van soorten. Het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van alle soorten en habitattypen waardoor dit gebied is aangewezen blijft door het uitvoeren van de herstelmaatregelen ook in de tijdvakken 2 en 3 mogelijk.

In het geval zich aan het begin van het tijdvak van het programma een tijdelijke toename van stikstofdepositie voordoet, zou dat voorafgaand aan of tijdens de uitvoering van herstelmaatregelen kunnen leiden tot zuurdere en voedselrijkere condities (van bodem en water) en tot een grotere beschikbaarheid van voedingsstoffen en mineralen voor de vegetatie. De voor dit gebied in tabel 5.1 en 5.2 opgenomen herstelmaatregelen voorkomen echter dat deze tijdelijke situatie daadwerkelijk tot verslechtering van habitattypen leidt. De habitattypen hebben een relatief lange responstijd op veranderingen in het abiotische systeem. De in tabel 5.1 en 5.2 opgenomen herstelmaatregelen die in het eerste tijdvak van het programma worden genomen, hebben een korte responstijd en dus een relatief snel effect (zie ook tabellen 8.1-8.7). Dit houdt in dat binnen de responstijd van de habitattypen op een eventuele toename van depositie, de noodzakelijke maatregelen worden genomen die ervoor zorgen dat er geen achteruitgang van de kwaliteit of het oppervlak van habitattypen optreedt. De gekozen maatregelen hebben een optimaal effect op het tegengaan van verslechtering en het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.

Omdat in dit gebied sprake is van een neergaande trend in oppervlak en/of kwaliteit van verschillende habitattypen (zie tabel 4.7), en omdat de overschrijding van de KDW-en aanzienlijk is en nog geruime tijd zal bestaan, zijn deze habitattypen minder goed bestand tegen een mogelijke tijdelijke toename van stikstofdepositie, of tegen een uitstel van de daling van de stikstofdepositie. Om ook voor deze habitattypen het risico op verslechtering op voorhand uit te sluiten, is in de planning van de herstelmaatregelen prioriteit gegeven aan de beheermaatregelen M4, M6-8. Door de vroegtijdige uitvoering van deze maatregelen wordt het optreden van een tijdelijke verslechtering voorkomen: zo wordt de extra geaccumuleerde stikstof uit het ecosysteem verwijderd door het verwijderen van opslag (M4), extra maaien en afvoeren (M6) en kleinschalig plaggen (M5). Deze maatregelen zorgen specifiek voor habitattypen Actieve en Herstellende hoogvenen (H7110A en H7120) en Galigaan-moerassen (H7120) al direct bij de uitvoering daarvan voor een aanzienlijke afvoer van stikstof uit het systeem. Deze maatregelen zijn, afhankelijk van de uitkomsten van nader onderzoek, ook nodig voor Zwakgebufferde vennen (H3130), Heischrale graslanden (H6230), Blauwgraslanden (H6410) en Overgangs- en trilvenen (trilvenen; H7140A).

Een tweede belangrijke aanpak bestaat uit systeemgeoriënteerde herstelmaatregelen gericht op vergroting van de buffercapaciteit in verzuurde systemen. Doordat op korte termijn systeemgerichte hydrologische maatregelen worden genomen (M1-M3) zal het bufferend vermogen van het abiotisch systeem verbeteren en daarmee het verzurende effect van stikstof sterk worden verminderd. Doordat deze maatregelen op relatief korte termijn leiden tot het herstel van de abiotische condities van het systeem, wordt hiermee voorkomen dat er een verslechtering van de habitattypen Blauwgraslanden (H6230), Galigaanmoerassen (H7120) en

Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend; H91E0) kan optreden als gevolg van een mogelijke tijdelijke tussentijdse toename van de stikstofdepositie.

Doordat een tijdelijke toename in de eerste helft van het PAS tijdvak bovendien per definitie gevolgd wordt door een verminderde uitgifte van ontwikkelingsruimte en versnelde afname van depositie in de tweede helft van het PAS tijdvak zal de beschikbaarheid van stikstof voor het systeem weer afnemen. Een tijdelijke toename van depositie in de eerste helft van het tijdvak van het programma leidt daarom niet tot ecologische verslechtering van de voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden in dit gebied.

Conclusie:

Op basis van bovenstaande worden alle habitattypen in het Korenburgerveen waarvoor alleen behoudsdoelen gelden, ingedeeld in categorie 1a: *'wetenschappelijk gezien is er redelijkerwijs geen twijfel dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden zal in de gevallen waar dit een doelstelling is in het eerste tijdvak van dit programma aanvangen.'* (Tabel 8.8).

Alle habitattypen met een uitbreidings en/of een kwaliteitsverbeterdoel zijn ingedeeld in categorie 1b: *"wetenschappelijk gezien is er redelijkerwijs geen twijfel dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden kan in de gevallen waarin dit een doelstelling is in een tweede of derde tijdvak van dit programma aanvangen"* (Zie Tabel 8.8).

Voor het leefgebied van de kamsalamander waarvoor stikstofdepositie geen knelpunt is, geldt – mede gelet op de positieve trend in populatieomvang en verspreiding, ook categorie 1a.

Uit bovenstaande overwegingen volgt dat voor het gebied als geheel, waarbij de laagste categorie-indeling leidend is, een indeling in categorie 1b geldt (Tabel 8.8).

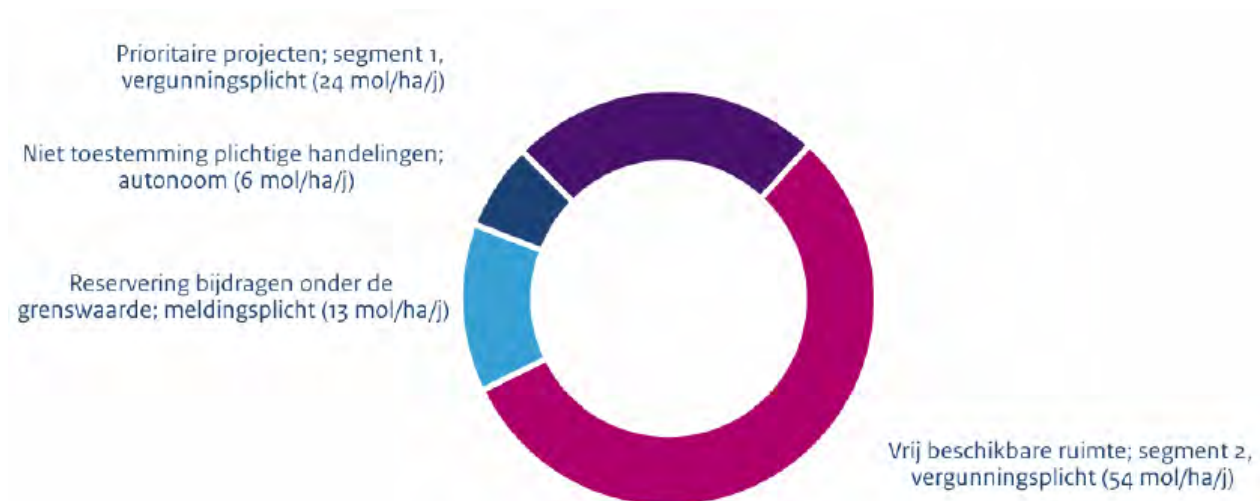
Het ecologisch oordeel is niet veranderd door de nieuwe berekeningen van de stikstofdepositie in AERIUS M15. Ten opzichte van de vorige versie (M14.02.1) wordt de actuele depositie hoger berekend (2285 in plaats van 2148 mol N/ha,jaar), maar de daling van de depositie in de periode 2015-2030 is groter (282 mol in plaats van 207 mol).

Tabel 8.8. Overzicht van de categorie-indeling per habitatype, leefgebied en gebiedsoordeel.

Habitatype of leefgebied soort	Categorie-indeling
H3130 Zwakgebufferde vennen	1a
H6230 Heischrale graslanden	1a
H6410 Blauwgraslanden	1b
H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	1b
H7120 Herstellende hoogvenen	1b
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	1a
H7210 *Galigaan-moerassen	1a
H91E0C *Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	1b
(Leefgebied) Kamsalamander	1a
Gebiedsoordeel Korenburgerveen	1b

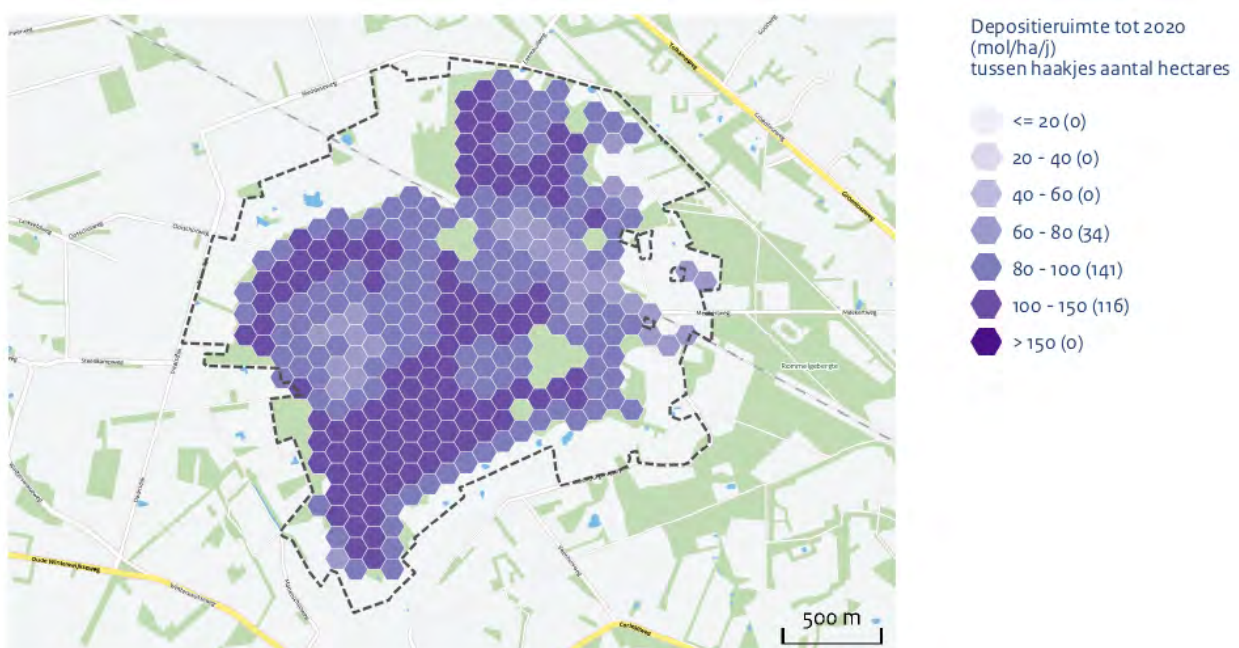
9. Ruimte voor economische ontwikkeling

De depositieruimte is de ruimte die beschikbaar is voor economische ontwikkelingen. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen projecten en handelingen die niet toestemmingsplichtig zijn en projecten waarvoor wel een vergunning vereist is. Vergunningsplichtige projecten vallen uiteen in prioritaire projecten (segment 1) en overige projecten (segment 2). Verdere uitleg over de verdeling van de depositieruimte is te vinden in het PAS-programma. In dit gebied is er over de periode van nu (huidig) tot 2020 gemiddeld circa 97 mol/j depositieruimte (figuur 9.1). Hiervan is 78 mol/j beschikbaar als ontwikkelingsruimte voor segment 1 en segment 2. Van de ontwikkelingsruimte in segment 2 wordt 60% beschikbaar gesteld in de eerste helft van het tijdvak en 40% in de tweede helft (alle data afkomstig van AERIUS Monitor 15, 2015).

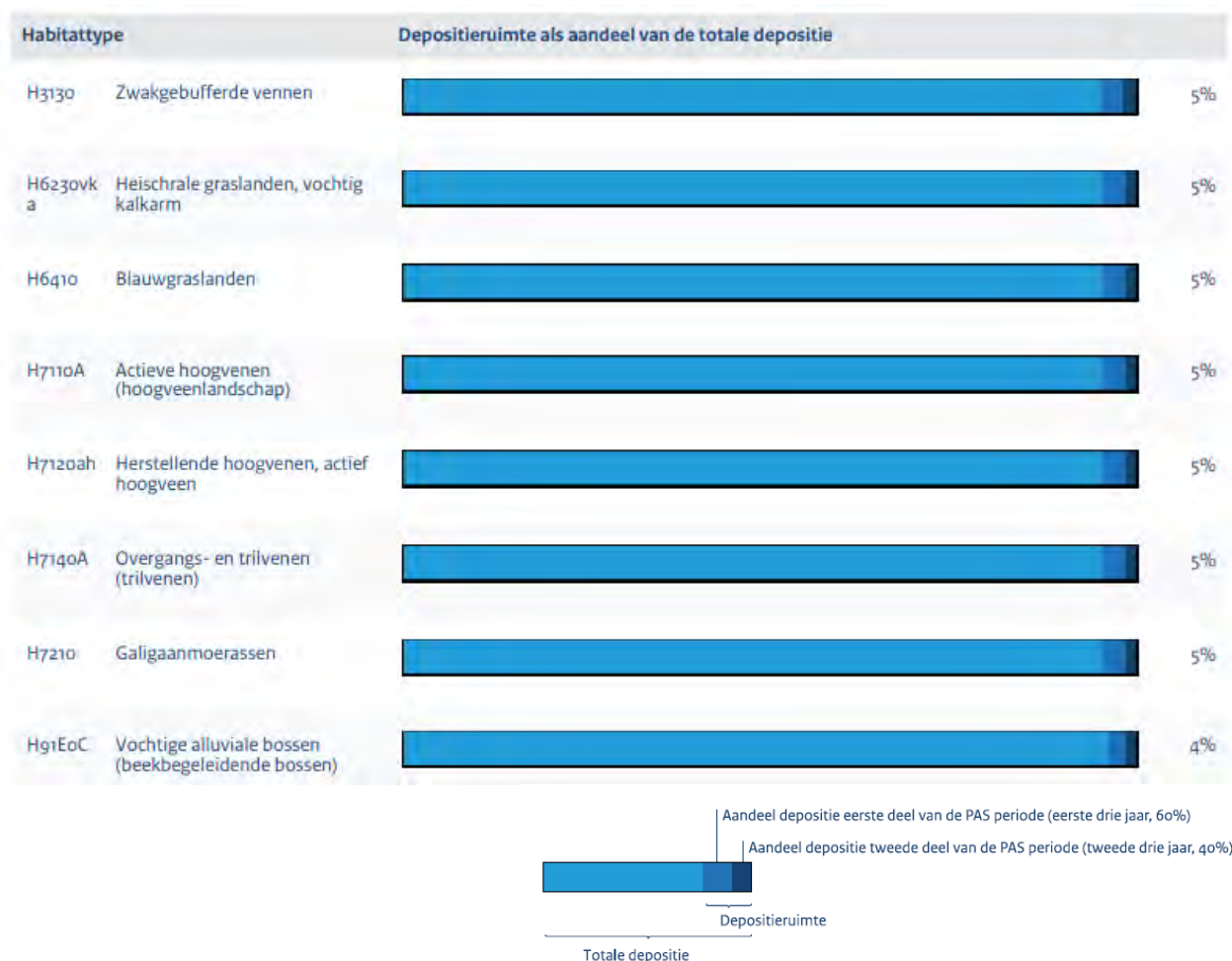
Figuur 9.1 De depositieruimte binnen het gebied en verdeling over de vier segmenten. Doordat de berekening op verschillende wijze plaatsvindt, kunnen er in deze rapportage afrondingsverschillen plaatsvinden.

De ruimtelijke verdeling van de depositieruimte is weergegeven in figuur 9.2.

Figuur 9.2 Ruimtelijk beeld van de depositieruimte in Kornburgerveen.

De depositieruimte per habitatype is beperkt en maximaal 5% van de totale depositie (figuur 9.3).

Figuur 9.3. De depositieruimte per habitatype.

10. Eindconclusie

In hoofdstukken 4 en 5 van deze gebiedsanalyse is o.b.v. de best beschikbare wetenschappelijke kennis inzichtelijk gemaakt en onderbouwd dat:

- gegeven de in deze analyse geschetste depositieverloop waar binnen de te verwachten uitgifte van ontwikkelingsruimte is meegewogen, en
- gegeven de staat van instandhouding, de trend en de afstand tot de KDW van de betrokken habitattypen en leefgebieden van soorten,
- alsmede door de positieve effecten van geborgde uitvoering van maatregelen er met de uitgifte van ontwikkelruimte er in het gebied met zekerheid geen aantasting plaatsvindt van de natuurlijke kenmerken van het gebied.

Er treedt met de uitgifte van ontwikkelingsruimte bij het in deze gebiedsanalyse geschetste depositieverloop en bij de uitvoering van de in deze gebiedsanalyse genoemde en geborgde maatregelen op habitatniveau geen verslechtering op, behoud gedurende de eerste PAS periode is geborgd en daar waar uitbreidings- en of verbeterdoelen aan de orde zijn, geldt dat deze op termijn behaald kunnen worden ondanks de uitgifte van ontwikkelingsruimte.

Eveneens is op basis van de best beschikbare wetenschappelijk kennis beoordeeld dat de te treffen passende maatregelen in deze gebiedsanalyse geen negatieve effecten hebben op andere instandhoudingsdoelen in het gebied.

11. Literatuur

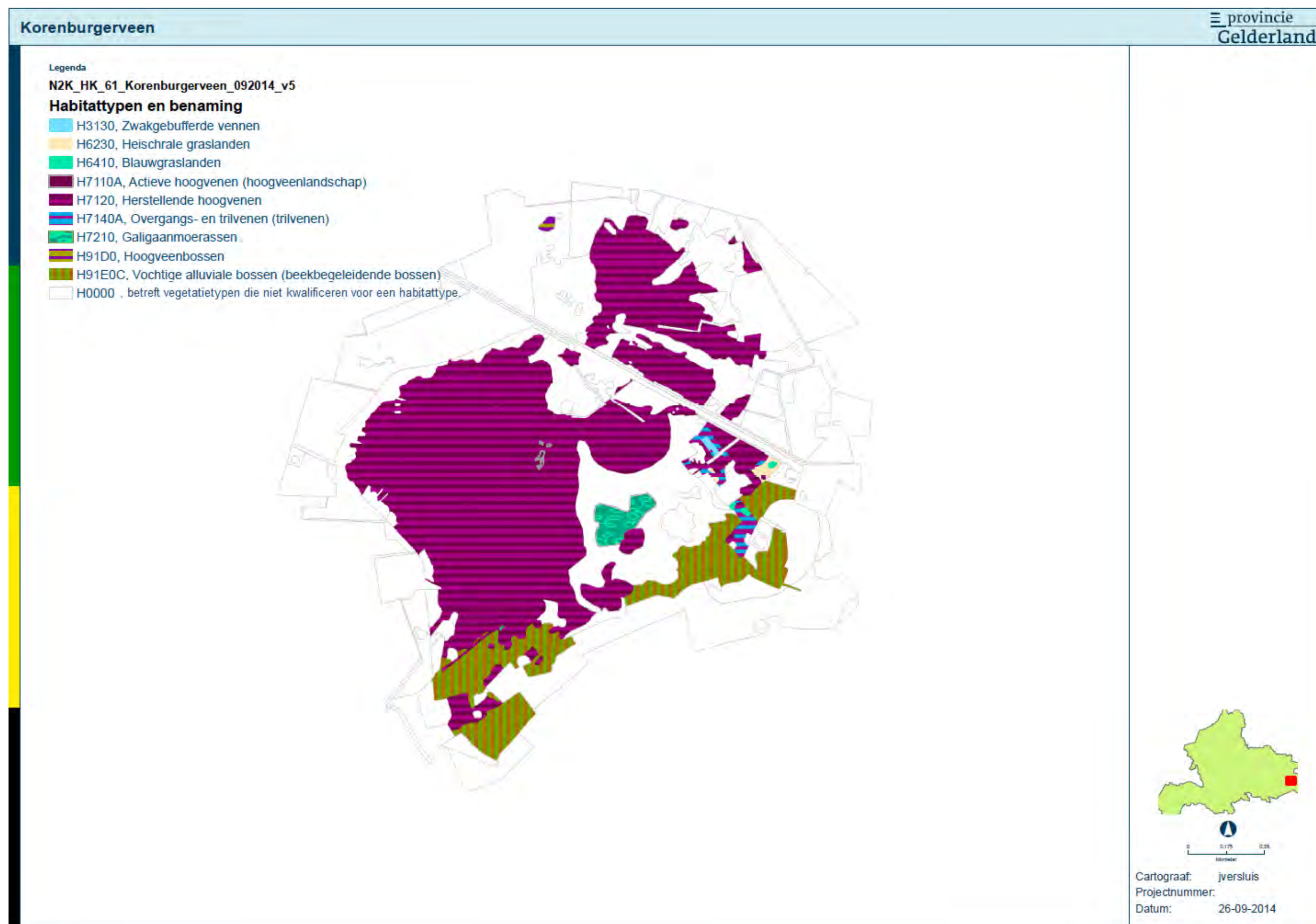
- Arts, G.H.P, E. Brouwer & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H3130: Zwakgebufferde vennen.
- Beije, H.M., A.J.M. Jansen, Q.L. Slings & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H6410: Blauwgraslanden.
- Beije, H.M., P.W.F.M. Hommel, R.W. de Waal & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H91E0C: Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen).
- Bell Hullenaar, Ecohydrologisch Adviesbureau (2013). Tweede fase ecologisch herstel Korenburgerveen. Uitwerking van een herstelplan op basis van ecohydrologisch en bodemchemisch vooronderzoek. I.o.v. Natuurmonumenten.
- Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, R. Haveman, R.W. de Waal & E.J. Weeda, 2008. Natura 2000 habitattypen in Gelderland. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1769.
- Caspers, B. & Hoftijser, E, 2009. Ecohydrologische systeemanalyse van het zuidoostelijke deel van het Korenburgerveen. Studentenverslag, Wageningen Universiteit.
- De Meij, T., 1999. Hydrogeologie van het stroomgebied van de Schaarbeek en het Korenburgerveen : hydrologische systeemverkenning op basis van een grondwatermodellering in Microfem. Doctoraalverslag Landbouwuniversiteit Wageningen.
- Jansen, A.J.M., Grootjans, A.P., Wirdum, G. van, Jansen e.a. 1998. Sleutelfactoren voor herstel van natte schraallanden : theorie en praktijk. In: Effectgerichte maatregelen en behoud biodiversiteit in Nederland, eds Bobbink, R., Roelofs, J.G.M., Tomassen, H.B.M.. Universiteit van Nijmegen.
- Jansen, A.J.M., G.A. van Duinen, H.B.M. Tomassen & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H7120: Herstellende hoogvenen.
- Jansen, A.J.M., R. Ketelaar, J. Limpens, M.G. Schouten, L. van Tweel-Groot, 2013. Kartering van de habitattypen Actief en Herstellend hoogveen in Nederland. Programmadirectie Natura 2000, Ministerie van Economische Zaken, Den Haag.
- KIWA Water Research & EGG, 2007. Knelpunten- en kansenanalyse Natura 2000-gebied 61 Korenburgerveen. Juni 2007, Kiwa Water Research, Nieuwegein/ EGG, Groningen.
- Linde, B. te & L-J van den Berg, 2007. Inventarisatie Natura 2000 gebied 61: Korenburgerveen. Stichting BergLinde i.o.v. Provincie Gelderland.
- Ministerie van LNV, 2006. Natura 2000 doelendocument. Den Haag.
- Ministerie van LNV, de profielen (LNV 2008). Den Haag.
- OBN Deskundigenteam Nat zandlandschap, 2012. Advies Korenburgerveen over herstelmaatregelen in en rond het Korenburgerveen.
- Programmadirectie Natura 2000, 2009. Ontwerpbesluit Korenburgerveen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag, PDN/2009-061.
- Programmadirectie Natura 2000, 2013. Natura 2000-gebied Korenburgerveen. Definitief aanwijzingsbesluit. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag, PDN/2013-061.
- Programmadirectie Natura 2000, 2015. Natura 2000-gebied Korenburgerveen. Hernieuwd aanwijzingsbesluit. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag, PDN/2014-061.
- Provincie Gelderland (2012), Beheerplan Natura 2000-gebied Korenburgerveen – Werkdocument.
- Raad van State (2014). Uitspraak 201305336/1/R2. Afdeling Bestuursrechtspraak.

- Schut, D., R. Felix & R. Krekels, 2008, Factsheets Natura 2000 Gelderland. Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebieden. Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.
- Spikmans, F., Jansen, J., Zollinger, R., Spikmans et al. 2007. Actieplan kamsalamander : behoud en verbetering van leefgebied in ZW-Salland. Nijmegen : Stichting RAVON.
- Smits, N.A.C., R. Bobbink, A.J.M. Jansen & H.F. van Dobben, 2012. Herstelstrategie H6230: Heischrale graslanden.
- Tomassen, H., Smolders, F., Limpens, J., Duinen, G.J. van, Schaaf, S. van der, Roelofs, J., Berendse, F., Esselink, H., Wirdum, G. van Tomassen et al 200, 20033. Onderzoek ten behoeve van herstel en beheer van Nederlandse hoogvenen : eindrapportage 1998-2001. Ede, Expertisecentrum LNV, EC-LNV (nr. 2002/139).
- Van den Bosch, M. van den & H. Kleijer, 2003. De ontwikkeling van het landschap ten oosten van Winterswijk. Cainozoic research, special issue 1:3-26.
- Van den Brand, St. H., 1995. De plantengroei van Winterswijk. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Van der Molen, P.C., Baaijens, G.J., Grootjans, A. en Jansen, A., 2010. LESA-Landschapsecologische Systeem Analyse.
- Van der Veen, R., 1998. Korenburgerveen en omgeving. Hydrologische modellering. Intern rapport, Waterschap Rijn en IJssel, Doetinchem.
- Van Dobben, H.F., A. Barendregt, G. Kooijman & N.A.C. Smits (G. van Wirdum, L.P.M. Lamers), 2012. Herstelstrategie H7210: Galigaanmoerassen.
- Van Dobben, H.F., R. Bobbink, D. Bal & A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra, Alterra-Document 2397. 73 blz.
- Van Dobben, H.F., A. Barendregt, A.M. Kooijman & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H7140A: Overgangs- en trilvenen (trilvenen).
- Van 't Hullenaar, J.W., 2000. Zuiver veen in hoger sferen - Hydrologisch inrichtingsplan voorherstel van het Korenburgerveen - definitieve versie. Hullenaar Ecohydrologisch Adviesbureau, Zwolle.
- Verbeek, Carola, Hans Groot Wassink, Patrick Dijk, Christiaan Langezaal, Eric Slangen, Peter van der Molen, Roy de Beijer, Albin Hunia, Joost van Beek, Addo van Pul, Wim van der Maas & Michiel Schram, 5 februari 2013. Monitoringsplan PAS, versie 1.0.
- Verberk, W.C.E.P. & H. Esselink (2006), Invloed van aantasting en maatregelen op de faunadiversiteit in een complex landschap. Case studie: Korenburgerveen. Eindrapportage 2e fase. Stichting Bargerveen / Afdeling Dierecologie en -ecofysiologie / Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen.
- Van der Hoek, D., 2005. De effectiviteit van herstelmaatregelen in blauwgraslanden. Proefschrift Wageningen.
- Waterschap Rijn en IJssel, 2010. GGOR Korenburgerveen.
- Wolf, R., 2014. Bijlage 9. Nulmeting en lopende monitoring Korenburgerveen (V4 – Okt 2014).

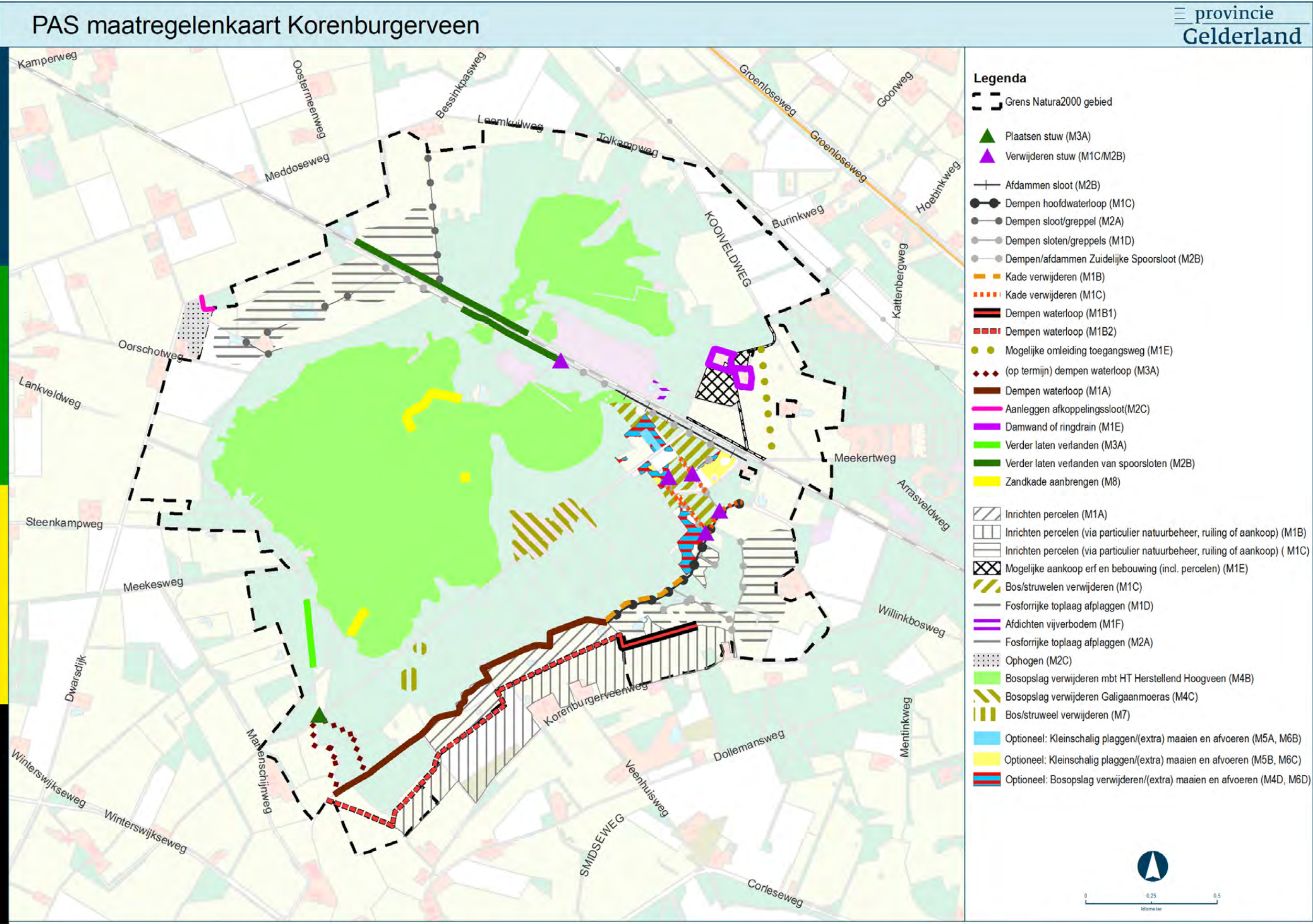
Websites

www.synbiosis.alterra.nl
http://pas.natura2000.nl/pages/documenten_herstelstrategieen.aspx
<http://pas.natura2000.nl/>
<http://www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=2368>

Bijlage I: Habitattypenkaart Korenburgerveen.

Bijlage II: PAS Maatregelenkaart

Bijlage 5

Achtergronddocumenten hierbij van belang:

*Herstelplan Korenburgerveen tweede fase, Bell Hullenaar jan 2013, i.o.v. Natuurmonumenten

*GGOR Korenburgerveen, 1 juni 2010, Waterschap Rijn en IJssel

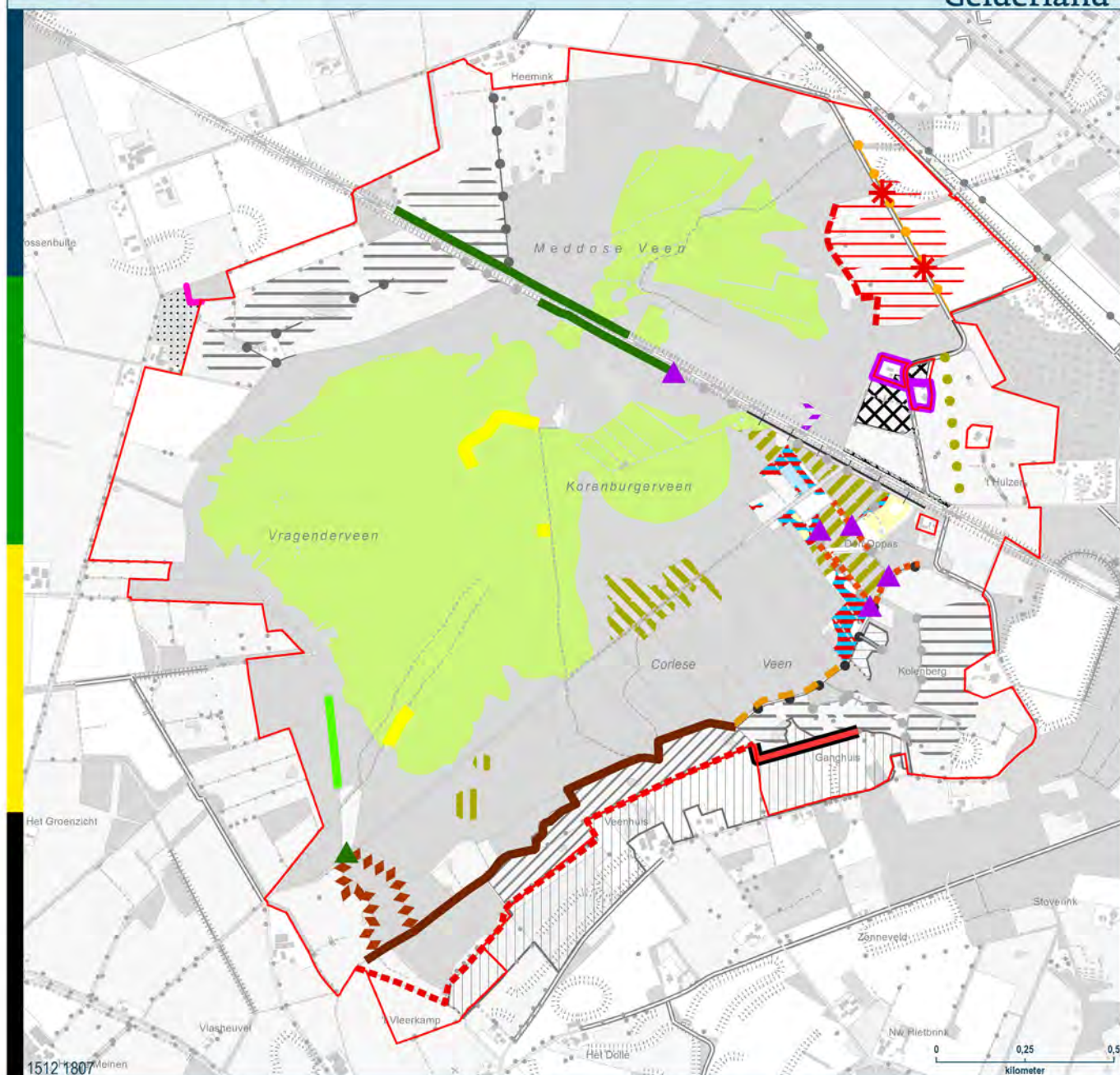
*Maatregelenkaart N2000 Korenburgerveen

*PAS herstelstrategie document Korenburgerveen

Nummer	Herstelmaatregel	specificatie van maatregel	Directe relatie met andere uitvoerings-projecten & -plannen?	Betreffende areaal voor uitvoering van de maatregel	Locatie van de maatregel	Ecologische doelstelling van maatregel	PAS maat-regel?	Maatregel categorie (inrichting, omvorming, beheer, overig)	aantal ha functie-verandering	Uitvoering gepland in beheerplan-periode:	Gerealiseerd en/of overeen-komst al aangegaan (ja, nee, deels)	opmerkingen
M1A	Gedeeltelijk dempen van de Schaarsbeek & inrichting percelen tussen Schaarsbeek en Parallelsloot	Bestaat uit: -gedeeltelijk dempen Schaarsbeek -inrichten percelen	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	nee	Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot'
M1B1	Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L8a	Bestaat uit: -dempen bovenloop Parallelsloot -waar nodig: kade langs de loop verwijderen -inrichten percelen (ongeveer 1/3e maaiveldverlaging en inrichting en 2/3e alleen inrichting) -De percelen waarop deze inrichting is gewenst, kunnen o.b.v. particulier natuurbeheer worden ingericht en beheerd of door aankoop of kavelruil beschikbaar komen voor inrichting en beheer door Natuurmonumenten.	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting	6	1	ja	Valt onder GGOR maatregel 'L8a waterhuishoudkundige maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot'
M1B2	Dempen van de Parallelsloot en inrichten percelen in lijn met GGOR scenario L10	Bestaat uit: -dempen resterende deel Parallelsloot -waar nodig: kade langs de loop verwijderen -inrichten percelen (ongeveer 1/3e maaiveldverlaging en inrichting en 2/3e alleen inrichting) -De percelen waarop deze inrichting is gewenst, dienen in gebiedsproces beschikbaar te komen. Hiervoor is minimumvariant o.b.v. particulier natuurbeheer en maximumvariant aankoop/verplaatsing 1 bedrijf incl. percelen (ten tijde van uitvoering van deze maatregel zal traject verkend worden mbt aankoop/verplaatsing/onteigening)	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting	37	2	nee	-Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot' -aantal ha functieverandering obv volledige aankoop/verplaatsing van 1 bedrijf incl percelen in eigendom. Hiervan is 13ha gelegen in de in te richten zone langs de parallelsloot.
M1C	Herstel en uitbreiding van het schraalgraslandcomplex langs de Middeldijk	Bestaat uit: -dempen sloten, greppels -(deels) kades verwijderen -Bos/struweel verwijderen. -verwijderen 4 stuwen -inrichten percelen (alle percelen binnen eigendom NM)	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	deels	Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot'
M1D	Ontwikkeling nat schraalgrasland in zuidoostelijke randzone	Bestaat uit: -fosforrijke toplaag afplaggen -dempen sloten/greppels	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	deels	Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot'
M1E	Beëindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid	Beeindigen onderbemaling, waarbij meerdere opties (in gebiedsproces keuze maken iom betrokkenen): -handhaven erven en bebouwingen: hierbij damwanden plaatsen en omleiding toegangsweg. -(deels) aankoop erf en bebouwingen (incl ca. 2,8 ha NN)	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting	3	1	nee	Valt onder GGOR maatregel 'L10 onderbemaling verwijderen'
M1F	Afdichten van de vijverbodem in het Meddose Veen	Afdichting van de bodem met kleikorrels	Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	ja	
M2A	Herstel noordwestelijke randzone	Bestaat uit: -fosforrijke toplaag afplaggen -dempen resterende slootprofielen	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	deels	Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen afkoppelen landbouwpercelen'
M2B	Dempen van de Zuidelijke Spoorsloot	Bestaat uit: -dempen/afdammen Zuidelijke Spoorsloot -deels verder laten verlanden van spoorsloten noord en zuid -verwijderen stuw (S7)	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	ja	Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen afkoppelen landbouwpercelen'
M2C	Afkoppeling van sloot en ophoging van perceel Dwarsdijk 12	Bestaat uit: -sloot perceel Dwarsdijk 12 afkoppelen naar hoofdwaterloop op noordwestgrens randzone (afkoppelingsloot) -bodem perceel Dwarsdijk 12 ophogen (bij extra ophoging geen afkoppelingsloot meer nodig) -verwijderen duiker	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	nee	Valt onder GGOR maatregel 'L10 waterhuishoudkundige maatregelen afkoppelen landbouwpercelen'

M3A	Herstel van het benedenloopgebied van de Korenburgerveensloot	Bestaat uit: -plaatsen van stuw (aan zuidzijde van de rug) -verder laten verlanden van sloot -(op termijn) dempen waterlopen in zuid-westen	GGOR / Herstelplan NM	Aangegeven op maatregelenkaart	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	inrichting		1	ja	
M3B	Natschade compensatie a.g.v. hydrologische maatregelen Schaarsbeek en Parallelsloot	natschade voor de landbouw/bebouwing gecompenseerd door financiële compensatie of door de aanleg van buisdrainage op de betreffende percelen (buiten N2000/EHS)	GGOR	Zie GGOR en nader te berekenen/bepalen.	Zie GGOR en nader te berekenen/bepalen.	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	overig		1	nee	Valt onder GGOR maatregelen 'toename natschade en compensatie aangepast beheer landbouwgronden' en 'afname droogteschade'. De kosten voor natschade wijken in GGOR af van het beheerplan, aangezien het beheerplan ervanuit gaat dat alle percelen waar natschade wordt verwacht, als maatregel 'functieverandering' hebben, waarbij verwerving van deze percelen een optie is en financieel geborgd is via EHS grondverwerving. Mocht deze functieverandering niet plaatsvinden of onverhoopt toch natschade optreden, dan zal dit wel worden gecompenseerd volgens GGOR systematiek (€20.000,- per ha afkoop natschade). In het beheerplan is hiervoor nu een schatting van €100.000,- reserveringskosten opgenomen.
M4A VERVALLEN: HT vochtige heide komt niet voor in gebied												
M4B	Bosopslag verwijderen mbt HT Herstellend Hoogveen		Herstelplan NM?	5 ha (na 1e kap herhalen in de jaren 1, 2, 4, en 7)	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		1,2	ja	
M4C	Bosopslag verwijderen mbt HT Galigaanmoeras		Herstelplan NM?	3 ha (1x per 2-3 jaar)	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		1,2,3	ja	
M4D	Optioneel: Bosopslag verwijderen mbt HT Overgangs- en trilvenen			maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		1,2,3	nee	
M5 VERVALLEN: HT vochtige heide komt niet voor in gebied												
M5A	Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Zwakgebufferde vennen			maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		1,2,3	nee	
M5B	Optioneel: Kleinschalig plaggen mbt HT Heischrale graslanden			maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie maatregelenkaart.	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		1,2,3	nee	
M6A	Opioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Blauwgrasland		Herstelplan NM?	maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		2,3	nee	
M6B	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT HT Zwakgebufferde vennen			maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		2,3	nee	
M6C	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Heischrale graslanden			maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		2,3	nee	
M6D	Optioneel: (extra) maaien en afvoeren mbt HT Overgangs- en trilvenen			maatwerk: nader te bepalen indien maatregel noodzakelijk blijkt	Binnen hele HT, zie habitattypekaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	beheer		2,3	nee	
M7	Kappen bos	Bestaat uit: verder open kappen van reeds (in het broekbos) aanwezige twee groeiplaatsen van Galigaan	Herstelplan NM	ong. 0,5 ha	Zie maatregelenkaart	Zie tabel 5.1 en 5.2 in PAS Herstelstrategie	ja	omvorming		1	ja	

Bijlage 6

Legenda

Plaatsen stuw (M3A)	Verder laten verlanden (M3A)
Verwijderen stuw (M1C/M2B)	Verder laten verlanden van spoorloten (M2B)
Aanbrengen duiker (M11)	Zandkade aanbrengen (M8)
Dempnen waterloop (M1B1)	Inrichten percelen (M1A)
Dempnen waterloop (M1B2)	Inrichten percelen (via particulier natuurbeheer, ruiling of aankoop) (M1B)
Afdammen sloot (M2B)	Inrichten percelen (via particulier natuurbeheer, ruiling of aankoop) (M1C)
Dempnen hoofdwaterloop (M1C)	Mogelijke aankoop erf en bebouwing (incl. percelen) (M1E)
Dempnen sloot/greppel (M2A)	Bos/struwelen verwijderen (M1C)
Dempnen sloten/greppels (M1D)	Fosforrijke toplaag afplaggen (M1D)
Dempnen/afdammen Zuidelijke Spoorstoot (M2B)	Afdichten vijverbodem (M1F)
Dempnen sloot/greppel (M11)	Fosforrijke toplaag afplaggen (M2A)
Kade verwijderen (M1B)	Ophogen (M2C)
Kade verwijderen (M1C)	Bosopslag verwijderen m.b.t. HT Herstellend Hoogveen (M4B)
Kade verwijderen (M11)	Bosopslag verwijderen Galigaanmoeras (M4C)
Mogelijke omleiding toegangsweg (M1E)	Bos/struweel verwijderen (M7)
(op termijn) dempen waterloop (M3A)	Fosforrijke toplaag afplaggen (M11)
Dempnen waterloop (M1A)	Optioneel: Kleinschalig plaggen/ (extra) maaien en afvoeren (M5A, M6B)
Aanleggen afkoppelingssloot (M2C)	Optioneel: Kleinschalig plaggen/ (extra) maaien en afvoeren (M5B, M6C)
Damwand of ringdrain (M1E)	Optioneel: Bosopslag verwijderen/ (extra) maaien en afvoeren (M4D, M6D)

Bijlage 7

Bijlage 7 Geïnterpreteerde activiteiten Korenburgerveen

De beschouwing van de activiteiten die ingevolge de in 2008/2009 uitgevoerde inventarisatie plaatsvinden in of nabij het gebied is van belang om te beoordelen of er maatregelen moeten worden genomen ten behoeve van het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen in relatie tot deze activiteiten. Daarnaast is beschouwing van deze activiteiten van belang om te kunnen beoordelen of deze activiteiten al dan niet onder de vergunningplicht vallen. In deze bijlage zijn de effecten van deze activiteiten in beeld gebracht in relatie tot beide aspecten. Na een korte toelichting op de term 'geïnterpreteerde activiteiten' wordt in paragraaf 7.2 per sector beschreven welke activiteiten in en nabij het Natura 2000-gebied plaatsvinden. In paragraaf 7.3 volgt een toelichting op de verschillende categorieën van activiteiten. In paragraaf 7.4 worden de beschreven activiteiten beoordeeld op de mogelijke effecten voor het Natura 2000-gebied en wordt uiteengezet onder welke categorieën deze activiteiten vallen.

7.1 Wat zijn geïnterpreteerde activiteiten?

In 2008/2009 is geïnterpreteerd welke activiteiten in en nabij het Natura 2000-gebied worden verricht. Gelet hierop en aangezien de reikwijdte van de term 'bestaand gebruik' voor discussie vatbaar is, hanteren wij hierna de term 'geïnterpreteerde activiteiten'. Hieronder scharen wij alle activiteiten die volgens voornoemde inventarisatie in of nabij het gebied worden verricht en sindsdien niet zijn gewijzigd. Hierbij is van belang dat er sprake is van 'bestendig gebruik'. Dat wil zeggen dat de activiteiten met een zekere regelmaat (bijvoorbeeld 1 keer per kwartaal of 1 keer per jaar) worden verricht. Voor activiteiten die niet met een zekere regelmaat plaatsvinden (zoals diep ploegen of grootschalig onderhoud van watergangen) dient de initiatiefnemer zelf aan te tonen dat er sprake is van 'bestendig gebruik'.

Activiteiten die na voornoemde inventarisatie zijn gewijzigd of gestart, worden in deze bijlage buiten beschouwing gelaten. Deze dienen afzonderlijk te worden beoordeeld in het kader van de vergunningverlening, waarbij Hoofdstuk 8 van het Beheerplan een indicatie geeft voor een mogelijke vergunningplicht.

7.2 Inventarisatie van activiteiten

De inventarisatie van bestaande gebruiksvormen heeft zich zowel gericht op activiteiten binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied als op activiteiten in het gebied daaromheen. Dit laatste is van belang om de externe werking van gebruiksvormen buiten het gebied mee te kunnen nemen in de beoordeling van de effecten. Bij het bepalen van de omvang van het gebied waarbinnen de activiteiten geïnterpreteerd zijn, is rekening gehouden met de mogelijke reikwijdte van eventuele negatieve effecten op de Natura 2000-doelen.

De activiteiten zijn met een afvaardiging van de begeleidingsgroep geïnterpreteerd. Hierbij is gebruik gemaakt van een checklist die gebaseerd is op de 'sectornotitie bestaand gebruik' (Steunpunt Natura 2000 i.s.m. ARCADIS, 2008). De checklist bevat een uitgebreide lijst van activiteiten die relevant kunnen zijn voor het beheerplan. Tijdens de bijeenkomst is vastgesteld of deze in het Natura 2000-gebied of de omgeving plaatsvinden. De locaties van de activiteiten zijn ingetekend op een digitale kaart. De inventarisatie is teruggekoppeld in een gebiedsbijeenkomst en in de begeleidingsgroep, waar de mogelijkheid bestond om aanvullingen in te brengen.

Aanvullend is gebruik gemaakt van een basisbestand van de Kamer van Koophandel met alle geregistreerde bedrijven tot op een afstand van 3 km van Korenburgerveen. Bij mogelijke knelpunten is gericht informatie opgevraagd en/of nader onderzoek verricht. Er heeft daarbij een check plaatsgevonden aan de hand van afgegeven gemeentelijke en provinciale vergunningen. In het kader van het aan het planproces gekoppelde GGOR-proces is door Waterschap Rijn en IJssel onderzoek verricht naar aan de waterhuishouding gerelateerde aspecten van de geïnventariseerde activiteiten.

Sector natuurbeheer

Natuurbeheer vormt het grootste aandeel van de activiteiten binnen het Natura 2000-gebied Korenburgerveen. Een groot deel van dit natuurbeheer is gericht op realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Uitvoering van beheermaatregelen vindt plaats volgens in het kader van de Flora- en faunawet goedgekeurde gedragscodes voor natuurbeheer, bosbeheer en waterbeheer. Deze geven aan hoe bij bepaalde werkzaamheden – in dit geval beheermaatregelen – schade aan beschermde dier- en plantensoorten wordt voorkomen of tot een minimum wordt beperkt.

Natuurbeheer in het Korenburgerveen

In en rond de hoogveenkern heeft Natuurmonumenten ingegrepen in de waterhuishouding door de aanleg van een stelsel van damwanden en dijken in combinatie met stuwtjes en door het dempen en verondiepen van sloten. Door deze maatregelen is het veen in compartimenten verdeeld. Het waterpeil binnen deze compartimenten wordt met stuwen op de gewenste stand gehouden. Op enkele percelen in het Korenburgerveen is het beheer gericht op behoud en ontwikkeling van blauwgrasland (zie kaart 7.1). Daarvoor is lokaal de bodem verschaald door plaggen. In enkele gebieden waar de bovengrond is afgegraven, hebben zich in korte tijd interessante pioniergemeenschappen gevestigd. Actief plagbeheer is noodzakelijk om deze in stand te houden. Door een maai- of begrazingsbeheer gaat de pioniervegetatie geleidelijk over in Dotterbloemhooiland, een vegetatietype dat hier ook vroeger op veel plaatsen voorkwam (Stortelder et al 2001).

In het gebied met vochtige heide in het Korenburgerveen richt gemeente Winterswijk het beheer op het creëren van meer openheid door het afzetten van dunne berken en vliegdennen. Vergrassing van de heide wordt tegengegaan door kleinschalig plaggen. Daarnaast wordt 2x per jaar een schaapskudde ingezet.

De bossen rond de hoogveenkern kennen voornamelijk een nietsdoen beheer.

Natuurbeheer in de randzone

In een deel van de graslanden van Natuurmonumenten vindt jaarrondbegrazing plaats. Verder wordt een aantal percelen van Natuurmonumenten verpacht.

In graslanden in de randzone ten zuidwesten van het Vragenderveen vindt seizoensbegrazing plaats. Deze percelen worden vanaf mei tot het najaar begraasd en één keer per jaar gemaaid. Op enkele andere percelen wordt alleen een verschralingsbeheer uitgevoerd (één keer per jaar maaien en afvoeren).

Het beheer van de aanwezige poelen in de randzone vindt gefaseerd plaats, waarbij de poelen om de paar jaar worden opgeschoond.

Natuurbeheer in directe omgeving van Natura 2000-gebied

Ten zuidoosten van het Korenburgerveen, buiten de Natura 2000-begrenzing, heeft Natuurmonumenten gronden in eigendom op het landgoed Mentink. Het beheer bestaat onder

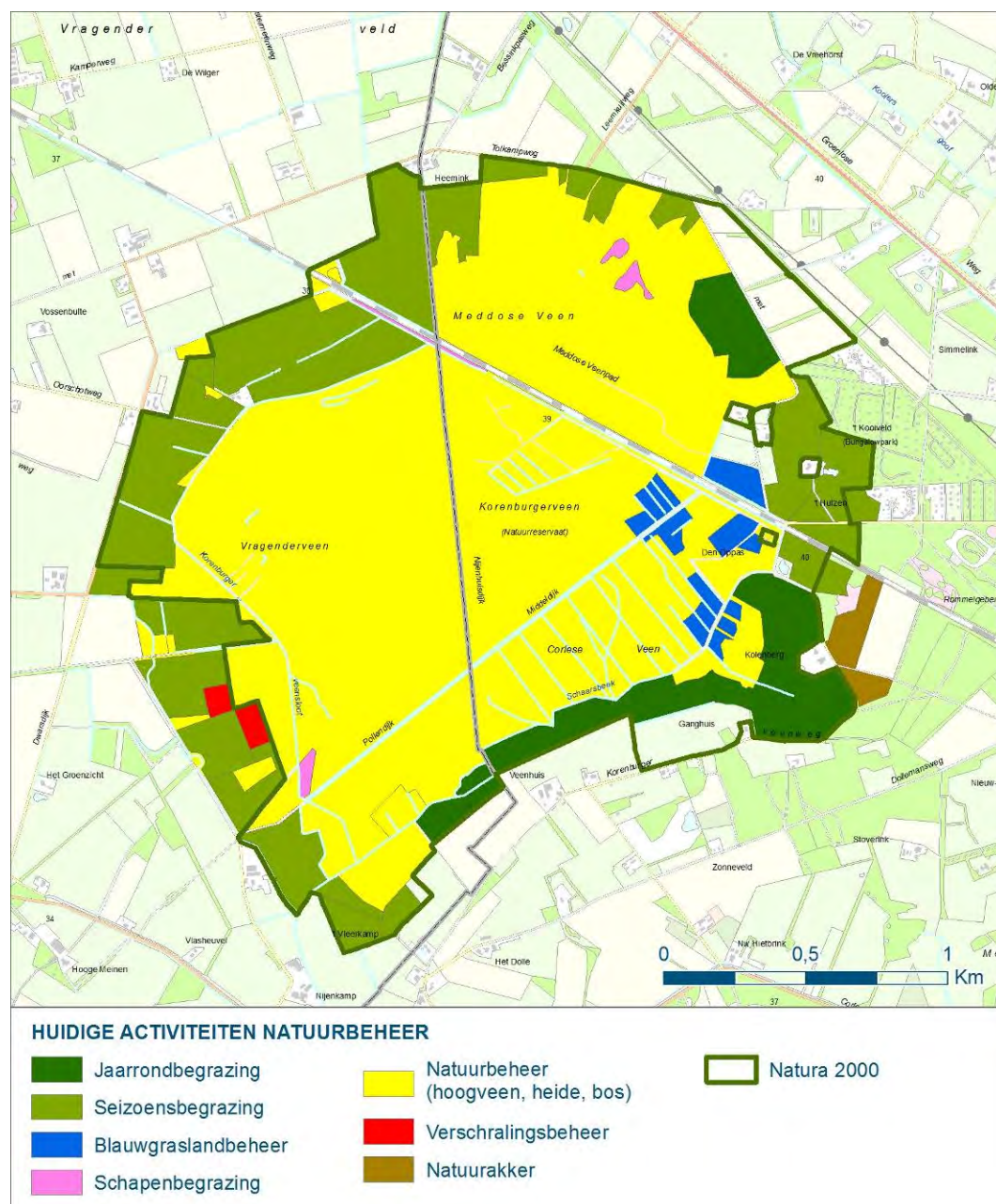
meer uit het vervangen van zieke bomen in oude bomenlanen, het omvormen van eentonige productiebossen naar natuurlijkere bossen en hermeandering van rechtgetrokken beekjes. Grenzend aan de oost- en noordzijde van het Natura 2000-gebied liggen drie percelen die in eigendom zijn van Staatsbosbeheer.

Verplaatsen mensen en voertuigen, surveilleren in het kader van terreinbeheer

Deze activiteiten hebben betrekking op kleinschalige activiteiten, waarbij de natuurwaarden in acht worden genomen (ontzien van kwetsbare vegetaties etc.). De activiteiten worden uitgevoerd conform in het kader van de Flora- en faunawet goedgekeurde gedragscodes.

Monitoren & onderzoek

Uitvoering ervan gebeurt altijd in overleg met de beheerder. Daarbij worden algemene vereisten van de Flora- en faunawet ten aanzien van verstoring in acht genomen.

Figuur 7.1. Geïnventarieerde activiteiten natuurbeheer.

Sector jacht, beheer & schadebestrijding

De wettelijk verplichte faunabeheerplannen vormen het wettelijke kader. Negatieve effecten als gevolg van deze activiteit zijn beperkt. In delen van de randzone vindt reguliere jacht plaats (ree, haas, konijn, fazant, houtduif en wilde eend).

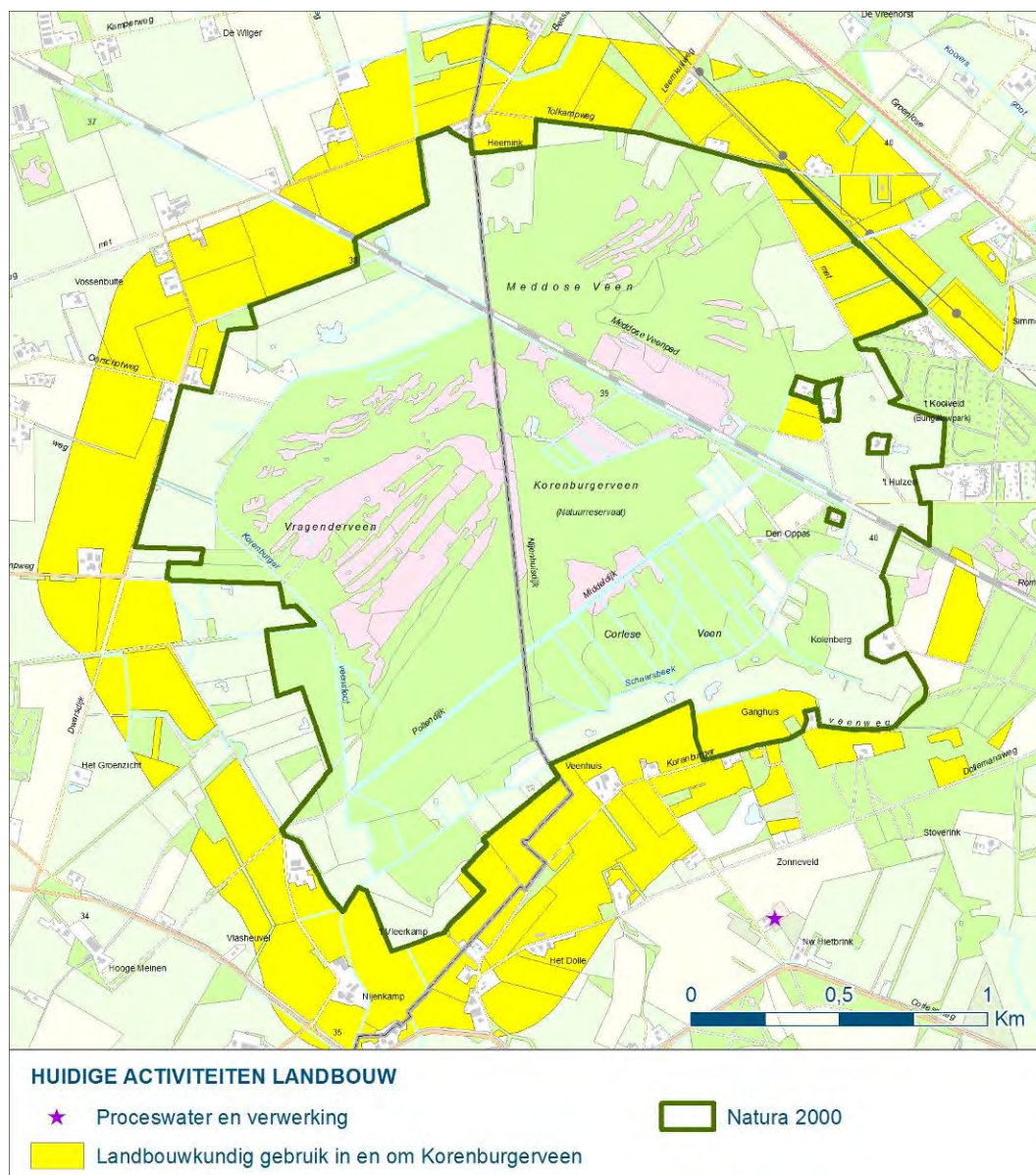
Sector landbouw

Grondbewerking & gebruik

In de omgeving van het Korenburgerveen is de agrarische bedrijfsvoering hoofdzakelijk gericht op melkveehouderij, waardoor het aandeel aan grasland in de regio hoog is. Op akkers worden gewassen als maïs, granen en aardappelen en bieten verbouwd. Op de kaart Geïnterpreteerde activiteiten landbouw (figuur 7.2) is aangegeven op welke percelen agrarisch gebruik plaatsvindt. Hieronder vallen graslanden met agrarische functie, akkers, boomgaarden en glastuinbouw. Percelen met een natuurlijk begrazingsbeheer vallen hier dus niet onder. Binnen de definitie van regulier agrarisch gebruik valt de mogelijkheid tot het uitvoeren van onder andere de volgende werkzaamheden:

- Ondiepe grondbewerkingen
- Diepe grondbewerkingen
- Bespuitingen
- Bemesten
- Bewerken van grasland
- Oogsten van akkerbouwgewassen, inclusief maïs
- Beweiding met alle typen grazers
- Beregening met oppervlaktewater (*zie sector Waterbeheer*)
- Be- of verwerking van proceswater
- Afspoelingen over verhard oppervlak
- Lozing van gietwater ten behoeve van intensieve teelten
- Regulier beheer en onderhoud van watergangen, kavelsloten en drainage (*zie sector Waterbeheer*)

Rond Korenburgerveen zijn diverse bedrijven met agrarische activiteiten gevestigd die stikstofdepositie veroorzaken. In de omgeving van het Natura 2000-gebied zijn vooral melkveehouderijen en een beperkter aantal intensieve veehouderijen aanwezig.

Figuur 7.2. Geïntervieweerde activiteiten landbouw.

Sector waterbeheer

In het kader van het GGOR en voorliggend beheerplan heeft Waterschap Rijn en IJssel een uitvoerige inventarisatie en modelmatige analyse van het watersysteem en van de waterhuishoudkundige maatregelen in en om het Natura 2000-gebied uitgevoerd.

Peilbeheer door het waterschap

Het peilbeheer in het landbouwgebied in en om het Natura 2000-gebied is gericht op agrarisch gebruik van de gronden. De Schaarsbeek is voor deze functie ingericht en daarnaast zijn sloten, zoals de parallelsloot langs de Schaarsbeek, en greppels aangelegd. Deze watergangen worden regulier onderhouden door middel van schouwen, baggeren en maaien. De Schaarsbeek binnen de Natura 2000 begrenzing wordt niet regulier onderhouden.

Drainage

Met name ten noorden van het Kornburgerveen, rond de Groenlosche Slinge, vindt drainage van percelen plaats. Ook binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied is op kleine schaal drainage

aanwezig in enkele percelen in de randzone (zie kaart Geïnterpreteerde activiteiten waterbeheer; (fig. 7.3) bron: Waterschap).

Berekening en wateronttrekking voor de landbouw

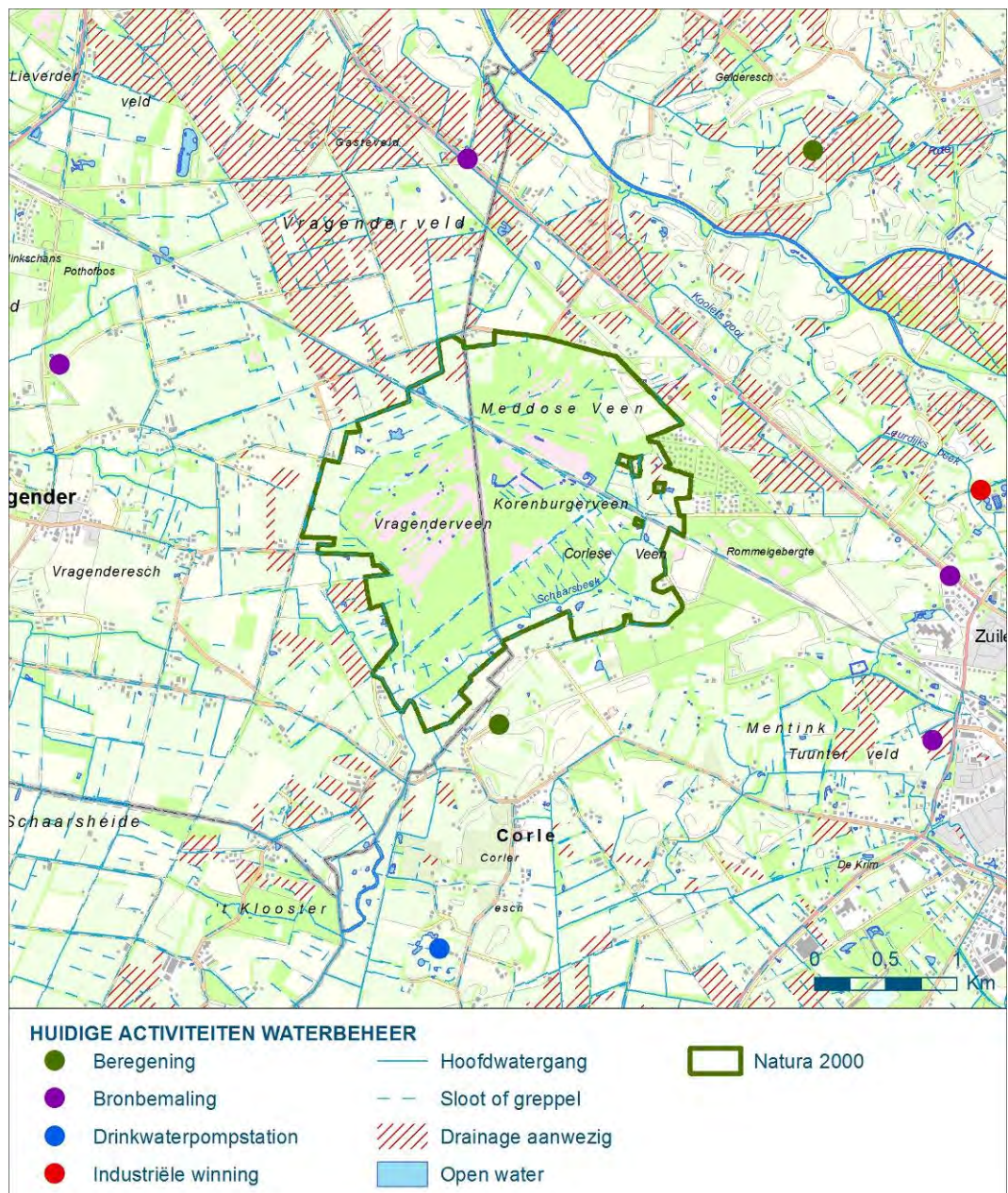
Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied vindt geen waterwinning plaats ten behoeve van berekening of bronbemaling. Dit gebeurt wel in de omgeving van het Natura 2000-gebied. Op de kaart Geïnterpreteerde activiteiten waterbeheer (figuur 7.3) zijn de in 2007 vergunde onttrekkingen ten behoeve van berekening weergegeven.

Onderbemaling enclave Kooiveld zuid

Voor de aanwezige functies (paardenhouderij, enkele woningen) vindt in een gebiedje aan de Kooiveldweg onderbemaling plaats.

Waterwinning

Locaties met grondwaterwinningen zijn weergegeven op de kaart “Geïnterpreteerde activiteiten waterbeheer” (figuur 7.3). Afgezien van wateronttrekking ten behoeve van de landbouw vinden in de omgeving van het Korenburgerveen grondwateronttrekkingen plaats ten behoeve van drinkwaterwinning en industrie. Bij buurtschap Corle, circa 1,5 km ten zuiden van de begrenzing van het Natura 2000-gebied, ligt een pompstation voor drinkwaterwinning (2,8 miljoen m³/j op 27-56 m diepte). Andere drinkwaterwinningen op ruime afstand zijn: Lichtenvoorde (1,2 miljoen m³/j, 6 km westelijk), Aalten (0,9 miljoen m³/j, 6 km zuidwestelijk), Eibergen (1,4+1,4 miljoen m³/j, 12 km noordelijk), 14 km westelijk (1,1 miljoen m³/j). Bij Winterswijk bevindt zich een kleine industriële waterwinning.

Figuur 7.3. Geïntegreerde activiteiten waterbeheer.

Sector recreatie

Wandelen, fietsen & picknicken: In het veen loopt een natuurwandelpad dat onderdeel uitmaakt van een gemarkeerde wandelroute. Het veen is hier alleen toegankelijk via het veepad, dat deels bestaat uit een vlonderpad en enkele 'knuppelpaden'. Langs dit wandelpad bevindt zich een uitkijktoren. Het aantal recreanten op de vrij toegankelijke routes wordt geschat op enkele honderden per jaar. Honden zijn niet toegestaan in het natuurgebied. Picknicken is toegestaan op de daarvoor aangewezen plaatsen. In de randzone aan de zuidkant en aan de westkant van het natuurgebied zijn ook wandelmogelijkheden. Ten oosten van het veen liggen verharde fietspaden langs de onverharde Kooiveldweg en op het tracé van de voormalige spoorlijn Winterswijk – Groenlo. Enkele wegen en fietspaden in de omgeving maken onderdeel uit van bovenlokale fietsnetwerken en lange afstand routes.

Excursies: De ten zuiden van de spoorlijn gelegen delen van het veengebied (Korenburgerveen en Vragenderveen) zijn vanwege de kwetsbaarheid niet vrij toegankelijk. In dit deel biedt Natuurmonumenten begeleide excursies aan met verschillende lengtes, waarbij de groepen uit maximaal 30 personen bestaan. In 2008 zijn 40 excursies gehouden, waarvan 5 door het natuuractiviteitencentrum “De Huusker”. De excursies worden vooral buiten het broedseizoen gelopen. Vanaf 2009 worden nog maximaal 30 excursies gehouden. In het Vragenderveen worden jaarlijks ongeveer 100 excursies georganiseerd door de Stichting Marke Vragenderveen (SMVV). Deze vinden plaats onder begeleiding van een gids. Op de kaart Geïnterpreteerde activiteiten recreatie (figuur 7.4) staan de excursieroutes binnen het Natura 2000-gebied ingetekend.

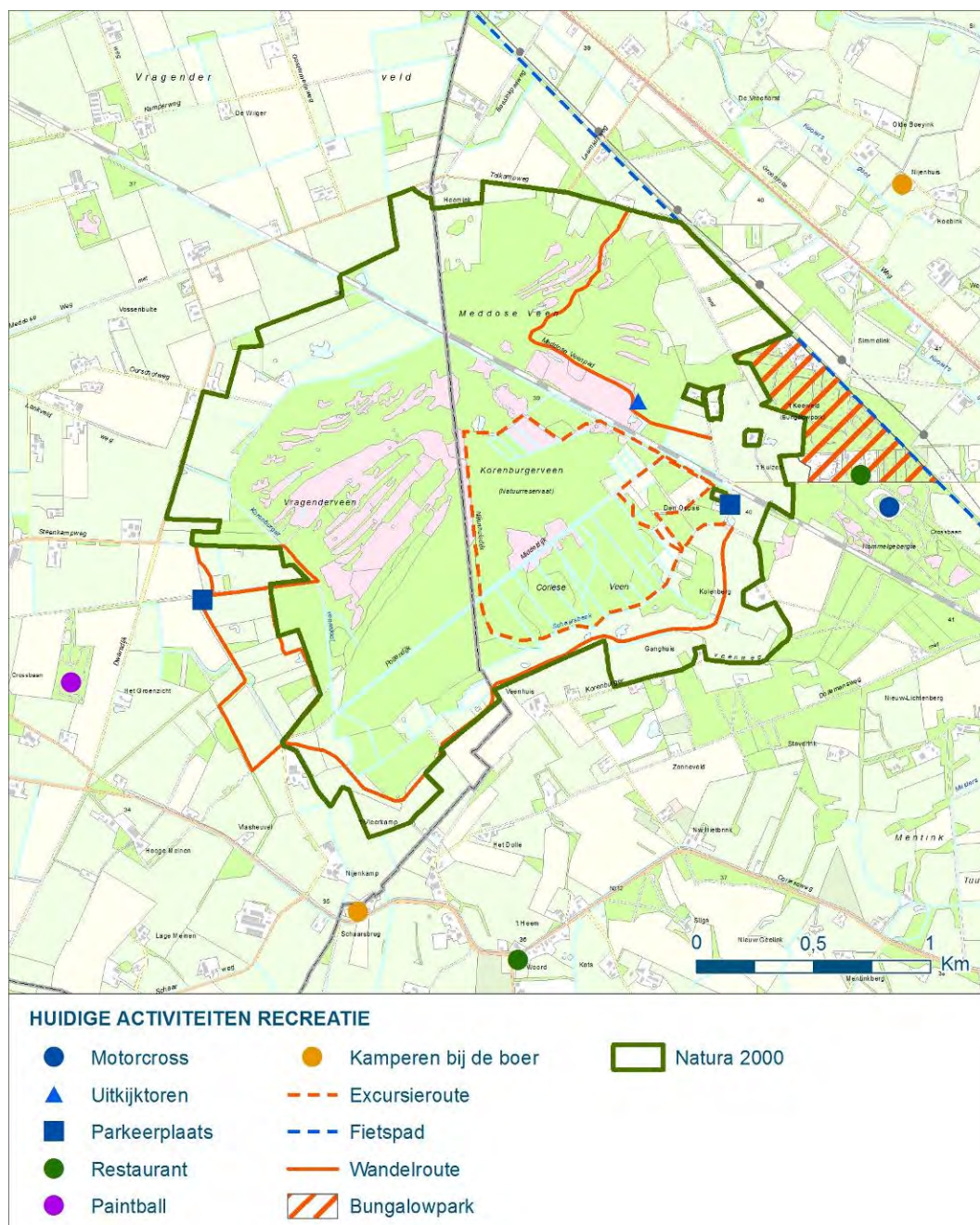
Motorcross: In het bosgebied Rommelgebergte ten oosten van het Korenburgerveen ligt een motorcrossbaan. Hier worden eenmaal per jaar buiten het broedseizoen wedstrijden verreden. De afstand tot de begrenzing van het Natura 2000-gebied bedraagt circa 250 m.

Recreatieve arrangementen: In een bosje aan de Meekesweg ten westen van het Vragenderveen, op een voormalig crossterrein, zijn mogelijkheden voor recreatieve arrangementen, zoals quadrijden en paintballen. De afstand tot de begrenzing van het Natura 2000-gebied bedraagt circa 500 m.

Verblijfsrecreatie: Grenzend aan de oostzijde van het Natura 2000-gebied ligt het bungalowpark Het Rommelgebergte/'t Kooiveld – Simmelink. De vakantiebungalows in het park zijn te huur voor particulieren. Op dit terrein ligt ook een restaurant.

Mogelijkheden voor kamperen bij de boer zijn aanwezig ten zuiden van het Korenburgerveen, langs de Corleseweg, en ten oosten van het Korenburgerveen, aan de Hoebinkweg.

Parkeerplaats: Langs de Korenburgerveenweg bij Den Oppas zijn parkeermogelijkheden voor ongeveer 10 auto's. Aan de westkant van het Vragenderveen, aan de Meekesweg, ligt een parkeerplaats die eveneens plaats biedt aan zo'n 10 auto's.

Figuur 7.4. Geïnventariserte activiteiten recreatie.

Sector wonen en verblijven

Circa 2 kilometer ten oosten van het Natura 2000-gebied ligt de bebouwde kom van Winterswijk, een plaats met ruim 20.000 inwoners. Andere woonkernen in de omgeving van het Kornburgerveen zijn het buurtschap Corle en het kerkdorp Vragender, respectievelijk gelegen op circa 0,7 km ten zuiden en 1,5 km ten westen van het Natura 2000-gebied. Afgezien van deze woonkernen bestaat de woonbebouwing in de omgeving van het Kornburgerveen overwegend uit verspreid in het agrarisch landschap gelegen, vrijstaande woningen en boerderijen, die ook in de omgeving van het Natura 2000-gebied op kaart zijn weergegeven.

Bebouwing binnen de contouren van het Natura 2000-gebied bestaat uit enkele woningen en agrarische bebouwing. Deze bebouwing maakt evenals omliggende erven en tuinen geen onderdeel

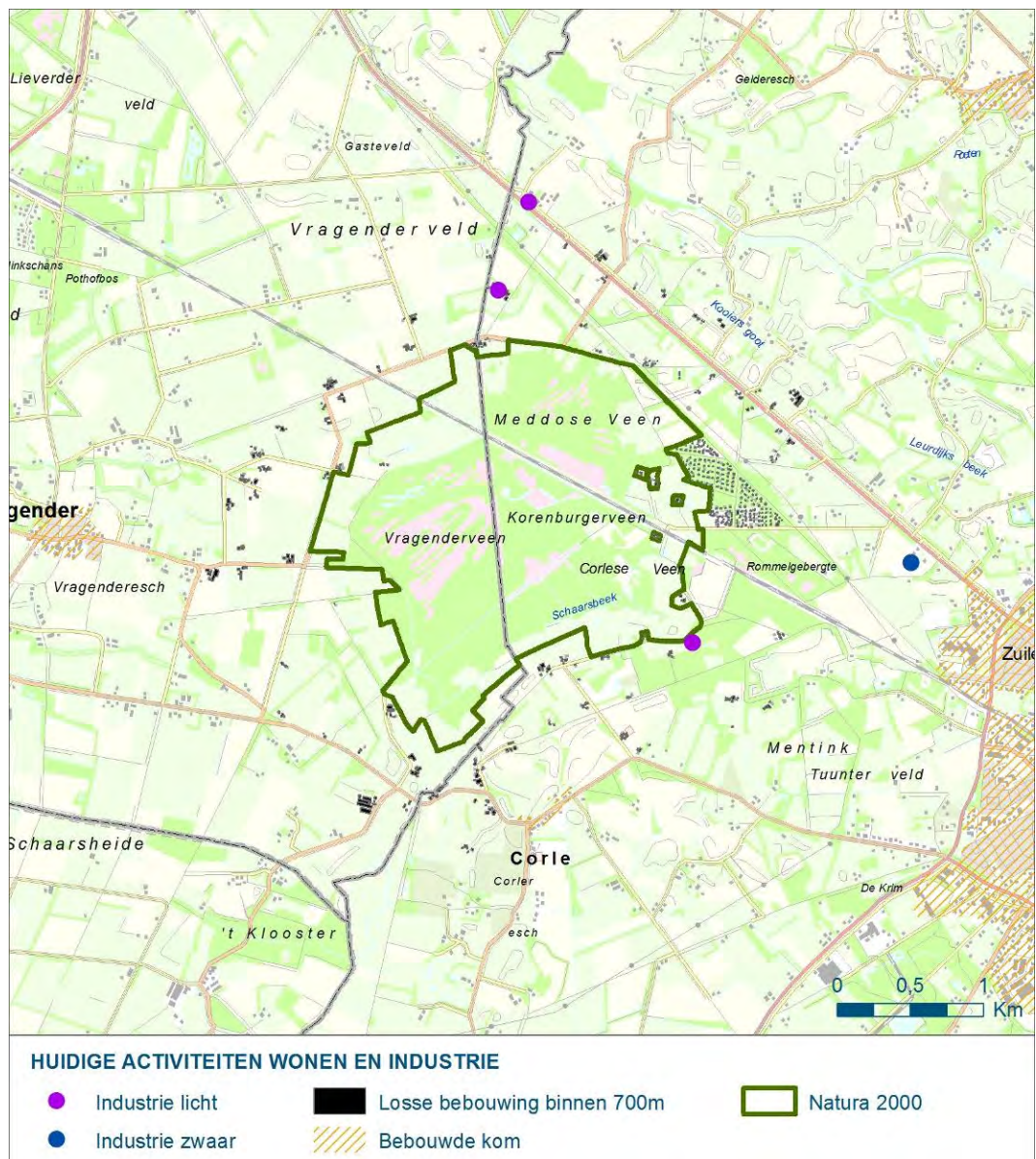
uit van het Natura 2000-gebied. Een woning aan de Kooiveldweg betreft volgens bestemmingsplan buitengebied Winterswijk een recreatiewoning. De overige woningen zijn permanent bewoond.

Sector industrie

Binnen de Natura 2000-begrenzing is geen sprake van industrie. In de omgeving van het Natura 2000-gebied zijn enige tientallen (niet-agrarische) bedrijven aanwezig. Voor de inventarisatie in het kader van dit beheerplan is enerzijds gekeken naar de systematiek die in de sectornotitie voor de invloedszone voor industrie is gebruikt en komt uit de brochure *Bedrijven en milieuzonering* (het Groene boekje). Daarbij is met name het onderscheid tussen VNG categorie 5.1 en hoger en overige industrie gemaakt. Verder is onafhankelijk van de VNG categorie gekeken naar de parameters vernatting, vermesting, verzuring en oppervlakteverlies/ versnippering. Hierdoor is extra gekeken of er sprake is van grondwateronttrekkingen, directe lozingen op oppervlaktewater, geluidsverstoring en/of productiegerelateerde uitstoot van NOx.

Zware bedrijvigheid (Arcadis Sectornotities categorie van 5.1 en hoger) is in omgeving van het Korenburgerveen grotendeels afwezig: slechts één bedrijf op ongeveer 1,5km afstand. Van de categorie lichte industrie (lager dan cat. 5.1) bevinden zich 3 bedrijven binnen 1 km van het gebied. Hierbij is geen sprake van grondwateronttrekkingen, directe lozingen op oppervlaktewater of geluidsverstoring.

Los van deze bedrijvigheid ligt ongeveer 2,5 km ten zuidoosten van Korenburgerveen de steenfabriek De Vlijt. Dit bedrijf heeft substantiële emissies naar de lucht. Het betreft emissie van stikstofoxiden (NOx), zwaveldioxide (SO2) en waterstoffluoride (HF). De emissie van SO2 en HF hangt samen met de aanwezigheid van zwavelverbindingen en fluor in de grondstof (klei) voor de steenfabricage. Het bedrijf valt onder de IPPC-richtlijn en heeft in 2008 van de Gemeente Winterswijk een geactualiseerde vergunning verkregen op grond van de Wet milieubeheer. In deze vergunning is toetsing van het mogelijke effect van de emissie van het bedrijf op habitatrichtlijngebied Korenburgerveen betrokken. Het bedrijf gebruikt de best beschikbare technieken om de emissie van de verzurende stoffen te minimaliseren.

Figuur 7.5. Geïntervieweerde activiteiten Wonen en Industrie.

Sector energie

Juist ten noordoosten van de begrenzing van het Natura 2000-gebied liggen, parallel aan de oude spoorlijn, een aardgastransportleiding en een hoogspanningsleiding.

Sector delfstoffenwinning

Circa 2 km ten oosten van het Korenburgerveen ligt zandwinplas 't Hilgelo. Deze plas is tot stand gekomen door ontzanding in de periode 1965-1975, waarna het gebied is ingericht voor recreatie. Ten tijde van de inventarisatie werd de plas door een nieuwe ontzanding uitgebreid. Na deze zandwinning volgen inrichtingsmaatregelen ten behoeve van recreatie.

Sector verkeer en vervoer

Wegen

Infrastructuur is in kaart gebracht in de ruime omgeving van de begrenzing van het Korenburgerveen. Aan de noordrand van deze zone, op 3 km afstand van het Natura 2000-gebied, ligt de N18. Provinciale wegen zijn de N319 tussen Winterswijk en Groenlo in het noordoosten en de N312 tussen Winterswijk en Lichtenvoorde in het zuiden. Overige infrastructuur binnen de invloedszone rond het Korenburgerveen bestaat uit lokale verharde en onverharde wegen.

In het Korenburgerveen zelf liggen in de randzone enkele onverharde (landbouw)wegen. Deze zijn voor het merendeel doodlopend. De begrenzing van het Natura 2000-gebied valt op een aantal plaatsen samen met lokale wegen, zoals de Korenburgerveenweg, de Dwarsdijk en de Tolkampweg.

Spoorlijn

Afgezien van wegen wordt de invloedszone doorsneden door de spoorlijn Zutphen – Winterswijk (enkelspoor). In de spits rijden over dit spoor maximaal 4 treinen per uur. Onderhoud van het spoor bestaat uit het maaien van het spoortalud en het spuiten van de bermen.

Figuur 7.6. Geïntegreerde activiteiten Energie en Verkeer en vervoer.

7.3 Categorieën van geïntegreerde activiteiten

In de volgende paragraaf wordt voor de verschillende activiteiten beoordeeld onder welke van de hierna te onderscheiden categorieën ze kunnen worden geschaard. Er worden zes categorieën onderscheiden. Bij het bepalen van de toepasselijke categorie is primair beoordeeld of de betreffende activiteit negatieve effecten heeft voor het behalen van de Natura 2000 doelen. Van bepaalde activiteiten zijn geen negatieve of juist positieve effecten te verwachten voor het Natura 2000-gebied. Indien een activiteit negatieve effecten kan hebben voor het gebied, rijst de vraag of de activiteit mogelijk gevolgen heeft voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Luidt het antwoord ontkennend, dan is er sprake van *negatieve* effecten. Luidt het antwoord bevestigend, dan is er sprake van mogelijk *significante* effecten. Vervolgens is beoordeeld of de verwachte significante effecten kunnen worden ondervangen middels het treffen van maatregelen. Indien dit niet mogelijk is, zullen voorwaarden gesteld moeten worden aan de uitoefening van de betreffende

activiteit, teneinde de gestelde doelen te kunnen behalen. Indien het projecten betreft is in dat geval sprake van vergunningplicht en zal in een vergunningprocedure moeten worden bepaald of en zo ja welke voorwaarden nodig zijn. Indien het een handeling betreft is er geen vergunningplicht en wordt in dit beheerplan aangegeven aan welke voorwaarden de handeling moet voldoen. Gezien het verschil in vergunningplicht wordt onderscheiden tussen 'projecten' en 'andere handelingen'. Tot slot is van activiteiten met een (beperkt) negatief effect beoordeeld of deze in cumulatie met andere projecten/handelingen tot significante effecten leiden.

7.3.1 Terminologie

Alvorens de verschillende categorieën worden beschreven zal eerst een aantal termen, dat in het kader van de categorie-indeling van belang is, kort worden toegelicht.

Wat is vergunningplichtig?

In de Natuurbeschermingswet 1998 staat dat voor projecten of andere handelingen een vergunningplicht geldt als deze een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied (Nbw 1998; art. 19d, lid 1).

Wat is een project?

Het is van belang om vast te stellen wat moet worden verstaan onder 'project'. Daarbij wordt uitgegaan van de definitie in de MER-richtlijn (art. 1 lid 2). Onder een project wordt verstaan:

- Uitvoering van bouwwerken of de totstandkoming van installaties of werken;
- Andere ingrepen in natuurlijk milieu of landschap, inclusief ontginning.

Zodra er sprake is van een fysieke ingreep, is er sprake van een project. Het gaat daarbij om iets nieuws of een intensivering van een bestaande activiteit waarbij een fysieke ingreep plaatsvindt. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de bouw van een stal bij een bestaande veehouderij of een wijziging van het huisvestingssysteem.¹

Wat is een andere handeling?

Anders dan bij een project, vindt er in het geval van een andere handeling géén fysieke ingreep plaats. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een toename van het verkeer dat over een weg rijdt, zonder dat het wegtracé wordt gewijzigd, de openstelling van een bestaande, verharde weg² en het wijzigen van het veebestand in bestaande stallen³.

7.3.2 Categorie-indeling

De volgende categorieën van geïnventariseerde activiteiten kunnen worden onderscheiden:

0 *Activiteiten met geen of positieve effecten*

Hieronder vallen alle activiteiten waarvan negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied bij voorbaat kunnen worden uitgesloten of waarvan louter positieve effecten te verwachten zijn voor het gebied. Deze activiteiten zijn niet-vergunningplichtig.

¹ ABRvS 31 maart 2010, nr. 200903784/1/R2, r.o. 2.5.3

² ABRvS 6 maart 2013, nr. 201113007/1/A4, r.o. 4.

³ ABRvS 1 mei 2013, nr. 201011080/1/A4, r.o. 8.3.

1 Handelingen met mogelijk negatieve effecten

Onder deze categorie vallen alle handelingen waarvan negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied te verwachten zijn. Hierbij gaat het om negatieve effecten die geen gevaar vormen voor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied en waarvoor in dit beheerplan niet in het treffen van maatregelen is voorzien. Deze activiteiten zijn niet-vergunningplichtig.

2 Handelingen met mogelijk significant negatieve effecten

Hierbij gaat het om handelingen met dusdanig negatieve effecten, dat niet kan worden uitgesloten dat hierdoor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied in het gedrang komt. Tegenover de significant negatieve effecten van deze handelingen staan echter de positieve effecten van de maatregelen die zullen worden getroffen dan wel de positieve effecten die het gevolg zijn van de voorwaarden waaronder de activiteit moet worden uitgevoerd. Deze activiteiten zijn niet-vergunningplichtig.

3 Projecten zonder significant negatieve effecten

Onder deze categorie vallen projecten met negatieve effecten, die het halen van de instandhoudingsdoelstellingen echter niet bedreigen en waarvoor in dit beheerplan niet in het treffen van maatregelen is voorzien. Deze projecten zijn niet-vergunningplichtig.

4 Projecten zonder significant negatieve effecten mits maatregelen worden uitgevoerd

Hierbij gaat het om projecten waarvan significant negatieve effecten niet bij voorbaat kunnen worden uitgesloten. Indien echter de in dit beheerplan voorziene maatregelen worden uitgevoerd, waardoor de staat van instandhouding verbetert, kunnen significant negatieve effecten wél worden uitgesloten. Dit betreft situaties waarbij de voorziene maatregelen de effecten van de betreffende projecten volledig opheffen. Deze projecten zijn vrijgesteld van de vergunningplicht.

5 Projecten met mogelijk significant negatieve effecten

Onder deze categorie vallen projecten waarvan significant negatieve effecten niet kunnen worden uitgesloten. Niet bij voorbaat noch na het treffen van de in dit beheerplan voorziene maatregelen. De specifieke gevolgen van deze projecten voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied en de eventuele mogelijkheid om significant negatieve effecten te mitigeren dan wel compenseren, zullen in het kader van de vergunningverlening moeten worden onderzocht. Deze projecten zijn vergunningplichtig.

7.4 Beoordeling en indeling van geïnventariseerde activiteiten

Werkwijze effectbeoordeling

In deze paragraaf worden de activiteiten, zoals beschreven in paragraaf 7.2, getoetst aan de instandhoudingsdoelstellingen en de verstoring gevoeligheid ervan. Aan de hand van deze toets kan worden beoordeeld welke activiteiten strijdig zijn met de instandhoudingsdoelstellingen voor Korenburgerveen. Afgezien van actuele habitattypen dient eveneens beoordeeld te worden of activiteiten mogelijk strijdig zijn met ontwikkellocaties voor habitattypen of soorten ten behoeve van uitbreidings- en/of verbeterdoelen.

Voor de beoordeling zijn de versturende factoren uit de EZ-effectenindicator gebruikt (zie tabel 7.1 hieronder), maar is ook de knelpuntenanalyse meegenomen die in de PAS gebiedsanalyse is weergegeven (zie Bijlage 4). De beoordeling is verricht door ecologische experts van Tauw, Natuurbalans - Limes Divergens, de Provincie Gelderland en het Waterschap.

Cumulatietoets

Gevoelige activiteiten die op zichzelf niet leiden tot negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen, zijn ook gezamenlijk beoordeeld op mogelijke cumulatieve negatieve effecten.

Verstoringsgevoeligheden

In onderstaande tabel is per habitatype en soort aangegeven welke storingsgevoeligheden kunnen optreden. Daarbij is onderscheid gemaakt in gevolgen door:

Kwantitatieve effecten: oppervlakteverlies of –toename.

Kwalitatieve effecten: chemische stoffen, fysieke effecten, versturende effecten.

Ruimtelijke samenhang: versnippering van leefgebied.

Tabel 7.1. Storende factoren per habitatype en soort (bron: EZ Effectenindicator).

■ = zeer gevoelig; ■ = gevoelig; ■ = niet gevoelig; ? = onbekend

Storende factor	Vochtige heiden	Blauwgraslanden	Herstellende hoogvenen	Galigaanmoerassen	Hoogveenbossen	Vochtige alluviale bossen		Kamsalamander
<i>Achteruitgang kwantiteit van habitatype en leefgebied</i>								
Oppervlakteverlies	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹		■
Versnippering	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹		■
<i>Achteruitgang kwaliteit leefgebied door chemische effecten</i>								
Verzuring	■	■	■	■	■	■		■
Eutrofiëring	■	■	■	■	■	■		■
Verontreiniging	■	■	■	■	■	■		■
<i>Achteruitgang kwaliteit leefgebied door fysieke effecten</i>								
Verdroging	■	■	■	■	■	■		■
Vernatting	■	■	■	■	■	■		■
Verandering stroomsnelheid					■	■		
Verandering overstromingsfrequentie	?	■		■	■	■		■
Verandering dynamiek substraat								■
<i>Achteruitgang kwaliteit leefgebied door versturende effecten</i>								
Geluid								?
Licht								?
Trilling								?
Optische verstoring	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹		?
Verstoring door mechanische effecten	■	■	■	■	■	■		■
<i>Achteruitgang kwaliteit door directe menselijke effecten</i>								
Verandering populatiedynamiek	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹	■ ¹		■
Verandering soortensamenstelling	■	■	■	■	■	■		■

¹ voor kenmerkende dieren van het betreffende habitatype

7.3.2.1 Effecten sector natuurbeheer

Verreweg het grootste aandeel van de geïnventariseerde activiteiten binnen het Natura 2000-gebied bestaat uit natuurbeheer. Hierbinnen valt een breed scala van mogelijke beheermaatregelen.

Daarnaast vindt ook in aangrenzende gebieden, buiten het Natura 2000-gebied, natuurbeheer plaats. In deze paragraaf wordt ingegaan op de effectbeoordeling van de verschillende beheermaatregelen.

Het natuurbeheer wordt uitgevoerd conform de bestaande gedragscodes voor natuurbeheer, bosbeheer en waterbeheer. Deze gedragscodes geven aan hoe bij bepaalde werkzaamheden – in dit geval beheermaatregelen – schade aan beschermde dier- en plantensoorten wordt voorkomen of tot een minimum beperkt. Bij het beoordelen van effecten van natuurbeheer valt onderscheid te maken tussen beheermaatregelen ten behoeve van Natura 2000-doelen en beheermaatregelen ten behoeve van andere natuurwaarden (niet zijnde Natura 2000-doelen).

Natuurbeheer ten behoeve van realisatie Natura 2000-doelen

Deze activiteiten zijn gericht op de realisatie van Natura 2000-doelen. Van deze beheeractiviteiten zijn geen negatieve effecten te verwachten voor het Natura 2000-gebied.

Natuurbeheer ten behoeve van realisatie andere doelen (geen Natura 2000-doelen)

Hieronder valt bijvoorbeeld het beheer van terreinen buiten het Natura 2000-gebied, maar ook de natuurlijke begrazing in de randzones binnen de begrenzing. In de praktijk zijn veel maatregelen die in het kader van overig natuurbeheer plaatsvinden ook gunstig voor het realiseren van Natura 2000 doelen aangezien ze vrijwel gelijk zijn aan deze doelen of geen directe relatie hebben met het ecologische systeem van het N2000 gebied (zie beschrijving van 7.2). Ook deze activiteiten hebben daardoor geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

Verplaatsen mensen en voertuigen, surveilleren in het kader van terreinbeheer

Deze activiteiten kunnen leiden tot mechanische verstoring (bijvoorbeeld vertrapping van de vegetatie) en tot verstoring van kenmerkende soorten (optische verstoring en verstoring door geluid. Het betreft kleinschalige activiteiten binnen het Korenburgerveen en aangrenzende gebieden. Hierbij worden de kwetsbare vegetaties, zoals blauwgrasland en hoogveen, in acht genomen. Zodoende leiden de activiteiten niet tot significant negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

Monitoren/karteren/onderzoek

Monitoring, kartering en onderzoek zijn activiteiten die onder meer nodig zijn voor toetsing van het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Het zijn kleinschalige activiteiten waarvan de effecten op voorhand beperkt worden ingeschat. Uitvoering van monitoring, kartering of onderzoek dient altijd in overleg met de beheerder te gebeuren, die er op toeziet dat er geen negatieve effecten optreden. Tevens dienen bij uitvoering van de activiteit de algemene vereisten van de Flora- en faunawet ten aanzien van verstoring in acht te worden genomen. Daarvan uitgaande leiden de activiteiten monitoren, karteren en onderzoek niet tot significant negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

Conclusies “Natuurbeheer”:

De activiteiten in de sector ‘Natuurbeheer’ hebben geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

7.3.2.2 Effecten sector Jacht, wildbeheer en schadebestrijding

Faunabeheer kan leiden tot negatieve effecten door betreding en door verstoring van typische soorten door het gebruik van kunstlicht en het geweer. Gebruik van kunstlicht vindt nu niet plaats. Schadebestrijding vindt ook niet of nauwelijks plaats, omdat binnen de begrenzing schadegevoelige percelen zoals landbouw alleen in de randzone in beperkte mate aanwezig zijn. Betreding van

kwetsbare delen zoals het hoogveen zou kunnen leiden tot negatieve effecten. Gezien de beperkte omvang van het faunabeheer (enkele keren per jaar) zijn er geen significante effecten voor het Natura 2000-gebied te verwachten, mits het hoogveen niet wordt betreden.

Conclusies “Jacht, beheer en schadebestrijding”:

Er zijn geen significante effecten te verwachten van de geïnventariseerde activiteiten in het kader van jacht, beheer en schadebestrijding, mits het hoogveen niet wordt betreden.

7.3.2.3 Effecten sector landbouw

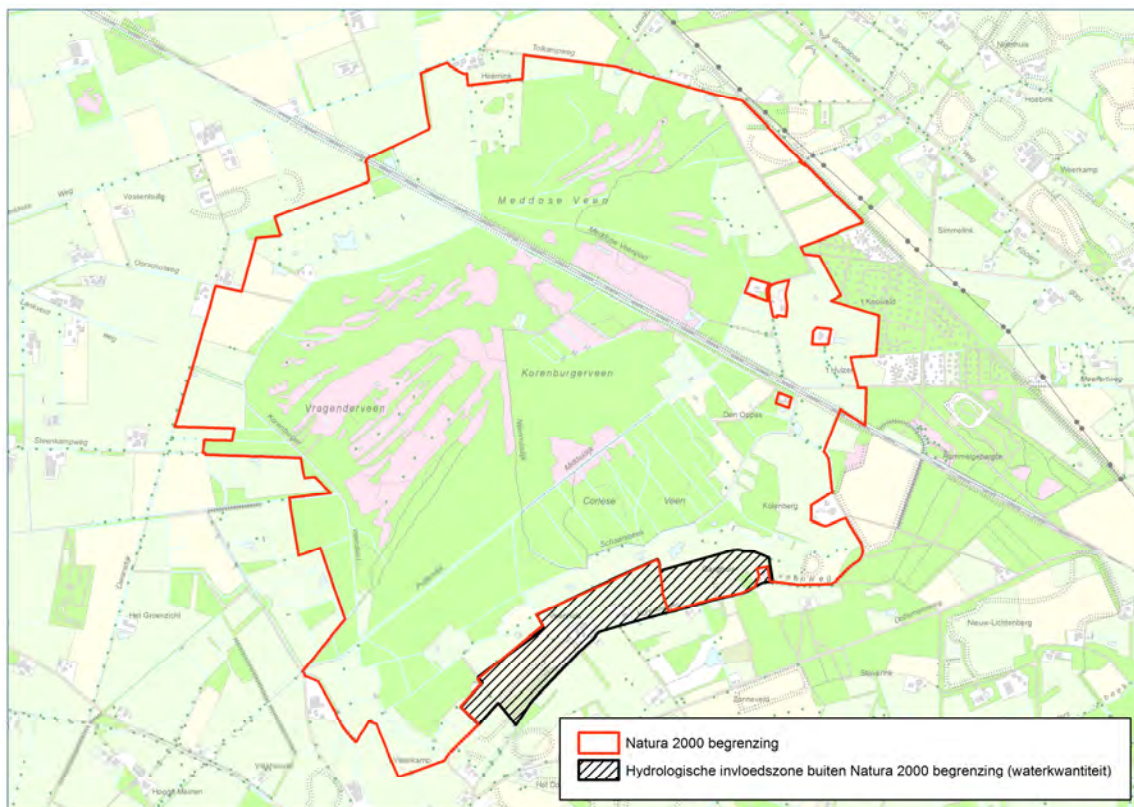
Beheersvormen in de sector landbouw zijn binnen het Natura 2000-gebied beperkt tot een klein deel in de randzone. Agrarische activiteiten hebben hier voor het merendeel betrekking op graslanden; slechts een klein aandeel bestaat uit bouwland (maïs, aardappelen). Buiten het Natura 2000-gebied komt landbouw op grote schaal voor in het overwegend agrarische gebied. Van de voorkomende agrarische beheersmaatregelen worden hieronder de effecten beoordeeld.

Grondbewerking

Bij uitvoering van ondiepe grondbewerkingen in agrarische percelen (ploegen, frezen, spitten, egaliseren et cetera) kan verstoring van doelsoorten een rol spelen. De kamsalamander kan van ondiepe grondbewerkingen mogelijk hinder ondervinden. Omdat de kamsalamander voornamelijk buiten de agrarische percelen voorkomt, leidt dit niet tot significante effecten.

Bij uitvoering van diepe grondbewerkingen (diepspitten, diepploegen, et cetera) in agrarische percelen binnen de hydrologische invloedzone (zie figuur 7.7), kunnen lokaal effecten optreden in de waterhuishouding. Aangezien waterhuishouding voor de meeste aangewezen habitattypen een kritische factor vormt, kunnen deze activiteiten leiden tot significante effecten op waterafhankelijke habitattypen. Als de diepe grondbewerking vóór 1 januari 2009 is uitgevoerd zijn de effecten meegenomen in het GGOR-traject en worden significante effecten voorkomen door het nemen van maatregelen (M1, M2 en M3).

Bij alle andere percelen buiten de hydrologische invloedzone is bij de geïnventariseerde activiteiten geen sprake van negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

Figuur 7.7. Hydrologische invloedszone Korenburgerveen (T. Spek, 2014). De gearceerde zone is de hydrologische invloedszone die geldt voor activiteiten die van invloed zijn op waterkwantiteit, niet op waterkwaliteit. Het gehele gebied binnen de begrenzing geldt als hydrologische invloedszone voor zowel waterkwantiteit als -kwaliteit.

Gewasbewerking en -verzorging

Hieronder vallen gewasbescherming, bemesting, graslandbewerking en oogst van gewassen.

Bij gewasbescherming (veldspuit, rugspuit, onkruidbrander et cetera) op agrarische percelen zal mogelijke verstuiwing slechts over geringe afstand plaatsvinden, hooguit over circa 10 meter. Het betreft hier diffuse bronnen, waarbij afzonderlijke handelingen niet zullen leiden tot een meetbaar effect, zolang de wettelijke kaders in acht worden genomen (Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer (Barim), Besluit gebruik meststoffen (BGM) en afstemming met Kader richtlijn water (KRW). Rechtstreekse lozing van meststoffen en gewasbeschermende stoffen in open water is op grond van de bestaande wettelijke kaders niet toegestaan. Significante effecten zijn derhalve uitgesloten.

Bij bemesting van grasland en bouwland met kunstmest of met organische meststoffen geldt dat er geen significante effecten voor het Natura 2000-gebied optreden, zolang de maatregelen binnen de wettelijke kaders worden uitgevoerd (Meststoffenwet, Besluit gebruik meststoffen (BGM) en Barim) en afstemming met KRW plaatsvindt. Uit metingen in het Natura 2000-gebied is echter gebleken dat lokaal sprake is van ongewenste verrijking, wat met name het gevolg is van inspoeling van meststoffen via het oppervlaktewater (onder andere inundaties). Niet zozeer de bemesting zelf als wel de inrichting van het watersysteem vormt daarbij incidenteel nog een knelpunt. Deze knelpunten worden opgelost door het nemen van (hydrologische) maatregelen (M1, M2 en M3).

Bemesting van grasland en bouwland in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied met kunstmest of met organische meststoffen kan wel leiden tot significante effecten vanwege stikstofemissie.

Bij graslandbewerking en oogst van gewassen kan verstoring van doelsoorten een rol spelen. Negatieve beïnvloeding van de doelsoort kamsalamander als gevolg van verstoring door graslandbewerking leidt echter niet tot significante effecten, aangezien productiegraslanden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied geen belangrijk onderdeel uitmaken van de landbiotoop van deze soort.

Beweiding, niet zijnde natuurbeheer

In de randzone vindt op enkele percelen begrazing door vee plaats. Hiervan worden geen negatieve effecten verwacht (behoudens stikstof), doordat ze plaatsvinden buiten de habitattypen. Hetzelfde geldt voor beweiding buiten het Natura 2000-gebied.

Stikstofemissie

De uitstoot van stikstof door de landbouw is meegenomen in de PAS. In de ten behoeve van de PAS opgestelde gebiedsanalyse voor Korenburgerveen is beschreven welke maatregelen worden gerealiseerd, waarmee de instandhoudingsdoelen voor Korenburgerveen kunnen worden behaald. Hierbij is uitgegaan van een ontwikkeling van de achtergronddepositie, waarbij rekening is gehouden met verwachte economische ontwikkelingen. Zie verder bijlage 4 voor conclusies over stikstofuitstoot, te nemen maatregelen en verdeling van ontwikkelruimte.

Conclusies “Landbouw”:

Mogelijk negatieve effecten van diepe grondbewerkingen en bemesting worden opgeheven door het nemen van maatregelen (M1, M2 en M3). Stikstofuitstoot wordt geregeld via de PAS (zie bijlage 4).

7.3.2.4 Effecten sector waterbeheer

In het kader van GGOR en voorliggend beheerplan heeft Waterschap Rijn en IJssel een uitvoerige inventarisatie en modelmatige analyse van het watersysteem en van waterhuishoudkundige maatregelen in en om het Natura 2000-gebied uitgevoerd. Daarbij zijn ook alle vormen van waterbeheer, met name ontwatering, getoetst op effecten op het gebied en de daar aanwezige waterafhankelijke instandhoudingsdoelstellingen.

Peilbeheer door het waterschap

Het peilbeheer in het landbouwgebied in en om het Natura 2000-gebied is hoofdzakelijk gericht op agrarisch gebruik van de gronden, hoewel ook al veel herstelmaatregelen zijn uitgevoerd gericht op herstel van de waterhuishouding in het veengebied. Uit de GGOR-analyse blijkt dat de ontwatering deels nog een negatieve invloed heeft op de waterafhankelijke instandhoudingsdoelstellingen. Dit geldt met name voor de bestaande blauwgraslanden en broekbossen die langjarig in kwaliteit en oppervlakte achteruit zijn gegaan. Met name de bovenloop van de Schaarsbeek en parallelsloot vormen binnen het Natura 2000-gebied een probleem door het wegvangen van basenrijke kwel en door inundaties van aangrenzend natuurgebied met voedselrijk water. Hier ligt een directe relatie met de onderbemaling van de enclave langs de Kooiveldweg zuid. In het beheerplan en het GGOR wordt de waterhuishouding afgestemd op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De mogelijk significante effecten van het peilbeheer worden door het nemen van (hydrologische) maatregelen voorkomen (M1, M2 en M3). Door onderzoek en monitoring tijdens de eerste planperiode zal dit gevolgd worden.

Onderbemaling enclave Kooiveld zuid

Voor de aanwezige functies (paardenhouderij, enkele woningen) vindt in een gebiedje aan de Kooiveldweg onderbemaling plaats. Uit de GGOR-analyse blijkt dat deze bemaling en de ontwatering van dit gebied een direct effect heeft op de waterhuishouding in de bestaande blauwgraslanden en

aangrenzende Elzenbroekbossen. Gezien de langjarige achteruitgang van deze habitattypen door het wegvallen van basenrijke kwel, wordt dit effect als significant beoordeeld en is opheffen van deze effecten vereist. Maatregel M1E (Beëindigen onderbemaling enclave Kooiveldweg-zuid) zorgt ervoor dat de mogelijk significante effecten worden opgeheven.

Regulier beheer en onderhoud van watergangen en drainage

Activiteiten die verband houden met waterhuishouding kunnen een hydrologisch effect hebben op het veengebied wanneer ze genomen worden binnen de hydrologische invloedssfeer hiervan. De habitattypen waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd zijn hier gevoelig voor en kunnen hiervan negatieve gevolgen ondervinden. In het beheerplan en het GGOR wordt de waterhuishouding afgestemd op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De mogelijk significante effecten van bovengenoemde activiteiten worden door het nemen van (hydrologische) maatregelen voorkomen (M1, M2 en M3). Door onderzoek en monitoring tijdens de eerste planperiode zal dit gevolgd worden.

Berekening en wateronttrekking voor de landbouw

Binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied vindt geen waterwinning plaats ten behoeve van berekening of bronbemaling. Dit gebeurt wel in de omgeving van het Natura 2000-gebied. Uit de GGOR-analyse blijkt dat berekening en wateronttrekking buiten het Natura 2000-gebied geen wezenlijke invloed hebben op de waterafhankelijke instandhoudingsdoelstellingen. Uitgangspunt daarbij is dat het watersysteem door lokale maatregelen binnen het Natura 2000-gebied voldoende hersteld kan worden (M1, M2 en M3). Door onderzoek en monitoring tijdens de eerste planperiode zal dit gevolgd worden.

Conclusies “Waterbeheer”:

Mogelijk significante effecten van drainage, peilbeheer, onderbemaling Kooiveld zuid, berekening buiten het Natura 2000-gebied en regulier beheer en onderhoud van watergangen worden opgeheven door het nemen van maatregelen (M1, M2 en M3). Tijdens de eerste beheerplanperiode wordt de ontwikkeling van waterafhankelijke instandhoudingsdoelstellingen onderzocht en beoordeeld om na te gaan of de maatregelen voldoende effect opleveren.

7.3.2.5 Effecten sector recreatie

Landrecreatie

Wandelen, fietsen, picknicken: Dagrecreatieve activiteiten in en rond het Korenburgerveen bestaan uit wandelen, fietsen en picknicken. Mogelijk optredende effecten van deze vormen van recreatie zijn geluidsverstoring, optische verstoring en mechanische verstoring (betreding). Bij de toetsing van de effecten van deze activiteiten wordt er van uit gegaan dat de openstellingsregels van de betreffende terreinbeheerder in acht worden genomen:

- wandelen/fietsen is alleen toegestaan op de paden,
- wandelen met honden is alleen toegestaan buiten het natuurgebied op (half)verharde wegen,
- picknicken is alleen toegestaan op daarvoor aangewezen plaatsen.

Over het algemeen kan gesteld worden dat recreatie in en rond het gebied extensief plaatsvindt en ook doordat grote delen van het gebied niet vrij toegankelijk zijn, wordt betreding van de gevoelige habitattypen vermeden, waardoor van deze activiteiten geen significant negatieve effecten zijn te verwachten.

Excursies: Jaarlijks worden excursies onder leiding van een gids gegeven in delen van het Natura 2000-gebied die niet vrij toegankelijk zijn. Effecten van excursies bestaan uit geluidsverstoring, optische verstoring en mechanische verstoring (betreding). Deze effecten zijn beperkt omdat het aantal excursies tijdens het broedseizoen beperkt is, kwetsbare vegetaties niet worden betreden en de excursieroutes vast liggen.

Gezien de kleinschaligheid van deze activiteit worden geen noemenswaardig negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied verwacht. Indien het aantal excursies of de routes wijzigen kunnen wel effecten optreden.

Motorcrossterrein: In het Rommelgebergte nabij het Korenburgerveen ligt een motorcrossterrein, waar jaarlijks eenmaal een cross wordt verreden. Dit leidt tot externe effecten als gevolg van geluidsverstoring. De enige kwalificerende soort, kamsalamander, is niet gevoelig voor geluidsverstoring en voor de typische soorten wordt door de frequentie van eenmaal per jaar ook niet verwacht dat deze negatieve effecten ondervinden van dit evenement. Uitstoot van stikstof wordt geregeld via de PAS (zie bijlage 4).

Toeristisch-recreatieve voorzieningen

Bungalowpark Rommelgebergte/'t Kooiveld – Simmelink: Dit bungalowpark grenst direct aan de oostkant van het Natura 2000-gebied. De verblijfsrecreatie draagt bij aan het recreatief medegebruik in het gebied, zie beoordeling hierboven. Van de activiteiten die plaatsvinden op het terrein worden door de kleinschaligheid alleen lokale effecten verwacht, die geen negatief effect hebben op het Natura 2000 gebied.

Campings/parkeerplaatsen: De externe effecten van campings en parkeerplaatsen buiten het Natura 2000-gebied zijn vergelijkbaar met die van het hiervoor genoemde bungalowpark. Ook voor campings geldt dat er geen negatieve effecten optreden. Uitstoot van stikstof wordt geregeld via de PAS (zie effecten sector landbouw). Zie verder bijlage 4 voor conclusies over stikstofuitstoot, te nemen maatregelen en verdeling van ontwikkelruimte.

Illegale recreatieve activiteiten

Illegale activiteiten, waaronder betreding van het gebied buiten de paden, kan leiden tot (significant) negatieve effecten. Op dit moment vormt dit geen probleem in het Korenburgerveen.

Conclusie "Recreatie":

De geïnventariseerde recreatieve activiteiten hebben geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

7.3.2.6 Effecten sector wonen en verblijven

Het aantal woningen in het Natura 2000-gebied is met vijf zeer beperkt. Aangezien deze woningen aan de rand van het natuurgebied liggen, worden hiervan geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied verwacht. Daarbij valt te denken aan zaken die in en rond de woningen spelen, zoals onderhoud aan een woning, tuinieren, auto wassen en het houden van huisdieren. Al deze gebruiksvormen hebben zeer lokale effecten, zodat negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied niet te verwachten zijn. Hetzelfde geldt voor woningen buiten het gebied.

(NB: de onderbemaling enclave Kooiveld zuid wordt in sector Waterbeheer behandeld)

Conclusie "Wonen en verblijven":

Van geen van de activiteiten rondom woningen zijn voor het Natura 2000-gebied negatieve effecten te verwachten.

7.3.2.7 Effecten sector energie

Regulier gebruik van de aardgastransportleiding en de hoogspanningsleiding ten oosten van het Korenburgerveen heeft geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

Onderhoudswerkzaamheden aan de aardgastransportleiding waarbij graafwerkzaamheden aan de orde zijn, vallen niet onder de geïnventariseerde activiteiten. Hierbij kunnen externe effecten op de grondwaterstand optreden indien langdurig wordt bemalen in de nabijheid van het Natura 2000-gebied.

Onderhoudswerkzaamheden aan de hoogspanningsleiding, welke gelegen is buiten het Natura 2000-gebied, hebben geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied, er van uitgaande dat werkzaamheden ten behoeve van onderhoud en reparatie bovengronds worden uitgevoerd en er geen sprake is van graafwerkzaamheden in combinatie met langdurige bemaling.

Conclusie "Energie":

Van bovengrondse onderhoudswerkzaamheden aan de aardgastransport-/hoogspanningsleiding zijn geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied te verwachten. Onderhoudswerkzaamheden waarbij graafwerkzaamheden met langdurige bemaling nodig zijn, vallen niet onder het geïnventariseerde gebruik, maar moeten gezien worden als projecten waarvoor het vergunningverleningsspoor gevolgd dient te worden, zie beheerplan hoofdstuk 8.

7.3.2.8 Effecten sector Industrie

Zware bedrijvigheid (categorie van 5.1 en hoger) bevindt zich op grote afstand van het Korenburgerveen (één bedrijf op ongeveer 1,5km afstand). Door de grote afstand tot het gebied worden hiervan geen negatieve effecten verwacht op de (typische soorten van) de habitattypen.

Van de categorie lichte industrie (lager dan cat. 5.1) bevinden zich 3 bedrijven binnen 1 km van het gebied. Bij deze bedrijven vinden geen grondwateronttrekkingen, directe lozingen op oppervlaktewater of geluidsverstoring plaats. Er is daarom geen sprake van negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied.

Steenfabriek De Vlijt

De steenfabriek was op 7 december 2004 operationeel op basis van een milieuvergunning. In 2008 is een nieuwe milieuvergunning verleend. De invloed van steenfabriek De Vlijt op Korenburgerveen is onderzocht (L. Bruinsma, Natura 2000 Achterhoek, effectbeoordeling emissies steenfabriek De Vlijt, Tauw 2010). Hieruit blijkt dat de op 2008 vergunde situatie een beperkte stikstofdepositie van maximaal 0,1 mol/ha/jaar op Korenburgerveen tot gevolg heeft waarbij er geen sprake is van een toename ten opzichte van de vergunde situatie op 7 december 2004. Uit het rapport van Tauw blijkt tevens dat significante effecten op Korenburgerveen door de uitstoot van De Vlijt van Zwaveldioxide (SO₂) en Waterstoffluoride (HF) worden uitgesloten. Gelet hierop en de jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State met betrekking tot "vergunde rechten",⁴ verklaren wij steenfabriek De Vlijt niet vergunningplichtig.

Uitstoot stikstof

De uitstoot van stikstof door de industrie is meegenomen in de PAS (zie: Effecten sector landbouw). Zie verder bijlage 4 voor conclusies over stikstofuitstoot, te nemen maatregelen en verdeling van ontwikkelruimte.

⁴ Zie m.n. ABRvS 31 maart 2010, nr. 200903784/1/R2 en ABRvS 13 november 2013, nr. [201211640/1/R2](#).

Conclusies “Industrie”:

Mogelijk significante effecten als gevolg van stikstofuitstoot worden in de PAS opgelost (zie bijlage 4). Steenfabriek de Vliet is niet vergunningplichtig.

7.3.2.9 Effecten sector waterwinning

Uit de analyse van het watersysteem in het kader van GGOR is gebleken dat waterwinningen in de (ruime) omgeving van het Natura 2000-gebied geen negatieve effecten hebben.

Conclusies “Waterwinning”:

Er zijn geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied te verwachten.

7.3.2.10 Effecten sector delfstoffenwinning

De zandwinning bij 't Hilgelo leidt tot beïnvloeding van de waterhuishouding in de omgeving van de zandwinplas. De effecten hiervan op het Korenburgerveen zijn onderzocht in het kader van GGOR. Op grond van de beschikbare gegevens zijn er geen aanwijzingen dat de zandwinning leidt tot negatieve effecten op het Korenburgerveen.

Conclusie “Delfstoffenwinning”:

Er zijn geen negatieve effecten voor het Natura 2000-gebied te verwachten.

7.3.2.11 Effecten sector verkeer en vervoer**Wegen**

Effecten van wegverkeer bestaan uit stikstofdepositie, verstoring en versnippering. Aangezien in het Natura 2000-gebied geen doorgaande wegen liggen – alle wegen hebben betrekking op landbouwwegen of toegangswegen naar woningen – zijn de effecten van wegverkeer binnen het Natura 2000-gebied zeer beperkt. Verstoringen gevoelige soorten zijn niet aanwezig en ook voor de typische soorten wordt door het ontbreken van drukke wegen niet verwacht dat er negatieve effecten optreden met betrekking tot versnippering.

In de omgeving van het Korenburgerveen liggen geen Rijkswegen. De drukste wegen zijn de N312 en de N319, met daarnaast diverse lokale, minder drukke wegen. Mogelijke externe effecten van het verkeer op deze wegen voor het Natura 2000-gebied zijn verstoring en versnippering. Voor de doelsoort kamsalamander is alleen versnippering van belang. Dit vormt geen directe bedreiging voor de populatie in het Korenburgerveen. Invloed op de mogelijkheden voor uitwisseling met populaties in de omgeving buiten het Natura 2000-gebied is mogelijk. Het is voor deze soort echter niet noodzakelijk dat er uitwisseling van grote aantallen dieren plaatsvindt. Wegen vormen in dit opzicht geen absolute barrières dus is van significante effecten geen sprake.

Spoorlijn

Effecten van treinverkeer op de spoorlijn door het Korenburgerveen hebben betrekking op verstoring. Aangezien de Kamsalamander geen verstoring gevoelige soort is, worden er geen negatieve effecten voor de soort verwacht. De verstoring die voor de typische soorten (met name vogels, vlinders, libellen) op kan treden, wordt ook als niet-significant beoordeeld op basis van de aanwezigheid/handhaving van de hoeveelheid typische soorten van alle habitattypen (zie PAS

gebiedsanalyse in bijlage 4). Hierbij wordt ook verwacht dat er gewenning optreedt aan het (elke keer vergelijkbare) treinverkeer, waardoor het negatieve effect van de verstoring dermate beperkt is dat dit niet zal leiden tot het verdwijnen van typische soorten.

Effecten die voor de kamsalamander en typische soorten mogelijk wel optreden zijn sterfte en barrièrewerking. Sterfte kan ontstaan als gevolg van directe aanrijdingen of turbulentie door langsrijdende treinen. Tevens zijn de spoorstaven en het spoorbed door kleine dieren, waaronder niet springende amfibieën als padden en salamanders (Wieman 2000), moeilijk te overbruggen. Als gevolg van het oponthoud zijn amfibieën en reptielen ook nog eens extra kwetsbaar voor predatie. Aanwezigheid van de spoorlijn kan aldus zorgen voor een beperking van de migratiemogelijkheden voor kamsalamander en de typische soorten. Het is voor de soorten niet noodzakelijk dat er uitwisseling van grote aantallen dieren plaatsvindt, maar wel is het wenselijk voor de duurzaamheid van de populaties dat er af en toe uitwisseling plaatsvindt. Dit is ook mogelijk, aangezien de spoorlijn geen absolute barrière vormt binnen het Korenburgerveen. Vandaar dat de aanwezigheid van de spoorlijn niet in strijd is met de instandhoudingsdoelstellingen voor kamsalamander.

Uitstoot stikstof

De uitstoot van stikstof door verkeer en vervoer is meegenomen in de PAS (zie: Effecten sector landbouw). Zie verder bijlage 4 voor conclusies over stikstofuitstoot, te nemen maatregelen en verdeling van ontwikkelruimte.

Conclusie “Verkeer en vervoer”:

Om significante effecten van stikstofdepositie ten gevolge van verkeer en vervoer te voorkomen worden in het kader van de PAS maatregelen genomen, zie verder bijlage 4.

7.3.2.12 Beoordeling cumulatieve effecten

Grondgebruik

Vrijwel alle hierboven beoordeelde activiteiten vinden min of meer gelijktijdig plaats of kunnen gelijktijdig plaatsvinden. Het overgrote deel van deze activiteiten heeft geen significant effect voor het Natura 2000 gebied. Een deel van de activiteiten kan echter wel voor verstoring van de Kamsalamander zorgen. Dit geldt voor groundbewerkingen, bewerken grasland, oogsten, bemestingen en bespuitingen. Door de geringe oppervlakte waarop deze activiteiten kunnen plaatsvinden binnen het Natura 2000-gebied en door het nemen van maatregelen (M1, M2 en M3), wordt ook cumulatief van deze activiteiten niet verwacht dat deze een significant effect kunnen hebben.

Verstoring door betreding

Verplaatsen van mensen en voertuigen en surveilleren in het kader van natuurbeheer, monitoren, karteren en onderzoek, jacht, beheer en schadebestrijding, wandelen, fietsen, picknicken en excursies kunnen leiden tot negatieve effecten en ook tegelijkertijd plaatsvinden. Door de kleinschaligheid en de gestelde voorwaarden aan de activiteiten, worden significant negatieve effecten bij cumulatie ook uitgesloten.

Stikstof

Dit onderdeel wordt behandeld in de PAS (zie bijlage 4). Een samenhangend pakket aan maatregelen dient te worden getroffen (zie ook maatregelen in hoofdstuk 6).

Hydrologie

Binnen het Korenburgerveen kunnen afzonderlijke activiteiten leiden tot een cumulatief effect in het watersysteem. Dit geldt voor peilbeheer van Schaarsbeek, Parallelsloot en overige sloten en greppels, onderbemaling enclave Kooiveld zuid, regulier beheer- en onderhoud van watergangen en drainage binnen hydrologische invloedzone en beregening en wateronttrekking voor de landbouw buiten hydrologische invloedzone. In het beheerplan en het GGOR zijn (hydrologische) maatregelen opgesteld (M1, M2 en M3) waardoor de negatieve effecten van deze activiteiten dermate worden verminderd, dat de instandhoudingsdoelstellingen in zicht komen. Door onderzoek en monitoring tijdens de eerste planperiode zal dit gevolgd worden.

Bijlage 8

Legenda

- Gelders natuurnetwerk
- Groene ontwikkelingszone
- Natte landnatuur
- Bescheringszone natte landnatuur
- Waardevolle wateren

Bijlage 9

BIJLAGE 9. NULMETING EN LOPENDE MONITORING KORENBURGERVEEN

In deze bijlage wordt op basis van de beschikbare informatie aangegeven wat de uitgangssituatie van de instandhoudingsdoelen is aan het begin van de beheerplanperiode. Ook wordt per instandhoudingsdoel globaal aangegeven wat de belangrijkste nu lopende monitoringprogramma's zijn.

Habitattypen

De onderstaande beschrijving van de uitgangssituatie is gebaseerd op de beschikbare ecologische basisgegevens over het gebied (m.n. te Linde & van den Berg 2007), de profielen (LNV 2008), de factsheets (Bijlsma *et al.* 2008), het doelendocument (LNV 2006), de habitattypenkaart Korenburgerveen (versie v4 januari 2014), de Nationale Database Flora en Fauna (juni 2013/september 2014) en persoonlijke mededelingen en basisinformatie van Natuurmonumenten (2009-2014).

Hieronder wordt nader ingegaan op de uitgangssituatie van de habitattypen waarvoor instandhoudingsdoelen gelden.

Habitatype		Oppervlakte (ha)	Instandhoudingsdoel
H3130	Zwakgebufferde vennen	0,09	JA
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	JA
H6230	Heischrale graslanden	0,79	JA
H6410	Blauwgraslanden	0,32	JA
H7110A	Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	0,15	JA
H7120	Herstellende hoogvenen	159,1	JA
H7210	Galigaanmoerassen	1,8	JA
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	2,7	JA
H91D0	Hoogveenbossen	0,37	JA
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)	29,1	JA

H3130 Zwakgebufferde vennen

Voorkomen

Dit habitatype komt binnen het Korenburgerveen voor over een oppervlakte van 0,09 ha op 1 locatie in de schraallandpercelen in de buurt van Den Oppas. Het betreft een diep afgeplagd stuk schaalland. Het habitatype is hier pas na recent ontstaan (kort na 2005 geplagd, bron luchtfoto's en beheerder Natuurmonumenten). In 2013 was een deel van dit vlak al weer dichtgegroeid en geen water/ven-vegetatie meer.

Kwaliteit

Het habitatype bestaat in het Korenburgerveen uit de Associatie van Ongelijkbladig fonteinkruid (06Ab1). Dit vegetatietype is indicatief voor een goede kwaliteit van het habitatype.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Zwakgebufferde vennen: Heikikker, Poelkikker, Bruine winterjuffer, Speerwaterjuffer, Duizendknoopfonteinkruid, Kleinste egelskop, Ongelijkbladig fonteinkruid en Dodaars.

In 2014 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG voor dit habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum september 2014). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H3130 Zwakgebufferde vennen samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H3130 vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 september 2014)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H3130	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Heikikker	Amfibieën	0	16	16
Poelkikker	Amfibieën	0	17	17
Bruine winterjuffer	Libellen	0	6	6
Speerwaterjuffer**	Libellen	0	201	201
Duizendknoopfonteinkruid	Vaatplanten	0	17	17
Kleinste egelskop	Vaatplanten	0	2	2
Ongelijkbladig fonteinkruid	Vaatplanten	2	2	4
Dodaars	Vogels	0	31	31
Totaal H3130		2	292	294
Geen waarnemingen van:				
Leptophlebia vespertina	Haften			
Agrypnia obsoleta	Kokerjuffers			
Kempense heidelibel*	Libellen			
Oostelijke witsnuitlibel**	Libellen			
Sierlijke witsnuitlibel	Libellen			
Drijvende waterweegbree	Vaatplanten			
Gesteeld glaskroos	Vaatplanten			
Kruipende moerasweegbree	Vaatplanten			
Moerashertshooi	Vaatplanten			
Moerassmele**	Vaatplanten			
Oeverkruid	Vaatplanten			
Pilvaren	Vaatplanten			

Veelstengelige waterbies	Vaatplanten
Vlottende bies	Vaatplanten
Witte waterranonkel	Vaatplanten

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

Het habitatype is op de huidige locatie recent (na 2005) ontstaan als gevolg van diep plaggen van een schraallandperceel. De spontane ontwikkeling zal er naar verwachting tot leiden dat het habitatype hier weer verdwijnt. De vegetatie lijkt zich hier te ontwikkelen in de richting van het habitatype H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen).

In enkele tussen 1999 en 2005 gegraven poelen in het oostelijke deel van het gebied zijn echter wel potenties voor ontwikkeling van het habitatype H3130. Hier komt dit habitatype nu niet voor. Deze poelen bestaan nu grotendeels uit open water en de vegetatie is hier (nog) niet ver genoeg ontwikkeld.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er gegevens verzameld op basis van toegekende beheertypen. Het beheertype dat met habitatype H3130 correspondeert is N06.05, Zwakgebufferd ven. Op basis van dit beheertype worden er binnen habitatype H3130 vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten en libellen (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over structuur, ruimtelijke samenhang, abiotiek en stikstofdepositie.

Nulmeting, trend en lopende monitoring Zwakgebufferde vennen (H3130)

	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
<i>Nulmeting</i>	0,09 ha op 1 locatie in schraallandperceel bij Den Oppas. (bron: habitatypenkaart Korenburgerveen v4 januari 2014).	Vegetatietype goede kwaliteit; 8 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Tijdelijk aanwezig op huidige locatie. Perspectief voor duurzame ontwikkeling op enkele andere locaties.	Onbekend. Mede afhankelijk van ontwikkeling habitatype op andere locaties..
<i>Monitoring programma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Zwakgebufferd ven, N06.05): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Zwakgebufferd ven, N06.05): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie plantensoorten, libellen, structuur, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Voorkomen

Door de meest recente opvatting over de afbakening van het habitatype Herstellende Hoogvenen (H7120), vallen in het Korenburgerveen alle vegetaties die tot het habitatype Vochtige heiden (hogere zandgronden) gerekend zouden kunnen worden, onder het habitatype H7120 (Jansen et al 2013, Kartering van de habitattypen Actief en Herstellend hoogveen in Nederland). Als gevolg hiervan, komt het habitatype H4010A in het Korenburgerveen volgens de huidige opvatting niet voor. Een beschrijving van kwaliteit, trend en lopende monitoring is daarom niet relevant.

H6230 Heischrale graslanden

Voorkomen

Dit habitatype komt binnen het Korenburgerveen voor over een oppervlakte van 0,79 ha in de schraallandpercelen in de buurt van Den Oppas. Op grond van luchtfoto's en beheerinformatie in combinatie met de vegetatiekartering van Berglinde 2007 is het aannemelijk dat dit habitatype hier al voor 2004 aanwezig was.

Kwaliteit

Het habitatype bestaat in het Korenburgerveen uit de Associatie van Klokjesgentiaan en Borstelgras (19Aa2). Dit vegetatietype is indicatief voor een goede kwaliteit van het habitatype.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Heischrale graslanden: Geelsprietdikkopje, Borstelgras, Heidekartelblad, Liggende vleugeltjesbloem en Welriekende nachtorchis.

In 2014 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG voor dit habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum september 2014). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H6230 Heischrale graslanden samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H6230 vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 september 2014)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H6230	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Geelsprietdikkopje	Dagvlinders	0	44	44
Borstelgras	Vaatplanten	1	4	5
Heidekartelblad	Vaatplanten	2	17	19
Liggende vleugeltjesbloem	Vaatplanten	0	18	18
Welriekende nachtorchis	Vaatplanten	4	3	7
Totaal H6230		7	86	93
Geen waarnemingen van:				
Aardbeivlinder	Dagvlinders			
Tweekleurig hooibeestje	Dagvlinders			
Veldkrekel	Sprinkhanen & krekels			
Betonie*	Vaatplanten			
Groene nachtorchis*	Vaatplanten			
Heidezegge	Vaatplanten			
Herfstschroeforchis**	Vaatplanten			
Liggend walstro	Vaatplanten			
Valkruid	Vaatplanten			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

Basisgegevens voor een goed onderbouwde trendanalyse ontbreken. Op de huidige locatie lijken oppervlakte en kwaliteit momenteel min of meer stabiel. Voorziene herstelmaatregelen voor

blauwgrasland en de betrekkelijk goede kwaliteit van de resterende heischraal graslandgedeelten bieden echter goede perspectieven voor dit habitatype.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er gegevens verzameld op basis van toegekende beheertypen. Het beheertype dat met habitatype H6230 correspondeert, is in het Korenburgerveen N10.01 Nat schraalland. Op basis van dit beheertype worden er binnen habitatype H6230 vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten, broedvogels en dagvlinders (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over ruimtelijke samenhang, abiotiek en stikstofdepositie.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Heischrale graslanden (H6230)</i>		
	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
<i>Nulmeting</i>	0,79 ha in schraallandpercelen bij Den Oppas. (bron: habitattypenkaart Korenburgerveen v4 januari 2014).	Vegetatietype goede kwaliteit; 5 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Afgelopen periode waarschijnlijk min of meer stabiel.	Afgelopen periode waarschijnlijk min of meer stabiel
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Nat schraalland, N10.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Nat schraalland, N10.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie plantensoorten, broedvogels, dagvlinders, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H6410 Blauwgraslanden

Voorkomen

Dit habitatype komt in het Korenburgerveen voor over een zeer geringe oppervlakte van 0,32 ha, verdeeld over drie in de buurt van Den Oppas gelegen locaties. Het betreft kleine stukjes van de in deze omgeving gelegen schraallandpercelen.

Kwaliteit

In het Korenburgerveen bestaat het habitatype Blauwgraslanden uit de Veldrus-associatie (16Ab1). Dit vegetatietype indiceert in combinatie met aanwezigheid van de soorten Blauwe knoop, Blauwe zegge, Gevlekte orchis en Kleine valeriaan een goede kwaliteit van het habitatype.

De oppervlakte blauwgrasland is zeer gering, maar de snippers blauwgrasland maken deel uit van een landschapsgradiënt waarin ook hoogveen, vochtige heiden, broekbossen en galigaanmoeras aanwezig zijn. Binnen het kleine oppervlakte aan blauwgrasland is het aandeel ruigte, struweel of bos gering.

In het habitatype is een aantal soorten aanwezig dat volgens de factsheets (Bijlsma et al. 2008) kenmerkend is voor een goede kwaliteit, namelijk: Gevlekte orchis, Brede orchis, Kleine valeriaan, Zilveren maan en Zompsprinkhaan.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Blauwgraslanden: Kleine valeriaan, Blauwe zegge, Blauwe knoop, Watersnip en Zilveren maan.

In 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG per habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum juni 2013). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H6410 Blauwgrasland samengevat in onderstaande tabel. Opvallend is het aanzienlijke aantal waarnemingen van de urgent bedreigde typische soort Zilveren maan.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H6410 vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 juni 2013)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H6410	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Zilveren maan**	Dagvlinders	1	245	246
Blauwe knoop	Vaatplanten	1	24	25
Blauwe zegge	Vaatplanten	3	29	32
Kleine valeriaan	Vaatplanten	0	14	14
Watersnip	Vogels	0	28	28
Totaal H6410		5	340	345
Geen waarnemingen van:				
Moerasparelmoervlinder	Dagvlinders			
Blonde zegge	Vaatplanten			
Klein glidkruid	Vaatplanten			
Knots zegge	Vaatplanten			
Kranskarwij**	Vaatplanten			
Melkviooltje	Vaatplanten			
Spaanse ruiter	Vaatplanten			
Vlozegge	Vaatplanten			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

Basisgegevens voor een goed onderbouwde trendanalyse ontbreken. Het habitatype Blauwgraslanden is in het Korenburgerveen door verdroging en verzuring sterk in areaal afgenomen. Door effectgerichte maatregelen treedt nauwelijks herstel op en zonder aanvullende interne en externe hydrologische maatregelen zal het habitatype verder degraderen (Te Linde & Van den Berg, 2007).

De huidige schraallandpercelen bij de Middeldijk gaan momenteel door verzuring verder achteruit. Lokale herstelmaatregelen die zijn uitgevoerd leiden niet tot duurzaam herstel. De zuurgraad en basenverzadiging blijven te laag voor blauwgraslanden en zeker voor kalkmoerassen en trilvenen die reeds decennia eerder zijn verdwenen. Plagmaatregelen zorgden voor een vertraging van de achteruitgang van Blauwgraslandsoorten. Zonder adequate maatregelen in de waterhuishouding zal het Blauwgrasland op den duur verdwijnen (KIWA 2007).

De betrekkelijk goede kwaliteit van de resterende blauwgraslandgedeelten biedt echter perspectief voor herstel. Ook de hydrologische potenties voor herstel zijn goed.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten, broedvogels en dagvlinders (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over ruimtelijke samenhang, abiotiek en stikstofdepositie.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Blauwgraslanden (H6410)</i>		
	<i>Oppervlakte en verspreiding</i>	<i>Kwaliteit</i>
<i>Nulmeting</i>	0,32 ha, op drie locaties in schraallanden in oosten van gebied (bron: habitattypenkaart Korenburgerveen v4 januari 2014).	Vegetatietype goed; 5 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Negatief. Afgelopen decennia door verdroging en verzuring achteruit gegaan.	Negatief. Afgelopen decennia door verdroging en verzuring achteruit gegaan.
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Nat schraalland, N10.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Nat schraalland, N10.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie plantensoorten, broedvogels, dagvlinders, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)

Voorkomen

Dit habitatype komt binnen het Korenburgerveen voor over een oppervlakte van 0,15 ha verspreid over 4 locaties in de hoogveenkern van het deelgebied Vragenderveen.

Kwaliteit

Het habitatype bestaat in het Korenburgerveen uit de Associatie van Gewone dophei en Veenmos (11Ba1). Dit vegetatietype is indicatief voor een goede kwaliteit van het habitatype.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap): Hoogveenglanslibel, Venwitsnuitlibel, Hoogveenveenmos, Wrattig veenmos, Levendbarende hagedis, Eenarig wollegras, Kleine veenbes, Lavendelhei, Witte snavelbies, Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Watersnip en Wintertaling.

In 2014 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG voor dit habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum september 2014). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H7110A Actieve hoogvenen samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H7110A vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 september 2014)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H7110A	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Hoogveenglanslibel	Libellen	0	96	96
Venwitsnuitlibel	Libellen	0	30	30
Hoogveenveenmos	Mossen	0	13	13
Wrattig veenmos	Mossen	2	116	118
Levendbarende hagedis	Reptielen	0	65	65
Eenarig wollegras	Vaatplanten	0	19	19
Kleine veenbes	Vaatplanten	1	16	17
Lavendelhei	Vaatplanten	0	38	38
Witte snavelbies	Vaatplanten	1	43	44
Blauwborst	Vogels	0	64	64
Sprinkhaanzanger	Vogels	0	30	30
Watersnip	Vogels	0	28	28
Wintertaling	Vogels	0	65	65
Totaal H7110A		4	623	627
Geen waarnemingen van:				
Veenbesblauwtje*	Dagvlinders			
Veenbesparelmoervlinder**	Dagvlinders			
Veenhooibeestje	Dagvlinders			
Rhadicoleptus alpestris	Kokerjuffers			
Hoogveenlevermos	Mossen			
Rood veenmos	Mossen			
Veenaaffeltandmos**	Mossen			

Vijfrijig veenmos*	Mossen
Lange zonnedaauw**	Vaatplanten
Veenorchis*	Vaatplanten

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

De trend voor dit habitatype is positief. Als gevolg van de hoogveenherstelmaatregelen is het habitatype sinds kort aanwezig in het Korenburgerveen. De aanwezigheid van het habitatype Actieve hoogvenen (H7110A) is vastgesteld bij een recente kartering (veldonderzoek A. Janssen & D. Bal, maart 2013). Het heeft zich op kleine schaal ontwikkeld uit het habitatype Herstellende hoogvenen (H7120). De verwachting is dat deze positieve ontwikkeling zich verder zal doorzetten.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk(EHS) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten, broedvogels en libellen (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over ruimtelijke samenhang, structuurelementen, abiotiek en stikstofdepositie.

Nulmeting, trend en lopende monitoring Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap; H7110A)		
	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
<i>Nulmeting</i>	0,15 ha verspreid over 4 locaties in Vragenderveen (bron: habitatypenkaart Korenburgerveen v4 januari 2014).	Vegetatietype goede kwaliteit; 13 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Positief	Positief; door hoogveenherstel toenemende ontwikkeling van hoogveenbultvegetaties.
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Hoogveen, N06.03): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Hoogveen, N06.03): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), plantensoorten, broedvogels, libellen, structuurelementen, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H7120 Herstellende hoogvenen

Voorkomen

Dit habitatype komt over een aanzienlijke oppervlakte voor, vooral in de deelgebieden Vragenderveen en Meddose Veen. In totaal gaat het om 159,1 ha. Het habitatype is gedefinieerd op landschapsschaal, en omvat een groot aantal vegetatietypen, mits deze voorkomen op hoogveenrestanten waar hoogveenherstel gaande is of mogelijk is. Ook berken-broekbossen en natte heiden op hoogveenrestanten behoren tot dit habitatype.

Kwaliteit

Het habitatype Herstellende hoogvenen bestaat in het Natura 2000-gebied Korenburgerveen voor een groot deel uit de volgende vegetatietypen:

- Associatie van Gewone dophei en Veenmos (11Ba1),
- Subassociatie met Eenarig wollegras van het Dophei-Berkenbroek (40Aa1a),
- Zompzegge-Berkenbroek (typische subassociatie; 40Aa2b),
- Rompgemeenschap met Wilde gagel van het verbond der berkenbroekbossen (40RG1).

Daarnaast komen ook de volgende vegetatietypen binnen het habitatype voor:

- Rompgemeenschap met Knolrus en Veenmos van de Oeverklasse/ Klasse der hoogveenslenken (6RG4),
- Waterveenmos-associatie (10Aa1; op kleine schaal),
- Rompgemeenschap met Snavelzegge (10RG2), Rompgemeenschap met Veenpluis en Veenmos (10RG3; op kleine schaal) en de Rompgemeenschap van Pijpenstrootje en Veenmos (10RG4) van de Klasse der hoogveenslenken,
- Associatie van Moeraswolfsklauw en Snavelbies (11Aa1)
- Subassociatie met veenmos (11Aa2a) en Typische subassociatie (11Aa2c) van de Associatie van Gewone dophei,
- Rompgemeenschap met Eenarig wollegras (11RG1), Rompgemeenschap met Pijpenstrootje (11RG2) en Rompgemeenschap met Wilde gagel (11RG3) van de Klasse der hoogveenbulten en natte heiden,
- Subassociatie met Struikhei van het Dophei-Berkenbroek (40Aa1b),
- Rompgemeenschap met Pijpenstrootje van het Verbond der berkenbroekbossen (40RG2).

De aanwezige vegetatietypen zijn in combinatie met de mate van aanwezigheid van veenmossen in het grootste deel (135,7 ha) indicatief voor een goede kwaliteit van het habitatype, op een aanzienlijk kleinere oppervlakte (23,4 ha) voor een matige kwaliteit.

De oppervlakte van het habitatype is met meer dan 150 ha aanzienlijk. Deze bestaat voornamelijk uit twee grote kernen: het Vragenderveen en Meddose Veen. Daarbinnen komen afwisselend diverse vegetatietypen en gradiënten voor. De vegetatie bestaat voor een deel uit vegetaties van hoogveenbulten en slenken, maar voor een groot uit andere vegetaties, vooral berkenbroekbossen. De aanwezige damwanden zorgen voor een aantal onnatuurlijke scherpe grenzen.

In het habitatype zijn diverse soorten aanwezig die volgens de factsheets (Bijlsma et al. 2008) kenmerkend zijn voor een goede kwaliteit, namelijk: Hoogveengeengrasslibel, Lavendelhei, Kleine veenbes, Hoogveengeengrasslibel, Venwitsnuitlibel, Levendbarende hagedis en Sprinkhaanzanger. In het verleden kwamen hier ook Veenmosorchis, Slijkzegge en Lange zonnedaauw voor (te Linde & van der Berg 2003).

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Herstellende Hoogvenen: Hoogveengeengrasslibel, Venwitsnuitlibel, Hoogveengeengrasslibel, Levendbarende hagedis, Kleine veenbes, Lavendelhei, Witte snavelbies, Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Watersnip en Wintertaling.

In 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG per habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum juni 2013). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het

Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H7120 Herstellende Hoogvenen samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H7120 vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 juni 2013)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H7120	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Hoogveenglanslibel	Libellen	81	9	90
Venwitsnuitlibel	Libellen	16	14	30
Hoogveenveenmos	Mossen	10	2	12
Levendbarende hagedis	Reptielen	36	31	67
Kleine veenbes	Vaatplanten	11	4	15
Lavendelhei	Vaatplanten	33	5	38
Witte snavelbies	Vaatplanten	34	10	44
Blauwborst	Vogels	17	16	33
Sprinkhaanzanger	Vogels	19	12	31
Watersnip	Vogels	6	22	28
Wintertaling	Vogels	1	63	64
Totaal H7120		264	188	452
Geen waarnemingen van:				
Veenbesblauwtje*	Dagvlinders			
Veenbesparelmoervlinder**	Dagvlinders			
Veenhooibeestje	Dagvlinders			
Rhadicoleptus alpestris	Kokerjuffers			
Hoogveenlevermos	Mossen			
Rood veenmos	Mossen			
Veengaffeltandmos**	Mossen			
Vijfrijg veenmos*	Mossen			
Lange zonnedauw**	Vaatplanten			
Veenorchis*	Vaatplanten			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

Mede als gevolg van de vele gradiënten in het gebied, komen nog veel karakteristieke planten en dieren voor. De effecten van de damwanden en andere herstelmaatregelen zijn op verschillende plaatsen duidelijk zichtbaar: door de verhoogde waterstanden zijn de berken op veel plaatsen afgestorven. Het veenmospakket wordt dikker en er is toename geconstateerd van de typische soorten Kleine veenbes en Lavendelhei. Hoewel door de dammen veel gradiëntsituaties verloren zijn gegaan, is hierdoor herstel van het hoogveen in gang gezet en treedt, na een lange periode van degradatie, nu een overwegend positieve ontwikkeling van dit habitatype op. Dit uit zich ook in de recente ontwikkeling, op kleine schaal, van het habitatype Actieve hoogvenen (H7110A) vanuit het Herstellend hoogveen (veldonderzoek A. Janssen & D. Bal, maart 2013).

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten en broedvogels (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over

ruimtelijke samenhang, abiotiek en stikstofdepositie. In gedeelten van het habitattype worden om de 6 jaar ook libellen, dagvlinders, sprinkhanen en structuurelementen geïnventariseerd.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Herstellende hoogveen (H7120)</i>		
	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
<i>Nulmeting</i>	159,1 ha, geconcentreerd in twee grote kernen in Vragenderveen en Meddose Veen (bron: habitattypenkaart Korenburgerveen v4 januari 2014).	Vegetatietypen overwegend (135,7 ha) goed; 11 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Laatste decennia ongeveer stabiel.	Per saldo positief sinds plaatsing damwanden. Op aantal locaties gradiëntsituaties verloren gegaan, maar door stoppen verdroging hoogveenontwikkeling weer op gang gekomen.
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Hoogveen, N06.03, Hoog- en laagveenbos, N14.02, Vochtige heide, N06.04): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Hoogveen N06.03, Hoog- en laagveenbos N14.02, Vochtige heide, N06.04): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), plantensoorten, broedvogels, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar); bij N06.03 ook inventarisatie structuurelementen en libellen (eens in 6 jaar); bij N06.04 ook inventarisatie structuurelementen, dagvlinders en sprinkhanen (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)

Voorkomen

Dit habitatype komt binnen het Korenburgerveen voor over een oppervlakte van 2,7 ha in de schraallandpercelen in de buurt van Den Oppas. Op grond van luchtfoto's en beheerinformatie in combinatie met de vegetatiekartering van Berglinde 2007 is het aannemelijk dat dit habitatype hier al voor 2004 aanwezig was.

Kwaliteit

Het habitatype bestaat in het Korenburgerveen uit de Associatie van Moerasstruisgras en Zompzegge (subassociatie met Ronde zegge; 9Aa03b). Dit vegetatietype is indicatief voor een goede kwaliteit van het habitatype.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Overgangs- en trilvenen (trilvenen): Trilveenveenmos en Ronde zegge.

In 2014 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG voor dit habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum september 2014). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H7140A vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 september 2014)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H7140A	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Trilveenveenmos	Mossen	2	4	6
Ronde zegge	Vaatplanten	9	10	19
Totaal H7140A		11	14	25
Geen waarnemingen van:				
Anabolia brevipennis	Kokerjuffers			
Gevind moerasvorkje	Mossen			
Kwelviltsterrenmos	Mossen			
Rood schorpioenmos**	Mossen			
Slank wollegras**	Vaatplanten			
Veenmosorchis**	Vaatplanten			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

Basisgegevens voor een goed onderbouwde trendanalyse ontbreken. Op de huidige locaties lijken oppervlakte en kwaliteit momenteel min of meer stabiel. Voorziene herstelmaatregelen voor onder andere blauwgrasland bieden echter goede perspectieven voor dit habitatype.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten

planten, broedvogels en dagvlinders (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over ruimtelijke samenhang, abiotiek en stikstofdepositie.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Overgangs- en trilvenen (trilvenen; H7140A)</i>		
	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
<i>Nulmeting</i>	2,7 ha in schraallandpercelen bij Den Oppas. (bron: habitattypenkaart Korenburgerveen v4 januari 2014).	Vegetatietype goede kwaliteit; 2 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Afgelopen periode waarschijnlijk min of meer stabiel.	Afgelopen periode waarschijnlijk min of meer stabiel.
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Nat schraalland, N10.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Nat schraalland, N10.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie plantensoorten, broedvogels, dagvlinders, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H7210 Galigaanmoerassen

Voorkomen

Er is 1,8 ha van het habitatype Galigaanmoerassen aanwezig in het Korenburgerveen, rond de Middeldijk. Het betreft één groot galigaanmoeras en een kleine geïsoleerd hiervan gelegen plek. Het habitatype komt hier in mozaïek voor met grauwe wilgenstruweel en riet.

Kwaliteit

Het habitatype Galigaanmoerassen bestaat in het Korenburgerveen uit de Galigaan-associatie, die hier voorkomt in mozaïek met de Riet-associatie en de Associatie van Grauwe wilg. De Galigaan-associatie indiceert een goede kwaliteit van het habitatype, maar komt in combinatie voor met rietmoeras en wilgen- en gagelstruweel. Er zijn geen uitgebreide galigaanvelden aanwezig; de Galigaan groeit verspreid tussen de andere vegetatietypen.

De factsheets (Bijlsma et al. 2008) noemen geen planten- en diersoorten die kenmerkend zijn voor een goede kwaliteit. Het is de vraag of soortenrijke, ijle galigaanvelden kwalitatief beter beoordeeld moeten worden dan soortenarme dichte galigaanvelden. De oppervlakte zegt iets over kwaliteit. In het algemeen geldt daarbij hoe groter, hoe beter. Positief is verder de aanwezigheid van enkele kenmerkende plantensoorten van het Knopbies-verbond, zoals Ronde zegge, Draadzegge en Waterdrieblad.

De enige typische soort voor het habitatype Galigaanmoeras is de Blauwborst. Deze is aanwezig; langs de Middeldijk liggen diverse territoria van deze vogelsoort (bron: pers med. vogelwerkgroep Zuid-Oost Achterhoek 2009). In 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG per habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum juni 2013). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H7210 Galigaanmoerassen samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H7210 vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 juni 2013)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H7210	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Blauwborst	Vogels	0	33	33
Totaal H7210		0	33	33
Geen waarnemingen van:				
-	-			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Trend

Basisgegevens voor een goed onderbouwde trendanalyse ontbreken. Beschikbare waarnemingen duiden erop dat de kwaliteit in het verleden beter was (aanwezigheid kalkminnende soorten). Het habitatype Galigaanmoerassen staat onder druk; het wordt op dit moment in de successie geleidelijk door struweel en riet vervangen. Ook staat de aanwezigheid van het habitatype sterk onder druk door vernatting (te hoog opgezette waterstanden) en vermoedelijk ook door verzuring en incidentele overstroming met voedselrijk water vanuit de Schaarsbeek.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten

planten, broedvogels en libellen (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over structuur, ruimtelijke samenhang en abiotiek.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Galigaanmoerassen (H7210)</i>		
	<i>Oppervlakte en verspreiding</i>	<i>Kwaliteit</i>
<i>Nulmeting</i>	1,8 ha rond de Middeldijk (bron: habitattypenkaart Korenburgerveen v4, januari 2014).	Vegetatietype goed, maar in mozaïek met niet kwalificerende vegetatie; enige typische soort is aangetroffen (sinds 2000).
<i>Trend</i>	Waarschijnlijk negatief. Staat onder druk	Waarschijnlijk negatief. Staat onder druk.
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Moeras, N05.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Moeras, N05.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie structuurelementen, plantensoorten, broedvogels, libellen, ruimtelijke condities, abiotiek (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H91D0 Hoogveenbossen

Voorkomen

Door de meest recente opvatting over de afbakening van het habitatype Herstellende Hoogveen (H7120), vallen in het Korenburgerveen nagenoeg alle vegetaties die tot het habitatype Hoogveenbossen gerekend zouden kunnen worden, onder het habitatype H7120 (Jansen et al 2013, Kartering van de habitattypen Actief en Herstellend hoogveen in Nederland). Als gevolg hiervan, komt het habitatype H91D0 in het Korenburgerveen volgens de huidige opvatting slechts op 1 locatie voor, in het noordwesten van het gebied. De oppervlakte van deze locatie beslaat 0,37 ha. De bossen in het hoogveengebied en de randzones behoren niet tot habitatype Hoogveenbossen, maar maken deel uit van habitatype Herstellende hoogveen.

Kwaliteit

Het meest kenmerkende vegetatietype voor de Hoogveenbossen in het Natura 2000-gebied Korenburgerveen is het Zompzegge-Berkenbroek; dit vegetatietype komt binnen het habitatype in mozaïek voor met de Associatie van Grauwe wilg. Het Zompzegge-Berkenbroek (0,33 ha) indiceert een goede kwaliteit van het habitatype, de Associatie van Grauwe wilg (0,04 ha) een matige kwaliteit.

Het Korenburgerveen herbergt volgens Berglinde (2008) de beste voorbeelden van hoogveenbossen van Gelderland. Er is een gradiënt van hoogveen naar beekdal aanwezig. Het bos heeft zich spontaan ontwikkeld, kent verschillende ontwikkelingsstadia en wordt op kleine schaal afgewisseld met elzenbroekbos. Deze bossen maken echter deel uit van het habitatype Herstellende hoogveen.

In het Korenburgerveen zijn diverse soorten aanwezig die volgens de factsheets (Bijlsma et al. 2008) kenmerkend zijn voor een goede kwaliteit van het habitatype Hoogveenbossen, namelijk: Eenarig wollegras, Lavendelhei, Rijsbes, Houtsnip en Matkop. Voor zover bekend, komen deze soorten niet voor binnen de begrenzing van het habitatype.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Hoogveenbossen: Violet veenmos, Houtsnip en Matkop.

In 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG per habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDF; peildatum juni 2013). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H91D0 Hoogveenbossen samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H91D0 vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 juni 2013)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H91D0	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Violet veenmos	Mossen	0	1	1
Houtsnip	Vogels	0	18	18
Matkop	Vogels	0	21	21
Totaal H91D0		0	40	40
Geen waarnemingen van:				
Smalbladig veenmos	Mossen			
Witte berkenboleet	Paddenstoelen			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Aanvullend op deze tabel, geeft Natuurmonumenten (2014) aan dat Houtsnip en Matkop algemener in het Korenburgerveen voorkomen dan de tabel aangeeft.

Trend

Op de ene locatie waarop het habitatype voorkomt, lijkt de oppervlakte en kwaliteit van de Hoogveenbossen vrij stabiel te zijn.

Voor de hoogveenbosbegroeiingen die binnen het habitatype Herstellende hoogvenen vallen, is dit ook het geval. Wel hebben de geplaatste damwanden en andere herstelmaatregelen hier tot veranderingen geleid in waterpeilen en watersamenstelling in de hoogveenbos-zone. Deze zijn voor de hoogveenbosvegetaties overwegend positief, met name doordat de waterstanden hier aanzienlijk zijn gestegen. Dit uit zich onder andere in de uitbreiding van veenmossen. Vooral aan de zuidzijde van het Korenburgerveen zijn de waterstanden plaatselijke te veel gestegen, wat mede heeft geleid tot uitgestrekte struwelen met grauwe wilgen. In andere gedeelten staan hoogveenbosvegetaties onder druk door instromend eutroof landbouwwater.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten en broedvogels (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over ruimtelijke samenhang, stikstofdepositie en abiotiek.

Nulmeting, trend en lopende monitoring Hoogveenbossen (H91D0)		
	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
Nulmeting	0,37 ha op 1 locatie in noordwesten (bron: habitatypenkaart Korenburgerveen v4, januari 2014).	Vegetatietypen in merendeel goed; Geen typische soorten aangetroffen sinds 2000.
Trend	Waarschijnlijk stabiel.	Waarschijnlijk stabiel.
Monitoring pro-gramma's	SNL-monitoring (beheertype Hoog- en laagveenbos, N14.02): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Hoog- en laagveenbos, N14.02): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie plantensoorten, broedvogels, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

H91E0C Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)

Voorkomen

Het habitatype Vochtige alluviale bossen komt voor in het dal van de Schaarsbeek, in het zuiden en zuidoosten van het Korenburgerveen. Het bestaat uit elzenbroekbossen en beslaat een oppervlakte van 29,1 ha.

Kwaliteit

Het meest kenmerkende vegetatietype voor de Vochtige alluviale bossen in het Natura 2000-gebied Korenburgerveen is de Typische subassociatie van het Elzenzegge-Elzenbroek; dit vegetatietype komt hier binnen het habitatype Vochtige alluviale bossen ook veruit het meest voor. Over kleinere oppervlakte zijn ook de Subassociatie met Framboos van het Elzenzegge-Elzenbroek, de Rompgemeenschap met Gewone braam van het Verbond der elzenbroekbossen en de Rompgemeenschap met Grote brandnetel van het Onderverbond der vochtige elzen-essenbossen hier aanwezig. In mozaïek met deze elzenbroekbostypen, behoort op kleine schaal ook de Associatie van Waterviolier en Sterrekroos tot dit habitatype. De genoemde rompgemeenschappen met Gewone braam en met Grote brandnetel (1,9 ha) indiceren een matige kwaliteit van het habitatype, de overige genoemde vegetatietypen (27,2 ha) een goede kwaliteit.

Het habitatype Vochtige alluviale bossen komt in het Korenburgerveen voor over een oppervlakte die voor dit bostype groot is. Het bestaat uit elzenbroekbossen met lokaal elzen-essenbos, die in de gradiënt naar het hoogveen toe overgaan in berkenbroekbossen (Herstellende hoogvenen). Er zijn geen overgangen aanwezig naar andere typen Vochtige alluviale bossen, en ook niet naar Eiken-Haagbeukenbossen. De elzenbroekbossen zijn overwegend vrij jong en eenvormig; wel ontwikkelen ze zich inmiddels naar oudere, structuurrijkere bossen met een toenemende hoeveelheid dood hout.

In het habitatype zijn enkele soorten aanwezig die volgens de factsheets (Bijlsma et al. 2008) kenmerkend zijn voor een goede kwaliteit, namelijk: Grote weerschijnvlinder, Kleine ijsvogelvlinder en Matkop.

De volgende aangetroffen soorten zijn typische soorten voor het habitatype Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen): Grote weerschijnvlinder, Kleine ijsvogelvlinder, Appelvink, Boomklever, Matkop en Waterspitsmuis.

In 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG per habitatype uitgezocht welke waarnemingen van typische soorten aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDF; peildatum juni 2013). Daarbij is gekeken naar waarnemingen vanaf 1 januari 2000. Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van typische soorten in het Korenburgerveen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen nauwkeurige waarnemingen binnen het habitatype, en alle overige waarnemingen binnen het Natura 2000 gebied. De resultaten hiervan zijn voor habitatype H91E0C Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen) samengevat in onderstaande tabel.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van typische soorten van habitatype H91E0C vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 juni 2013)				
Typische soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen		
		Binnen H91E0C	Overig binnen Natura 2000 gebied	Totaal
Waargenomen soorten:				
Grote weerschijnvlinder	Dagvlinders	1	62	63
Kleine ijsvogelvlinder	Dagvlinders	1	26	27
Appelvink	Vogels	0	7	7
Boomklever	Vogels	1	26	27
Grote bonte specht	Vogels	2	40	42
Matkop	Vogels	0	21	21
Waterspitsmuis	Zoogdieren	0	5	5
Totaal H91E0C		5	187	192
Geen waarnemingen van:				
Vuursalamander*	Amfibieën			
Grote ijsvogelvlinder	Dagvlinders			
Lepidostoma hirtum*	Kokerjuffers			
Alpenheksenkruid*	Vaatplanten			
Bittere veldkers	Vaatplanten			
Bloedzuring	Vaatplanten			
Bosereprijs	Vaatplanten			
Bosmuur	Vaatplanten			
Bospaardenstaart	Vaatplanten			
Boswederik	Vaatplanten			
Gele monnikskap	Vaatplanten			
Gladde zegge	Vaatplanten			
Groot springzaad	Vaatplanten			
Hangende zegge	Vaatplanten			
Klein heksenkruid	Vaatplanten			
Knikkend nagelkruid**	Vaatplanten			
Paarbladig goudveil	Vaatplanten			
Reuzenpaardenstaart	Vaatplanten			
Slanke zegge	Vaatplanten			
Verspreidbladig goudveil	Vaatplanten			
Witte rapunzel	Vaatplanten			

** urgent bedreigde typische soort; *potentieel urgent bedreigde typische soort (Alterra 2009, rapport nr 1909).

Aanvullend op deze tabel, geeft Natuurmonumenten (2014) aan dat de soorten die in de tabel als 'waargenomen' staan aangegeven, binnen het habitatype H91E0C in grotere aantallen voorkomen dan de tabel aangeeft.

Trend

Vernatting heeft in het recente verleden geleid tot een toename van het areaal nat elzenbroekbos. Sommige delen zijn echter dermate vernat (zeer langdurige inundatie) dat het bos er is afgestorven. De kwaliteit van de elzenbroekbossen staat onder druk door overstrooming van voedselrijk water uit de Schaarsbeek en door gebrek aan aanvoer van basenrijk grondwater tot in de wortelzone van de vegetatie. Verbetering van de waterkwaliteit van de Schaarsbeek en van toestroom van grondwater zijn relevant voor verbetering van de kwaliteit van dit habitatype.

Lopende monitoring

In het kader van de SNL-monitoring van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) worden er binnen dit habitatype vegetatiekarteringen (eens in de 12 jaar) en karteringen van kenmerkende soorten planten en broedvogels (eens in de 6 jr) uitgevoerd. Ook worden eens in de 6 jaar gegevens verzameld over structuur, ruimtelijke samenhang, stikstofdepositie en abiotiek.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen; H91E0C)</i>		
	Oppervlakte en verspreiding	Kwaliteit
<i>Nulmeting</i>	29,1 ha, in zuiden en zuidoosten (dal Schaarsbeek). (bron: habitatypenkaart Korenburgerveen v4, januari 2014).	Vegetatietypen vrijwel overal (27,2 ha) goed; 6 typische soorten aangetroffen sinds 2000.
<i>Trend</i>	Positief door toename areaal elzenbroekbos.	Wisselende ontwikkelingen. Staat onder druk door waterkwaliteit Schaarsbeek en afvang kwelwater.
<i>Monitoringprogramma's</i>	SNL-monitoring (beheertype Rivier- en beekbegeleidend bos, N14.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).	SNL-monitoring (beheertype Rivier- en beekbegeleidend bos, N14.01): vegetatiekartering (eens in 12 jaar), inventarisatie plantensoorten, broedvogels, structuurkenmerken, ruimtelijke condities, abiotiek, stikstofdepositie (eens in 6 jaar; coördinatie: Provincie Gelderland).

Habitatrichtlijnsoorten

De onderstaande beschrijving van de uitgangssituatie is gebaseerd op de beschikbare ecologische basisgegevens over het gebied (m.n. te Linde & van den Berg 2007), de profielen (LNV 2008), de factsheets voor Gelderse habitatrichtlijnsoorten (Natuurbalans 2008), het doelendocument (LNV 2006), de Nationale Database Flora en Fauna (juni 2013) en persoonlijke mededelingen en basisinformatie van Natuurmonumenten (2009-2012).

H1166 Kamsalamander

Voorkomen

Tijdens inventarisaties in 2007 is de Kamsalamander in het Korenburgerveen in 19 van de 36 onderzochte wateren aangetroffen (te Linde & van den Berg 2007).

In 2013 is in opdracht van de Provincie Gelderland door DLG uitgezocht welke waarnemingen van de Kamsalamander aanwezig zijn in de Nationale Database Flora en Fauna (NDFF; peildatum juni 2013). Dit geeft een indicatief (niet volledig) beeld van de mate van voorkomen van deze soort in het Korenburgerveen. Het betreft hier in totaal 55 waarnemingen van de Kamsalamander vanaf 1 januari 2000.

NDFF waarnemingen Korenburgerveen van habitatrichtlijnsoort H1166 Kamsalamander vanaf 1-1-2000 (peildatum 1 juni 2013)		
Soort	Soortengroep	Aantal maal waargenomen binnen Natura 2000 gebied
Kamsalamander	Amfibieën	55

De wateren waarin de soort is aangetroffen liggen in vooral in de randzone rondom de hoogveenkern. In het hoogveengebied zelf komt de Kamsalamander alleen voor aan de zuidzijde van het spoor in enkele putjes, in de spoorloot en in een vijver, daar waar het water meer gebufferd is. De hoogveenkernen en open veenputten in het Korenburgerveen zijn niet geschikt als leefgebied voor de soort vanwege de hoge zuurgraad van de wateren. Het is mogelijk dat de Kamsalamander in een aantal poelen is gemist als gevolg van de lage dichtheden waarin de soort kan voorkomen of omdat de soort lastig te vangen is met een schepnet (te Linde & van den Berg 2007). Dat de Kamsalamander niet in elke poel is aangetroffen hoeft dus niet te betekenen dat de soort hier niet aanwezig is.

Ook uit de nabije omgeving van het Korenburgerveen zijn deelpopulaties van Kamsalamander bekend. Ten zuiden van de Dollemansweg nabij Stoverink (km-hok 243/443) bevindt zich een subpopulatie. Deze locatie ligt circa 500 m ten zuiden van de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Er is in 2004 ook voortplanting van Kamsalamander aangetoond in een poel langs het spoor op een kleine 2 kilometer ten noordwesten van het Korenburgerveen.

Leefgebied

Het waterhabitat van de Kamsalamander in de randzone van het Korenburgerveen bestaat uit gebufferde, matig voedselrijke poelen en kleine putjes met een goed ontwikkelde watervegetatie van onder andere drijvend fonteinkruid en duizendknoopfonteinkruid. Veel van deze wateren zijn in de afgelopen 15 jaar hersteld of nieuw aangelegd (te Linde & van den Berg, 2007). De huidige kwaliteit van de meeste poelen in de randzone van het Korenburgerveen is goed. Waarschijnlijk is het water van de poelen nabij de hoogveenkern aan de zure kant voor de Kamsalamander.

Landhabitat van Kamsalamander ligt in een zone van maximaal enige honderden meters rond de voortplantingswateren. Geschikt landhabitat van Kamsalamander in het Korenburgerveen bestaat uit

structuurrijke bossen, houtwallen en ruigere graslanden. Hier is voldoende voedsel te vinden en zijn verblijfplaatsen in ruime mate aanwezig in de vorm van holen, stenen, takkenhopen en ander liggend dood hout.

Trend

In en om het Korenburgerveen is de situatie veel positiever dan landelijk. In de huidige situatie is in het Korenburgerveen een grote populatie van de Kamsalamander aanwezig, geconcentreerd in de randzone van het gebied. De omvang van de populatie is de afgelopen 15 jaar aanzienlijk toegenomen: er is sprake van een positieve trend. Het grote aantal voortplantingswateren waarin de soort is aangetroffen duidt op een grote en duurzame populatie. Verbindingen met andere kernpopulaties in de omgeving lijken op grond van de beschikbare gegevens vrij beperkt.

Lopende monitoring

Binnen het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring) zijn het verspreidingsonderzoek en de aantalsmonitoring van amfibieën van belang voor de monitoring van de Kamsalamander in het Korenburgerveen. Het verspreidingsonderzoek richt zich op het vaststellen van de aan- of afwezigheid van de soort per kilometerhok. Alle kilometerhokken worden eens in de 6 jaar onderzocht. De aantalsmonitoring richt zich op het vaststellen van landelijke trends in aantallen. Doordat er (nog) te weinig meetpunten in Natura 2000 gebieden liggen, kunnen er (nog) geen aantalstrends per Natura 2000 gebied worden bepaald (bron: Meetprogramma's voor flora en fauna. Kwaliteitsrapportage NEM over 2011, CBS 2012).

De Kamsalamander valt buiten de soortengroepen waarover in het kader van de SNL-monitoring gegevens worden verzameld. Bij de SNL-monitoring worden echter wel gegevens verzameld over het leefgebied van de soort.

Het is van belang om komende jaren te bewaken dat de monitoring die uit de bovengenoemde NEM-meetnetten voortkomt, daadwerkelijk het gewenste inzicht in verspreiding, aantalstrend en leefgebiedskennmerken voor de Kamsalamander in het Korenburgerveen gaat leveren. Hiertoe worden momenteel (2013) initiatieven genomen in IPO-verband.

<i>Nulmeting, trend en lopende monitoring Kamsalamander (H1166)</i>		
	Aantal	Verspreiding
<i>Nulmeting</i>	Grote populatie (aantallen onbekend).	Twintigtal poelen, verspreid over het gebied, met zwaartepunt in randzone.
<i>Trend</i>	Positief; toename populatieomvang over laatste 15 jaar.	Positief; toename aantal voortplantingswateren over laatste 15 jaar.
<i>Monitoring pro-gramma's</i>	NEM aantalsmonitoring amfibieën (coördinatie: RAVON, in opdracht van Ministerie van EZ).	NEM verspreidingsonderzoek amfibieën (coördinatie: RAVON, in opdracht van Ministerie van EZ).

Bronnen

Bijlsma, R.J., J.A.M. Janssen, R. Haveman, R.W. de Waal & E.J. Weeda, 2008. Natura 2000 habitattypen in Gelderland. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1769 (factsheets).

Brand, S. van den, 1995. De Plantengroei Van Winterswijk. Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.

CBS, 2012. Meetprogramma's voor flora en fauna. Kwaliteitsrapportage NEM over 2011.

IPO, 2012. Kwaliteitsklassen en monitoring van de beheertypen. Taakgroep Natuurkwaliteit en Monitoring SNL, april 2012 (januari 2013 gepubliceerd).

IPO, 2012. Index Natuur en Landschap, Natuurkwaliteit en monitoring. Toelichting op het systeem van kwaliteitsklassen en handreiking bij de monitoring. Taakgroep Natuurkwaliteit en monitoring SNL, werkversie 16 april 2012.

Jansen, A.J.M., R. Ketelaar, J. Limpens, M.G. Schouten & L. van Tweel-Groot. 2013. Kartering van de habitattypen Actief en Herstellend hoogveen in Nederland. Bosschap/ Ministerie van EZ. Rapport 2013/OBN182-NZ.

KIWA Water Research & EGG, 2007. Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000-gebied 61 Korenburgerveen. Juni 2007, Kiwa Water Research, Nieuwegein/ EGG, Groningen.

Linde, B. te & L-J van den Berg, 2007. Inventarisatie Natura 2000 gebied 61: Korenburgerveen. Stichting Berglinde.

Ministerie van EZ 2013. Aanwijzingsbesluit Natura 2000 gebied Korenburgerveen.

Ministerie van LNV 2006. Natura 2000 Doelendocument

Ministerie van LNV 2008. Profielen habitattypen en soorten.

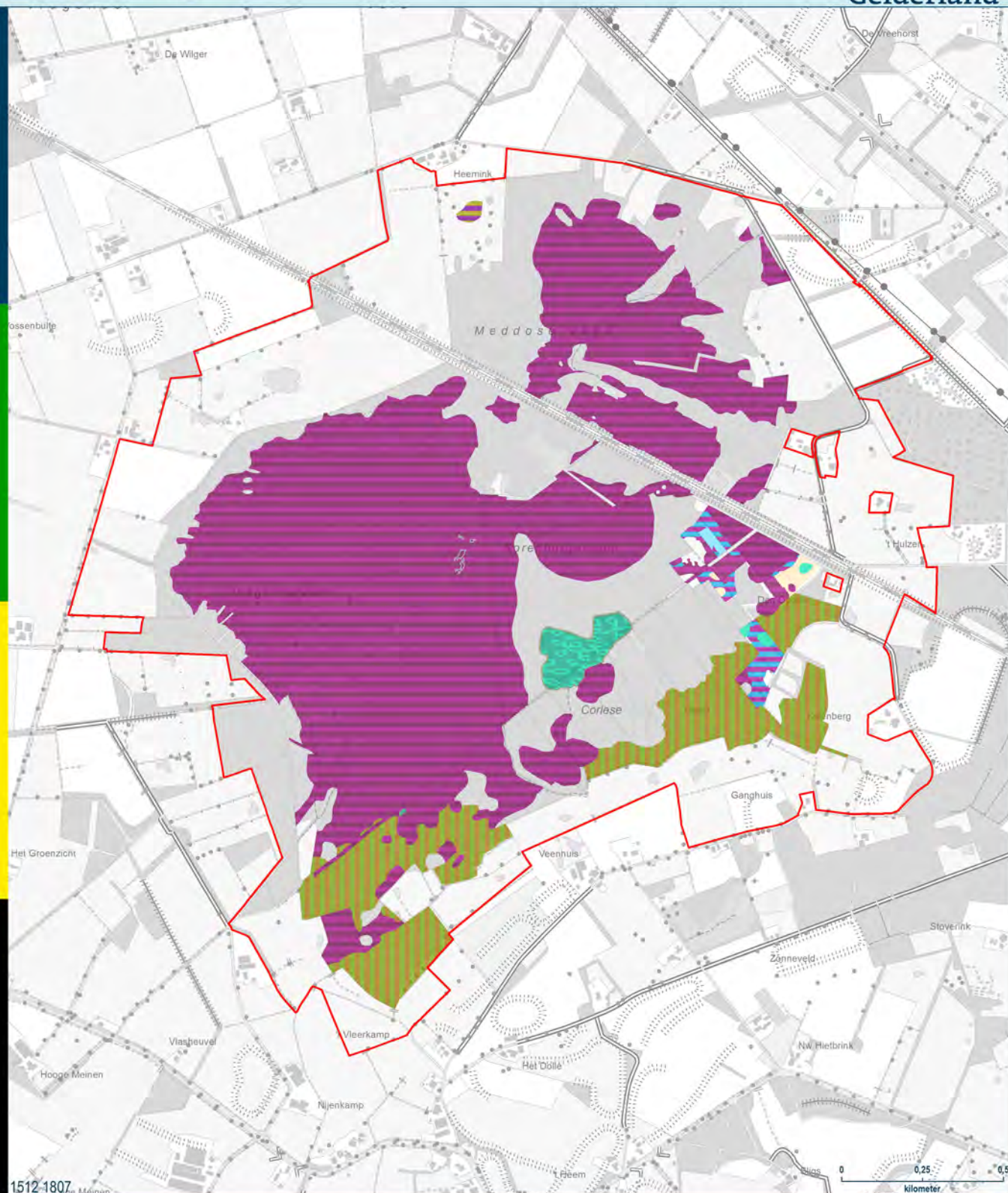
Nationale Database Flora en Fauna, 2013. Basisgegevens per juni 2013.

Provincie Gelderland, 2010. Werkdocument Beheerplan Korenburgerveen, juli 2010.

Provincie Gelderland, 2014. Habitattypenkaart Korenburgerveen (versie v4, januari 2014) met toelichtend document.

Schut, D., R. Felix & R. Krekels, 2008. Factsheets Natura 2000 Gelderland. Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebieden. Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.

Bijlage 10

Legenda

- H3130, Zwakgebufferde vennen
- H6230, Heischrale graslanden
- H6410, Blauwgraslanden
- H7110A, Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)
- H7120, Herstellende hoogvenen
- H7140A, Overgangs- en trilvenen (trilvenen)
- H7210, Galigaanmoerassen
- H91D0, Hoogveenbossen
- H91E0C, Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)

Provincie Gelderland

Eusebiusplein 1a
6811 HE Arnhem
Postbus 9090
6800 GX Arnhem
T (026) 359 99 99
provincieloket@gelderland.nl
www.gelderland.nl